

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU:339.5(478) (043.3)

ANTOCI NATALIA

**IMPACTUL SANCTIUNILOR ECONOMICE ASUPRA
COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA**

**521.02. ECONOMIE MONDIALĂ; RELAȚII ECONOMICE
INTERNAȚIONALE**

Teză de doctor în științe economice

Conducător științific:

**ȚÂU Nicolae,
dr. hab., prof. univ.**

Autor:

ANTOCI Natalia

Chișinău, 2018

© ANTOCI Natalia, 2018

CUPRINS

ADNOTARE.....	5
LISTA ABREVIERILOR FOLOSITE ÎN LUCRARE.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND COMERȚUL	
EXTERIOR.....	14
1.1. Considerațiuni teoretice de bază privind comerțul exterior.....	14
1.2. Cadrul instituțional al comerțului internațional GATT, OMC.....	21
1.3. Tipologia și efectele sancțiunilor economice asupra comerțului exterior.....	31
1.4. Concluzii la capitolul 1.....	49
2. INFLUENȚA POLITICILOR COMERCIALE ASUPRA COMERȚULUI EXTERIOR	
AL REPUBLICII MOLDOVA.....	52
2.1. Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova.....	52
2.2. Implementarea instrumentelor, tehnicilor și politicilor comerciale în promovarea comerțului exterior al Republicii Moldova.....	62
2.3. Dezvoltarea comerțului exterior al Republicii Moldova în condițiile aplicării sancțiunilor economice.....	81
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	109
3. STRATEGII DE DEZVOLTARE AL COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII	
MOLDOVA.....	112
3.1. Premisele dezvoltării economiei naționale în contextul aderării la spațiul economic European, reorientarea și diversificarea partenerilor comerciali.....	112
3.2. Colaborarea comercială a Republicii Moldova cu țările din Comunitatea Statelor Independente (CSI).....	129
3.3. Implementarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.....	139
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	154
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	156
BIBLIOGRAFIE.....	158
ANEXE.....	169
Anexa 1. Comerțul exterior al Republicii Moldova pe anii 2004-2014, 2000-2015.....	170
Anexa 2. Acorduri, Tratatate și Convenții cu caracter economic, la care Moldova este parte.....	173
Anexa 3. Hotărârile de Guvern ce reglementează activitatea comercială externă.....	175

Anexa 4. Lista ȋrilor membre OMC și data aderării.....	177
Anexa 5. Coopearea Republicii Moldova cu CSI în domeniul vamal.....	181
Anexa 6. Actele de implementare.....	182
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	184
Curriculum Vitae.....	185

ADNOTARE

La teza de doctor în științe economice „Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova”, Antoci Natalia. Specialitatea: 521.02 - economie mondială; Relații economice internaționale. Chișinău, 2018

Structura lucrării. Teza cuprinde introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 148 titluri, 157 pagini de text de bază, 23 tabele, 14 figuri, 6 anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 15 lucrări științifice cu volumul total de 7,9 c.a.

Cuvinte cheie: comerț extern, politici comerciale, politică comercială tarifară, politică comercială netarifară, taxe vamale, interdicții la import, bariere netarifare, norme de securitate, subvenții, sancțiuni economice, boicot, blocadă, embargo, linkage negativ și retorsiune.

Domeniul de cercetare: Relațiile economice internaționale. Aspectele teoretice, metodologice și aplicative dezvoltate în teză vizează abordările și viziunile privind impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior la nivel național și internațional.

Scopul și obiectivele tezei: constă în dezvoltarea fundamentelor științifice și metodologice care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în condițiile implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Atingerea scopului stabilit în teza de doctorat a determinat formularea și solutionarea următoarelor **obiective:** cercetarea premiselor teoretice referitor la promovarea relațiilor comerciale externe; argumentarea implementării măsurilor de protecție a economiei naționale de concurența celorlalte state; implementarea diplomației economice prin elaborarea unor politici de extindere a exporturilor și importurilor tehnologiilor avansate; formularea unor schimbări în diversificarea relațiilor comerciale internaționale; studierea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova, evidențierea și activizarea factorilor interni de creștere eficientă a comerțului exterior al Republicii Moldova; investigarea politicii comerciale internaționale la nivel regional și subregional; argumentarea necesității creșterii eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe și de modernizare a politicii comerciale internaționale.

Noutatea științifică a tezei cuprinde următoarele elemente: constă în dezvoltarea bazelor teoretice și metodologice referitor la implementarea politicilor comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior; determinarea multilaterală a problemelor și premiselor teoretice privind reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale; abordarea conceptuală a implementării măsurilor de protecție a economiei naționale de concurența celorlalte state; conceperea elementelor definitorii a politicii de extindere sau reducere a exporturilor și importurilor bunurilor economice, în baza implementării diplomației economice, pentru diminuarea impactului sancțiunilor economice; elaborarea în baza modelului neoclasic Solow a unui scenariu de creștere economică a Republicii Moldova până în 2023; propunerea măsurilor științifice și metodologice privind creșterea eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe și de modernizare a politicii comerciale internaționale.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul cercetării constă în elaborarea complexului de măsuri din punct de vedere științific și metodologic care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior al Republicii Moldova, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei este determinată de posibilitățile de aplicare abordărilor teoretico-metodologice elaborate privind implementarea politicilor comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior al Republicii Moldova, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Implementarea și aprobarea rezultatelor științifice: Concluziile și recomandările precum și numeroase idei principale componente ale tezei au fost prezentate la simpozioane, conferințe cu participare națională sau internațională. Rezultatele cercetării cu caracter aplicativ au fost prezentate pentru implementarea ideilor de bază elaborate în teză Ministerului Economiei și Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova.

ANNOTATION

The PhD thesis in economic science "Impact of economic sanctions on Moldova's foreign trade," Antoci Natalia. Specialty: 521.02 - World economy; International economic Relations, Chisinau, 2018

Structure. The thesis contains an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 148 titles, 157 pages of main text, 23 tables, 14 figures, and 6 annexes. The results are published in 15 scientific papers total volume of 7,9 sheets of author.

Keywords: external trade, trade policy, trade policy tariff, non-tariff trade policy, customs duties, import ban, non-tariff barriers, safety standards, subsidies, economic sanctions, boycott, blockade, embargo, and retaliatory negative linkage.

The domain of study: International economic relations. Theoretical, methodological and applied issues disclosed in the thesis aim approaches and visions on the impact of economic sanctions on foreign trade nationally and internationally.

The purpose and objectives of the thesis: is the development the scientific and methodological fundamentals that imply the implementation of trade policies on the optimization and diversification of the foreign trade under the implementation of the Association Agreement with the European Union, to reduce the impact of economic sanctions on the sustainable development of the national economy.

Achieving the goal set in the doctoral thesis determined the formulation and solving of the following objectives: research of the theoretical premises regarding the promotion of external trade relations; the argumentation of the implementation of measures to protect the national economy from the competition of the other states; implementing economic diplomacy by developing policies to expand exports and imports of advanced technologies; the formulation of changes in the diffusion of international trade relations; studying the impact of economic sanctions on the foreign trade of the Republic of Moldova, highlighting and activating the internal factors of efficient growth of the foreign trade of the Republic of Moldova; investigating international trade policy at regional and subregional level; arguing the need to increase the efficiency of foreign trade through internal and external measures and modernization of international trade policy.

The scientific novelty of the thesis includes the following elements: it consists in the development of the theoretical and methodological bases regarding the implementation of the commercial policies regarding optimization and diversification of the foreign trade; the multilateral determination of the problems and the theoretical premises regarding the reduction of the impact of the economic sanctions on the sustainable development of the national economy; the conceptual approach of implementing measures to protect the national economy from competition from other states; designing the defining elements of the policy of expanding or reducing exports and imports of economic goods, based on the implementation of economic diplomacy, to mitigate the impact of economic sanctions; elaboration of a scenario of economic growth of the Republic of Moldova based on the Solow neoclassical model until 2023; proposing scientific and methodological measures to increase the efficiency of foreign trade through internal and external measures and to modernize international trade policy.

Important scientific problem solved: It is to develop complex of scientific and methodological measures which involve implementation of trade policies for the optimization and diversification of Moldova's foreign trade, reducing the impact of economic sanctions on the sustainable development of the national economy.

Theoretical and practical value of the thesis. Consist in the possibilities of the application of the theoretical and methodological approaches elaborated for the implementation of trade policies on the optimization and diversification of foreign trade of the Republic of Moldova, to reduce the impact of economic sanctions on the sustainable development of the national economy.

The implementation of scientific results: The conclusions and recommendations as well as many parts of the main ideas of the thesis were presented at symposia, conferences with national or international participation. Applicative research results and basic ideas elaborated were presented for the implementation to the Ministry of Economy and the Chamber of Commerce and Industry of Moldova.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискании ученой степени доктора экономических наук на тему „Влияние экономических санкций на внешнюю торговлю Республики Молдова”, Анточ Наталья.
Специальность: 521.02 –мировая экономика; Международные экономические отношения, Кишинэу, 2018

Структура работы: Диссертация включает в себя введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиографию из 148 названий, 157 страниц основного текста, 23 таблиц, 14 изображений, 6 приложений. Полученные результаты опубликованы в 15 научных работах общим объемом 7,9 а. л.

Ключевые слова: внешняя торговля, коммерческие политики, тарифная коммерческая политика, нетарифная коммерческая политика, таможенные сборы, запреты на импорт, нетарифные барьеры, нормы безопасности, субвенции, экономические санкции, бойкот, блокада, эмбарго, отрицательная взаимосвязь и реторсия.

Область исследования: Международные экономические отношения. Теоретические, методологические и прикладные аспекты, раскрыты в диссертации, касаются подходов и мнений относительно влияния экономических санкций на внешнюю торговлю на национальном и международном уровне.

Цель и задачи работы: заключаются в разработке научно-методических основ, которые предполагают реализацию торговой политики по оптимизации и диверсификации внешней торговли в рамках реализации Соглашения об ассоциации с Европейским союзом, для снижения воздействия экономических санкций на устойчивое развитие национальной экономики.

Достижение поставленной цели определило формулировку и решение **следующих задач:** исследование теоретических предпосылок по продвижению международных торговых отношений; аргументация реализации мер по защите национальной экономики от конкуренции других государств; разработка политики по расширению или сокращению экспорта и импорта экономических товаров; формулирование изменений в территориализации торговых отношений; изучение влияния экономических санкций на внешнюю торговлю Республики Молдова, выявление и активизацию внутренних факторов эффективного роста внешней торговли Республики Молдова; изучение международной торговой политики на национальном, региональном и субрегиональном уровнях; утверждая необходимость повышения эффективности внешней торговли посредством внутренних и внешних мер и модернизации международной торговой политики.

Научная новизна диссертации состоит из следующих элементов: разработка теоретических и методологических основ по вопросам осуществления торговой политики по оптимизации и диверсификации внешней торговли; определение многосторонних вопросов и теоретических предпосылок по снижению воздействия экономических санкций в отношении устойчивого развития национальной экономики; концептуальный подход к осуществлению мер по защите национальной экономики от конкуренции других стран; разработки политики, определяя элементы расширения или сокращения экспорта и импорта экономических активов, опираясь на экономическую дипломатию, чтобы смягчить последствия экономических санкций; Солоу развитие неоклассическая модель, основанная на сценарии экономического роста Молдовы до 2023 года; научно-методические мероприятия предложил по повышению эффективности внешней торговли за счет внешних и внутренних мер по модернизации международной торговой политики.

Важная научная проблема, решенная в рамках исследования, состоит в разработке комплекса мер, что с научной и методологической точки зрения предполагает внедрение коммерческих политик, направленных на оптимизацию и диверсификацию внешней торговли Республики Молдова посредством снижения влияния экономических санкций на устойчивое развитие национальной экономики.

Теоретическое значение и практическая ценность работы: заключается в возможностях применения теоретических и методологических подходов, разработанных для внедрения коммерческих политик, направленных на оптимизацию и диверсификацию внешней торговли Республики Молдова в целях снижения влияния экономических санкций на устойчивое развитие национальной экономики.

Внедрение и апробация научных результатов: выводы и рекомендации, а также многочисленные идеи, являющиеся основными компонентами диссертации, были представлены на симпозиумах, конференциях национального или международного значения. Прикладные результаты исследования были представлены для применения основных идей, изложенных в диссертации, в Министерство экономики и Торгово-промышленную Палату Республики Молдова.

LISTA ABREVIERILOR

AELS Asociația Europeană a Liberului Schimb
ALSAC Acordul de Liber Schimb Apofundat și Cuprinzător
ATP Preferințe Comerciale Autonome
BNS Biroul Național de Statistică
BEI Banca Europeană de Investiții
BERD Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BIRD Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BSEC Comunitatea țărilor din bazinul Mării Negre
CCI Camera de Comerț și Industrie
CEFTA Acordul de liber schimb central-european
COMTRADE ONU Baza de date a Națiunilor Unite cu privire la comerț
CSI Comunitatea Statelor Independente
EUROSTAT Oficiul de Statistică al Comunității Europene
EXTRASTAT Statistica cu privire la comerțul cu bunuri cu statele non-membre ale Uniunii Europene
FMI Fondul Monetar Internațional
FOB Franco la bord
GATS Acordul General pentru Comerțul cu Servicii
GATT Acordul General pentru Tarife și Comerț
ISD Investiții straine directe
MFN Clauza națiunii celei mai favorizate
MIEPO Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova
OCDE Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OCEMN Organizația Cooperării Economice a Mării Negre
OMC Organizația Mondială a Comerțului
ONU Organizația Națiunilor Unite
PIB Produs Intern Brut
SAIPE Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor
SNDDCAI Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial
TRIPS Acordului privind aspecte comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală
UNCTAD Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
UV RBK Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan
ZLSAC Zona de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Comerțul exterior și cooperarea economică constituie, fără îndoială, un element deosebit de important pentru dezvoltarea economică, în general, precum și pentru economiile naționale. În relație directă cu nivelul dezvoltării economice a unei țări și cu exigențele unor teorii economice predominante, referitoare la comerțul exterior, statul elaborează o politică comercială corespunzătoare. Obiectivul politicii comerciale constă în stimularea dezvoltării economiei naționale, în condiții de concurență internațională

Sancțiunile economice constituie orice restricții sau amenințarea cu restricții impuse de către țara emitentă în cadrul relațiilor curente comerciale cu o țară țintă, în scopul de a convinge guvernul acesteia să-și schimbe politica comercială. Aplicarea acestora se poate face unilateral sau concertat, împreună cu alte țări, prin intermediul Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite sau cu ajutorul altor organizații internaționale.

Aceste circumstanțe, precum și necesitatea urgentă de instrumente eficiente de ordin metodologic, metodic justificate pentru aprecierea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior și luarea de decizii strategice orientate spre diminuarea pierderilor produse de sancțiunile economice pentru creșterea economică durabilă la nivel național, a determinat alegerea temei și a definit scopul său.

Gradul de cercetare a problemei. La selectarea temei tezei de cercetare științifică și identificarea problemelor de cercetare s-a ținut cont de rezultatele investigațiilor anterioare în sfera promovării comerțului internațional și implementarea unor politici, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării sustenabile a economiei naționale. Dintre cercetătorii naționali, în lucrările cărora putem întâlni diferite aspecte ale comerțului internațional sunt Gr. Belostecinic, A. Gribincea, B. Chistruga, A. Cojuhari, N.Lobanov, A. Onofrei, P. Roșca, A. Stratan, Z.Șișcan, N. Țâu ș.a fiecare având direcții diferite de abordare a acestui subiect. În continuare cercetările lor au fost dezvoltate de savanți străini de vază Bieman S., Galtung J., Giumell F. Kaempter W., Krentz J., Lacy D., Furdui V., Bran F., Stiglitz J.

Prin urmare, autorul consideră insuficientă abordarea conceptuală a noțiunilor de dezvoltare a comerțului exterior și implementării unor politici pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării sustenabile a economiei naționale.

Tocmai această situație a determinat scopul tezei și arie de obiective pe care autorul și le-a propus să le dezvolte prin această teză.

Scopul și obiectivele cercetării îl constituie dezvoltarea fundamentelor științifice și metodologice care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în condițiile implementării Acordului de Asociere la Uniunea

Europeană, și reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Atingerea scopului stabilit în teza de doctorat a determinat formularea și soluționarea următoarelor **obiective**:

- cercetarea premiselor teoretice referitor la promovarea relațiilor comerciale externe;
- argumentarea implementării măsurilor de protecție a economiei naționale de concurența celorlalte state;
- implementarea diplomației economice prin elaborarea unor politici de extindere a exporturilor și importurilor tehnologiilor avansate;
- formularea unor schimbări în diversificarea relațiilor comerciale internaționale;
- studierea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova,
- evidențierea și activizarea factorilor interni de creștere eficientă a comerțului exterior al Republicii Moldova;
- investigarea politicii comerciale internaționale la nivel național, regional și subregional;
- argumentarea necesității creșterii eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe și de modernizare a politicii comerciale internaționale.

Noutatea și originalitatea științifică constă în:

- dezvoltarea bazelor teoretice și metodologice referitor la implementarea politicilor comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior;
- determinarea multilaterală a problemelor și premiselor teoretice privind reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale;
- abordarea conceptuală a implementării măsurilor de protecție a economiei naționale de concurența celorlalte state;
- conceperea elementelor definitorii a politicii de extindere sau reducere a exporturilor și importurilor bunurilor economice, în baza implementării diplomației economice, pentru diminuarea impactului sancțiunilor economice;
- elaborarea în baza modelului neoclasic Solow a unui scenariu de creștere economică a Republicii Moldova până în 2023 în condițiile sancțiunilor economice;
- propunerea măsurilor științifice și metodologice privind creșterea eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe.

Problema științifică importantă soluționată constă în demonstrarea necesității complexului de măsuri din punct de vedere științific și metodologic care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului

exterior al Republicii Moldova, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării rezidă în principal prin faptul că prin studierea concluziilor și a aspectelor teoretice fundamentale elaborate de autor, factorii de decizie ar putea implementa politici comerciale în vederea optimizării, diversificării și eficientizării comerțului exterior pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării sustenabile la nivel național.. Totodată, lucrarea poate fi utilă în procesul didactic pentru nivelul I Licență și la ciclul II Masterat, în cursurile Teorie economică, Comerțul internațional și politici comerciale, Tehnici de comerț exterior, Diplomația economică și Sistemul comercial internațional.

Rezultatele științifice înaintate spre susținere:

- dezvoltarea bazelor teoretice și metodologice referitor la elaborarea unor politici comerciale privind optimizarea și diversificarea comerțului exterior;
- investigațiile științifice asupra teoriei și conceptelor privind creșterea eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe și de modernizare a politicii comerciale naționale;
- determinarea elementelor definitorii a politicii de extindere a exporturilor și importurilor bunurilor economice, pentru diminuarea impactului sancțiunilor economice;
- aplicarea, pe bază de calcule, a indicatorilor de măsurare a aportului comerțului extern la dezvoltarea durabilă a economiei naționale.

Suportul metodologic și teoretico-științific. Procesul de realizare a lucrării de față a demarat de la o serie de documentări directe și indirecte de cunoaștere a realității utilizând, în acest scop, un ansamblu de metode clasice de cercetare, precum: observația, analiza (calitativă, cantitativă, istorică), sinteza, inducția și deducția, comparația, metoda tratării sistemice, monografică, modelarea economico-matematică, statistică, respectiv, utilizarea metodelor grafice, figurilor și tabelelor pentru redarea completă și complexă a fenomenelor și a proceselor economice studiate.

Suportul teoretic al cercetării a constituit un ansamblu de lucrări științifice în domeniul comerțului internațional în general, și cu referire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în particular. O parte a literaturii analizate este cea consacrată problemelor actuale ale eficientizării comerțului exterior și diminuarea impactului sancțiunilor economice. Printre acestea, însemnătate egală au avut atât lucrările savanților autohtoni, cât și a celor străini.

Implementarea și aprobarea rezultatelor științifice. Pozițiile teoretico-metodologice și practice elaborate în lucrare, au fost raportate la conferințele științifico-practice naționale și internaționale: *Conferința Internațională Științifico-Practică* „Creșterea economică în condițiile

globalizării” ediția a XI-a dedicată aniversării a 70-a de la fondarea primelor instituții științifice octombrie, 2016, INCE, *Conferinței științifico-practică- internațională* „Impactul politicii externe asupra interesului național, IRIM, Chișinău 2015, *Simposiului științific internațional*: „Sectorul serviciilor în secolul XXI: realizări, probleme și perspective”, USM, Chișinău, 2012, *Conferința științifico-internațională* „Creșterea competitivității economice în contextul formării societății bazate pe cunoaștere”, USM, Chișinău 2016, *Conferința EUREM 2016* „Modern issues of EU development and relations between UE and Moldova”, ASEM, Chișinău 2016. Ideile de bază, concluziile și recomandările, elaborate în teză, au fost aprobate și recomandate pentru implementare de „Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO)” și Camera de Comerț și Industrie din Republica Moldova, fapte confirmate prin actele de implementare a acestor organizații.

Structura și conținutul tezei. Relațiile economice internaționale, teoriile economice dezvoltarea comerțului extern în contextul asocierii la Uniunea Europeană și impactul sancțiunilor economice asupra dezvoltării economice durabile a determinat autorul la alegerea temei de cercetare și structurarea corespunzătoare a lucrării în următoarele compartimente: introducere, trei capitole, concluzii, recomandări, listă bibliografică și anexe.

În **Introducerea** lucrării se fac unele referiri la necesitatea și actualitatea temei cercetate, obiectivele lucrării, fiind prezentate sintetic aspectele abordate în următoarele capitole, apoi este descrisă metodologia folosită în studierea temei și elaborarea lucrării, cu menționarea etapelor și metodelor de investigare utilizate, pentru ca în final să fie expuse rezultatele cercetării.

Capitolul 1 intitulat „**Abordări teoretico-metodologice privind comerțul exterior**” are, în mod preponderent, un caracter teoretic. Conține, într-o abordare complexă, fundamentarea teoretică a politicii comerciale contemporane, obiectivele, principiile, tipologia și structura funcțională a acesteia. De asemenea, se analizează politica comercială externă a Moldovei în contextul negocierilor multilaterale de politică comercială în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului. Este prezentată evoluția istorică a sancțiunilor și clarificarea conceptului de sancțiune, care este analizat din punct de vedere juridic, economic și sociologic, apoi sunt prezentate categoriile și trăsăturile sancțiunilor economice. Sunt studiate formele măsurilor de retorsiune (cum ar fi reducerea importurilor de la statul care a comis actele neprietenești, sporirea taxelor vamale, nerecunoașterea actelor sale, neacordarea unui ajutor de natură financiară, expulzarea resortisanților statului vinovat, interzicerea accesului în porturi a cetățenilor și a navelor aceluiași stat, ca și recurgerea la diferite măsuri prohibitive privind comerțul internațional etc.) și ale represaliilor (respectiv, embargoul, boicotul, blocada maritimă pașnică, ruperea relațiilor diplomatice).

Capitolul 2 intitulat „**Influența politicilor comerciale asupra comerțului exterior al Republicii Moldova**”, este consacrat evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova, factorii care influențează relațiile comerciale internaționale la nivel național. Sunt analizate instrumentele, tehnicile, politicile comerciale implementate în promovarea comerțului exterior al Republicii Moldova. Este demonstrat impactul sancțiunilor economice asupra relațiilor comerciale ale Republicii Moldova.

Capitolul 3 intitulat „**Strategii de dezvoltare al comerțului exterior al Republicii Moldova**” sunt analizate premisele dezvoltării economiei naționale la etapa actuală, în contextul aderării la spațiul economic european pentru reorientarea exporturilor și diversificarea partenerilor comercial, perspectiva colabărării Republicii Moldova cu țările din Comunitatea Statelor Independente după semnarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. Sunt analizate perspectivele implementării Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

În încheiere, compartimentul „**Concluzii generale și recomandări**”, prezintă rezultatele cercetării care constau în sistematizarea fundamentarea teoretică a politicii comerciale contemporane, obiectivele, principiile, tipologia și structura funcțională a acesteia. Politica comercială externă a Moldovei în contextul negocierilor multilaterale de politică comercială în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului. Este prezentată evoluția istorică a sancțiunilor și clarificarea conceptului de sancțiune, care este analizat din punct de vedere juridic, economic și sociologic, apoi sunt prezentate categoriile și trăsăturile sancțiunilor economice. Sunt studiate formele măsurilor de retorsiune. Este demonstrat impactul sancțiunilor economice asupra relațiilor comerciale ale Republicii Moldova, premisele dezvoltării economiei naționale la etapa actuală, în contextul aderării la spațiul economic european pentru reorientarea exporturilor și diversificarea partenerilor comercial.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele lucrării au fost expuse în 15 publicații științifice, prezentate la mese rotunde, seminare, conferințe, precum și în revistele recenzate de specialitate cu un volum total de 7,69 c.a.

Volumul și structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 148 titluri, 6 anexe, 157 pagini text de bază, 14 figuri, 23 tabele.

Cuvinte-cheie: Embargo, razboi economic, război comercial, sancțiuni economice, sancțiuni comerciale, boicot, represalii economice, sancțiuni internaționale, comerț extern, schimburi comerciale, politică economică, diplomatie comercială, sancțiuni geopolitice, securitate economică națională.

1. ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND COMERȚUL EXTERIOR

1.1. Considerațiuni teoretice de bază privind comerțul exterior

Noțiunea de **comerț** are un conținut complex, determinînd o funcție economică ce constă în a cumpăra materii prime sau produse pentru a le revinde în același stadiu fizic, sau materia primă procesată iar produsele finite modificate cu aplicarea tehnologiilor avansate, dar în condiții convenabile consumatorilor. În același timp, aceeași noțiune definește profesiunea unui corp de agenți economici care acționează în cadrul pieței, asigurînd actele de schimb.

Sub aspect juridic, noțiunea de comerț definește transferul titlurilor de proprietate asupra materialelor sau serviciilor, precum și prestațiile de servicii realizate între diferitele stadii ale producției sau direct între producător și consumator care, de asemenea, se consideră că reprezintă acte de comerț.

La aspectele prezentate mai sus se mai adaugă faptul că, prin codul comercial care, în realitate, se aplică la toate activitățile economice organizate în scop lucrativ, sunt definite ca acte de comerț actele de producție industrială, de transport, de curtaj etc. Privită în contextul său istoric, se remarcă faptul că prezența comerțului s-a făcut necesară încă din momentul în care oamenii au început să comunice între ei. Dacă la început, primii oameni se mulțumeau cu puține lucruri și se străduiau să-și producă tot ceea ce le era necesar, cu timpul, pe măsura dezvoltării civilizației, nevoile au crescut și nu au mai putut fi satisfăcute decît prin schimb, creîndu-se adevărate curente și căutări reciproce. Curente respective au cunoscut o dezvoltare continuă, ajungînd ca în final să fie soluționate prin comerț, produsele excedentare dintr-o familie, colectivitate sau regiune avînd nevoie de un întreprinzător care să le caute debușee într-o altă zonă sau colectivitate, unde ele erau deficitare. Schimburile care se efectuau la început direct - produs contra produs - constituiau așa-zisul troc. Într-un asemenea stadiu, pentru a-și procura ceea ce avea nevoie, omul ceda din cele ce-i prisoseau altor oameni, care îi dădeau în schimb ceea ce și ei aveau ca excedent. Pentru ca acest troc să se poată efectua, era necesar ca cererea sau dolianțele celor interesați să coincidă, iar produsele ce urmau a fi schimbate să fie divizibile sau să aibă o valoare sensibil egală. Schimbul a fost mult mai simplu cînd s-a trecut la folosirea unei mărfi intermediare, numită monedă. Trocul s-a descompus atunci în două operațiuni: vînzarea și cumpărarea. Pornind din acest moment, a început adevăratul comerț [114, p. 45].

Specialiștii în teoria comercială, analizînd evoluția în timp a schimbului, subliniază faptul că se poate vorbi de o adevărată civilizație comercială, ale cărei începuturi trebuie căutate într-un trecut de peste patru mii de ani. Astfel, China, Mesopotamia, Europa de Nord făceau încă de atunci comerț la scară internațională. Mai multe popoare mediteraneene-cretanii, fenicienii, etc. au fost, de asemenea, mari navigatori și negustori, formînd adevărate stabilimente comerciale în

Africa, Anglia, Țările Baltice etc. Mai târziu, grecii și apoi romanii au constituit veritabile imperii comerciale, profitând de îmbunătățirea transporturilor terestre și maritime, de crearea și perfecționarea continuă a sistemelor monetare, de dezvoltarea schimburilor și a economiei artisanale. A urmat, apoi, pentru Europa, epoca invaziilor barbare și musulmane care au antrenat puternice sinuozități în dezvoltarea schimburilor, stimulând apariția unei economii „domeniale”, o economie închisă, în cadrul căreia fiecare senior din Europa feudală producea tot ceea ce era necesar unei vieți foarte aspre. Începând cu secolul al XI-lea se poate însă vorbi de o adevărată „revoluție comercială”, în cadrul căreia reprezentanții unor schimburi mai largi și mai diversificate între domenii și zone s-au înfruntat cu adepții economiei închise, creîndu-se, treptat, puternice centre de producție și consum. Dealtfel, în această perioadă, se poate vorbi de existența a doi poli ai comerțului european - zonele mediteraneene și cele de la Marea Nordului - care au conturat între ele o zonă comercială ce cuprindea Anglia, Flandra, Champagne, țările de pe Rin și Mosella. Revoluția comercială ce a avut loc începând cu secolul al XI-lea, prin consecințele sale asupra schimburilor domeniale și crearea zonelor comerciale, face să apară și negustorul - mercator - care, la început, a fost itinerant, iar apoi s-a stabilizat în diverse orașe. Se nasc astfel și se dezvoltă primele puncte de întâlnire dintre mărfurile din sud și cele din nord, care, ulterior, vor ceda locul iarmaroacelor, bîlciurilor și marilor târguri europene. În ansamblul său, societatea s-a transformat continuu, meșteșugarii au vrut să trăiască în orașe sau în locurile unde găseau debușee pentru produsele realizate. Agricultură s-a specializat neîncetat, devenind și ea o sursă de produse care, în marea lor majoritate, depășeau necesitățile familiei și chiar ale zonei, trebuind să fie valorificate prin intermediul schimburilor [90, p. 234].

La finele secolul al XI-lea și începutul celui de-al XII-lea, ca urmare a respectivelor modificări în cadrul colectivităților, se separă burghezia comercială, care, realizînd beneficii mai ușor decît meșteșugarii, poate să creeze noi așezăminte comerciale. Secolul al XII-lea, prin laicizarea unei mari părți din populație, raționalizarea modurilor de viață, adoptarea unui calendar fix, apariția și introducerea în viața cotidiană a orologiilor care divizau ziua și noaptea în douăzeci și patru de ore fixe și regulate, precum și prin alte asemenea aspecte, și-a pus amprenta și pe evoluția comerțului și, în special, pe dezvoltarea tehnologiilor sale. Au apărut astfel, așa- zisele „practici de comerț”, adevărate manuale de comerț, care enumerau și descriau mărfurile, tarifele vamale și itinerariile comerciale, stipulau reguli și consiliau negustorii. Atît referitor la mărfuri, cît și la relațiile cu fiscul, aceleași manuale mergeau mai departe, încercînd să ajute comercianții în înțelegerea și utilizarea mecanismelor economice.

Efecte deosebite asupra activității comerciale a avut descoperirea Americii, de care, în secolul al XVI-lea, prin aurul și banii puși la dispoziție, au profitat din plin comercianții, constituindu-se întreprinderi foarte puternice atît din punct de vedere economic, cît și politic.

Paralel, în același secol al XVI-lea, apar în diverse state europene măsuri protecționiste din zona comercială, ca preludiu al etatismului de mai târziu. Concomitent, se creează organe de control generale ale comerțului și comisii consultative ale comercianților, comisii care reprezentau de fapt nașterea viitoarelor camere generale de comerț. Îmbunătățirea mijloacelor de comunicație, perfecționarea tehnicilor de realizare a produselor, crearea unor noi modalități de aprovizionare, apariția manufacturilor și a producției la scară mare, generalizarea diviziunii muncii fac să crească numărul întreprinzătorilor comerciali și, în același timp, să apară noi specialiști în probleme comerciale, cum ar fi negustorii și bancherii, care, prin investițiile lor, au contribuit la nașterea și dezvoltarea a însăși revoluției industriale. A existat, și în această etapă de expansiune, o perioadă mai grea care a frânat dezvoltarea respectivă. Este vorba de revoluția franceză din 1789, care, prin sistemul corporativ, a încercat să ia măsuri împotriva concurenței, frînând puternic inovația socială sau tehnologică și chiar schimburile, prin introducerea protecționismului local, cu vămile sale zonale foarte rigide. A triumfat însă liberalismul, care, în cea de-a doua parte a secolului al XVIII-lea, s-a opus reglementărilor rigide și corporațiilor care, treptat, au fost suspendate sau li s-a diminuat puterea de acțiune.

După o asemenea perioadă, caracterizată prin puternice contradicții de-a lungul întregului secol al XIX-lea, industria progresează rapid și, o dată cu ea, întregul său cortegiu de aspecte adiacente, trecând prin diferite faze: criza din anii 1873-1895, restabilirea protecționismului în unele țări europene, susținerea liberalismului în Anglia, Belgia și Țările de Jos, care toate au contribuit din plin la dezvoltarea comerțului. La acestea s-au adăugat dezvoltarea și perfecționarea continuă a căilor de comerț și de transport, care au favorizat atât producția, cât și distribuția. Distribuția se separă tot mai mult de producție și, ca urmare, micul comerciant, care se multiplică puternic, precum și marii comercianți nu mai sunt cei care comanditează producția meșteșugarilor. Respectivii comercianți, indiferent de talia lor, devin simpli intermediari - specializați sau nespecializați - acționând, după caz, în funcție de interesele industriașilor. Într-un asemenea context, în prima parte a secolului al XX-lea apare fenomenul de concentrare a activității comerciale, la început prin crearea "cooperativelor de consum", ulterior dezvoltându-se puternic prin apariția marilor magazine, a întreprinderilor cu sucursale multiple, a comerțului integrat și a altor asemenea forme. Apelând la o abordare diacronică, trebuie avut în vedere că, în contextul dezvoltării economico-sociale, comerciantului i-a revenit continuu un rol important [90, p.81]. Locul său ca intermediar între producție și consum, conturat, așa cum s-a arătat anterior, începând cu secolul al XIX-lea, și, deopotrivă, între posibilitățile societății și nevoile de consum ale membrilor săi, precum și funcția sa de realizare a mărfurilor, îl plasează pe o poziție specială în politica de dezvoltare a fiecărei societăți, bucurându-se atât de atenția întreprinzătorilor, cât și de cea a puterii publice. Conjugarea preocupărilor și efectelor celor două forțe - întreprinzători și

putere publică - precum și gradul lor de corelare au conturat de-a lungul timpului câteva etape importante în dezvoltarea comerțului, după constituirea sa ca activitate propriu-zisă de intermediere. Anii '50 și este în plină dezvoltare în actuala perioadă, are în vedere evoluția comerțului într-o "economie de consum".

În cadrul acestei etape, producția de masă este la apogeul său, iar societatea se dezvoltă pe baza unei economii de piață. De asemenea, penuria a cedat locul unei concurențe puternice între producători și, mai ales, între distribuitori, iar profilul problematicii distribuției nu mai este dat de produs, ci de vânzare, care devine anevoioasă și costisitoare. De aici decurge necesitatea unor eforturi continue de a pune la punct tehnici susceptibile de a permite întreprinzătorilor să cucerească piața. De asemenea, tehnica combină realizările productive cu metode psihologice și psihosociologice, cercetări operaționale etc., toate vizînd adaptarea predicțională a ofertei la cerere [117, p.300]. Se modifică astfel însăși optica de abordare a piețelor, trecîndu-se de la ideea de a vinde ceea ce se fabrică la concepția potrivit căreia trebuie produs în permanență ceea ce se vinde. Într-o asemenea situație, comerțului îi revin sarcini multiple, adăugînd produsului, pe lîngă utilitățile sale intrinseci, proximitățile de spațiu și timp, servicii complexe, eșalonate pe întregul parcurs al actului de cumpărare și utilizare, precum și o serie de condiții ambientale privind realizarea actului de vânzare, actul respectiv urmînd să devină un fenomen complex, generator de plăceri și satisfacții emoționale.

Potrivit conceptului de dezvoltare durabilă a societății, comerțul are o importanță strategică pentru dezvoltarea echilibrată și viabilă a sistemelor economice și sociale din orice țară. Respectivul comerț este un sector de activitate precisă, cu un ridicat grad de complexitate, structurat pe domenii interioare multiple, în cadrul cărora roluri importante revin distribuției cu amănuntul, depozitării mărfurilor și aprovizionării cu ridicata, precum și activităților de import-export. Într-o asemenea accepțiune, comerțul reprezintă una dintre cele mai importante laturi ale economiei moderne, devenind elementul principal al economiei de piață, indiferent de forma acesteia [118, p.220]. Pornind de la asemenea premise, cunoașterea domeniului respectiv, interpretarea fenomenelor care stau la baza actelor de schimb și conturarea proceselor manageriale specifice ridică probleme deosebit de complexe pentru a căror rezolvare sunt necesare cunoștințe și analize științifice de amploare, în cadrul cărora trebuie apelat atît la vastul instrumentar teoretic oferit de disciplinele de specialitate, cît și la experiența practică acumulată de-a lungul veacurilor, comerțul reprezentînd una din cele mai vechi îndeletniciri omenești.

La toate acestea se adaugă faptul că, în viitor, modificarea schimburilor care vor crea noi și importante oportunități de afaceri, va impune reacții deosebit de rapide din partea firmelor, capacitatea de a interpreta corect noile schimbări și puterea de a înfrunta o piață puternic

concurențială și generatoare de continue restructurări. Toate acestea necesită o bună cunoaștere a problematicii comerciale, a comerțului și a structurilor sale. De o deosebită importanță este cunoașterea unor aspecte referitoare la definirea comerțului, condițiile în care a apărut, conținutul său, precum și funcțiile sale în cadrul unei economii moderne. Structura economiilor țărilor lumii a produs modificări în structura comerțului internațional. Atât pe plan intern, cât și pe plan extern, comerțul ca activitate economică a apărut înainte de consolidarea economiei mondiale. Primii teoreticieni care s-au pronunțat asupra schimburilor externe de mărfuri au fost mercantiliștii (sec. XV–XVIII). Conform acestui curent de gândire economică, forma ideală a bogăției o constituiau banii, aurul, argintul. Balanța comercială era “forța” de distribuire a bogăției între țări, iar soldul activ o cerință fundamentală. De aceea, statul trebuia să încurajeze agenții economici autohtoni în detrimentul celor străini. După folosirea creditului și a banilor de hârtie, mercantiliștii realizează că balanța comercială nu este totul pentru sporirea intrărilor de bani și ideile lor vor fi înlocuite cu cele referitoare la comerțul liber.

Mercantilismul. Doctrina dominantă a secolelor XVI–XVII, *mercantilismul*, a căutat să demonstreze faptul că puterea unei țări depinde de cantitatea de metal prețios deținută. Autorii mercanteliști (Malynes și Josiah Child în Anglia, Jean Bodin și Antoine de Montchrestien în Franța) susțineau că schimburile internaționale reprezintă un mijloc de îmbogățire. Principalul obiectiv al mercantiliștilor era menținerea unei balanțe comerciale excedentară, printr-un export superior importului. În acest fel, o țară putea acumula cantități ridicate de aur și argint și, în consecință, își putea spori bogăția națională și prestigiu. Doctrina mercantilistă justifică intervenția statelor în sensul creșterii excedentelor în balanța comercială, prin intermediul politicilor de stimulare a exporturilor și de reducere, de limitare a importurilor [93, p.33].

Pe fondul acestor trăsături comune mercantilismului, indiferent de spațiul de manifestare, au fost evidente și particularități legate de specificul condițiilor concrete din fiecare țară. Astfel, mercantilismul spaniol și portughez a fost numit *bullionist*, deoarece accentul era pus pe acumularea de bani, sub forma metalelor prețioase, mercantilismul francez a fost denumit *industrializat*, întrucât accentul era pus pe stimulare, dezvoltarea și protejarea industriei naționale, premisă pentru dezvoltarea exporturilor, iar mercantilismul englez și olandez a fost numit *sistem comercial*, deoarece, pe lângă dezvoltarea economiei naționale, accentul era pus și pe dezvoltarea flotei naționale, a comerțului la mare distanță și a colonialismului.

Și în prezent doctrina mercantilistă are suficienți adepți. Termenul **neomercantilism** este folosit acum pentru a descrie situația unei țări care caută să realizeze o balanță comercială excedentară în scopul atingerii unor obiective sociale sau politice, ca de exemplu, atunci când o țară caută să realizeze o deplină ocupare a forței de muncă din producerea de bunuri mult peste nevoile locale exportând surplusul în afara granițelor.

Teoria avantajului absolut. Unii economiști de renume, ca Adam Smith, vedeau numai în relațiile externe ale economiei naționale o resursă de îmbogățire națională. Tezele dezvoltate de Adam Smith în „*The Wealth of Nations*”, lucrare publicată în 1776, reprezintă punctul de plecare al teoriilor clasice privind comerțul internațional.

Adam Smith considera că „dacă o țară străină ne poate furniza bunuri mai ieftine decât le-am produce noi, e mai bine să le cumpărăm de la ea, cu o parte din produsul activității noastre, utilizat într-un mod din care putem trage oarecare folos. Activitatea unei țări nu e utilizată cu cel mai mare avantaj când e îndrumată către producția unui articol pe care ea îl poate cumpăra mai ieftin decât ar fi costul lui de producție” [125, p.50].

Adam Smith a prezentat o adevărată teorie cu privire la relațiile economice externe, care, la vremea sa erau cu preponderență relații comerciale. Acesta a susținut ideea unei politici liberale economice în relațiile externe, care să asigure națiunii britanice o reală sursă și metodă de îmbogățire.

Teoria avantajelor comparative. Liberalizarea schimburilor comerciale sau mai simplu **liberul schimb** are ca punct de pornire teoria lui David Ricardo asupra avantajelor comparative ce pot fi obținute în condițiile absenței totale a restricțiilor din calea schimburilor internaționale. (*The Principle of Political Economy and Taxation*” (1817)

David Ricardo afirmă că „într-un sistem de perfectă libertate a comerțului, fiecare țară își consacră în mod natural capitalul și munca acelor genuri de activități care îi sunt cele mai avantajoase” [104, p.59].

David Ricardo a încercat să rezolve două probleme legate de comerțul internațional: teoria costurilor comparative și teoria echilibrării automate a balanței de plăți externe.

Conform teoriei costurilor comparative și a avantajului relativ în comerțul internațional, rezultă că fiecare țară se va specializa în producerea și exportul acelor produse pentru care are cei mai abundenți și ieftini factori de producție, ceea ce face ca diviziunea internațională a muncii să se adâncească, conducând spre maximizarea eficienței economice [112, p. 78].

Atât A. Smith cât și D. Ricardo consideră comerțul internațional ca aducător de avantaje pentru economiile participante și ambii pun aceste avantaje în strânsă și obiectivă legătură cu adâncirea diviziunii internaționale a muncii, cu specializarea producătorilor, dar și a economiilor naționale, pe acele produse care le asigură cele mai reduse costuri și cel mai mare profit.

Producția de mărfuri și crearea noii piețe mondiale au condus, pe de o parte, la apariția concurenței internaționale, iar pe de altă parte, la apariția primelor concepte teoretice privind atitudinea necesară față de comerțul internațional, fie la export, fie la import. Astfel s-au conturat *politici liberale (comerciale)* care serveau intereselor unor exportatori și *politici protecționiste*,

care apărau interesele noilor veniți pe arena producției de mărfuri, a industrializării și apoi a comerțului internațional [66, p.320].

Avantajul comparativ sau relativ poate funcționa numai în condițiile liberului schimb, a pieței și concurenței libere.

Deși unii au adăugat elemente noi acestei teorii, iar alții au combătut-o, **teoria clasică** a stat la baza **teoriei moderne** asupra comerțului internațional [106, p.422]. Această teorie modernă este cunoscută sub denumirea de teoria „*egalizării prețurilor factorilor de producție și a veniturilor*” (Heckscher – Ohlin) în perioada interbelică și susținută de majoritatea economiștilor postbelici. Pornind de la această teorie unii autori susțin că în perspectivă istorică se va realiza o apropiere sau chiar o egalizare a nivelurilor prețurilor factorilor de producție prin intermediul comerțului internațional. Cei doi teoreticieni suedezi, Heckscher și Ohlin consideră că țările sunt înzestrate cu factori de producție diferiți iar schimbul dintre ele va fi un schimb de factori de producție abundenți contra unor factori de producție mai mari (ex. pământ australian contra capital englez). Teoria dată arată că fiecare țară are interes să se specializeze și să exporte produse și servicii care încorporează factori de producție relativ abundenți și ieftini [28, p.237]. Invers, ea încearcă să importe produse și servicii care necesită inputuri mari de factori de producție cu care ea este suficient dotată (factori deficitari și scumpi). Deci, inevitabil în comerțul exterior se creează o egalizare a prețurilor factorilor de producție între țări. Această teorie a fost respinsă de savanții Leontief, R. Prebisch și Urquidí ce susțin că productivitatea, munca și capitalul pot conduce la o apropiere a nivelului prețurilor factorilor de producție și a veniturilor. Alți teoreticieni ca de exemplu R. Vernon și F. Perroux s-au străduit să elaboreze o teorie dinamică a comerțului exterior și să îmbunătățească modelul Heckscher-Ohlin cu idei noi luând în considerare factorii de producție moderni pe care Harry G. Johnson îi numește neofactori și neotehnologii. Teoria neofactorilor consideră că avantajele relative sunt condiționate de cinci factori de producție: capitalul fizic și munca simplă, capitalul uman, materiile prime și resursele energetice.

Teoria neotehnologiilor presupune că activitatea de import-export este influențată de implicarea capitalului uman și a altor factori de calitate în ceea ce privește tehnologia de producție. Această teorie explică competiția internațională nu numai pe baza dotării diferențiate cu factori de producție ci și în virtutea avantajelor tehnologice, a calificării muncii, a tehnicilor de marketing [75, p.344]. În lucrările „Paralele economice” și „Economia națională” M. Eminescu se referă la teoria costurilor comparative abordate prin prisma productivității. În analiza sa, Eminescu constată diferențele extrem de mari care există între valoarea produselor agricole și a celor manufacturate. Mihail Manoilescu susținea că o țară pentru a fi eficientă în relațiile economice externe trebuie să-și orienteze dezvoltarea către acele activități care asigură o

productivitate a muncii superioară celei medii naționale. După el, un criteriu de specializare internațională îl reprezintă productivitatea muncii și afirmă următoarele: „pentru o națiune schimbul este în primul rând o problemă de producție, în timp ce pentru un individ este o chestiune pur comercială [124, p.201]. Menirea protecționismului nu este de a învrăjbi popoare ci să le facă să coopereze”.

Eficiența comerțului exterior depinde de o serie de factori și condiții care se află într-o strânsă interacțiune [107, p.28]. Orice națiune nu poate importa sau exporta la întâmplare și cu orice preț, ci trebuie să țină cont de legile dure ale economiei de piață.

1.2. Cadrul instituțional al comerțului internațional Acordul General pentru Tarife și Comerț, Organizația Mondială a Comerțului

În sensul larg al cuvântului, în sistemul comercial multilateral sunt incluse relațiile economice internaționale de orice natură, precum și întregul arsenal de organizații comerciale, financiare, bancare, de asigurare, de transporturi, cu caracter internațional, instituite în cadrul ONU sau în afara acestei organizații care contribuie la promovarea comerțului internațional.

Principalele organizații internaționale care constituie structura instituțională a sistemului comercial internațional sunt: Acordul General pentru Tarife și Comerț (azi OMC), Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare; Grupările economice regionale; Fondul Monetar Internațional; Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Europeană pentru reconstrucție și Dezvoltare.

Regulile comerciale aplicabile pentru desfășurarea tranzacțiilor, precum și competitivitatea țărilor care se află în postura de vânzător sau cumpărător, de furnizor sau receptor de capital diferă de la o categorie de bunuri la alta. Tocmai existența acestor diferențe face necesară elaborarea de politici comerciale, precum și desfășurarea de negocieri bi sau multilaterale pentru a identifica acele formule rezonabile și reciproc avantajoase pentru toate părțile implicate [148, p.23].

În prezent, comerțul, alături de alte activități, a devenit cu adevărat global. Aceasta înseamnă că din ce în ce mai multe țări, cu diferite niveluri de dezvoltare se implică în relații economice mondiale. Acest fapt modifică trăsăturile comerțului mondial și influențează un număr din ce în ce mai mare de oameni. După al doilea război mondial s-a produs o intervenție masivă a statelor în relațiile economice internaționale astfel încât, la ora actuală, toate statele, în grade diferite, intervin în schimburile economice mondiale. Totodată, alături de state, după cel de-al doilea război mondial, în relațiile economice contemporane au început să acționeze, cu mijloace specifice, și organizațiile economice internaționale care, prin multiplicarea lor, sunt menite să contribuie la soluționarea problemelor complexe din acest domeniu, rolul acestora amplificându-se și căpătînd dimensiuni de acțiune noi, datorită intereselor economice multiple ce

guvernează relațiile economice, la scară mondială. Apariția acestor tip de organizații internaționale a condus la producerea unor profunde transformări pe scena internațională avînd în vedere că au determinat o competiție încinsă între forțele și metodele clasice de organizare a societății (stat, națiune, tradiție) și noile fenomene precum: integrarea, regionalizarea, globalizarea.

Organizația Mondială a Comerțului este o organizație internațională care supraveghează un număr mare de acorduri care definesc „regulile comerciale” dintre statele membre. OMC este succesoarea „*Acordului general asupra tarifelor și comerțului*” și operează în direcția reducerii și abolirii barierelor comerțului internațional [148]. Din 29 iulie 2016 până în prezent numărul țărilor membre s-a menținut la cifra de 164. Tuturor membrilor OMC li se recomandă să-și ofere reciproc statutul de națiunea cea mai favorizată, astfel încât (cu mici excepții) concesiuni comerciale oferite de un membru OMC unei țări trebuie să fie oferite tuturor membrilor OMC. Ideea înființării Organizației Mondiale a Comerțului a apărut după cel de-al Doilea Război Mondial, din inițiativa Organizației Națiunilor Unite. Scopul urmărit a fost de a **stabilii reguli și principii privind relațiile comerciale internaționale** care să asigure o anumită disciplină și un mediu favorabil privind desfășurarea acestora, prin **reducerea treptată a tuturor barierelor tarifare și netarifare, precum și a altor restricții discriminatorii** [149]. În urma însărcinării Consiliului Economic și Social al ONU, o comisie formată din reprezentanți ai 23 state membre ONU a inițiat un proces de elaborare a unei Carte privind viitoarea OMC, precum și o serie de negocieri cu privire la reducerea taxelor vamale și a altor restricții din cadrul comerțului internațional. Aceste demersuri de negociere s-au finalizat prin semnarea la data de 30 octombrie 1947 a Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT), care a intrat în vigoare în data de 1 ianuarie 1948. GATT a fost un **tratrat multilateral interguvernamental** prin care țările membre se obligă să respecte anumite principii și reguli în domeniul relațiilor comerciale: să reducă, să elimine sau să consolideze taxele vamale și să înlăture restricțiile cantitative sau de altă natură din calea schimburilor comerciale reciproce, trecând treptat la liberalizarea acestora. La sfârșitul anilor '90, OMC a devenit o țintă majoră a protestelor mișcărilor anti-globalizare [149].

Organizația Mondială a Comerțului a fost creată la 1 ianuarie 1995 pentru a înlocui *Acordului general asupra tarifelor și comerțului* (GATT - General Agreement on Tariffs and Trade) care cuprindea o serie de tratate comerciale încheiate la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu scopul de a facilita comerțul liber. Principiile și acordurile GATT au fost adoptate de OMC care a fost însărcinată cu administrarea și extinderea acestora. Spre deosebire de GATT, OMC are o structură instituțională substanțială. Deși textul GATT nu impunea explicit liberul schimb în comerțul internațional, lăsînd fiecărei țări semnatare posibilitatea să aleagă doza de protecție pe care o dorește, el stabilea totuși coordonatele unui regim de schimb liberal,

caracterizat printr-o protecție transparentă, fondată pe taxe vamale consolidate și nediscriminatorii față de partenerii comerciali.

În funcționarea sa, GATT s-a sprijinit pe **trei categorii de reguli fundamentale**, reguli însoțite de numeroase excepții sau derogări:

1. Obligativitatea nediscriminării (desfășurarea comerțului Internațional în conformitate cu CNMF și a tratamentului național)

2. Regula conform căreia se permite protejarea industriei interne numai prin intermediul tarifului vamal, în care taxele vamale să fie menținute la niveluri reduse. În acest scop, se interzice și utilizarea restricțiilor cantitative la import.

3. Taxele vamale trebuie reduse și consolidate împotriva unor majorări viitoare.

Negocierile comerciale inițiate de GATT s-au desfășurat în cadrul unor **conferințe**, denumite și **runde de tratative**. În principal, aceste tratative au vizat negocieri tarifare și netarifare.

În ceea ce privește **negocierile tarifare**, acestea respectă următoarele principii:

- *participă doar părțile interesate* – fiecare parte contractantă are dreptul de a *decide dacă participă sau nu* la negocierile comerciale;

- *principiul reciprocității concesiilor* – nici unei părți nu i se poate cere să facă concesiuni unilaterale, între părțile contractante trebuind să se acorde concesiuni de egală valoare; de la acest principiu există o derogare în favoarea țărilor în curs de dezvoltare (Sistemul global de preferințe)

Inițial, **obiectivul** principal al GATT a fost crearea condițiilor favorabile pentru desfășurarea schimburilor comerciale între țările membre. Pe parcursul timpului, datorită creșterii numărului de țări care au aderat la acest acord, în special țările în curs de dezvoltare, obiectivele și atribuțiile GATT s-au lărgit, vizând, în special, sprijinirea procesului de dezvoltare a comerțului exterior al acestor țări.

Astfel, începând cu anul 1964, acordul a fost completat cu **Partea a patra** (Comerț și dezvoltare) care vizează cu predilecție țările în curs de dezvoltare, iar începând cu anul 1968 a fost creat organismul comun de comerț internațional GATT-UNCTAD.

Până la crearea OMC, activitatea GATT s-a desfășurat în cadrul următoarei **structuri organizatorice**: *Sesiunea părților contractante* (forul superior al GATT, alcătuit din membrii cu drepturi depline și care se întrunea în sesiuni ordinare sau extraordinare – la cererea părților contractante), *Consiliul reprezentanților* (organ executiv, format din reprezentanți ai țărilor membre cu drepturi depline care își exercita atribuțiile între Sesiunile părților contractante), *comitete și grupuri de lucru specializate pe anumite problematice*, precum:

- Comitetul pentru comerțul cu produse industriale;
- Comitetul pentru agricultură și comerțul cu produse agricole;

- Comitetul pentru comerț și dezvoltare;
- Comitetul pentru practicile antidumping;
- Comitetul pentru textile [140, p.24].

De asemenea, GATT a dispus de un **Secretariat**, cu sediul la Geneva, structură organizatorică însărcinată cu atribuții administrative care a desfășurat și o importantă activitate publicistică. În plus, GATT a organizat un **Centru de comerț internațional**, transformat ulterior în **Centrul comun de comerț internațional GATT-UNCTAD**.

Pe parcursul existenței sale, GATT a întreprins următoarele runde de tratative:

- Runda de la Geneva (aprilie-octombrie 1947),
- Runda de la Annecy (Franța, 1949),
- Runda de la Torquay (Anglia, 1950-1951),
- Runda de la Geneva (1955-1956),
- Runda Dillon (1960-1962),
- Runda Kenedy-Geneva (1964-1967),
- Runda Tokyo (1973-1979)
- Runda Uruguay (1986-1994).

Momentul **înființării OMC** este reprezentat de adoptarea Acordului de la Marrakech din data de 15 aprilie 1994, care a intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 1995. Pînă la acest moment, GATT nu a avut un statut de organizație internațională, dar a întreținut legături cu organizațiile specializate ale ONU. Efectiv, OMC este succesoarea mult amînată a *Organizației Internaționale a Comerțului* care inițial a fost planificată a fi urmașa GATT-ului.

Carta internațională a Organizației Internaționale a Comerțului a fost stabilită în cadrul conferinței Națiunilor Unite asupra comerțului și ocupației, organizată la Havana în martie 1948, însă a fost blocată de Senatul american. Unii istorici au presupus că nereușita e posibil să fi rezultat din temerile venite din interiorul comunității de afaceri americane, acelea că *Organizației Internaționale a Comerțului*, (ITO) ar fi putut fi folosită pentru a regulariza, mai degrabă decât pentru a liberaliza marile afaceri [149].

Actul final al Rundei Uruguay, care a marcat nașterea OMC, este documentul prin care participanții la negocieri:

- au convenit Acordul de creare a OMC, precum și o serie de declarații și decizii ministeriale;
- se angajează să supună acceptării, conform procedurilor naționale, acordul privind crearea OMC.

OMC este concepută ca o **organizație independentă**, în afara sistemului ONU dar care conlucrează cu instituții și organizații cu caracter economic, inclusiv cele din sistemul ONU.

OMC este **forul multilateral de punere în aplicare** a ansamblului măsurilor de liberalizare a *comerțului cu mărfuri, servicii, și drepturi de proprietate intelectuală*, de desfășurarea de noi *runde de negocieri pentru extinderea liberalizării în comerțul cu produse agricole, industriale și cu servicii*, precum și **de supraveghere multilaterală a punerii în aplicare** a prevederilor referitoare la regulile, disciplinele și practicile de comerț convenite.

OMC are un **caracter permanent** și înlocuiește structura juridică și instituțională a GATT, care din 1948 a funcționat pe o bază contractuală. **OMC are o sferă mult mai largă de cuprindere decât GATT**, incluzând, pe lângă reglementarea comerțului cu mărfuri, și reglementarea comerțului cu servicii (*Acordul GATS*), precum și aspecte ale drepturilor de proprietate intelectuală (*Acordul TRIPS*) [139].

Structura instituțională a OMC cuprinde: *Conferința ministerială* (care se întrunește cel puțin o dată la 2 ani), *Consiliul General* (conduce activitatea OMC între Conferințele ministeriale – acesta cuprinde și 2 *Organisme* distincte pentru *revizuirea politicii comerciale* și pentru *reglementarea diferendelor* dintre statele membre), *Consilii* (Consiliul pentru comerțul cu mărfuri, Consiliul pentru aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală, Consiliul pentru comerțul cu servicii), *Comitete de lucru* (precum Comitetul pentru comerț și dezvoltare, Comitetul pentru restricții de balanțe de plăți, Comitetul pentru buget, finanțe și administrație).

De exemplu în art. 4, privind structura OMC se spune că va fi constituit un Consiliu pentru comerțul cu bunuri, un Consiliu pentru comerțul cu servicii și un Consiliu pentru aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (în continuare denumit "Consiliul pentru TRIPS"), care vor acționa sub îndrumarea generală a Consiliului General. Consiliul pentru comerțul cu bunuri va superviza funcționarea Acordurilor comerciale multilaterale cuprinse în Anexa 1A. Consiliul pentru comerțul cu servicii va superviza funcționarea Acordului General pentru Comerțul cu Servicii (în continuare denumit "G.A.T.S."). Consiliul pentru TRIPS va superviza funcționarea Acordului privind aspecte comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (în continuare denumit "Acordul privind TRIPS"). Aceste Consilii vor exercita funcțiile care le sunt atribuite prin acordurile respective, precum și de către Consiliul general. Ele își vor stabili reguli proprii de procedură sub rezerva aprobării lor de către Consiliul general. Reprezentanții tuturor Membrilor vor putea participa la aceste Consilii. Aceste Consilii se vor reuni după cum va fi necesar pentru a se achita de funcțiile lor [138, p.122].

În plus, OMC are în subordine un **Secretariat** însărcinat, în principal, cu atribuții administrative. Până în prezent au avut loc următoarele Conferințe ministeriale: Singapore (9-13 decembrie 1996), Geneva, (18-20 mai 1998), Seattle, 30 noiembrie – 3 decembrie 1999), Doha

(9-13 noiembrie 2001), Cancún (10-14 septembrie 2003). În perioada 13-18 decembrie 2005 s-a desfășurat la Hong Kong, 30 noiembrie – 2 decembrie – Geneva, 15-17 decembrie 2011 – Geneva, 3-6 decembrie 2013 – Bali, 15-19 decembrie – Nairobi o nouă Conferință ministerială, cea de-a 11- a conferință ministerială a fost organizată la Buenos Aires la 10-13 decembrie 2017 [149].

OMC are două funcții de bază: este *un forum de negocieri* pentru discuții asupra regulilor comerciale noi, dar și deja existente și ca și *un corp de acord în privința disputelor*. Acolo unde cele mai multe organizații operează pe „o țară, un vot” sau pe baza „voturilor măsurate”, multe decizii ale OMC, cum ar fi adoptarea înțelegerilor (și a reviziilor aduse acestora) sunt determinate de consens. Acest lucru nu înseamnă însă ca s-a ajuns la unanimitate: doar că nici un membru nu găsește o decizie a fi atât de inacceptabilă, încât să insiste pe o anumită obiecție. Votul este folosit doar ca un mecanism de reducere sau în cazuri speciale.

Mecanismul de examinare a politicilor comerciale a fost creat în decembrie 1988, la Montreal, și a intrat în vigoare la data de 12 aprilie 1989. Acest mecanism face parte din categoria instrumentelor juridice multilaterale, fiind obligatoriu pentru toți membrii OMC. Obiectivul central urmărit prin acest acord este asigurarea respectării de către toți membrii OMC a regulilor și angajamentelor comerciale multilaterale și plurilaterale, în vederea evitării diferendelor de ordin comercial între statele membre.

Rezolvarea acestor diferende se realizează în conformitate cu anumite reguli și proceduri speciale, obligatorii pentru toți membrii OMC. Aplicarea acestor reguli este asigurată de *Organismul unic de reglementare a diferendelor*, constituit în cadrul Consiliului General al OMC. Procesul de reglementare vizează utilizarea unor metode specifice, precum **consultarea, panelul de experți, concilierea, medierea și arbitrajul**. De asemenea, procedura poate include și **faza examinării în apel** care presupune instituirea unui **organ de apel** format din 7 membrii.

În viziunea noastră cazul aplicării sancțiunilor economice, aplicat Republicii Moldova a fost un diferend de ordin comercial dintre Republica Moldova și Federația Rusă. Rezolvarea acestui diferend era necesar să se realizeze în conformitate cu regulile și procedurile speciale, obligatorii pentru toți membrii OMC. Dar așa și nu s-a înțeles din ce cauză Republica Moldova nu s-a adresat Organismului unic de reglementare a diferendelor, constituit în cadrul Consiliului General al OMC pentru soluționarea acestui diferend.

Revenind la mecanismul de examinare a politicilor comerciale, trebuie menționat că acesta se bazează pe o serie de raportări periodice, în funcție de perioadele țintă ale comerțului mondial: din 2 în 2 ani în cazul SUA, Japoniei, Canadei, UE; iar pentru celelalte din 4 în 4 ani sau din 6 în 6 ani – situația României până în momentul aderării la UE.

Avantajul consensului este acela că încurajează eforturile de a găsi decizia acceptată de către toți. Principalele dezavantaje includ cererile de alocare a unei perioade de timp mai mare și mai multe runde de negocieri, pentru a dezvolta o decizie în consens, iar tendința ca acordurile finale să folosească un limbaj ambiguu asupra părților contencioase punctează faptul că viitoarele interpretări ale tratatului vor fi dificile. Cele mai notabile nefuncționalități ale consensului de la întâlnirile ministeriale de la Seattle (1999) și de la Cancún (2003) au apărut din cauza refuzului câtorva țări în curs de dezvoltare de a accepta propunerile.

Ca și multe alte organizații internaționale, OMC nu are o putere semnificativă pentru a întări deciziile pe care le ia atunci când un membru face o plângere împotriva unui alt membru. Dacă deciziile luate de corpul de acord în privința disputelor nu sunt îndeplinite, se pot lua măsuri de despăgubire pentru membrul care a făcut plângerea, însă nici o altă acțiune de constrângere nu este disponibilă. Asta înseamnă că state puternice din punct de vedere economic, cum sunt Statele Unite ale Americii, pot să ignore hotărârile luate împotriva lor de către state cu economii mai slabe, deoarece cele din urmă nu au puterea de a forța SUA să își schimbe poziția. Acesta a fost cazul, de exemplu, cu decizia corpului de acord din martie 2005 în cazul DS 267 prin care se declarau ilegale subvențiile americane pentru bumbac.

Membrii Organizației Mondiale a Comerțului. Analiza dispozițiilor Acordului de la Marrakesh evidențiază că, în cadrul OMC, există două categorii de membrii: *membrii originari* și *noii membrii*. În conformitate cu prevederile art. XI din Acordul de la Marrakesh membrii originari ai OMC sunt considerate părțile contractante la GATT la data intrării în vigoare a Acordului de la Marrakesh și Uniunea Europeană, care au acceptat acest Acord, precum și Acordurile comerciale multilaterale, prevăzute în Anexele la Acordul de la Marrakesh.

Astfel, art. XII din Acordul de la Marrakesh stabilește condițiile în care un stat sau un teritoriu vamal distinct având deplină autonomie în desfășurarea relațiilor sale comerciale externe poate să adere la OMC. Analiza dispozițiilor Acordului de la Marrakesh cu privire la problema aderării reliefează faptul că un stat sau un teritoriu vamal distinct care dorește să devină parte la organizație trebuie să adere atât la Acordul de la Marrakesh, cât și la Acordurile comerciale multilaterale, iar deciziile referitoare la aderare vor fi luate de Conferința ministerială nu prin consens ci cu o majoritate de două treimi din Membrii OMC.

Acordul de la Marrakesh reglementează și posibilitatea retragerii unui membru din OMC, retragere ce va opera atât cu privire la Acordul de la Marrakesh, cât și cu privire la Acordurile comerciale multilaterale și va intra în vigoare la expirarea unui termen de șase luni, calculat de la data, la care Directorul general al Secretariatului OMC va fi primit notificare scrisă despre aceasta.

În ceea ce privește membrii OMC trebuie spus că, mai mult de trei pătrimi din aceștia, fac parte din statele în curs de dezvoltare sau cel mai puțin dezvoltate. Având în vedere acest aspect toate Acordurile OMC conțin dispoziții speciale cu privire la acestea, prevăzând termene mai lungi pentru punerea în aplicare a acordurilor și a angajamentelor asumate, măsuri pentru creșterea oportunităților comerciale în ceea ce le privește, măsuri de sprijin pentru dezvoltarea infrastructurii necesare în vederea participării la activitățile OMC, de soluționare a litigiilor și de punere în aplicare a standardelor tehnice.

Actul final de la Marrakech include o listă a acordurilor multilaterale și plurilaterale și a deciziilor și declarațiilor ministeriale care clarifică dispozițiile anumitor acorduri. Acordurile comerciale multilaterale sunt acordurile în cauză, iar instrumentele juridice conexe sunt parte integrantă a acordurilor OMC și sunt obligatorii pentru toți membrii OMC. În ceea ce privește acordurile plurilaterale, deși fac parte din acordurile OMC, acestea nu creează obligații sau drepturi pentru membrii OMC care nu le-au acceptat (de exemplu, Acordul privind achizițiile publice).

Acordul de instituire a Organizației Mondiale a Comerțului include câteva anexe care conțin acordurile OMC. Anexa 1A cuprinde *acorduri multilaterale privind comerțul cu mărfuri*. Acestea sunt:

- Acordul General pentru Tarife și Comerț din 1994 GATT 1994 (care a inclus GATT 1947);
- Acordul privind agricultura;
- Acordul privind aplicarea măsurilor sanitare și fitosanitare;
- Acordul privind produsele textile și confecțiile;
- Acordul privind barierele tehnice în calea comerțului;
- Acordul privind măsurile de investiții legate de comerț;
- Acordul privind măsurile antidumping (Acordul antidumping);
- Acordul privind evaluarea mărfurilor în vamă;
- Acordul privind controlul înainte de expediere;
- Acordul privind regulile de origine;
- Acordul referitor la procedurile privind licențele de import;
- Acordul privind subvențiile și măsurile compensatorii;
- Acordul privind salvagardarea.

Anexa 1B la Acordul OMC conține *Acordul General privind Comerțul cu Servicii* (GATS), iar anexa 1C conține *Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală* (TRIPS), inclusiv comerțul cu mărfuri contrafăcute.

Anexa 2 include înțelegerea *privind regulile și procedurile de soluționare a litigiilor*. Anexa 3 se referă la *mecanismul de examinare a politicilor comerciale ale membrilor OMC*.

În cele din urmă, anexa 4 se referă la *acordurile comerciale plurilaterale*. Acestea sunt:

- Acordul privind comerțul cu aeronave civile;
- Acordul privind achizițiile publice;
- Acordul internațional privind produsele lactate;
- Acordul internațional privind carnea de bovină.

Ultimele două acorduri au fost abrogate la sfârșitul anului 1997.

La momentul 31 decembrie 1994 numărul statelor participante la GATT a atins cifra de 140, fiind reprezentate de: 128 părți contractante (membri cu drepturi depline) și 12 membri de facto (foste colonii pe teritoriul cărora au fost puse în aplicare prevederile acordului înainte de câștigarea independenței și care au dreptul să devină părți contractante după câștigarea independenței politice). Iranul a aplicat pentru prima oară la OMC în 1996, însă aplicația sa a fost blocată de către Statele Unite de 22 de ori, sub acuzația că Teheranul ar susține terorismul internațional. În luna martie, 2005, SUA a declarat că își va folosi dreptul de veto pentru a începe negocierile pentru aderarea Iranului. Statele Unite au ales să nu blocheze ultima cerere de aderare, ca parte a unei înțelegeri legate de programul nuclear.

Cît privește *Rusia*, experți în domeniu văd în aderarea Rusiei la OMC o șansă pentru modernizarea strict necesară a țării. Aderarea Rusiei la Organizația Mondială a Comerțului este mai mult decît un gest simbolic și reprezentativ doar pe plan politic, ea are efecte pozitive pe plan economic, opinează Susan Stewart din partea Asociației berlineze pentru Știință și Politică. "Aderarea Rusiei (2012) a fost un pas înainte în eforturile țării de integrare în structurile comerciale internaționale și de evitare a unei marginalizări datorate ritmului lent de modernizare", explică Stewart. Rolf Langhammer, expert din partea Institutului pentru Economie Mondială din Kiel, consideră că aderarea la OMC este o mare șansă pentru Rusia, deoarece: „Statutul de membru este un semnal transmis investitorilor internaționali că vor bucura de siguranță juridică și protecție a bunurilor intelectuale.” [85, p.250].

În anul 2011 s-au împlinit 10 ani de la aderarea *Chinei* la Organizația Mondială a Comerțului. Pentru China, acest eveniment reprezintă un moment extrem de important în procesul său de reformă și deschidere. În acest interval de timp, economia chineză a înregistrat o dezvoltare viguroasă, lumea beneficiind de oportunitățile oferite de dezvoltarea Chinei. Prin urmare, aderarea Chinei la OMC constituie un beneficiu reciproc atât pentru China cât și pentru țările care fac parte din această organizație. Pentru China aderarea la OMC reprezintă o opțiune curajoasă, cu multe dificultăți. Aceasta înseamnă că țara noastră trebuie să accepte și să respecte prevederile și normele comerțului mondial. De asemenea, că trebuie să facă angajamentele reale

în domeniile industrial, agricol, al serviciilor și al proprietății intelectuale. În procesul negocierilor de aderare, în interiorul Chinei au fost exprimate păreri diferite.

Din perspectiva poziției sale de principală entitate economică a lumii, *Uniunea Europeană* are un interes pregnant în asigurarea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea comerțului mondial. Această poziție predominantă determină însă și responsabilități față de celelalte țări ale lumii. Pornind de la această poziție și responsabilitate Uniunea Europeană joacă un rol activ în negocierile privind comerțul mondial, în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului, acționând în favoarea unui comerț echitabil și corect, precum și pentru valorificarea oportunităților determinate de globalizare. Uniunea Europeană este unul din membrii cheie ai Organizației Mondiale a Comerțului. Aceasta deoarece UE are o politică comercială comună, iar Comisia Europeană negociază în numele tuturor Statelor Membre. UE este una dintre forțele susținătoare ale negocierilor comerciale multilaterale din cadrul OMC, Agenda de Dezvoltare Doha (*DDA – Doha Development Agenda*).

Baza legală a politicii comerciale a UE este *Articolul 133 din Tratatul privind Comunitatea Europeană*. Pe aceasta bază, Comisia Europeană negociază în numele Statelor Membre prin consultări cu un comitet special „*Comitetul Articolul 133*” (“C133”). C133 este compus din reprezentanți ai celor 25 de state membre și din Comisia Europeană. Principala lui funcțiune este aceea de a coordona politica comercială a UE. În cadrul acestuia se discută întreaga problematică de politică comercială ce afectează Comunitatea, de la probleme strategice ale rundelor de negocieri din OMC până la probleme specifice ale exporturilor de produse individuale.

OMC promovează globalizarea economică și comerțul liber, care sunt considerate de mulți ca fiind două teme problematice. Tratatul OMC au fost acuzate de tendințe de parțialitate față de corporațiile multinaționale și față de națiunile bogate. În timp ce parteneriatul este voluntar, criticii sunt de părere că neparticiparea plasează țările neparticipante sub embargo, creînd un sistem internațional de reguli economice forțate și descurajînd schimbul și experimentarea.

Procesul de luare a deciziilor în cadrul organizației și în ceea ce privește organizația a fost, de asemenea, supus criticilor. Cei trei mari membri - *Statele Unite ale Americii*, *Uniunea Europeană* și *Japonia* - au fost acuzate de faptul că se folosesc de OMC pentru a exercita o influență exagerată asupra statelor membre mai puțin influente.

Independența funcționarilor Organizației Mondiale a Comerțului. În îndeplinirea sarcinilor lor, Directorul general și personalul Secretariatului nici nu vor solicita și nici nu vor accepta instrucțiuni din partea nici unui guvern sau autorități exterioare OMC. Ei se vor abține de la orice act incompatibil cu situația lor de funcționari internaționali.

OMC este concepută ca o organizație independentă, în afara sistemului ONU, dar care conlucrează cu instituții și organizații cu caracter economic și nu numai, inclusiv cu cele din sistemul ONU. Art. III, alin. 5 din Acordul de la Marrakesh stipulează, în mod expres, că, în scopul asigurării unei mai mari coerențe în elaborarea politicilor economice la nivel mondial, OMC va coopera, în mod adecvat, cu Fondul Monetar Internațional, cu Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare și instituțiile sale afiliate. Trebuie spus însă că această organizație internațională întreține relații cu numeroase alte organizații internaționale, circa 140 de organizații internaționale având statut de observator la OMC, organizația participând, de asemenea, cu același statut, la lucrările a o serie de organizații internaționale [149].

Secretariatul OMC are legături de lucru cu peste 200 de organizații internaționale în domenii variate: statistică, cercetare, asistență tehnică și formare etc, toate acestea punând în evidență faptul că OMC este o prezență activă în relațiile internaționale [58, p.235].

În concluzie, se poate de afirmat că OMC și sistemul său comercial oferă multiple beneficii, unele bine cunoscute, altele – mai puțin evidente. Obiectivul acestui sistem bazat pe reguli este de a asigura că piețele rămân deschise și de a evita întreruperea acestui acces prin impunerea bruscă și arbitrară a unor restricții asupra importurilor. Într-un număr de țări în curs de dezvoltare, comunitățile de afaceri continuă totuși să nu conștientizeze pe deplin avantajele sistemului comercial OMC. Cu toate acestea, acest sistem juridic nu numai că oferă beneficii producătorilor industriali și întreprinderilor, dar și creează drepturi în favoarea lor.

Dacă ar fi să sistematizăm aceste beneficii, atunci ele ar putea fi prezentate astfel:

- a. Sistemul contribuie la menținerea păcii internaționale.
- b. Sistemul permite soluționarea constructivă a diferendelor.
- c. Comerțul stimulează creșterea economică.
- d. Comerțul liber reduce cheltuielile de trai.
- e. Comerțul sporește veniturile.
- f. Sistemul încurajează guvernarea bună.

1.3. Tipologia și efectele sancțiunilor economice asupra comerțului exterior

Sancțiunile economice sunt definite în dicționarul de economie, în general, ca „*măsuri economice prohibitive aplicate de comunitatea internațională asupra exportului și/sau importului de bunuri materiale, servicii, resurse etc. către sau dintr-o anumită țară*”.

În opinia savanților Banneheka și Bystrov, care la rândul lor fac referire la Business and Sanction Consulting, în noiembrie 2014 mai mult de 40 de țări din întreaga lume erau sub incidența a diferite tipuri de sancțiuni, din partea altor state, a organizațiilor internaționale sau a ambelor.

Tipurile de sancțiuni variază de la restricții personale până la interzicerea aproape totală a comerțului internațional cu una sau mai multe țări, putând fi extinse chiar și asupra restrîngerii unor drepturi legale cum ar fi protejarea mărcilor și a altor elemente de proprietate intelectuală. Uneori sancțiunile pot fi incluse ca o parte a unor măsuri protecționiste reprezentînd comportamente destinate să crească averea fără a se crea avere, cele mai faimoase cazuri fiind tentativele de forțare a autorităților unei țări către acțiuni politice dezirabile. De obicei, aceste tentative au ca țintă leaderii politici și economici, afacerile și activele care sunt considerate ca fiind vulnerabile presiunilor externe. Deși unii se îndoiesc în ceea ce privește eficiența sancțiunilor totuși opinia dominantă este ușor în favoarea lor [22, p.33].

Instituirea de **regimuri sancționatorii** la nivel internațional reprezintă un instrument important pentru menținerea păcii și a securității internaționale. Sancțiunile se adoptă cu scopul de a determina schimbarea unor activități sau politici neconforme cu anumite standarde de conduită împărtășite de comunitatea internațională. O dată cu încheierea Războiului Rece, sancțiunile adoptate în cadrul ONU, și, ulterior, de către Uniunea Europeană au început să fie din ce în ce mai frecvent folosite ca *instrument „intermediar” între negocieri și acțiune coercitivă*, ce urmărește inducerea comportamentului dorit cu evitarea recursului la forța armată [42, p.177]. Odată cu utilizarea lor tot mai frecventă, caracteristicile sancțiunilor s-au modificat sub presiunea necesității evitării efectelor colaterale ale acestora și a eficientizării impactului lor asupra grupurilor țintă [59, p.60].

Tipurile de sancțiuni utilizate la nivel internațional de către ONU, UE și OSCE sunt:

1. **economice** (restricții la import, export, investiții, embargouri privind armele),
2. **financiare** (înghețarea fondurilor și a celorlalte resurse economice),
3. **restricții de călătorie, restricții de transport** (rutier, aerian, maritim),
4. **sancțiuni culturale,**
5. **sancțiuni sportive,**
6. **sancțiuni diplomatice.**

În elaborarea și implementarea acestor sancțiuni individualizate se urmărește respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în special a dreptului persoanelor sau entităților sancționate la un proces echitabil și a accesului acestora la căi de atac efective. De asemenea, se urmărește ca măsurile să fie proporționale cu scopul urmărit și să fie însoțite de un regim de excepții care să țină cont de nevoile de bază ale celor sancționați.

Pe de altă parte, Galtung în articolul intitulat „On the effects of International Economic Sanctions: With example from the case of Rhodesia” clasifică sancțiunile prin intermediul următoarelor întrebări:

- Sunt sancțiunile *negative* ori *pozitive*?

- Sunt sancțiunile *individuale* sau *colective*?
- Sunt sancțiunile *interne* sau *externe*?
- Sunt sancțiunile *unilaterale*, *multilaterale* sau *universale*?
- Sunt sancțiunile *generale* ori *selective*?
- Sunt sancțiunile *totale* sau *parțiale*? [67, p.378].

Autorul este de acord că “Rolul vectorilor globalizării în armonizarea funcționării sistemului relațiilor internaționale din secolul XXI cu schimbările ce apar în mediul internațional de securitate” publicat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate de la București, se referă la sistemul internațional, unde vectorii activi ai globalizării, cel militar și cel economic, sunt baza de acțiune care poate fi folosită atunci când un actor dorește să folosească componenta hard a puterii, componentă care se poate manifesta prin mijloace militare și mijloace economice directe ce pot însemna de la amenințarea cu forța, utilizarea puterii militare, și până la sancțiuni economice, blocaje comerciale, fonduri pentru coruperea factorilor de decizie aparținând sistemului agresiv, fonduri direcționate pentru sprijinul opozițiilor sau asistență economică pentru actori non-statali din opoziție sau actori statali opoziți.

Asemenea tuturor formelor de putere, eforturile de a exercita sancțiuni economice depind de context, scopuri și priceperea în a converti resurse în comportamente dorite. Evaluarea succesului presupune identificarea clară a obiectivelor, iar participanții activi și observatorii amestecă scopurile uneori. Printre obiectivele majore ale sancțiunilor se numără schimbarea comportamentală, îngrădirea și schimbarea regimului dintr-o țară. În mod alternativ, obiectivele pot fi descrise ca fiind coercitive, de împiedicare și de semnalare. Coerciția este un efort de a-l condiționa pe cel vizat să facă ceva, împiedicarea înseamnă a face ca anumite acțiuni ale acestuia să fie costisitoare, iar semnalarea indică angajamentul față de țintă, publicul intern sau terțe părți. În urma unui studiu s-a concluzionat că sancțiunile comerciale au rareori efectul de a forța conformarea sau de a distruge guvernul-țintă și au valoare de descurajare limitată, dar își ating în mod frecvent ținta ca simboluri internaționale și interne [80, p. 128].

De exemplu, Banneheka și Bystrov în articolul “Sunt sancțiunile economice ”ucigași ai creșterii”? clasifică țările asupra cărora s-au aplicat sancțiuni în două categorii:

1. *Țările care sunt sub presiune moderată.* Sancțiunile sunt impuse figurilor politice semnificative și/sau oamenilor de afaceri și activelor lor, și aceste țări sunt subiectul unor limitări comerciale: Belarus (2000), Burma/Myanmar (1997).
2. *Țările care sunt sub presiune extremă,* fiind expuse unor limitări majore politice, comerciale și financiare: Cuba (1960), Iran (1979).

Investigația inițială a lui Banneheka și Bystrov a arătat că cel puțin în cazurile studiate sancțiunile nu au efecte devastatoare, și în unele situații permit economiilor să se dezvolte cu rate de creștere îmbunătățite [22, p.57].

Cele mai cunoscute forme de sancțiuni și măsuri de ordin economic bazate pe constrângere, prin care se încearcă forțarea pașnică a unui stat să pună capăt încălcării unor norme de drept internațional sau a unor principii de politică economică, să revină asupra unor măsuri nedrepte pe care le-a luat și să repare prejudiciul astfel creat sau să facă anumite concesii, sunt:

- **Boicot** – refuzul parțial sau total de participare a unei/unor țări sau agenți economici la tranzacțiile bilaterale de piață. Boicotul este o formă particulară a represaliilor, și constă în acțiuni de constrângere a unui stat care încalcă grav dreptul internațional, mai ales când pune în pericol pacea și securitatea internațională. Aceste acțiuni pot consta în întreruperea relațiilor comerciale între state, ca și întreruperea comunicațiilor feroviare, maritime, poștale, telegrafice, prin radio sau alte asemenea mijloace, pentru a pune capăt unei încălcări a normelor de drept internațional. Această sancțiune se aplică, în general, de către Consiliul de Securitate sau Adunarea Generală a ONU, prin rezoluție, împotriva statelor care comit acte de amenințare a păcii, de violare a ei, ori de agresiune. Statele pot să recurgă, individual, la boicot numai ca mijloc de represalii;

- **Blocadă** – izolarea totală sau parțială a statului țintă pentru a-i submina la maximum potențialul economic (împiedicarea legăturilor maritime și aeriene internaționale etc.), lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu state neutre;

- **Embargo** – ruperea relațiilor comerciale, prin interzicerea importurilor și exporturilor, precum și reținerea, sechestrarea de către un stat a mărfurilor unui alt stat sau a navelor comerciale (împreună cu încărcătura lor), în porturile sau în apele sale teritoriale. El se poate aplica și numai asupra unuia sau câtorva produse. Embargoul reprezintă o formă particulară a represaliilor, și constă în acțiunea cu caracter preventiv prin care unui stat care încalcă grav dreptul internațional, i se interzic importurile și exporturile, intrarea sau ieșirea navelor comerciale din porturile, aeroporturile sau din marea sa teritorială, ori chiar reținerea bunurilor acestuia, până la încetarea acțiunilor ilegale și repararea prejudiciilor. Această sancțiune poate fi dispusă și asupra altor bunuri ale statului considerat vinovat ori ale cetățenilor acestuia, fiind considerată ca o măsură care se ia asupra proprietății. Precizăm că nu sunt supuse embargoului bunurile necesare supraviețuirii populației, ajutoarele umanitare, precum și medicamentele [14, p. 7-8].

- **Linkage negativ** (legătură negativă) – relaționarea politicii economice a unui stat cu un alt stat pentru acordarea de către acel stat a unor concesii de natură politică sau economică.

Astfel, speranța unui avantaj comercial sau financiar trebuie să determine statul ținut să-și modereze comportamentul adoptat în politica externă și/sau internă;

- **Retorsiune** – constă în măsurile luate de către un stat, în vederea constrângerii altui stat să pună capăt actelor sale neprietenești, contrare uzanțelor internaționale. Prin urmare, actele inamicale la care se răspunde nu sunt încălcări ale dreptului internațional public, ci doar ale curtoaziei internaționale, precum unele acte legislative, judecătorești sau administrative, care afectează bunele relații dintre state sau cetățenii acestora. Retorsiunea poate consta în acte neamicale, dar nu ilicite, cum ar fi: reducerea importurilor de la statul care a comis acte neprietenești, sporirea taxelor vamale, nerecunoașterea actelor sale, neacordarea unui ajutor de natură financiară, expulzarea resortisanților aceluși stat, interzicerea accesului în porturi a cetățenilor și navelor aceluiași stat, ca și recurgerea la diferite măsuri prohibitive privind comerțul internațional.

- **Ruperea relațiilor diplomatice** este o formă particulară a represaliilor, ce reprezintă un act unilateral al statului, prin care decide rechemarea misiunii sale diplomatice și cere celui alt stat să-și recheme misiunea sa diplomatică, reprezentarea reciprocă a acestor state putând fi realizată în continuare prin intermediul unui terț, stat sau organizație internațională.

În ce privește sancțiunile care se aplică pentru asigurarea respectării normelor și *principiilor dreptului internațional*, Slonovschi în manualul intitulat „Note de curs de drept internațional public” le clasifică în:

- a) **Sancțiuni cu folosirea forței armate.** Carta ONU instituie un sistem de sancțiuni colective contra păcii și actelor de agresiune. Constatarea și aplicarea sancțiunilor este încredințată Consiliului de Securitate care are răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale. Carta recunoaște dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă împotriva unui atac armat până Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Întrucât un atac armat constituie o măsură ilegală a forței, dreptul la apărare apare ca reacție la un asemenea act și are caracter de sancțiune. Acesta este singurul caz în care statele au voie să recurgă la forța armată ca formă de autoapărare și aceasta în limitele prevăzute de cartă O.N.U.

- b) **Sancțiuni fără folosirea forței armate.** Consiliul de Securitate poate lua măsuri de întrerupere totală sau parțială a relațiilor economice, culturale, politice, maritime, aeriene fără folosirea forței armate. La aceste interdicții se mai adaugă și altele în cazul încheierii unor tratate internaționale ca:

- nulitatea unor tratate încheiate sub imperiul forței sau amenințării cu forța ori care încălcă normele imperative ale dreptului internațional;

- încetarea efectelor unui tratat pentru încălcarea gravă a prevederilor sale de cealaltă parte; - excluderea sau suspendarea din organizațiile internaționale;
- pedepsele penale aplicate celor vinovați de crime contra păcii și umanității.

Dreptul internațional nu este lipsit de sancțiuni și nu este imperfect iar sancțiunea intră în acțiune atunci când interesele statelor converg spre un interes comun, acest scop ar trebui să servească păcii și securității internaționale tuturor statelor și popoarelor și să fie străin de apariția în scena politică a unor interese strategice de dominație, supremație ori legate de politica sferelor de influență ori a unei poziții dominante în economia mondială [103, p. 25].

Regimurile sancționatorii ale Consiliului de Securitate au cunoscut o evoluție semnificativă, în special după sfârșitul Războiului Rece. În perioada 1945-1990, Consiliul de securitate a impus sancțiuni numai în două cazuri – *împotriva Rhodesiei (actualul Zimbabwe) și Africii de Sud* – pentru a condamna încălcarea drepturilor omului și abuzul de putere din viața politică internă. După 1990, o dată cu adoptarea sancțiunilor împotriva *Irakului*, Consiliul de Securitate a extins utilizarea acestui tip de instrument la tipuri diferite de situații cum ar fi: conflictele armate inter-statale, conflicte civile interne, terorism, violări grave ale drepturilor omului și ale dreptului internațional umanitar. Din 1990, au fost adoptate 18 regimuri sancționatorii, dintre care 14 erau în vigoare la nivelul anului 2010.

Practic, sancțiunile internaționale sunt mijlocul prin care se urmărește restabilirea ordinii normative internaționale, încălcată prin conduita unor state. Ele au drept scop de a determina statul autor al încălcării să-și modifice conduita. Prin urmare, sancțiunile internaționale pot fi cu folosirea sau fără folosirea forțelor armate [103, p. 490].

Creșterea numărului de regimuri sancționatorii și complexitatea lor sporită au determinat Consiliul de Securitate să adopte anumite măsuri administrative pentru eficiența lor gestionare. Astfel, s-a creat, în subordinea sa, un cadru instituțional format din organe, unele cu caracter temporar, altele permanente, pentru urmărirea și îmbunătățirea procesului de elaborare, aplicare și implementare a sancțiunilor internaționale impuse.

Pe site-ul oficial al ONU se spune că pentru problemele specifice fiecărui regim de sancțiuni au fost create **Comitete de Sancțiuni** care, în general, au mandatul de a supraveghea implementarea de către statele membre ale ONU a sancțiunilor specifice impuse prin rezoluțiile Consiliului de Securitate. În prezent, își desfășoară activitatea 12 comitete de sancțiuni ce funcționează ca organe subsidiare ale Consiliului de Securitate. Pentru aspectele generale legate de sancțiunile internaționale, Consiliul de Securitate a decis crearea la 17 aprilie 2000 a unui **Grup de lucru informal numit Working Group on General Issues on Sanctions**, cu mandatul de a elabora recomandări și ghiduri de bune practici pentru îmbunătățirea procedurilor de elaborare, aplicare și implementare a sancțiunilor impuse de Consiliul de Securitate.

Pentru a se asigura respectarea standardelor de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale la includerea sau excluderea pe sau de pe liste a persoanelor sau entităților supuse sancțiunilor internaționale, prin Rezoluția 1730 (2006), Consiliul de Securitate a decis înființarea unui **Punct focal pentru cererile de de-listare**. Acest organ permanent a primit mandatul de a administra cererile privind de-listarea în strânsă colaborare cu experții comitetelor de sancțiuni și de a asigura un canal de comunicare cu indivizii sau entitățile supuși sancțiunilor Consiliului de Securitate.

Există o gamă largă de **măsuri restrictive** care ar putea fi **impuse** de exemplu și **de Uniunea Europeană**. Atunci când se iau decizii privind măsurile restrictive, este important să se analizeze ce măsură sau pachet de măsuri ar contribui mai bine la obținerea rezultatului scontat [98, p.202]. Acestea pot fi: *sancțiuni diplomatice* (expulzarea diplomaților, ruperea raporturilor diplomatice, suspendarea vizitelor oficiale); *suspendarea cooperării cu o țară terță*; *boicotarea evenimentelor sportive și culturale*; *sancțiuni comerciale* (generale sau specifice, embargouri asupra armelor); *sancțiuni financiare* (blocarea fondurilor sau a resurselor economice, interdicerea tranzacțiilor financiare, restricții privind creditele la export sau investițiile); *interdicții de zbor și restricții privind admiterea*.

Măsurile restrictive impuse de UE pot viza guverne ale unor țări terțe sau persoane și entități fără caracter statal (teroriști și grupări teroriste). De reținut că UE nu poate impune sancțiuni autonome împotriva unor persoane sau entități, dacă nu există o dimensiune de politică externă [9, p.80]. În cazul în care persoanele sau entitățile fac obiectul unor măsuri restrictive specifice (denumite uneori „sancțiuni inteligente”), trebuie să existe criterii clare, adaptate cazurilor concrete, pentru a se putea stabili cine trebuie să figureze pe listă și cine trebuie eliminat. Prin urmare, Consiliul de Securitate al ONU poate cere tuturor statelor membre să implementeze măsuri, cu excepția utilizării forței armate. Articolul 41 din Carta Națiunilor Unite prevede că astfel de măsuri pot include întreruperea completă sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, radio, precum și a altor mijloace de comunicare și, de asemenea, ruperea relațiilor diplomatice.

Ca și Consiliul de Securitate al ONU, în ultimii ani, UE a aplicat, în general, măsuri restrictive de tipul embargourilor asupra armelor, restricțiilor economice și financiare și restricțiilor privind admiterea. Consiliul EU a adoptat orientări privind aplicarea și evaluarea măsurilor restrictive (sancțiunilor) în cadrul politicii externe și de securitate comună, care oferă îndrumări cu privire la problemele comune și conțin formule standard și definiții comune care pot fi utilizate în normele de aplicare a măsurilor restrictive [10, p.232].

În principiu, sancțiunile ar trebui să vizeze, pe cât posibil, persoanele și entitățile care se fac răspunzătoare de politici și acțiuni reprobabile. În acest fel ar fi minimizate efectele negative

pentru ceilalți. Introducerea și aplicarea măsurilor restrictive trebuie să se facă, întotdeauna, în conformitate cu legislația internațională, să respecte drepturile omului și libertățile fundamentale, în special dreptul la un proces echitabil și la un recurs efectiv. Măsurile impuse trebuie să corespundă întotdeauna obiectivelor. Sancțiunile specifice prevăd derogări care permit luarea în considerare a necesităților de bază ale persoanelor vizate. De asemenea, măsurile restrictive trebuie să respecte obligațiile internaționale ale Comunității Europene și ale statelor membre, în special Acordurile OMC [148, p. 345].

Prin urmare, UE utilizează cu prudență sancțiunile economice și financiare, ca excepții de la principiile pieței comune, care se bazează pe libera circulație a capitalurilor și pe liberalizarea schimburilor comerciale. Înainte de aplicarea sancțiunilor, poate fi necesar să se invoce clauze de suspendare a acordurilor cu țări terțe sau să se pună capăt acordurilor cu acestea. UE se va abține să adopte instrumente legislative care, având în vedere aplicabilitatea lor extrateritorială, ar încălca dreptul internațional. Un alt element fundamental al măsurilor restrictive aplicate de UE constă în introducerea unei clauze de expirare sau de revizuire, astfel încât să existe garanția abrogării măsurilor restrictive sau a adaptării acestora în funcție de evoluțiile înregistrate. Toate măsurile autonome ale UE sunt permanent revizuite [61, p.8].

De reținut că UE nu poate impune sancțiuni autonome împotriva unor persoane sau entități, dacă nu există o dimensiune de politică externă. În cazul în care persoanele sau entitățile fac obiectul unor măsuri restrictive specifice (denumite uneori „*sancțiuni inteligente*”), trebuie să existe criterii clare, adaptate cazurilor concrete, pentru a se putea stabili cine trebuie să figureze pe listă și cine trebuie eliminat [14, p.70].

- **Embargouri asupra armelor.** Embargourile asupra armelor pot fi impuse în vederea stopării exportului de arme și de echipament militar în zonele de conflict sau în țări în care regimurile politice ar putea să le folosească pentru represiuni interne sau acte de agresiune îndreptate împotriva unei alte țări.

- **Sancțiunile economice și financiare.** Ținând cont de importanța economică a UE, sancțiunile economice și financiare pot constitui un instrument foarte eficient [73, p.100]. Ele pot consta în *interdicții la export și/sau import* (sancțiuni comerciale care pot fi aplicate anumitor produse precum petrolul, lemnul sau diamantele), *interdicții privind prestarea anumitor servicii* (brokeraj, servicii financiare, asistență tehnică), *interdicții de zbor*, *interdicții privind investițiile, plățile și mișcările de capital sau suprimarea preferințelor tarifare*.

Cu toate acestea, restricțiile economice sau financiare stricte pot conduce la costuri economice și umanitare prea mari. Măsurile restrictive de natură economică și financiară, inclusiv sancțiunile financiare specifice, trebuie aplicate de către toate persoanele și entitățile care desfășoară activități economice pe teritoriul UE, inclusiv de către resortisanții din țări terțe,

resortisanții UE și entitățile constituite conform legislației unui stat membru al UE atunci când își desfășoară activitatea în afara UE [36, p.12].

- **Restricții privind admiterea** (interdicția de acordare a vizelor sau interdicția de călătorie). Resortisanții țărilor terțe pot face obiectul unei interdicții de admitere pe teritoriul UE, conform obiectivelor menționate la punctul 1. Statele membre sunt invitate să ia toate măsurile necesare pentru a preveni intrarea pe teritoriul lor sau tranzitarea acestuia de către persoanele care figurează pe listă. Ca regulă generală, instrumentul juridic care impune astfel de restricții va autoriza unele derogări de la interdicția de acordare a vizelor sau de la interdicția de călătorie fie în temeiul unor motive umanitare sau de alt tip, fie cu scopul de a permite unui stat membru să-și respecte obligațiile care îi revin conform dreptului internațional. Restricțiile privind admiterea nu obligă un stat membru să le refuze propriilor cetățeni intrarea pe teritoriul său.

- **Sancțiuni specifice pentru combaterea terorismului.** UE aplică sancțiuni pe baza rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU nr. 1267 și 1373. UE aplică măsuri îndreptate împotriva persoanelor și grupurilor implicate în acte de terorism și care figurează pe lista preluată în cea mai recentă poziție comună, de modificare a Poziției Comune 2001/931/PESC [100]. Persoanelor ale căror nume sunt urmate de un asterisc nu li se aplică sancțiuni financiare în baza unui regulament comunitar, cu toate că pot face obiectul unor sancțiuni financiare la nivel național; celelalte persoane de pe listă fac obiectul sancțiunilor financiare prevăzute de Regulamentul Nr. 2580/2001 al Consiliului. Consiliul UE a elaborat o fișă informativă intitulată “Lista UE cuprinzând persoanele, grupările și entitățile care fac obiectul măsurilor specifice de combatere a terorismului”. Mandatul și metodele Grupului de lucru „CP 931”, care evaluează propunerile de înscriere și de radiere de pe listă, sunt stabilite în Documentul 10826/1/07 REV 1 al Consiliului [51].

Nemijlocit la conflictul din Transnistria, Kreutz în articolul numit “Hard Measures by a Soft Power? Sanctions Policy of the European Union. Sanctions policy of the European Union 1981—2004”, explică cauzele aplicării în februarie 2003, de către Uniunea Europeană și SUA a *sancțiunilor de călătorie împotriva liderilor Transnistriei* în încercarea de a ieși din impas la masa negocierilor.

În continuare, autorul analizează detaliat următoarele două studii de caz:

A. Instaurarea sancțiunilor economice de către SUA față de Iran.

B. Sancțiunile economice aplicate Federației Ruse de către comunitatea internațională.

A. Instaurarea sancțiunilor economice de către SUA față de Iran. Dosarul confruntării între SUA și Iran, din ultimii ani, deschide periodic noi și noi file prin declarații, amenințări, sancțiuni, pași fără precedent și fără întoarcere. De exemplu, blocarea de SUA a exportului bunurilor iraniene în urma luării ca ostatici a personalului lor diplomatic a ambasadei din

Teheran în 1979. De exemplu, la sfârșitul lunii decembrie 2006, New York Time relatează că „SUA și Marea Britanie vor începe să trimită nave de război suplimentare și avioane în regiunea Golfului Persic într-o etalare a capacităților militare față de Iran, care va avea loc în timp ce ONU continuă să dezbată posibile sancțiuni împotriva” Teheranului.

Interesul Iranului pentru tehnologie nucleară datează din anii 1950, când șahul Reza Pahlavi a început să primească sprijin de la Statele Unite ale Americii prin programul Atomi pentru Pace. După o perioadă de stagnare care a urmat revoluției teocratice, Iranul a redevenit interesat de un program nuclear la mijlocul anilor 1980, și după unele experimente întreprinse în anii 1990 dar și la începutul anilor 2000 programul nuclear iranian a început să acapareze întreaga atenție a comunității internaționale, fiind considerat cel mai grav caz de proliferare nucleară alături de cel al Coreei de Nord. Ținând cont de consecințele pe care le-ar putea avea dezvoltarea unui program nuclear militar asupra regimului internațional al neproliferării nucleare dar și asupra securității internaționale, nu este de mirare că atât organismele internaționale cât și marile puteri nu au ezitat să reacționeze. În ciuda încercărilor constante ale Agenției Internaționale pentru Energie Atomică de a clarifica evoluția programului dar și posibilele dimensiuni militare ale acestuia, rămân încă numeroase chestiuni de lămurit [102, p.65]. Nici încercările Uniunii Pentru unii, pare a fi un război care nu se va termina niciodată. Pentru alții, acest conflict poate declanșa o apocalipsă nucleară.

În opinia lui Sălciuanu “SUA și Iran – un război fără sfârșit sau războiul sfârșitului?”, pentru Iran, SUA este „Satan cel Mare”, iar pentru SUA, Iranul este parte din „axa răului”. Fiecare se vede pe sine reperul moral și națiunea mesianică pentru salvarea lumii. Relațiile moderne dintre SUA și Iran au evoluat în diferite etape, fiecare dintre acestea având ca punct de reper un mandat prezidențial. Autorul face referință la mărunta discordiei, iar acuzațiile aduse Iranului vin pe multiple planuri, la nivel regional și internațional. Astfel, Iranul este acuzat că sponsorizează terorismul, că violează drepturile omului, că dezvoltă tehnologii pentru construirea armelor de distrugere în masă, că își amenință vecinii din Golful Persic în dorința de hegemonie regională, că anunță explicit și în mod repetat dorința privitoare la „moartea Americii” și ștergerea de pe fața pământului a Israelului. În opinia liderilor americani, Iranul este „cel mai activ stat în sponsorizarea terorismului” și parte a „axei răului”.

De partea cealaltă, Iranul îi cere Americii să ridice sancțiunile impuse țării, să retrocedeze bunurile iraniene asupra cărora a pus sechestru, să-și retragă trupele din Afganistan, Irak și Golful Persic, să înceteze sprijinul necondiționat acordat Israelului, să pună capăt manipulării opiniei internaționale și intimidării țărilor mai mici [70, p.17].

Interesul Iranului pentru tehnologie nucleară datează din anii 1950, când Iranul a început să primească sprijin de la Statele Unite ale Americii prin programul Atomi pentru Pace. După o

perioadă de stagnare care a urmat revoluției teocratice, Iranul a redevenit interesat de un program nuclear la mijlocul anilor 1980, și după unele experimente întreprinse în anii 1990 dar și la începutul anilor 2000 programul nuclear iranian a început să acapareze întreaga atenție a comunității internaționale, fiind considerat cel mai grav caz de proliferare nucleară alături de cel al Coreei de Nord. Ținând cont de consecințele pe care le-ar putea avea dezvoltarea unui program nuclear militar asupra regimului internațional al neproliferării nucleare dar și asupra securității internaționale, nu este de mirare că atât organismele internaționale cât și marile puteri nu au ezitat să reacționeze.

Deși instituționalismul alegerii raționale este abordarea cea mai adecvată pentru explicarea intervenției Uniunii Europene în soluționarea crizei nucleare iraniene, ea nu se dovedește a fi utilă în explicarea mijloacelor de intervenție ale Uniunii Europene în acest caz de proliferare. Astfel, întrebarea care se pune este: a fost abordarea Uniunii Europene rațională? Răspunsul este unul negativ din moment ce există numeroase argumente care susțin iraționalitatea mijloacelor utilizate de către Uniunea Europeană, fie că vorbim despre încheierea acordurilor cu Iranul, în perioada 2003-2004, fie că avem în vedere sancțiunile multilaterale adoptate sub auspiciile ONU și sancțiunile unilaterale adoptate de Uniunea Europeană ca o completare la primele. Argumentele care susțin iraționalitatea intervenției UE țin de lipsa de stimulente pe care le putea oferi Iranului, lipsa de încredere dintre UE și Iran care a condus și la un ritm extrem de lent al negocierilor, neajunsurile acordurilor încheiate în perioada 2003-2004, slăbiciunea sancțiunilor multilaterale adoptate sub auspiciile ONU, dar și efectele extrem de costisitoare ale sancțiunilor unilaterale adoptate de UE chiar asupra statelor sale membre [70, p.89].

În 2005, eforturile Europei, sprijinite de SUA, de a oferi Iranului stimulente economice pentru a desființa programul, precum și ale Rusiei de a îmbogăți uraniul iranian pe teritoriul rus cu măsuri de siguranță, au eșuat. Însă Iranul a promovat altă politică referitor la tehnologia nucleară care în opinia experților iranieni va contribui la menținerea păcii. În același an, Agenția Internațională pentru Energie Atomică (IAEA) a adus problema în atenția Consiliului de Securitate al ONU care a condamnat acțiunile Iranului, dar nu a fost de acord cu sancțiunile. Iranul a insistat asupra dreptului său suveran de a îmbogăți uraniul pentru ceea ce el numea scopuri pașnice [70, p.99].

Prin urmare, arma petrolului a fost testată cu succes, dacă avem în vedere constatările efectelor deosebite pe care le poate produce, ea fiind susceptibilă de a fi utilizată în continuare ca un mijloc sigur de sancționare a statelor considerate a fi ostile regimurilor naționale. Iranul a avertizat că în cazul în care Consiliul de Securitate al ONU va dispune aplicarea de sancțiuni economice împotriva sa, republica islamică va întreprinde măsuri în vederea scumpirii prețului

petrolului sau chiar sistarea livrării acestei resurse către statele membre ONU. Iranul este al patrulea exportator de petrol din lume și ocupă locul secund din punct de vedere al importanței în cadrul Organizației Țărilor Exportatoare de Petrol. Situația este extrem de delicată având în vedere că statele occidentale și SUA sunt dependente de petrol, din care o parte importantă provine din zona amintită [26, p.73].

Timp, de cinci ani, din 2010 până în 2015, Statele Unite au impus sancțiuni economice dure Iranului, acuzând regimul de la Teheran pentru programul său nuclear.

Autorul, Ignat Ciprian, susține că venirea, în 2013, la putere, a lui Hassan Rohani constituie un moment cheie pentru situația din regiune. Iranul, care timp de opt ani sub Mahmoud Ahmadinejad a avut o poziție extrem de dură la adresa Statelor Unite, se află într-o situație economică precară, iar sancțiunile impuse de organisme internaționale nu au făcut nimic altceva decât să adâncească starea de nemulțumire a poporului iranian. Câștigând cu un scor detașat la alegeri, Rohani promite că este timpul pentru o schimbare, iar în dosarul iranian trebuie găsită o soluție diplomatică, astfel încât sancțiunile să fie ridicate.

Agenția Internațională pentru Energie Atomică a anunța că inspectorii săi au verificat pe teren că Iranul a luat măsurile prevăzute. Ridicarea acestor sancțiuni internaționale va debloca active în valoare de miliarde de dolari și va permite Republicii islamice să-și vândă petrolul pe piața internațională.

În această ordine de idei, autorul tezei de doctorat cu titlul „Securitate nucleară. studiu de caz: Uniunea Europeană și Iran” amintește că identitatea internațională a Uniunii Europene are la bază valori precum preferința pentru mijloacele pașnice în soluționarea problemelor internaționale, multilateralismul, respectul pentru dreptul internațional și pentru organizațiile internaționale ceea ce, de fapt, a influențat într-o măsură considerabilă abordarea UE în cazul nuclear iranian. De asemenea, statele membre ale Uniunii Europene au trecut printr-un proces de socializare în ceea ce privește chestiunile de politică externă, astfel încât cooperarea bună din trecut cu statul iranian și anii de experiență în domeniul neproliferării nucleare au determinat statele membre să considere că cea mai adecvată abordare în soluționarea crizei nucleare este utilizarea mijloacelor diplomatice și politice. Doar în caz de eșec al acestora urma să se recurgă la sancțiuni multilaterale și unilaterale.

Autorul, Haidar, în teza de doctorat cu titlul “Sanctions and Exports Deflection: Evidence from Iran (*Sancțiunile și devierea exporturilor: dovezi bazate studiul de caz al Iranului*)” redă existența, măsura și mecanismul devierii exporturilor, care au urmat devastării exporturilor, după impunerea sancțiunilor economice împotriva exportatorilor iranieni. Utilizând date dezagregate cu privire la exporturile companiilor iraniene din domeniul nepetrolier, Haidar

arată cum dimensiunea exportatorului, fostul statut de exportator și strategia de preț contează în procesul devierii exporturilor.

Principalele constatări ale autorului au fost următoarele:

a. două treimi din valoarea exporturilor iraniene nepetroliere crezute a fi distruse de sancțiunile impuse împotriva exporturilor din Iran, de fapt, au fost deviate spre țări de destinație care nu au aplicat sancțiuni economice împotriva Iranului;

b. exportatorii au redus prețul produselor lor, deoarece ei au deviat exporturile lor spre noi destinații;

c. exportatorii au deviat mai mult produsele lor de export din sectoarele cheie și cele omogene; (iv) exportatori mai mari au deviat mai mult exporturile față de exportatorii de talie mică;

d. noile destinații sunt mai favorabile și prietenoase din punct de vedere politic față de Iranul ;

e. probabilitatea unui exportator de a devia exporturile către o altă destinație apărea dacă compania exportatoare exporta produsele sale și înainte de instaurarea sancțiunilor, sugerînd că costul de export nu trebuie neglijat.

În opinia noastră această situație este valabilă și pentru Rusia. Deja mulți analiști speculează referitor la care piețe de desfacere ar putea beneficia de pe urma golului lăsat în piața rusă de sancțiunile aplicate de Occident. După ce Rusia a răspuns cu o acțiune de retorsiune interzicînd importul la mai multe produse alimentare din UE și SUA, precum și Australia, Canada și Norvegia, aproximativ 90 întreprinderi producătoare de carne au fost aprobate să vîndă carne de pui, vită și de porc în Rusia. Totodată, Brazilia speră să crească exporturile de porumb și soie în Rusia, conform declarațiilor facute de Secretarul pe politică agricolă, Seneri Paludo. De asemenea, Moscova a avut întrevederi cu reprezentanți altor guverne din America Latină cu privire la diversificarea în continuare a rutelor sale comerciale [76].

B. Sancțiunile economice aplicate Federației Ruse de către comunitatea internațională.

Un alt exemplu de aplicare a sancțiunilor de către comunitatea internațională este în rezultatul escaladării tensiunilor dintre Rusia și Ucraina care a culminat cu anexarea Crimeei la Federația Rusă, a devenit evidentă pentru comunitatea occidentală democratică necesitatea impunerii unor sancțiuni economice, care, deși costisitoare, în special pentru UE, reprezentau expresia condamnării fără echivoc a politicii expansionist agresive a Rusiei [57].

Autorii Jura și Buruiian în articolul “Sancțiuni Internaționale. Studiu de Caz” enumeră și analizează cazul Rusiei și divizează sancțiunile în:

1. Sancțiuni aplicate Rusiei de către Organizațiile Internaționale:

- Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (a suspendat procesul de admitere a Rusiei ca stat membru în organizație și a anunțat întărirea cooperării cu Ucraina.)
- Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (a suspendat întâlnirile militare și civile cu Rusia, refuzând și planificarea misiunilor militare comune, etc.)
- Uniunea Europeană (a anulat summitul UE-Rusia; Parlamentul European a adoptat o rezoluție cu caracter consultativ, în care a cerut să se renunțe la construcția gazoductului „SouthStream”, etc.)
- Consiliul Europei (a anulat toate activitățile planificate în Rusia; a privat delegația rusă de dreptul la vot și a interzis membrilor delegației rusești să ocupe poziții de conducere în Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, în plus a interzis reprezentanților ruși dreptul de a participa la misiunile de observare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, până la sfârșitul anului 2014)
- Organizația Europeană pentru Siguranța Navigației Aeriene (a interzis transportul aerian în Crimeea)
- Grupul celor Opt - G8 (a anulat summit-ul „Grupul celor Opt”, care urma să aibă loc în luna iunie la Soci și a suspendat participarea Rusiei la G8.)
- Grupul de Acțiune Financiară Internațională pentru Combaterea Spălării Banilor (a refuzat să mai țină reuniunea plenară programată la Moscova, în ciuda faptului că Rusia, în prima jumătate a anului 2014 a deținut Președinția organizației)
- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (a înghețat luarea deciziilor privind noi proiecte în Rusia)
- North American Aerospace Defense Command (a anulat exercițiile militare comune cu Rusia „Vigilant Eagle”, care urmau să aibă loc în largul coastei din Alaska).

2. Sancțiuni Individuale ale statelor aplicate Rusiei, de exemplu, de Australia, Marea Britanie, Germania, Israel, Islanda, Canada, SUA, Ucraina, etc.

Situația din Ucraina, potrivit președintelui american, prezintă în continuare o “amenințare extraordinară pentru securitatea și politica externă a Statelor Unite ale Americii” care a ajuns la concluzia că sancțiunile impuse anul trecut Rusiei “trebuie să rămână în vigoare încă un an după 6 martie 2015”. Este vorba de sancțiunile aplicate pe 6, 16, 20 martie și 19 decembrie 2014 Rusiei în urma anexării peninsulei ucrainene Crimeea și susținerii rebelilor proruși care au făcut ravagii în estul Ucrainei. Sancțiunile vizează oficiali și oameni de afaceri ruși, precum și apropiați ai fostului președinte. Mai mult, Statele Unite au adoptat sancțiuni și împotriva unor companii rusești ce activează în regiunile separatiste ucrainene Donetsk și Lugansk [69].

În *the Economist* din 2014 se arată că mesajul impunerii sancțiunilor economice este acela de a sublinia pentru autoritățile de la Kremlin, că o continuare a politicii expansioniste cu

posibile consecințe și asupra altor state învecinate este inacceptabilă și va conduce la o izolare în plan politic și economic a Rusiei, cu consecințe extrem de nefaste asupra economiei naționale. Sancțiunile economice impuse de UE au vizat, în special, *blocarea conturilor și acțiunilor* mai multor persoane importante din Rusia și *neacordarea vizelor de călătorie* a unor personalități. După organizarea așa-numitelor referendumuri pentru autonomie din estul Ucrainei, UE rămâne fermă în decizia de a menține sancțiunile economice la adresa Rusiei, Consiliului European, ar putea adopta o nouă serie de sancțiuni împotriva Rusiei dacă situația din Ucraina nu se va detensiona.

De asemenea, la data de 20 martie 2014 și SUA au stabilit sancțiuni economice împotriva a 20 de membri ai cercului de apropiați ai preșidentului rus și a băncii care i-a susținut pe aceștia, Sancțiunile prevăd înghețarea activelor din SUA ale persoanelor în cauză, care nu vor putea nici să mai încheie parteneriate de afaceri cu cetățeni sau companii americane. Sancțiunile economice impuse de SUA au vizat și impulsionează retragerii unor importante companii de pe piața rusă, printre ele operatorii de plăți cu cardul Visa și MasterCard, care au sistat furnizarea serviciilor de plăți pentru clienții mai multor bănci din Rusia, printre care și Banca Rossiya, bancă ce deține la unele dintre cele mai valoroase active ale statului.

Canada a decis, de asemenea, să adopte, la data de 12 mai 2014, noi sancțiuni împotriva a 12 oficiali ruși și ucraineni, printre care și șeful Statului Major al Forțelor Armate din Rusia, ca urmare a referendumurilor de independență organizate la data de 11 mai în estul Ucrainei. Referitor la acest aspect, premierul canadian Stephen Harper a precizat că Occidentul ar putea aplica noi sancțiuni economice Federației Ruse cu scopul de detensiona situația din Ucraina în condițiile în care Rusia, precum și activitatea sa militară provocatoare rămân un motiv serios de îngrijorare pentru comunitatea internațională [39].

În Federația Rusă, opiniile privind consecințele sancțiunilor economice adoptate împotriva sa de către anumite țări occidentale, drept răspuns la implicarea în criza ucraineană diferă, atât în funcție de obiectivitatea observatorilor, de poziția lor față de politica Moscovei, cât și de capacitatea de evaluare corectă a măsurilor în cauză. Rusiei i-au fost impuse o serie de sancțiuni, atât de către organizații internaționale cât și de către state, individual, cu scopul de a o izola și de a o determina să nu mai submineze sau amenințe integritatea teritorială, suveranitatea și independența Ucrainei. Aceste sancțiuni au afectat grav economia Rusiei.

În fișa tehnică despre UE intitulată „partenerii estici” al Parlamentului European, se spune că „deși conflictul militar s-a diminuat în intensitate grație acordului de încetare a focului convenit la Minsk, intensificări periodice ale luptelor au pus sub semnul întrebării sustenabilitatea armistițiului. UE a legat sancțiunile sale economice împotriva Rusiei de respectarea deplină de către aceasta a Acordului de la Minsk”.

Analiztii ruși care minimizează impactul sancțiunilor economice se arată contrariați de faptul că guvernele occidentale, care criticau amestecul statului, al autorităților de la Moscova, în viața economică a țării, au recurs, ele însele, la amestec în mediul de afaceri, instituind nu numai interdicții la obținerea vizelor de călătorie, dar și blocând conturile anumitor oameni de afaceri sau demnitari ruși. Susținând că asemenea sancțiuni sunt în flagrantă contradicție cu principiile economiei de piață, analiztii care sprijină politica autorităților de la Kremlin consideră că sancțiunile economice impuse nu pot să prejudicieze major evoluția economiei ruse, rămânând, la fel ca și excluderea Rusiei din Grupul G-8, acțiuni mai mult simbolice. Există și opinii potrivit cărora Rusia ar putea reacționa la sancțiunile impuse de mediul internațional, acționând „pârghia gazului”: respectiv stoparea exportului spre UE [27, p.405].

Altă repercusiune a climatului geo-politic tensionat și a sancțiunilor impuse Rusiei o constituie devalorizarea rublei, în raport cu principalele valute internaționale. Chiar dacă, potrivit unor prognoze ale OCDE, cursul monedei naționale urma să scadă sensibil, până la finele anului 2014, față de euro și dolar, criza din Ucraina a precipitat drastic acest deznodământ. Potrivit estimărilor Băncii Centrale din Rusia, de la începutul anului 2014, rubla a scăzut cu 9% în raport cu ambele valute.

Ca urmare a sancțiunilor impuse în urma conflictului ucrainean, investitorii străini au retras 64 miliarde de dolari în primele trei luni ale lui 2014, iar piețele internaționale sau închis pentru companiile rusești, forțându-le să apeleze la băncile de stat și la investitorii locali [23, p.367]. Pe fondul reticenței băncilor internaționale de a acorda împrumuturi sau de a finanța afacerile clienților ruși, băncile japoneze se retrag de pe piața rusească, renunțând la anumite tranzacții și suspendând linii de credit. Sumitomo Mitsui Banking Corporation și Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ sunt două dintre cele mai mari bănci nipone care au adoptat astfel de măsuri. Sumitomo Mitsui Banking Corporation s-a retras dintr-un acord de finanțare pentru export pentru Metalloinvest, o companie rusească cu activități în metalurgie și minerit. Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ a decis să nu ia parte într-un acord de finanțare pentru export cu Tenex, companie de export de uraniu a Rusiei. De altfel, analiztii FMI preconizează că și sectorul bancar național rus va fi afectat de criza din Ucraina, multe bănci rusești având o expunere importantă pe piețele din Ucraina, fapt ce se va repercuta negativ asupra evoluției economiei în ansamblul său.

Potrivit evaluării Agenției de Rating Fitch, perspectivele evoluției economiei ruse nu sunt deloc optimiste, întrucât băncile din SUA și UE ar putea fi reticente să împrumute Rusia în actualele circumstanțe, situație în care ritmul PIB se va deprecia în continuare, iar sectorul privat ar putea avea nevoie de sprijinul statului, pe fondalul declinului constant al ISD și al retragerilor masive de capital extern [91, p.72]. Evaluările Standard&Poor's indică, de asemenea, faptul că riscurile geopolitice ridicate și perspectiva sancțiunilor din partea UE și SUA, ca urmare a

anexării Crimeei, ar putea reduce fluxul investițiilor, determinând ieșiri mai mari de capital și încetinind puternic creșterea economică în Rusia. Pe cale de consecință, Standard&Poor's a coborât rating-ul Rusiei de la BBB (stabil) la –BBB (instabil), doar cu o treaptă superior celui de climat economic cu risc maxim („Junk”). De asemenea, ambele Agenții de rating au anunțat că vor reduce și mai mult ratingul Rusiei, în cazul în care împotriva acesteia vor fi luate măsuri mai dure din partea SUA și al Uniunii Europene (în special legate de exporturi).

Autoarea articolului “Adaptarea strategiilor euroatlantice de intervenție militară de tip hard la abordarea cuprinzătoare de tip soft în prevenirea și gestionarea conflictelor ”, Oana Mihaela Vladu, susține că Rusia, în încercarea de a reface vechile granițe și de a-și recăpăta puterea pierdută odată cu încheierea Războiului Rece, la care se adaugă temerea majoră cu privire la dorința Ucrainei și a Georgiei de a fi acceptate ca membri NATO, nemulțumirea ei față de sancțiunile economice, impuse de către Occident, ca urmare a ocupării Crimeii, de acțiunile NATO de amplasare a scutului antirachetă nu departe de granițele ei, în România și în Polonia, efectuarea exercițiilor militare în Marea Neagră cu participarea forțelor din diverse țări ale Alianței, este obligată să caute noi alianțe cu: China, Iranul, India. Desfășurarea de forțe fără precedent la granițele Rusiei face ca aceasta să fie din ce în ce mai îngrijorată fapt dovedit de acuzațiile grave aduse României, Republicii Moldova, Poloniei și Bulgariei. Recăpătarea influenței și a puterii i-ar putea permite să fie din nou un pol de putere, alături de Statele Unite ale Americii, jucând un rol important în noua ordine mondială [146, p.88].

UE, NATO, SUA au condamnat acțiunile Rusiei de acapararea de noi teritorii din fostele state sovietice prin impunerea unor sancțiuni economice. Surprinzător de neplăcut, pentru poporul rus este efectul de bumerang asupra economiei Rusiei prin destabilizare, realizat de către Putin, coroborat cu sancțiunile economice prelungite, prăbușirea pieței petrolului, a celei de energie electrice au generat o importantă scădere economică și o depreciere foarte importantă a rublei, fapt ce a condus la scăderea rezervei valutare a Băncii Centrale Ruse, de la circa 600 de miliarde dolari la sub jumătate.

Conform expertului, Niță, al Institutului de Economie Mondială din România, criza din Ucraina demonstrează că Federația Rusă are capacitatea, în anumite limite, de a obține ceea ce își dorește, prin obținerea unui succes tactic în regiunile separatiste din estul Ucrainei. Totuși, acțiunile sale din această țară au dus la escaladarea sancțiunilor economice impuse de Statele Unite și Uniunea Europeană, situație care începe să-și pună serios amprenta asupra economiei rusești, dovadă ieșirile importante de capital, înghețarea precaută a unor proiecte aflate în derulare și încetinirea activității mai multor companii multinaționale. Punctul vulnerabil al acestor sancțiuni este comerțul cu gaze naturale dintre Federația Rusă și Europa (inclusiv fostele

state sovietice), cea mai mare relație comercială bilaterală existentă la nivel mondial din ultimii 40 de ani [95].

Pe de altă parte, conform președintelui Comisiei pentru Afaceri Externe a Dumei de Stat, sancțiunile adoptate de Statele Unite și Uniunea Europeană contribuie la agravarea crizei economice mondiale, care a început în 2008. Declarațiile oficialului rus au fost făcute în contextul unei întâlniri, la Washington, între președintele american și premierul britanic. Cei doi lideri au pledat pentru menținerea "sancțiunilor puternice" împotriva Rusiei, acuzată de susținerea insurgenților ucraineni, adăugând că: „Rusia a ales să încalce suveranitatea unui stat, periclitând stabilitatea și prosperitatea noastră. De aceea, vom continua să exercităm presiuni asupra Rusiei pentru a rezolva criza în mod diplomatic. În același timp, susținem Ucraina pe drumul spre reforme, inclusiv prin asistența financiară”.

În articolul intitulat „Nu sancțiunile sunt principala problemă a Rusiei”, autorii Gurkov și Ștefan susțin că cine spune că Rusia e la un pas de recesiune din cauza sancțiunilor și a scăderii prețului petrolului are dreptate, însă cine susține că sancțiunile ar fi principalul motiv al crizei din Federația Rusă, se înșală. O greșală care duce la alte concluzii eronate căci problemele economice din Rusia sunt, în mare măsură, de natură internă iar sancțiunile occidentului au dus la agravarea acestor probleme.

Noi considerăm că consecințele măsurilor impuse de occident sunt însemnate, dar nu atât de dramatice pentru cursul politic al Rusiei și, probabil, pentru bugetul național cât sunt prețurile produselor de export - petrolul și gazul - drept rezultat al pierderile anuale în urma scăderii prețului „aurului negru” [87, p.154].

Din același motiv s-a înregistrat și declinul dramatic al rublei. De la sfârșitul anului 2014, cursul oscilează aproape sincron cu cotația petrolului. Problema fundamentală a Rusiei este că Putin a pariat pe un flux continuu de petro-dolari fără să-l intereseze modernizarea și diversificarea economiei autohtone.

Putem menționa trei crize pe care Rusia le are de combătut: una structurală, una ciclică și una geopolitică. De asemenea, și premierul statului rus afirma că Rusia se confruntă cu „o serie de probleme, fără nicio legătură cu influențele exterioare sau cu fluctuațiile de preț de pe piața petrolului”. Una dintre acestea face referire la creșterea galopantă a salariilor, din ultimii 10-12 ani, în raport cu productivitatea.

Totuși, relevanța sancțiunilor europene n-ar trebui supraestimată: Cuba, Coreea de Nord și Iranul sunt supuse de ani de zile sau chiar decenii unor măsuri și mai severe.

Pentru marile bănci și concerne de stat, eficientă și rapidă a fost numai limitarea accesului la piața europeană de capital. Dar acestea erau oricum supraîndatorate în occident și trebuie să ramburseze sau să refinanțeze credite de miliarde. În schimb, consumatorii ruși au simțit din plin

efectele contra-sancțiunilor. Pe 6 august 2014, Rusia a interzis, prin decret, importurile de alimente și produse agricole din întreaga Uniune Europeană. Prin aceste sancțiuni s-a sperat atât să le creeze prejudicii agricultorilor europeni, cât și să dea un impuls producției autohtone. Cu toate acestea, agricultorii și fermierii ruși nu au capacitatea și mijloacele necesare pentru a profita rapid de pe urma măsurilor protecționiste. Ca urmare, prețurile la alimente au crescut.

În acest context este de remarcat sinteza autoarei Papatulică Mariana care afirmă că în funcție de interesele economice diferite și de gradul de interacțiune cu economia Rusiei, statele membre UE au adoptat atitudini diferite și în privința posibilelor sancțiuni la adresa Rusiei, deși reacția cvasi generală a UE s-a rezumat în principal la „un ton dur” al declarațiilor. Mai mult, adoptarea unui al treilea val de sancțiuni economice împotriva Rusiei pare a fi astăzi în afara oricărei discuții, în primul rând din cauza opoziției Germaniei și parțial și a Franței, dar și a pașilor concreți către un acord între Rusia și Ucraina, precum și către o posibilă soluționare a crizei politice [61, p.4].

Aplicarea unor sancțiuni economice reale ar fi, în mod evident, costisitoare pentru UE. Potrivit unui raport confidențial al Comisiei Europene, Germania ar trebui să ia în calcul un declin cu 0,9 p.p. al ratei de creștere economică, în acest an și de 0,3 p.p. anul viitor. Situația ar fi mult mai dificilă în alte țări. În orice caz, probabilitatea ca UE să treacă la sancțiuni economice majore la adresa Rusiei este foarte redusă, întrucât acestea nu pot fi aplicate decât cu unanimitatea statelor membre.

După cum accentuează Nye, instrumentele economice precum sancțiunile și ajutorul vor fi cruciale în acest secol, pentru că acestea sunt deseori cele mai eficiente în termeni de costuri relative. Însa este o greșeală să afirmăm că secolul XXI va fi era geoeconomiei. Difuzia puterii spre actori nonstatali, inclusiv corporațiile transnaționale, stabilește limite ale strategiilor statelor în privința folosirii instrumentelor economice. Statele se vor confrunta deseori cu obstacole în a-și exercita puterea economică, atât pentru că participanții activi de pe piață sunt dificil de controlat, cât și deoarece condițiile pieții sunt variabile. Totuși, chiar dacă este o greșeală să facem generalizări cu privire la dominația puterii economice asupra puterii militare în secolul XXI, este la fel de important să înțelegem întreaga serie de instrumente de politică economică [96, p.37].

1.4. Concluzii la capitolul 1

1. Comerțul exterior are o importanță strategică în dezvoltarea durabilă a economiilor naționale;
2. Comerțul exterior reprezintă un motor pentru creșterea economică globală;

2. Comerțul este un sector de activitate precisă, cu un ridicat grad de complexitate, în domeniul activităților de import-export;

3. Comerțul reprezintă una dintre cele mai importante factor al economiei moderne, devenind elementul principal al economiei de piață, indiferent de forma acesteia.

4. Sancțiunile internaționale reprezintă un instrument important care asigură democrația, libertatea și securitatea comunității internaționale, precum și a fiecărui individ în parte.

5. Utilizate tot mai frecvent, în ultimul timp, sancțiunile internaționale s-au modificat cu scopul de a evita, pe cât posibil, efectele colaterale, și de a avea un impact mai eficient asupra statelor vinovate.

6. Sancțiunile economice trebuie să fie utilizate în mod excepțional și numai după epuizarea căilor pașnice de soluționare a diferendelor.

7. Procesul aplicării sancțiunilor economice impune instituirea de norme cu caracter uniform, obligatorii în toate domeniile vieții internaționale și stabilirea de sancțiuni clare, pentru încălcarea obligațiilor convenite, astfel încât să se asigure o protecție efectivă și eficientă a tuturor valorilor de interes universal ori regional, fără să mai existe state ori alte entități exceptate de la suportarea unor sancțiuni, prin diferite forme de acordare a unor imunități de jurisdicție sau prin alte procedee, cum ar fi dreptul de veto din cadrul Consiliului de Securitate al ONU, în procedurile de stabilire a unor sancțiuni.

8. Actualul climat economic și politic internațional este marcat de existența unor tensiuni geopolitice generate de acutizarea crizei ucrainene, care a culminat cu anexarea Crimeei de către Rusia și impunerea unor sancțiuni economice reciproce în cadrul binomului UE - Rusia.

9. Sancțiunile economice în cauză reprezintă cert o formă de război economic împotriva Rusiei, scopul acestora, cu toate costurile implicate, fiind acela de a determina modificarea de atitudine, sau mai bine zis, renunțarea la politica ofensivă și agresivă a Rusiei cu privire la statul vecin, Ucraina.

Analiza abordărilor teoretico-metodologice privind comerțul exterior ne oferă posibilitatea de a prezenta **scopul lucrării** ce constă în dezvoltarea fundamentelor științifice și metodologice care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în condițiile implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale.

Pentru realizarea scopului propus s-au trasat și realizat următoarele **obiective**: cercetarea premiselor teoretice referitor la promovarea relațiilor comerciale externe; argumentarea implementării măsurilor de protecție a economiei naționale de concurența celorlalte state; implementarea diplomației economice prin elaborarea unor politici de extindere a exporturilor și

importurilor tehnologiilor avansate; formularea unor schimbări în diversificarea relațiilor comerciale internaționale; studierea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova, evidențierea și activizarea factorilor interni de creștere eficientă a comerțului exterior al Republicii Moldova; investigarea politicii comerciale internaționale la nivel național, regional și subregional; argumentarea necesității creșterii eficienței comerțului exterior prin măsuri interne și externe și de modernizare a politicii comerciale internaționale.

2. Influența politicilor comerciale asupra comerțului exterior al Republicii Moldova

2.1. Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova

Republica Moldova în formarea politicii economice și de comerț se bazează pe principii liberale și ca rezultat al poziției geografice favorabile, totodată avînd în vedere lipsa resurselor naturale, în special de combustibil, energie, și de piață internă limitată. Liberalizarea comerțului a fost unul dintre principalele domenii ale reformei al economiei moldovenesti, care a fost pus în aplicare în 1992.

Publicația statistică *„Comerțul exterior al Republicii Moldova în anii 2001-2010”* accentuează că comerțul exterior reprezintă o parte importantă a activității externe a oricărei țări și în mare măsură determină nivelul ei de dezvoltare. El este menit să contribuie la stabilirea relațiilor politice și economice reciproc avantajoase cu țările partenere. În același timp, toate țările tind spre protejarea intereselor economiei naționale pe piețele externe și interne. De aceea, pretutindeni activității de comerț exterior i se atribuie o mare importanță, fiind un obiect de reglare din partea statului, proces imposibil de realizat fără o informație oportună și veridică privind rezultatele comerțului exterior.

Odată cu destrămarea URSS și crearea statului independent Republica Moldova, a apărut necesitatea reorientării relațiilor de export/import sau, a creării unor noi relații externe, cu alte state decît cele din fostul bloc socialist. Pășind pe calea tranziției spre economia de piață, Moldova a fost influențată negativ de dependența mult prea puternică de piețele din Est, fapt ce produce instabilitatea prețurilor și a cadrului juridic cu partenerii tradiționali din ex-URSS. În condițiile existente, o importanță deosebită o are reorientarea și restructurarea relațiilor economice internaționale ale Republicii Moldova. Cel mai apropiat mare nucleu de dezvoltare fiind Uniunea Europeană, relațiile cu statele ei membre au o deosebită importanță pentru Moldova.

Economia Republicii Moldova poate fi caracterizată ca fiind agro-industrială. Agricultură contribuie cu 16% la crearea Produsului Intern Brut, iar evoluțiile acestui sector în ultimii ani indică un curs ascendent al ponderii acesteia în dezvoltarea economică a țării. În sectorul agro-industrial lucrează aproximativ 1,3 milioane de persoane. Republica Moldova este o țară net exportatoare de produse agroalimentare, iar agricultura generează aproape jumătate din veniturile de export ale țării. Însă balanța ei comercială este în scădere [132, p. 234].

Așa după cum se atestază pe site-ul oficial al Biroului de Statistică a Republicii Moldova, statisticile comerțului exterior de mărfuri în Republica Moldova se realizează în baza recomandărilor Comisiei de Statistică a ONU (International Merchandise Trade Statistics – Concepts and Definitions, Series M No. 52, Rev. 2) și legislației EUROSTAT (Regulamentul

Consiliului (CE) nr. 1172/95 – EXTRASTAT) privind comerțul internațional de mărfuri cu țările terțe și Regulamentul Comisiei (CE) nr. 1917/2000 privind implementarea Regulamentului Consiliului (CE) nr. 1172/95.

La elaborarea statisticilor de comerț exterior ale Republicii Moldova se utilizează noțiunile de regim vamal, care au o însemnătate hotărâtoare la determinarea sistemului de comerț și sferei de cuprindere.

Comerțul exterior de mărfuri cuprinde totalitatea bunurilor materiale care se adaugă la stocul de resurse materiale ale țării (importuri) sau se scad din acesta (exporturi), prin intrarea pe teritoriul țării sau prin părăsirea acestuia.

Așadar, se disting trei tipuri de **bunuri importate**: bunuri străine (altele decât produsele de compensare rezultate din prelucrări în afara țării); bunuri străine care reprezintă produse de compensare rezultate în urma prelucrării în afara țării; și bunuri autohtone în aceeași stare cum au fost exportate anterior.

În schimb, cu privire la **bunurile exportate**, se disting următoarele tipuri: bunuri autohtone, originare din zona de circulație liberă sau zonele antreprenoriatului liber; bunuri autohtone, constând din produse de compensare după prelucrare în interiorul țării; și bunuri străine în aceeași stare cum au fost importate anterior.

În cazul **exporturilor** valoarea în preturi FOB, sau franco-frontiera țării exportatoare, reprezintă valoarea mărfurilor exportate la locul și data când mărfurile părăsesc teritoriul statistic al Republicii Moldova (valoare la care mărfurile au fost vândute de exportator, inclusiv cheltuielile de transport și alte cheltuieli pentru aducerea și încărcarea mărfurilor pe mijlocul de transport la frontiera țării).

Pentru **importuri** valoarea în preturi CIF, sau franco-frontiera țării importatoare, reprezintă valoarea în vamă a mărfurilor importate la punctul de frontieră de intrare în Republica Moldova (valoare la care mărfurile sînt cumpărate de importator, inclusiv cheltuielile de transport și asigurare pentru aducerea mărfurilor pînă la frontiera țării).

Valoarea statistică se înscrie în moneda națională și se determină prin transformarea în lei a monedei facturate, conform prevederilor legale. Valoarea statistică nu include drepturi percepute la import sau export, cum sînt taxele vamale, TVA, accizele sau alte taxe similare.

Totodată, repartizarea pe țări a mărfurilor exportate se face după ultima *țară de destinație* a mărfurilor, iar la import – după *țara de origine*.

Gruparea țărilor pe continente se face conform recomandărilor EUROSTAT, iar grupările economice pe țări sînt cele din Buletinul lunar de statistică ONU, și sunt după cum urmează:

- Comunitatea Statelor Independente (CSI);
- Uniunea Europeană (UE);

- Organizația Economică de Cooperare și Dezvoltare (OECD);
- Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS);
- Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC);
- Comunitatea țărilor din bazinul Mării Negre (BSEC).

În opinia autorului, performanța comercială a Republicii Moldova depinde nu numai de regimul comercial, dar și de climatul de afaceri și de investiții din țară. În general regimul comercial în Republica Moldova este destul de favorabil pentru participanții la comerțul extern și mediul extern pentru exporturile moldovenești este unul pozitiv cu excepția vulnerabilității exporturilor de vinuri către țările CSI.

Prin urmare, componentele cheie ale *regimului comercial* includ statutul de membru al Moldovei în organizațiile comerciale, blocuri și zone de liber schimb, structura tarifară pentru importuri, alte impozite pe importuri, aplicarea măsurilor non-tarifare și diverse componente ale obstacolelor tehnice în calea comerțului și reglementarea tehnică [135, p. 12].

Procedurile de export ca și cele de import sunt reglementate de Codul Vamal al Republicii Moldova, actele normative pentru punerea în aplicare a acestuia. Toate bunurile exportate în afara teritoriului vamal al Republicii Moldova cad sub incidența supravegherii vamale a procedurilor normale de vămuire. Birourile vamale, subdiviziuni teritoriale ale Serviciului vamal, sunt împuternicite cu atribuții de a autoriza/permite scoaterea mărfurilor din teritoriul vamal al Republicii Moldova numai întreprinderilor care sunt înregistrate în baza de date a organelor vamale ca participanți la comerțul exterior [64, p. 26].

Republica Moldova, ca orice altă țară, își exercită dreptul său de a solicita conformitatea produsele importate cu standardele obligatorii pe care aceasta le adoptă pentru protecția sănătății, siguranța populației și preservarea mediului înconjurător. Desigur, standarde obligatorii nu trebuie să fie aplicate într-o manieră care să creeze obstacole inutile în calea comerțului exterior. Pentru asigurarea conformității cu standardele naționale, autoritățile vamale la importul mărfurilor solicită Certificate de conformitate, eliberate de instituțiile naționale acreditate în acest domeniu. Nomenclatorul mărfurilor supuse certifi cării obligatorii este aprobat de Guvernul Republicii Moldova prin HG nr.1469 din 30.12.2004 privind aprobarea Nomenclatorului produselor din domeniul reglementat, supuse certificării conformității obligatorii [80, p. 27].

Statistica comerțului exterior de mărfuri al Republicii Moldova se realizează în conformitate cu metodologia utilizată pe plan internațional, iar mărfurile exportate și importate sînt clasificate în corespundere cu Nomenclatorul Mărfurilor, elaborat în conformitate cu Sistemul Armonizat de Codificare și Descriere a Mărfurilor (HS-2007) și Nomenclatorul Combinat (CN). Acest Nomenclator stă la baza tarifului vamal al Republicii Moldova și este aprobat prin *Hotărîrea Guvernului nr. 1525 din 29 decembrie 2007*. Primele șase semne din

poziția tarifară a Nomenclatorului Mărfurilor corespund totalmente cu Sistemul Armonizat (HS-2007), 6 semne plus al 7 și al 8-lea semn corespund cu Nomenclatorul Combinat al Uniunii Europene, al 9-lea semn prezintă detalierea națională a mărfurilor.

Datele statistice privind comerțul exterior sînt colectate, verificate, prelucrate de Serviciul Vamal în conformitate cu articolul 321 al Codului Vamal al Republicii Moldova și prezentate Biroului Național de Statistică pentru completare, definitivare și publicare în conformitate cu articolele 9, 10, 11, 19, 20 și 21 ale *Legii Republicii Moldova „Cu privire la statistica oficială”*.

Pentru exporturile și importurile de bunuri materiale care fac obiectul tranzacțiilor comerciale, documentul de bază pentru evidența statistică este declarația vamală în detaliu, care se întocmește la punctele vamale în momentul în care marfa intră sau iese din țară. Declarațiile vamale sînt colectate de la punctele vamale de către specialiștii Direcției fluxuri informaționale și statistică vamală a Serviciului Vamal, fiind apoi verificate și prelucrate în cadrul acestuia de către Biroul Național de Statistică.

Procedurile vamale ale Republicii Moldova se bazează pe regulile și normele internaționale ale Organizației Internaționale a Vămirilor, inclusiv cele reflectate în acordurile OMC: Acordul privind evaluarea în vamă sau așa-numitul Acord privind implementarea Articolului VII al GATT 1994 [148, p. 25-26].

Respectiv, pe site-ul oficial al Serviciului Vamal al Republicii Moldova avem explicația misiunii Serviciului Vamal, și anume, aceasta fiind o instituție din sistemul organelor de drept și de securitate a statului avînd misiunea de a asigura securitatea economică a țării prin colectarea eficientă a taxelor și impozitelor, combaterea fraudelor vamale, facilitarea comerțului internațional și protejarea societății, aplicînd uniform și imparțial legislația vamală. În plus, reușitele Biroului Național de Statistică sînt strîns legate de cooperarea atît pe plan intern cît și extern, cu următoarele organizații:

- Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Organizațiile Națiunilor Unite, Eurostat.
- Cu oficiile de statistică ale statelor UE (Statistica Norvegiei, Statistica Suediei, Institutul de Statistică al României, Oficiul de Statistică al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Statistica Lituaniei, Institutul de Statistică al Serbiei, Institutul de Statistică al Italiei și Institutul de Statistică al Turciei).
- Cu oficiile de statistică ale statelor membre CSI (Azerbaidjan, Belarus, Ucraina, Kazahstan, Federația Rusă, Kîrgîzstan).

Analizînd nemijlocit evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova, pe parcursul perioadei 1995-2007 au fost implementate reforme ce au favorizat deschiderea economiei moldovenești față de economia globală [41, p. 2].

După cum și era de așteptat în condițiile unei recesiuni economice generalizate în care se afla Republica Moldova, exporturile și importurile au reacționat în mod diferit la această deschidere, rezultatul general fiind explodarea deficitului comercial (Figura 2.1).

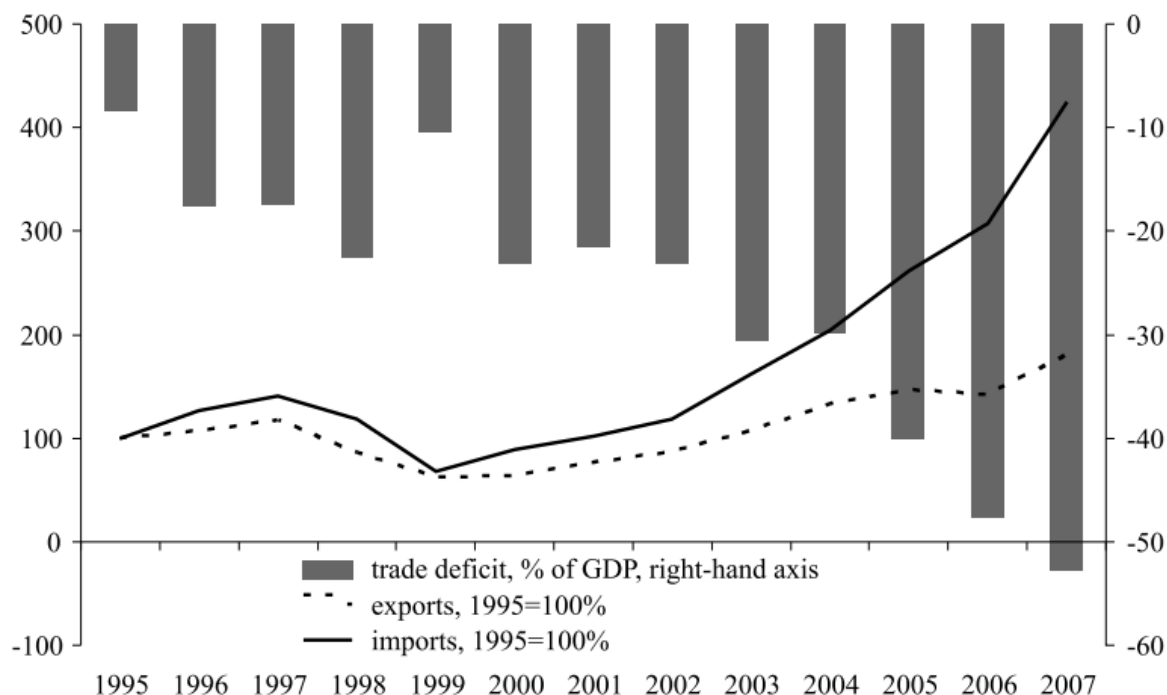

Fig. 2.1. Evoluția importurilor, exporturilor și deficitului comercial al Republicii Moldova, 1995-2007

Sursa: [134] Stratan A., Clipa V., Pelivan M., Fala A. *Analiza competitivității naționale prin prisma indicatorilor de performanță a exporturilor*, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Chișinău 2011.

Importurile au înregistrat în perioada menționată o creștere aproape exponențială, sporind de 4,4 ori în numai 12 ani (de la 840,7 milioane USD în 1995 la 3689,9 milioane USD în 2007). Din cauza situației proaste a sectorului de producție, periodic agravată de șocuri macroeconomice și climaterice, exporturile moldovenești au crescut în 1995-2007 de 2,5 ori mai lent decât importurile (de la 745,5 milioane USD la 1341,8 milioane USD). În întreaga perioadă analizată, numai într-un singur caz (anul 2001) exporturile au crescut mai repede decât importurile [134, p. 22-23].

Tabelul 2.1. Exportul total și către Rusia 2005 – 2007, mln. \$ SUA

	2005	2006	2007
Export total	1.090.918.5	1,050.861.7	1,340.050.4
Export către Rusia	347,361	181,931	282,706
Expor către Rusia băuturi și lichide alcoolice	395,951	275, 743	274, 632

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Din tabelul 2.1 observăm că conform datelor Biroului Național de Statistică în anul 2005 exportul total a atins cifra de 1,090.918.5 în anul 2006 – 1,050.361.7, iar în anul 2007 – 1,

340.050.4 milioane dolari SUA. Exportul către Federația Rusă în anul 2005 au fost de 347, 361 mln dolari SUA, în 2006 – 181, 931 și în anul 2007 – 282, 706 mln dolari SUA. Exportul băuturilor alcoolice au fost de 395,951 mln dolari SUA în 2005, în 2006 – 275,743 și în 2007 – 274,632 mln dolari SUA.

Cifrele demonstrează că în 2006 exporturile băuturilor alcoolice către Rusia sau redus cu 120,208 mln dolari SUA, iar exporturile totale către Rusia sau redus cu 165,43 mln dolari SUA. Exporturile totale ale Republicii Moldova în 2006 în comparație cu 2005 sau redus cu 40,056 mln dolari SUA.

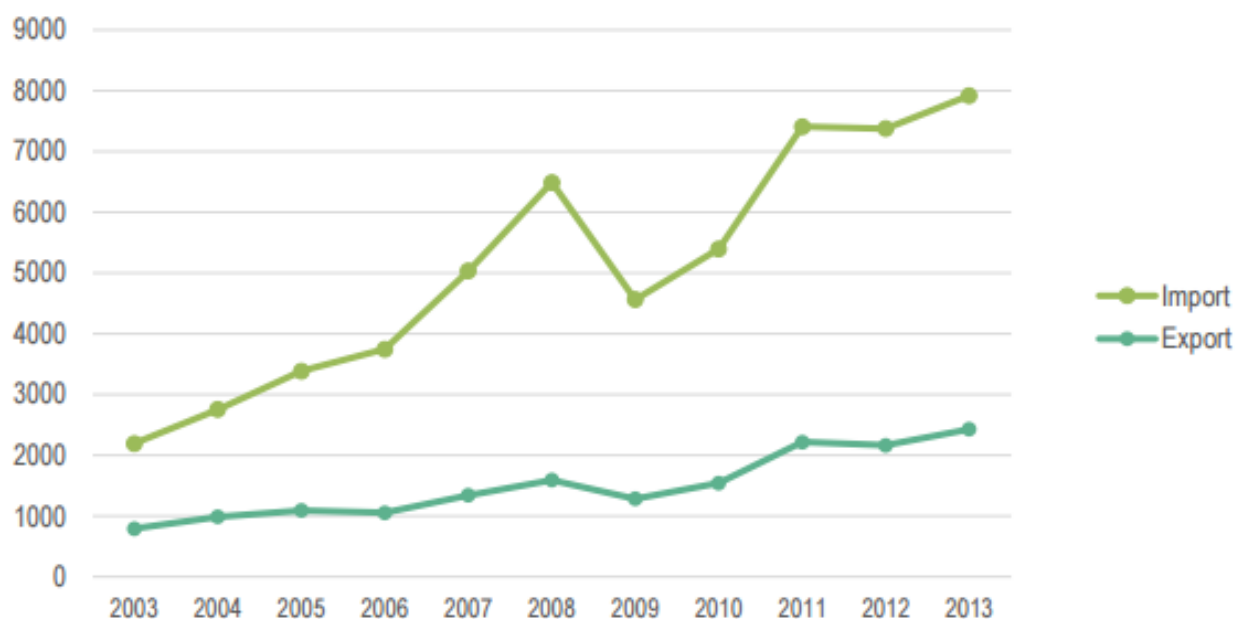

Fig.2.2. Schimbările importului și exportului moldovenesc 2003-2013, mil dolari SUA
Sursa: *Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe. Raport Final 2015*, Gateway Baltic, CPM Consulting și Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova.

Totodată, în Raportul Final 2015 cu privire la “*Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe*” se analizează schimbările exporturilor moldovenești și balanța comercială de-a lungul ultimilor 10 ani, și se accentuează că pentru *perioada 2003-2013*, importurile Republicii Moldova au crescut într-un ritm mult mai rapid decât exporturile. Din 2003 exporturile Moldovei au crescut de la 790 milioane de dolari SUA la 2 428 milioane dolari SUA în 2013, astfel prezentând o creștere de trei ori; pe când importurile au crescut de patru ori - de la 1 402 milioane de dolari SUA în 2003 la 5 492 milioane de dolari în 2013. Rata anuală compusă de creștere pentru exporturile Moldovei este de 11%, în timp ce pentru import -13%, ceea ce, de asemenea, indică că balanța comercială a Republicii Moldova a fost în creștere negativă. Dacă în anul 2003, balanța comercială a fost de - 612 milioane dolari, în 2013, ea constituia -3 064 milioane dolari SUA, cu o rată anuală de creștere negativă de -16%.

În viziunea noastră volumul exporturilor nu demonstrează în întregime impactul sancțiunilor economice asupra dezvoltării economice la nivel național. Noi considerăm că pentru a aprecia impactul sancțiunilor economice este necesar de analizat creșterea produsului intern brut la nivel național până la aplicarea sancțiunilor și după aplicare. Produsul intern brut al Republicii Moldova conform datelor Biroului Național de Statistică în 2005 a fost egal cu 37 652 mil. lei, în 2006 a fost egal cu 44 754 mil. lei, în 2007 a atins cifra de 53 430 mil. lei. Aceste cifre demonstrează că produsul intern brut a fost în creștere. Dar dacă vom analiza creșterea față de anul precedent atunci vom observa că în 2005 procentul de creștere față de anul 2004 a fost 107,5 iar în 2006 numai de 104,8 %, în 2007 – 103,0 și numai în 2008 a revenit la tempourile de până la sancțiunile economice fiind egal cu 107,8 %. Din această analiză observăm că tempoul de creștere a produsul intern brut în 2006 s-a redus cu 2,7% față de anul 2005 iar în 2007 față de anul 2005 a scăzut cu 4,5%. Acesta a fost impactul sancțiunilor economice asupra dezvoltării economice la nivel național al Republicii Moldova.

Datele din Tabelul 2.2. relevă că volumul comerțului internațional în anul 2014 a constituit 7 miliarde 656 milioane dolari SUA, ce a înregistrat o descreștere cu 3,34% față de anul 2013. Volumul de exporturi, în anul 2014, s-a redus cu 3,65%, iar cel al importurilor cu 3,19%.

Printre principalii factori care au influențat reducerea indicatorilor comerțului exterior, din anul 2014, au fost deprecierea leului și reducerea volumurilor de export către Federația Rusă a produselor agricole, vinului, băuturilor alcoolice tari și a produselor din carne, din cauza embargoului comercial unilateral impus Republicii Moldova.

Tabelul 2.2. Evoluția comerțului extern al RM 2012-2016, milioane USD

	2012	2013	2014	2015	2016
Export	2161.88	2428.30	2339.54	1966,8	2045,3
Import	5212.91	5492.39	5316.97	3986,8	4020,3
Deficit (+ -)	-3051.03	-3064.09	-2977.43	-2020,0	-1975,0
Total	7374.79	7920.69	7656.51	5953,6	6065,6

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Din această tabel observăm că balanța comercială în anul 2015 a menținut un ritm de descreștere agresiv cu o creștere modestă în 2016. Cauza fiind aplicarea sancțiunilor Federației Ruse la fructe, legume și băuturi alcoolice. Dacă în valoare absolută, deficitul balanței comerciale s-a redus cu aproximativ 87,0 milioane dolari, sau cu 2,83%, atunci în proporție relativă ritmul acestuia a rămas practic același, fapt ce relevă o stare de înrăutățire a situației. Pentru o analiză mai completă cu privire la volumul exportului, importului și balanței comerciale al Republicii Moldova, pe ultimii zece ani (conform datelor disponibile pe site-ul oficial al

Biroului de Statistică) începînd cu 2004 și pînă la 2016, a se vedea reprezentarea grafică elaborată de autor în Anexa 1.

Tabelul 2.3. Partenerii comerciali principali ai Republicii Moldova, mii dolari SUA

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Exporturile							
Federația Rusă	403978,4	625509,4	655132,0	631931,5	423717,6	240648,59	233177,40
România	246409,3	376397,1	356717,2	411089,7	434042,1	446370,43	513063,86
Italia	147432,5	215096,6	202376,9	185195,7	243407,4	197047,32	198256,60
Ucraina	91586,9	152997,9	122408,4	140385,7	109226,8	45839,55	49706,45
Germania	75426,4	106484,4	70194,5	113120,9	137525,2	117212,13	126623,90
Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	82106,9	101734,4	83890,2	105474,6	108170,5	138156,62	14513,04
Importurile							
Federația Rusă	403978,4	625509,4	655132,0	631931,5	423717,6	535691,13	535201,03
România	246409,3	376397,1	356717,2	411089,7	434042,1	555137,31	551498,92
Ucraina	528520,3	641161,6	594284,4	659139,8	546370,0	371127,91	383892,41
China	320185,6	399757,8	415745,7	478883,5	481167,4	366425,92	393688,78
Germania	294732,2	395762,9	386899,6	395602,0	426957,3	321297,08	316440,88

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Din punct de vedere geografic, o parte mai mare a exporturilor și importurilor se concentrează pe două grupuri de țări - Uniunea Europeană și CSI, iar la nivel de importuri și China. După cum rezultă din tabelul 2.3, principalii parteneri comerciali ai țării sunt Federația Rusă (piața de export nr.2 și sursa de import nr.2) și vecinii geografici ai Moldovei - România (locul întâi în lista destinațiilor de export și locul întâi în lista importatorilor din 2016) și Ucraina (piață de export nr. 5 și a patra sursă de importuri din 2016, iar în 2010 și 2011 era de fapt nr.2 în lista importatorilor depășind astfel România). Printre alți parteneri comerciali importanți se numără Italia, Germania și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

Pentru a identifica impactul noilor sancțiuni aplicate de Federația Rusă în anul 2013 ne-am propus să analizăm a exporturilor și importurilor în anul 2014 în comparație cu anul 2013.

În anul 2014, exporturile structurate pe grupe de țări sunt prezintate în Tabelul 2.4, astfel exporturile de mărfuri destinate țărilor Uniunii Europene (UE–28) au însumat 1246,0 mil. dolari SUA (cu 9,6% mai mult față de anul 2013), deținînd o cotă de 53,3% în total exporturi (46,8% în anul 2013). Țările CSI au fost prezente în exporturile Moldovei cu o pondere de 31,4% (în anul 2013 – 38,0%), ce corespunde unei valori de 735,6 mil. dolari SUA. Exporturile de mărfuri către aceste țări s-au micșorat cu 20,3%, comparativ cu anul 2013.

Tabelul 2.4. Exporturile pe grupe de țări în anul 2014 comparativ cu 2013

	2014		Structura, %		Gradul de influență a grupelor de țări la creșterea (+), scăderea (-) exporturilor, %	
	mil. dolari SUA	în % față de 2013	2013	2014	2013	2014
EXPORT – total	2339,5	96,3	100,0	100,0	12,3	-3,7
din care:						
țările Uniunii Europene (UE-28)	1246,0	109,6	46,8	53,3	5,7	4,4
țările CSI	735,6	79,7	38,0	31,4	-0,2	-7,7
alte țări	357,9	97,3	15,2	15,3	6,8	-0,4

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Printre mărfurile exportate, originare din Republica Moldova, întotdeauna au prevalat bunurile de consum și materia primă, în timp ce ponderile bunurilor intermediare și capitale au fost mult mai mici [35, p. 2].

Tabelul 2.5. Importurile pe grupe de țări în anul 2014 comparativ cu 2013

	2014		Structura, %		Gradul de influență a grupelor de țări la creșterea (+), scăderea (-) importurilor, %	
	mil. dolari SUA	în % față de 2013	2013	2014	2013	2014
IMPORT – total	5317,0	96,8	100,0	100,0	5,4	-3,2
din care:						
țările Uniunii Europene (UE-28)	2567,7	103,9	45,0	48,3	2,9	1,8
țările CSI	1449,3	86,7	30,5	27,3	1,0	-4,1
alte țări	1300,0	96,4	24,5	24,4	1,5	-0,9

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Tot în anul 2014, importurile structurate pe grupe de țări se prezintă după cum urmează în Tabela 2.5. Importurile din țările Uniunii Europene (UE-28) s-au cifrat la 2567,7 mil. dolari SUA (cu 3,9% mai mult decât în anul 2013), deținând o pondere de 48,3% în total importuri (45,0% în anul 2013). Importurile de mărfuri provenite din țările CSI au avut o valoare de 1449,3 mil. dolari SUA (cu 13,3% mai puțin decât în anul 2013), care echivalează cu o cotă de 27,3% în total importuri (30,5% în anul 2013).

În general, bunurile de consum predomină și în structura importurilor, ponderea lor în totalul importurilor fluctuează în intervalul 50-60%. Bunurilor intermediare și capitale le revin 20-25% și, respectiv, 14-18% din totalul importurilor. Importurile de materii prime nu sunt semnificative, constituind aproximativ 5% din importurile totale. Republica Moldova importă, în

cea mai mare parte, mărfuri industriale, în timp ce ponderea produselor agricole nu a depășit niciodată 15% [35, p. 15].

Ulterior, într-un studiu bazat pe lunile *ianuarie-noiembrie 2015*, Biroul Național de Statistică anunță că exporturile de mărfuri au totalizat 1803,4 mil. dolari SUA, volum inferior celui realizat în perioada similară din anul 2014 cu 16,4% [50]. *Exporturile de mărfuri autohtone* au constituit 1191,8 mil. dolari SUA (66,1% din total exporturi), cu 15,0% mai puțin față de ianuarie-noiembrie 2014. *Reexporturile de mărfuri* au avut o valoare de 611,6 mil. dolari SUA, care echivalează cu o cotă de 33,9% în total exporturi. Comparativ cu ianuarie-noiembrie 2014 reexporturile de mărfuri s-au micșorat cu 19,1%.

Tabelul 2.6. Comerțul exterior de mărfuri al Republicii Moldova milioane dolari SUA

	2013	2014	2015	2016
Export total	2 428,3	2 339,5	1 966,8	2 044,6
din care:				
țările CSI	923,2	735,6	492,3	414,2
țările Uniunii Europene	1 137,3	1 246,0	1 217,6	1 331,9
alte țări	367,8	357,9	256,9	298,5
Import total	5 492,4	5 317,0	3 986,8	4 020,3
din care:				
țările CSI	1 872,3	1 449,3	1 018,1	1 027,4
țările Uniunii Europene	2 472,1	2 567,7	1954,3	1973,7
alte țări	1 348,0	1 300,0	1 014,4	1 019,2
Balanța comercială - total	-3 064,1	-2 977,5	-2 020,0	-1 975,7
din care:				
țările CSI	-749,1	-713,7	-525,8	-613,2
țările Uniunii Europene	-1 334,8	-1 321,7	-736,7	-641,8
alte țări	-980,2	-942,1	-757,5	-720,7
Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi – total, %	44,2	44,0	49,3	50,9
din care:				
țările CSI	55,2	50,0	48,4	40,3
țările Uniunii Europene	46,0	48,5	62,3	67,5
alte țări	27,3	27,5	25,3	29,3

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliograice 35.

Analiza evoluției **exporturilor pe țări** în anul 2016, comparativ cu anul 2015, relevă **majorarea exporturilor** către România (+14,9%), Bulgaria (de 2,7 ori), Germania (+8,0%), Elveția (+25,8%), Irak (+53,8%), Malaysia (de 3,3 ori), Polonia (+7,2%), Austria (+26,1%), China (de 1,7 ori), Israel (de 3,4 ori), Portugalia (de 14,9 ori), Ucraina (+8,4%), Grecia (+16,1%), Ungaria (de 2,1 ori), Macedonia (de 2,6 ori) și Myanmar (de 4,5 ori), care a favorizat creșterea pe total exporturi cu 10,0%.

În același timp, **s-au redus livrările** către Kazahstan (-77,5%), Belarus (-21,3%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (-17,3%), Federația Rusă (-3,1%), Indonezia (-66,6%), Statele Unite ale Americii (-22,8%), Letonia (-49,8%) și Cipru (-46,7%), atenuând astfel creșterea pe total exporturi cu 6,4%.

În plus, conform studiului realizat de Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, privind „Analiza competitivității naționale prin prisma indicatorilor de performanță a exporturilor”, Moldova, fiind o economie foarte mică și cum s-a dovedit pe perioada de tranziție, cu modeste rezerve de creștere, pentru a asigura un nivel sustenabil de dezvoltare trebuie să se orienteze spre un model de dezvoltare bazat pe exporturi și investiții. Întreprinderile naționale trebuie să se orienteze spre piețele externe pentru a-și spori eficiența procesului de producție, să atragă noi tehnologii, să producă bunuri cu o valoare adăugată mai înaltă, care drept urmare vor permite sporirea standardelor de trai al populației. Astfel, asigurarea și menținerea competitivității exporturilor este o cerință imperativă pentru consolidarea situației economiei naționale [134, p.59].

2.2. Implementarea instrumentelor, tehnicilor și politicilor comerciale în promovarea comerțului exterior al Republicii Moldova

În cursul aplicativ cu privire la Comerț internațional și politici comerciale, se explică detaliat care sunt măsurile luate la nivel macroeconomic privind instrumentele, tehnicile și politicile comerciale în promovarea comerțului exterior și sunt următoarele:

- Negocierea și încheierea de tratate de comerț și navigație, acorduri comerciale și de plăți, acorduri de cooperare economică, care includ clauza națiunii celei mai favorizate sau clauza regimului național; ele reprezintă baza juridică a schimburilor comerciale, asigurând stabilitate și continuitate.
- Participarea la târguri și expoziții internaționale sau organizarea lor în țară, pentru o mai bună cunoaștere a concurenților.
- Organizarea de agenții și reprezentanțe comerciale în străinătate pentru o mai bună cunoaștere a pieței partenerilor; în prezent, rețeaua de reprezentare economică oficială cuprinde secțiile economice din cadrul ambasadelor și consulatelor [137, p. 135].

De regulă se consideră că numai măsurile luate la nivel macro fac parte din politica comercială a unei țări, cele la nivel micro (de întreprindere), de reducere a costurilor, creștere a calității, fiind legate numai în mod indirect de politica comercială a unui stat. Măsurile de stimulare la nivel macro pot fi împărțite în patru categorii:

1. De natură bugetară:

- **Subvențiile directe la export** – sume de bani acordate de stat anumitor ramuri economice pentru a le rentabiliza activitatea, în cazul în care costurile lor depășesc prețurile de pe piața mondială. Se acordă selectiv, de regulă pentru:
 - ramurile aflate în declin (industria carboniferă, siderurgică, textilă), ramuri sensibile la concurența străină;
 - pentru ramuri considerate de interes pentru economia națională (în cazul cărora pierderea piețelor ar putea dezechilibra balanța de plăți);

- în majoritatea țărilor, pentru agricultură.

- **Primele directe de export** – se acordă acelor exportatori care realizează un volum mare de desfacere pe piața externă sau exportă produse ale unor industrii importante pentru economia națională; ele nu urmăresc rentabilizarea unităților exportatoare, ci creșterea volumului vânzărilor și, eventual, influențarea structurii pe mărfuri și a orientării geografice, în funcție de interesele urmărite la un moment dat.

- **Subvențiile indirecte la export** – vizează stimularea întreprinderilor mici și mijlocii pe linia creșterii exporturilor, prin preluarea de către stat, *total* sau *parțial*, a cheltuielilor ocazionate de diferite acțiuni, manifestări, etc. precum: facilități oferite în domeniul informațional, al asistenței tehnice de specialitate, pentru participarea la târguri și expoziții internaționale, pentru realizarea de către institute de specialitate de studii și cercetări de piață cu preț redus sau gratuite etc.

2. Măsuri de stimulare de natură fiscală

- Urmăresc creșterea competitivității exporturilor prin reducerea sau eliminarea acelor componente de cost datorate diferitelor taxe și impozite și, prin aceasta, creșterea câștigului net al exportatorilor.

- *Facilități fiscale acordate pentru mărfurile exportate* - apar sub forma scutirii, reducerii sau restituirii impozitelor pe circulația mărfurilor. Se acordă selectiv, în funcție de importanța exportului pentru economia națională respectivă, de regulă fiind direct proporționale cu gradul de prelucrare al produselor. În această categorie se include și importul cu scutire condiționată de plata taxelor vamale sau *regimul de drawback*: se referă la importul acelor produse (materii prime sau componente) care urmează să fie încorporate sau prelucrate în vederea obținerii de produse destinate exportului.

- *Facilități fiscale acordate direct exportatorilor* – pot să apară sub forma scutirii sau reducerii impozitelor pe venitul provenit din export.

3. Măsuri de stimulare de natură financiar-bancară. Se realizează prin intermediul sistemului bancar național și / sau al unor instituții publice sau private, specializate în acordarea, asigurarea și garantarea creditelor de export.

- **Acordarea creditelor de export** poate îmbrăca mai multe forme:

- **Creditul cumpărător** = creditul acordat de către o *bancă din țara exportatorului* importatorului străin sau băncii acestuia. De regulă, valoarea acestui credit acoperă 75-90% din valoarea tranzacției, restul fiind plătit de importator (din capitalul propriu sau dintr-un alt credit) sub formă de avans. Aceste credite se acordă de către instituții specializate în finanțarea exporturilor din țara exportatorului, pentru aceasta încheindu-se o convenție de credit între importator (banca sa) și banca exportatoare.

Asigurarea creditelor cumpărător este obligatorie și se realizează de către banca exportatorului, la o instituție de asigurare din țara sa. Costul asigurării este suportat, de regulă, de importator.

- **Linile de credit** = sunt o formă a creditului cumpărător, se deschid de către o instituție financiară din țara exportatorului în favoarea unei instituții financiare din țara importatorului, în baza unor acorduri inter-guvernamentale încheiate între cele două țări (exportatoare și importatoare), prin care guvernul țării se obligă să garanteze creditul acordat importatorilor. Caracteristici:

- ✓ Obiectul creditului îl reprezintă mașini, utilaje, echipamente, în general bunuri de valori foarte mari;
- ✓ Se acordă pe termen mediu și lung (5 –8 ani);
- ✓ Pentru a beneficia de o linie de credit, fiecare contract de cumpărare trebuie să se situeze peste o anumită valoare considerată ca minimă.

- **Creditul furnizor** = credit comercial acordat de *vânzător (furnizor)/exportator* cumpărătorului străin; se folosește în cazul unor exporturi de valoare mai mică și pe perioade reduse de timp.

Finanțarea acestui tip de credite: cea mai mare parte a furnizorilor care oferă facilități de plată cumpărătorilor nu dispun de resurse suficiente pentru a aștepta sfârșitul perioadei de creditare, de aceea, în practică, furnizorii finanțează creditele acordate împrumutându-se (luând credit) de la o instituție de credit, în general o bancă comercială / specializată în finanțarea exporturilor.

Băncile respective condiționează acordarea acestor credite către exportatori de asigurarea acestora la o instituție de asigurare. Costul asigurării, sub forma primei de asigurare plătită de exportator, va fi suportat de importator (direct, prin evidențierea ei separat în contract sau indirect, prin includerea ei în preț).

- **Asigurarea creditelor de export** – urmărește acoperirea riscului exportatorului de a nu încasa la scadență contravaloarea mărfurilor livrate pe credit. *Principalele categorii de riscuri sunt:*

- riscuri *comerciale*: insolvabilitatea cumpărătorului sau incapacitatea acestuia de a achita la scadență ratele și dobânzile aferente; refuzul de plată al cumpărătorului (reaua credință) în situația în care livrările corespund contractului.

- riscuri *ne-comerciale*: război, revoluții, exproprieri etc.; unele țări includ aici și riscurile legate de calamități naturale: cutremure, inundații, uragane etc.

- riscuri *monetare*: riscul creșterii de preț, riscul valutar determinat de modificarea cursului de schimb al monedei din contract.

Majoritatea țărilor au creat instituții specializate de asigurare, de regulă cu o dublă funcție: instituție de asigurare și instituție specializată de finanțare a exporturilor. Aceste instituții, direct sau indirect, sunt controlate și sprijinite de statul respectiv.

Asigurarea se face într-un anumit procent în raport cu valoarea creditului acordat, cealaltă parte din risc suportând-o furnizorul sau cumpărătorul, după caz (de regulă, riscurile economice se acoperă 75-90%, cele politice, 85-90%). Nivelul primei de asigurare, suportat de regulă de către importator, este în funcție de categoria de risc asigurată și de calitatea beneficiarului creditului.

- **Garantarea creditelor de export** – se face de către o instituție bancară din țara importatorului (cumpărătorului) care se obligă față de banca creditoare din țara exportatorului să achite contravaloarea mărfurilor livrate pe credit, în cazul în care debitorul devine insolubil. În orice contract comercial internațional, obligația principală a părților e reprezentată de obligația contractanților de a-și îndeplini obligațiile asumate. Garanția, cerută suplimentar, dă naștere unei a doua relații obligaționale, secundară, dar egală ca valoare și formă, atunci când obligația asumată inițial nu a fost îndeplinită. Partenerul de contract, solicitat să ofere o garanție suplimentară privind îndeplinirea obligațiilor asumate prin contract, are două posibilități:

- să garanteze cu bunurile materiale și financiare proprii, pe care, sub forma ipotecii, gajului, depozitului bancar, să le pună la dispoziția partenerilor acesteia = *garanție reală*.

- să apeleze la o terță persoană, numită *garant*, care să-și asume obligația că va achita datoria, în cazul în care cel pentru care se garantează nu-și îndeplinește obligația asumată. În acest caz, obiectul garanției îl reprezintă scrisoarea de garanție bancară, care face parte din grupa *garanțiilor personale*.

Pot fi garanți: firmele și companiile industriale, societățile de asigurări (frecvent), statul (reprezentat prin șeful statului, guvern, Banca Centrală, ministrul de finanțe) și instituțiile financiare [79].

4. Măsuri de stimulare a exporturilor de natură valutară:

- **Primele valutare** sunt sume suplimentare acordate exportatorilor în momentul preschimbării valutei, prin oferirea unui curs de schimb mai avantajos decât cursul de schimb oficial, respectiv *cursul de schimb cu primă*. Se acordă diferențiat, pe grupe de mărfuri, zone geografice.

- **Deprecierea monetară** este favorabilă exportatorilor numai pe termen scurt și numai dacă reducerea cursului de schimb al monedei naționale este mai accelerată decât reducerea puterii de cumpărare interne a acesteia. Diferența între gradul de depreciere și reducerea puterii de cumpărare reprezintă un fel de *primă pentru export*, care poate permite reducerea prețului de export, fără diminuarea câștigului în monedă națională. Acest fenomen este cunoscut drept

dumping valutar. Politica de depreciere își poate atinge scopul numai atunci când cererea pentru produsele de export este elastică față de preț [79].

De exemplu, reprezentantul Moldovei a declarat că din momentul aderării la OMC că Moldova nu va menține nici un fel de subvenții, inclusiv subvenții la export, care corespund definiției subvențiilor interzise în sensul Articolului 3 al Acordului privind subvențiile și măsurile compensatorii, și nu va introduce astfel de subvenții interzise din momentul aderării.

Republica Moldova nu a obținut încă progrese substanțiale în vederea îndeplinirii angajamentelor sale de a monitoriza, reglementa și raporta pe marginea subvențiilor, inclusiv a subvențiilor la export. Capacitățile instituționale de a reglementa ajutoarele de stat și subvențiile în Republica Moldova se află la un stadiu incipient. Capacitățile Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței sunt în curs de dezvoltare în perspectiva exercitării rolului său de autoritate națională competentă în reglementarea ajutoarelor de stat în Republica Moldova. Absența unui sistem de reglementare a ajutorului de stat afectează disponibilitatea datelor, făcându-le mai puțin fiabile.

Totuși, la etapa actuală, exigențele de ajustare a cadrului legal național la legislația UE, au determinat necesitatea elaborării unor acte legislative consacrate în mod special acestei materii. Astfel, în cadrul Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței a fost elaborat proiectul Legii cu privire la ajutorul de stat, care se bazează pe prevederile legislației UE în materia dată. Totuși, majoritatea ajutoarelor prevăzute de schemele de ajutor în Republica Moldova ar putea fi calificate ca ajutor de stat *de minimis* în contextul regulilor privind ajutoarele de stat ale UE.

Moldova are un program anual de subvenționare a agriculturii prin care alocă aproximativ 27 milioane de euro investițiilor în agricultură. Această sumă se disbursază prin agenția specializată de plăți, AIPA, subordonată MAIA. Acest program este suplimentat de către alocații adiționale de la caz la caz (ex. programul din 2011 de luptă contra secetei). Scopurile subvențiilor sunt stabilite în fiecare an prin Hotărâre de Guvern [78].

Referitor la promovarea comerțului exterior al Republicii Moldova se poate de remarcat următorii factori:

- capacitatea limitată a pieței interne a Moldovei;
- lipsa resurselor energetice, a unor materii prime;
- dezvoltarea economiei Republicii Moldova depinde în mod decisiv de amplasarea și eficiența relațiilor economice externe, de posibilitățile ei de a-și amplifica exportul.

Promovarea exportului de mărfuri din Republica Moldova presupune, în primul rând:

- determinarea ramurilor și produselor de perspectivă pentru export;

- reorganizarea și restructurarea întreprinderilor, care urmează să producă mărfuri de calitate solicitată și să activeze profitabil pe piețele cu concurență sporită;
- eficientizarea activității structurilor publice responsabile de promovarea exportului;
- organizarea pregătirii cadrelor respective;
- promovarea unei politici fiscale care să faciliteze exporturile;
- lichidarea diverselor obstacole ce împiedică exportul;
- orientarea zonelor economice libere și a parcurilor industriale spre producerea mărfurilor pentru export;
- consolidarea pozițiilor deținute și extinderea preocupărilor în identificarea de oferte și cereri noi;
- asigurarea unei oferte stabile de produse și servicii moldovenești pe piețele externe;
- organizarea misiunilor economice ale Republicii Moldova în străinătate;
- stimularea activităților de reclamă și publicitate comercială externă;
- asigurarea financiară a exportului.
- intensificarea exportului, obținerea know-how-ului tehnologic stabil, crearea parteneriatelor comerciale și a întreprinderilor mixte etc.

Un obiectiv major în promovarea exportului de mărfuri îl constituie re consolidarea rolului statului, acordarea unui suport permanent instituțiilor încadrate în comerțul exterior. În această ordine de idei, nu este suficientă numai liberalizarea condițiilor acestei activități. Trebuie create mecanismele respective specifice economiei de piață.

În vederea realizării obiectivului fundamental de dezvoltare economică durabilă a țării, Guvernul Republicii Moldova își propune să promoveze în continuare, rapid și consecvent, reformele de tranziție la economia de piață, de deschidere a economiei spre exterior. În acțiunile ce vor fi întreprinse, se vor utiliza numai mijloacele proprii economiei de piață, pentru a se atinge obiectivele propuse.

În scopul promovării eficiente a comerțului (export și import) de mărfuri, Guvernul își concentrează eforturile pentru determinarea priorităților de dezvoltare a exporturilor atât în domeniile existente, cât și în ceea ce privește lansarea produselor noi. Se ține cont și de nivelele de productivitate în ramura respectivă, care în mare măsură, determină gradul de competitivitate a diferitor produse [16, p.190].

Se întreprind măsuri concrete în vederea atragerii organizațiilor investiționale internaționale la finanțarea unor proiecte concrete din ramurile selectate, orientate spre fabricarea mărfurilor de înaltă calitate pentru export. Activitatea *Agenției Naționale pentru Atragerea Investițiilor* va fi orientată spre colaborarea cu investitori concreți în vederea realizării unor

proiecte investiționale avantajoase. La realizarea acestor măsuri contribuie elaborarea și adoptarea unor programe ramurale de susținere a produselor orientate spre export [12, p.80].

Îmbunătățirea calității mărfurilor. Promovarea exporturilor de mărfuri din Republica Moldova poate fi asigurată numai în cazul când calitatea produselor destinate exportului va corespunde cerințelor piețelor de desfacere respective. De aceea, pentru a îmbunătăți calitatea mărfurilor, politica statului va urmări: reorientarea întreprinderilor producătoare de mărfuri cu potențial de export spre implementarea standardelor internaționale ISO și europene EN; desfășurarea pe larg a activității de implementare a sistemelor calității, în conformitate cu standardele internaționale, la întreprinderile producătoare autohtone; crearea și funcționarea centrelor de consultanță și management pentru asigurarea calității; desfășurarea în cadrul fiecărei întreprinderi a activității de instruire a personalului în domeniul managementului calității și al creării sistemelor de asigurare a calității; elaborarea și adoptarea Programului de stat "Calitate", care va prevedea mecanismul de stimulare a calității produselor, inclusiv prin instituirea Premiului de stat al calității; organizarea concursurilor pentru produsele autohtone de cea mai înaltă calitate; elaborarea Programului de stat privind pregătirea specialiștilor în domeniul managementului calității totale; introducerea sistemului de codare cu bare, pentru ca produsele autohtone să corespundă cerințelor pieței mondiale; promovarea produselor autohtone prin reclamă, accentuându-se puritatea lor din punct de vedere ecologic, lipsa în conținutul lor a substanțelor nocive etc.; atragerea mijloacelor financiare, atât interne, cât și externe, pentru asigurarea implementării programelor de stimulare a calității mărfurilor destinate exportului.

De exemplu, procesul armonizării legislației europene în sectorul cărnii trebuie să continue (în acest moment mai mult de 75% din legislație este deja armonizată). Provocarea pentru exportul produselor animaliere în Uniunea Europeană vine din direcția adoptării de facto de către agenții economici a standardelor europene [81, p. 82].

De asemenea, vor fi întreprinse măsuri pentru ca ambalajul și exteriorul producției pentru export să corespundă standardelor internaționale.

La fel, referitor la exportul vinurilor este necesară susținerea producătorilor moldoveni să își înregistreze producția ca denumire de origine protejată (DOP) / indicație geografică protejată (IGP). Deocamdată, în Republica Moldova sunt înregistrate DOP doar două mărci de vin și patru IGP.

La nivel european, sistemul de indicații geografice este foarte bine reglementat, iar calitatea produselor cu indicații geografice este recunoscută de consumatorii din UE, dat fiind că aceasta este garantată de niște organe de stat din țara de origine. Astfel, aceste certificări conferă plus valoare acestor produse și ele pot fi vândute la un preț mai ridicat.

De asemenea, crearea mărcii naționale „*Agricultura Ecologică – Republica Moldova*” reprezintă o oportunitate pentru certificare în agricultură ecologică a multor producători moldoveni care îndeplinesc condițiile necesare. Aceasta ar conferi valoare adăugată la export pe piața europeană [133, p. 78].

Formarea cadrului instituțional și informațional de promovare a exportului. Promovarea exportului de mărfuri și a cooperării economice în concordanță cu dezideratele naționale, armonizarea intereselor statului cu cele ale agenților economici pot fi realizate numai în condițiile funcționării unei structuri instituționale specializate în implementarea și aplicarea strategiilor, stabilirea priorităților, rezolvarea problemelor de stimulare a exportatorilor, crearea sistemului de informare și prelucrare a informațiilor de marketing, serviciilor suport pentru cercurile de afaceri, inclusiv pregătirea profesională și elaborarea programelor de bază pentru fabricarea produselor de export și dezvoltarea pieței.

Direcțiile strategice de dezvoltare a cadrului instituțional vor cuprinde măsuri menite să consolideze și să extindă capacitățile de expertiză ale structurilor de stat antrenate în elaborarea, coordonarea și implementarea politicii comerciale externe, corespunzătoare atât angajamentelor asumate de către Republica Moldova față de organismele și angajamentele economice internaționale, cât și intereselor naționale.

E de remarcat că, în *perioada 2005-2015* se atestă o evoluție semnificativă în ceea ce privește adoptarea și asigurarea unui cadru de programare a politicilor în domeniul stimulării investițiilor și promovării exporturilor. În acest sens, au fost elaborate și aprobate un șir de strategii, programe și planuri de acțiuni precum:

- Strategia de dezvoltare a industriei până în anul 2015;
- Planul de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană;
- Programul de activitate a Guvernului pentru anii 2005-2009 «Modernizarea țării - bunăstarea poporului»;
- Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii-2006-2015;
- Strategia națională de dezvoltare pe anii 2008-2011;
- Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011;
- Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agro-industrial al Republicii Moldova (2008-2015);
- Strategia Națională de dezvoltare pe anii 2008-2011.

Totodată, autorul studiului “Reglementarea exportului de produse agricole în Republica Moldova: evoluții și probleme actuale” constată că numărul destul de mare a unor documente

strategice din domeniul dat nu întotdeauna presupune și calitate, eficacitate și realizare în practică a celor menționate în textul unor astfel de documente [84, p. 5].

După cum urmează, de-a lungul anilor, au fost elaborate și puse în practică următoarele Strategii de *promovare a exportului de mărfuri din Republica Moldova*. Aceste acte normative au avut scopul asigurării unei reglementări adecvate și conforme standardelor europene din domeniul exporturilor în general, și a exporturilor produselor agricole, în special.

1. De exemplu, *Strategia de promovare a exportului de mărfuri din Republica Moldova pe anii 1999-2001* prevedea că promovarea exportului constituie un ansamblu de acțiuni și mijloace vizînd informarea și atragerea cumpărătorilor potențiali în vederea satisfacerii necesităților și dorințelor acestora și, implicit, a creșterii eficienței economice a activității întreprinderilor producătoare.

Scopul principal al Strategiei de promovare a exportului de mărfuri din Republica Moldova pe anii 1999-2001 a fost crearea cadrului juridic și instituțional favorabil pentru stimularea activității comerciale externe, asigurarea respectării cerințelor de calitate a mărfurilor și ambalajului lor, în corespundere cu standardele internaționale, înviorarea activității de prezentare a potențialului de export al Republicii Moldova prin intermediul ambasadelor și reprezentanțelor comerciale ale țării din străinătate, orientarea producătorilor autohtoni spre noi piețe de desfacere, consolidarea rolului statului în susținerea și promovarea exporturilor. În punctul II al Strategiei intitulat “Măsurile organizatorice de promovare a exportului” se reiterează că în scopul promovării eficiente a exportului de mărfuri din țară, Guvernul își va concentra eforturile pentru determinarea priorităților de dezvoltare a exporturilor (ramuri, subramuri, anumite tipuri de producție) atât în domeniile existente, cît și în ceea ce privește lansarea produselor noi. Dezvoltarea acestui proces pe baza studierii profunde a pieței și în conformitate cu tendințele de pe piață va ajuta industriei moldovenești să descopere noi nișe de piață și să propună spre realizare mărfuri de mare interes. La determinarea ramurilor prioritare și a produselor pentru export, în sectorul agroindustrial se va ține cont de tendințele existente pe piețele externe privind consumul de produse alimentare ecologic pure [132, p. 2-5].

2. La începutul *Strategiei de promovare a exportului pe anii 2002-2005*, se accentua că în scopul stimulării exportului de mărfuri și servicii din țară, formării unui cadru juridic favorabil pentru desfășurarea activităților de export, elaborării și punerii în aplicare a unui sistem de stimulare și finanțare a exporturilor, promovării imaginii țării în străinătate și pentru echilibrarea balanței comerciale, Guvernul Republica Moldova adoptă prezenta Strategie [15, p.356].

E de remarcat faptul că la capitolul I al Strategiei, intitulat “Mediul economic și comercial, național și internațional”, se atestă faptul că în scopul reglementării și perfecționării

comerțului exterior, au fost întreprinse măsuri speciale pentru crearea cadrului juridic adecvat promovării exportului. Pe parcursul ultimilor ani au fost semnate:

- 26 acorduri bilaterale privind colaborarea comercial-economică;
- 11 acorduri de comerț liber;
- 28 acorduri bilaterale privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor;
- alte acte, legi, regulamente, hotărâri ce țin de cadrul legislativ național.

Însă, se accentuează în Strategie, cu toate că numărul acordurilor semnate este mare, exporturile din Republica Moldova nu au crescut esențial. Pentru facilitarea accesului mărfurilor autohtone pe piețe de perspectivă (Polonia, Bulgaria, Țările Baltice, țările paneuropene etc.) cadrul juridic necesită a fi completat, diversificat și perfecționat în continuare [116, p. 42].

3. *Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agro-industrial al Republicii Moldova* (2008-2015). Obiectivul principal al Strategiei Naționale de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial (SNDDCAI) a reprezentat asigurarea creșterii durabile a sectorului agro-industrial, precum și o ameliorare consecventă a calității vieții în mediul rural, prin sporirea competitivității și productivității sectorului. Obiectivele strategiei date au fost elaborate în concordanță cu Regulamentul Comunității Europene nr.1698/2005, precum și cu Liniile directoare strategice ale Comunității Europene. De asemenea, SNDDCAI include și un compartiment de politici social-economice ale statului, direcționare spre renașterea și dezvoltarea sectorului agro-industrial al republicii, în care sunt speci-cate scopurile și prioritățile de bază expuse în Programul de activitate al Guvernului pe anii 2005-2009 “Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, Strategia de creștere economică și reducere a sărăciei (SCERS), Programul Național “Satul Moldovenesc”, Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană, precum și în Planul Național de Dezvoltare (2008-2011) [81, p. 2-3].

Astfel, în textul Strategiei se constată că în viitorul apropiat agricultura va continua să fie sursa esențială a exporturilor moldovenești, iar creșterea exporturilor producției agricole va permite obținerea unui impact pozitiv asupra consumului și veniturilor pe termen mediu și lung.

La rândul său, la capitolul export și piețele agricole, în planul de acțiuni de realizare a Strategiei sunt prevăzute următoarele acțiuni:

a) dezvoltarea infrastructurii de marketing în sectorul agrar: crearea piețelor angro regionale, crearea cooperativelor de marketing, crearea Centrului de Informație și Marketing Agro-alimentar și implementarea Planului de acțiuni cu privire la dezvoltarea unui sistem informațional de piață în cadrul Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare pentru anul 2008 (acțiune CSRS);

b) dezvoltarea și implementarea sistemului de management al standardelor naționale în conformitate cu cerințele Uniunii Europene;

c) monitorizarea exportului/importului de produse agricole și agro-alimentare din/în Republica Moldova și înaintarea propunerilor ce țin de politica tarifară la importul mărfurilor în țară, în funcție de situația și prioritățile imediate ale sectorului agricol și industriei agroalimentare;

d) editarea materialelor promoționale despre potențialul de producere și export din sectorul agro-industrial al Republicii Moldova și difuzarea acestora prin intermediul ambasadelor și reprezentanțelor comerciale ale Republicii Moldova;

e) intensificarea negocierilor între serviciile veterinare din Republica Moldova și UE în vederea urgentării includerii Moldovei în lista țărilor terțe, autorizate să exporte în UE produse de origine animală;

f) determinarea necesităților ce țin de acțiunile ce urmează a fi întreprinse în vederea lărgirii gamei de produse fabricate în țară, precum și a exportului de mărfuri agro-alimentare, urmînd să e elaborate proiecte concrete de atragere a asistenței tehnice;

g) crearea infrastructurii de depozitare, condiționare și pregătire a producției de fructe și legume pentru export (crearea caselor de ambalaj) etc [133, p. 9].

4. Ulterior a fost elaborată *Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015*, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.1288 din 9 noiembrie 2006, document strategic ce reflecta viziunea statului asupra dezvoltării acestui domeniu în scopul creării unor condiții favorabile de atragere a investițiilor în economia Moldovei și asigurării promovării eficiente a exporturilor de mărfuri și servicii autohtone. Îmbinarea politicii de atragere a investițiilor cu cea de promovare a exporturilor creează o premisă puternică pentru asigurarea în continuare a generării creșterii economice și ridicarea bunăstării poporului. Se accentuează faptul că prezenta Strategie este un document de planificare strategică ce reprezintă cadrul politicilor de stat în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor [11, p.78].

Respectiv, pe site-ul Ministerului Economiei, se face rezumatul principalelor stimulente investiționale și de promovare a exporturilor, fiind următoarele:

- Condiții egale pentru deschiderea afacerii investitorului, garantate de Guvern.
- 89 state deja au investit în Republica Moldova, inclusiv toți membri ai UE.
- Investiții din statele UE predomină, ce demonstrează încrederea investitorilor europeni în deschiderea și dezvoltarea afacerii în Republica Moldova.
- Republica Moldova a semnat 39 acorduri cu privire la promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor.
- Republica Moldova este membru al OMC (Organizația Mondială a Comerțului), CSI (Comunitatea Statelor Independente), CEFTA (Acordul Central European al Comerțului Liber),

a semnat Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, inclusiv Acordul de Liber Schimb, Aprofundat și Cuprinzător și Acordul de Liber Schimb cu Turcia.

- Astfel, Moldova are acces liber al mărfurilor pe piața UE, CSI, CEFTA, Turcia însumând în total o populație de aproximativ 88,4 mln. locuitori, care reprezintă de fapt potențiali consumatori.

- Rambursarea TVA la activitățile de export.
- Taxa corporativă pe venit constituie 12%.
- Acorduri pentru evitarea dublei impunerii, încheiate cu aproximativ 45 țări.
- Stimulente, oferite de parcurile industriale și zonele economice libere [113, p. 1-5].

Este semnificativ de a sublinia care sunt *măsurile de promovare a exporturilor* enumerate în Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, și anume:

- accesul rapid la informații despre piețele străine prin cerere directă, adresată birourilor comerciale din cadrul ambasadelor, centrelor de afaceri și reprezentanțelor companiilor;
- crearea bazelor de date privind piețele interne și externe, tendințele dezvoltării piețelor, consultanță etc.;
- elaborarea și publicarea unor materiale analitice privind piețele de perspectivă pentru export și posibilitățile de pătrundere pe acestea;
- acordarea asistenței întreprinderilor exportatoare la crearea site-urilor specializate;
- organizarea participării la conferințe, seminare și alte manifestări din țară și din străinătate, precum și promovarea în mass-media;
- organizarea diferitelor manifestări promoționale și stimularea publicității produselor orientate la export.

În schimb referitor la *finanțare și asigurarea exportului* se enumeră următoarele acțiuni:

- perfecționarea politicilor în ce privește facilitarea accesului la credite și instrumente financiare noi prin conlucrarea cu instituțiile financiare internaționale;
- dezvoltarea factoring-ului la export.

În același timp, SAIPE stabilește următoarele acțiuni pe care urmează Guvernul să le întreprindă pentru anii 2010-2015 în domeniul dezvoltării exporturilor:

- dezvoltarea și extinderea regimurilor comerciale preferențiale cu țările occidentale - prioritare la export;
- extinderea comerțului cu mărfuri și servicii cu țările-membre ale UE și din Europa de Sud Est și Centrală;
- menținerea piețelor tradiționale în țările CSI și diversificarea exportului de mărfuri și servicii pe aceste piețe prin crearea unor rețele de distribuție eficiente;

- consolidarea bazei juridice și tehnico-materiale în domeniile standardizării și certificării mărfurilor orientate la export prin ajustarea la cerințele și normele europene;
- continuarea acțiunilor promoționale a imaginii țării în străinătate, precum și a produselor și serviciilor autohtone orientate la export [134, p. 43].

De exemplu, *Programul de activitate al guvernului Republicii Moldova 2015-2018* prevede următoarele măsuri în domeniul promovării exportului Republicii Moldova:

- Promovarea unei diplomații economice active și realizarea unor acțiuni și mecanisme suplimentare pentru atragerea investițiilor străine și promovarea exportului de mărfuri și servicii, în special prin valorificarea potențialului Acordului privind instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.

- Dezvoltarea unui program de promovare a exporturilor moldovenești competitive pe piețele externe, în special pe piața Uniunii Europene, inclusiv prin atragerea de investiții, capital străin și know-how, recuperarea, consolidarea și extinderea pozițiilor pe piețele externe [17, p.65].

- **Aprobarea și implementarea Strategiei cu privire la atragerea investițiilor și promovarea exportului pentru anii 2016-2020** [78, p. 2-8].

În scopul creării unor condiții favorabile de atragere a investițiilor în economia Moldovei și asigurării promovării eficiente a exporturilor de mărfuri și servicii autohtone, Ministerul Economiei a elaborat Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.511 din 25 aprilie 2016, document strategic ce reflecta viziunea statului asupra dezvoltării acestui domeniu.

Strategia se axează pe atragerea investițiilor străine directe în sectoarele economiei orientate spre export și vine să faciliteze implementarea angajamentelor asumate de Guvern în cadrul Acordului de Asociere cu UE. Totodată, Strategia atrage o atenție specială investițiilor locale, îmbunătățiri climatului de afaceri, dezvoltării și integrării internaționale a IMM-urilor. În acest context, IMM-urile ar putea deveni subcontractanți (prestatori de materii prime, părți-componente, servicii de logistică/instruire/catering.) ai întreprinderilor mari (inclusiv, a acelor care beneficiază de investiții străine directe) și ar putea să exporte.

În strategie este stipulat ca, în perioada 2016-2020 să fie atras un influx net de investiții străine directe (ISD) de circa 380 milioane dolari. Conform estimărilor, efectul proiectelor va aduce la buget circa 232 milioane dolari SUA sub formă de venituri fiscale (61%). De asemenea, se urmărește crearea a cel puțin 10 mii locuri de

muncă, creșterea volumului exporturilor de bunuri până la 3 miliarde dolari, iar exporturile de servicii până la 1,2 miliarde dolari, reducerea deficitului comercial din PIB cu 4 %, scăderea ratei șomajului cu 1,4%, creșterea ponderii ISD în PIB până la 3,9 %.

Îmbinarea politicii de atragere a investițiilor cu cea de promovare a exporturilor creează o premisă puternică pentru asigurarea în continuare a generării creșterii economice și ridicarea bunăstării poporului. Astfel, o atenție deosebită Guvernul va acorda atragerii investițiilor în sectoarele economiei naționale cu orientare la export, care sînt capabile să asigure inovații și transfer de know-how, valoare adăugată înaltă și crearea unei infrastructuri tehnice și economice eficiente.

Strategia Națională de Dezvoltare Agricolă și Rurală pentru anii 2014-2020, adoptată de Guvern, are trei priorități pentru dezvoltarea sectorului agricol:

- Impulsionarea competitivității sectorului agro-alimentar prin modernizarea și integrarea pieței;
- Asigurarea unui management durabil al resurselor naturale;
- Îmbunătățirea standardelor de viață în zonele rurale.

În acest moment, sprijinul pentru implementarea acestei strategii vine de pe următoarele filiere:

- **ENPARD:** Uniunea Europeană va acorda Republicii Moldova în perioada 2014-2020 o alocare de 120 de milioane de euro pentru agricultură și dezvoltare rurală, în cadrul programului ENPARD, un program destinat țărilor Parteneriatului Estic care vizează creșterea competitivității produselor agricole, modernizarea mediului rural și dezvoltarea marketingului în sectorul agroalimentar.
- **Banca Europeană pentru Investiții:** 37,5 mln euro (“Filiera vinului”) + 100 mln euro (“Grădina de Fructe”) linii de credit;
- **Banca Mondială:** strategia parteneriatului de țară, 78 mln euro;
- **Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (IFAD),** 23,5 mln euro;
- **SUA (USAID + Fondul ”Provocările Mileniului Moldova”),** 160 mln euro;
- **Polonia,** linie de credit 100 mln euro.

Producătorii agricoli în Republica Moldova au mai multe probleme din acest punct de vedere. Fondurile UE (ENPARD) li se disbursează post-investiție. Fermierii moldoveni din toate sectoarele (dar mai ales în cel horticola și zootehnic / carne și preparate) sunt subcapitalizați.

Trebuie create instrumente financiare care să faciliteze accesul agricultorilor la credite în condiții adecvate situației actuale și puterii lor economice: au nevoie de capital răbdător (perioadă de grație, dobânzi scăzute) [13, p.165].

În situația disperată în care se află producătorii de mere, facilitarea obținerii unor credite cu dobânzi foarte scăzute (sub 5%) ar reprezenta o măsură esențială pentru a se depăși impasul, pentru ca producătorii să poată realiza rapid investiții și a valorifica măcar o parte din producție.

Astfel de credite cu dobândă scăzută (1,5%) vor fi oferite de către Polonia prin intermediul programului de asistență condiționată – se oferă fermierilor o linie de credit în valoare de 100 milioane de euro, gestionată de AIPA, pentru achiziționarea de utilaje agricole poloneze. Creditul va fi acordat solicitanților pentru o perioadă de 5 - 8 ani, cu o dobândă de până la 1,5%, cu o perioadă de grație de patru ani. Acesta este un credit acordat RM în condiții fără precedent, având scopul de a revigora un întreg sector. Domeniile prioritare vor fi sectorul zootehnic și procesarea produselor de origine animală [12, p.77].

De asemenea, instrumentele financiare ar trebui să includă și instituțiile financiare nonbancare (de micro-creditare), care de multe ori au moduri de operare mai adecvate nevoilor agricultorilor (iau decizia de creditare mai personalizat decât băncile, sunt mai aproape de creditor etc), dar în același timp practică dobânzi ridicate din cauza costurilor operaționale și a faptului că se împrumută de la fonduri internaționale în valută. Pentru a-și scădea dobânzile la beneficiar, acestea ar trebui să aibă acces la capital în moneda națională, în condiții avantajoase.

În domeniile care presupun investiții semnificative, precum viticultura și producerea vinului, producătorii au solicitat guvernului restructurarea creditelor obținute de la băncile comerciale [134, p.44].

Totodată, o atenție sporită va fi acordată asigurării exportatorilor și producătorilor autohtoni cu suportul tehnic necesar, similar celui de care beneficiază din plin concurenții lor externi, prin intermediul structurilor naționale și, în primul rând, al *Organizației de Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO)*. Această organizație va deveni un instrument de bază al suportului statului, acordat exportatorilor întru accelerarea fluxului de mărfuri, găsirea piețelor noi de desfacere, menținerea și extinderea pozițiilor pe acestea, prin aplicarea modelelor de promovare implementate cu succes de instituțiile similare din țările dezvoltate. Acțiunile strategice ale MIEPO în domeniul promovării exportului vor avea o dublă orientare - națională și sectorială [100, p. 85].

Referitor la cadrul instituțional în vederea promovării comerțului și industriei pe plan extern, *Legea Republicii Moldova „Cu privire la Camera de Comerț și Industrie”* nr. 393-XIV din 13.05.1999 confirmă statutul Camerei de Comerț și Industrie (CCI) a Republicii Moldova ca “o organizație nonguvernamentală, autonomă și independentă, care reprezintă interesele în ansamblu ale întreprinzătorilor din Republica Moldova. Camera este persoană juridică de drept public și în această calitate beneficiază de susținerea statului”.

Prin urmare, obiectivul major al CCI a RM este crearea unui mediu și a unei comunități de afaceri în societate și reprezentarea interesele membrilor săi în sistemul relațiilor economice externe ale Republicii Moldova, în relațiile membrilor cu autoritățile guvernamentale și cu cercurile străine de afaceri.

Camera de Comerț și Industrie din Republica Moldova a semnat 95 Acorduri de Colaborare cu Camere de Comerț și Industrie din 42 state. Totodată, Camera are semnate 85 Acorduri de Colaborare (cu mar fi protocoluri, memorandume, convenții, etc.) în cadrul asociațiilor și structurilor regionale și internaționale cu 39 țări.

Crearea cadrului juridic. Promovarea exportului de mărfuri este imposibilă fără elaborarea bazei juridice respective, care să corespundă principiilor și normelor de drept internațional. Întru soluționarea acestei probleme, vor fi elaborate și adoptate acte legislative și normative respective.

Pentru îmbunătățirea condițiilor și asigurarea accesului mărfurilor din țară pe piețele externe, se preconizează extinderea și actualizarea cadrului juridic al relațiilor economice bilaterale. Conform Ministerul Economiei a Republicii Moldova, politica comercială a Republicii Moldova este componenta politicii economice care vizează sfera relațiilor economice externe și presupune totalitatea reglementărilor, instrumentelor și măsurilor de politică comercială care urmăresc promovarea schimburilor comerciale externe și stimularea dezvoltării economiei naționale la adăpost de concurența străină. În această ordine de idei, politica comercială a Republicii Moldova are drept scop promovarea relațiilor economice externe, în special prin impulsivitatea exporturilor, protejarea economiei naționale de concurența străină, prin reglementarea și monitorizarea importului, precum și menținerea echilibrului balanței comerciale.

Astfel, din 26 iulie 2001, Republica Moldova este membru cu puteri depline al *Organizației Mondiale a Comerțului*, care militează pentru liberalizarea comerțului cu bunuri și servicii, prin desființarea barierelor și elaborarea de noi reguli în domeniile aferente comerțului. Totodată, Acordurile OMC prevăd un mecanism comun de reglementare a diferendelor, prin care membrii își apără drepturile și reglementează divergențele care apar între ei.

În acest context, noua redacție a *Acordului privind zona de comerț în cadrul CSI*, semnat la 18 octombrie 2011, presupune facilitarea comerțului regional prin îmbunătățirea relațiilor comerciale între statele semnatare, păstrarea taxei vamale zero la peste 10 mii grupe de mărfuri, prevede reducerea și anularea graduală a taxelor pentru produsele care fac excepție din regimul de liber schimb, precum și neaplicarea noilor restricții în comerț. Datorită noului Acord a fost redus numărul de acorduri bilaterale existente anterior, care reglementau relațiile comercial-economice cu țările CSI. Totodată, Acordul prevede mecanismele de soluționare a litigiilor

comerciale în cadrul platformei OMC și în limitele mecanismelor și procedurilor agreeate de părți. În prezent, Republica Moldova are încheiate tratate și acorduri bilaterale cu toate țările CSI. Prin intermediul acestor acte internaționale, sunt reglementate diferite aspecte importante ale relațiilor bilaterale între statele CSI și care se referă la comerțul exterior.

Totuși, e de menționat în mod special Acordurile încheiate de către Republica Moldova cu principalii săi parteneri comerciali din cadrul CSI - Federația Rusă și Ucraina.

Pe parcursul ultimilor 15 ani, Republica Moldova a încheiat mai multe *acorduri cu Federația Rusă în domeniul facilitării comerțului exterior*, care la momentul de față formează cadrul normativ în vigoare dintre aceste state. Printre acestea, pot fi menționate:

- 1) Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul Miniștrilor - Guvernul Federației Ruse cu privire la comerțul liber din 09.02.1993 [3, p. 33].
- 2) Tratatul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Federației Ruse privind colaborarea economică pentru anii 1999-2008 din 02.09.1999.
- 3) Tratatul de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă din 19.12.2001.

În aceste tratate, părțile iau angajamentele în domeniul economic și comerțului, și măsurile de realizare a acestor angajamente.

Dezvoltarea relațiilor economice moldo-ruse este definită de prevederile Programului de colaborare economică între Republica Moldova și Federația Rusă pentru anii 2009-2020, semnat la Chișinău la 14 noiembrie 2008. Monitorizarea realizării Programului se efectuează de Comisia interguvernamentală moldo-rusă de colaborare economică.

La fel, Ucraina este unul din cei mai importanți partenerii comerciali ai Republicii Moldova. *Actele normative bilaterale principale care reglementează în prezent relațiile comerciale între Republica Moldova și Ucraina* sunt:

- 1) Acordul privind comerțul liber între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei [4, p. 71].
- 2) Protocolul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ucrainei cu privire la asigurarea condițiilor preferențiale pentru transportarea producției agricole perisabile în Ucraina și în tranzit prin teritoriul Ucrainei spre alte țări ale C.S.I. din 29.08.1995.
- 3) Declarație cu privire la principiile de bază ale creării Uniunii Vamale între Republica Moldova și Ucraina din 11.03.1997.

Acordul de liber schimb central-european CEFTA, la care Republica Moldova este parte din anul 2007, are drept obiectiv augmentarea comerțului cu mărfuri și servicii și impulsivitatea investițiilor între țările-membre CEFTA, precum și eliminarea barierelor și a distorsiunilor din

calea comerțului și facilitarea circulației mărfurilor în tranzit și a circulației transfrontaliere a mărfurilor și serviciilor între teritoriile Părților.

Totodată, prin amendarea Regulamentului 980/2005 și Deciziei Comisiei 2005/924/EC, Consiliul Uniunii Europene a fost adoptat Regulamentul nr.55/2008 din 21 ianuarie 2008 privind introducerea *Preferințelor Comerciale Autonome (ATP)* pentru Republica Moldova.

Regulamentul în cauză acordă preferințe comerciale autonome prin retragerea plafoanelor tarifare pentru produsele industriale și prin ameliorarea accesului la piața comunitară pentru produsele agricole. Astfel, produsele originale din Republica Moldova au obținut acces liber pe piețele Uniunii Europene cu excepția anumitor produse pentru care au fost stabilite contingente tarifare și fructele și legumele în stare proaspătă sau refrigerată la importul cărora se va aplica taxa vamală cu excluderea componentului ad valorem (specificate în Hotărârea Guvernului nr. 262 din 07.03.2008 privind administrarea cotelor tarifare la exportul mărfurilor în Uniunea Europeană).

Acordul de instituire a unei Zone de liber schimb aprofundat și cuprinzător (DCFTA) cu Uniunea Europeană, parafat la 29 noiembrie 2013, în cadrul Summit-ului Parteneriatului Estic de la Vilnius, este parte a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Acesta va oferi Republicii Moldova cadrul necesar pentru modernizarea relațiilor sale comerciale și pentru dezvoltarea sa economică grație deschiderii piețelor prin excluderea taxelor vamale și a cotelor, și printr-o armonizare cuprinzătoare a legislației, normelor și reglementărilor naționale cu legislația europeană din sectoarele aferente comerțului [55].

Strategia regională și Planul de acțiuni privind realizarea Proiectului de facilitare a comerțului și transportului în cadrul GUAM, aprobate la Istanbul, la 28 iunie 2004, de către Consiliul miniștrilor afacerilor externe ai statelor-participante la GUAM și Hotărârea Guvernului nr. 178 pentru aprobarea Planului național de acțiuni privind realizarea a Proiectului de facilitare a comerțului și transportului în cadrul GUAM.

Acordul de comerț liber între Republica Moldova și Republica Turcia, care presupune facilitarea comerțului regional prin îmbunătățirea relațiilor comerciale între statele semnatare, este determinat de angajamentele Turciei față de Uniunea Europeană, conform cărora partea turcă urmează să-și racordeze politica sa comercială la cea comunitară, iar alinierea respectivă va include și acordurile comerciale preferențiale pe care Uniunea Europeană urmează să le semneze cu țările terțe, inclusiv și cu Republica Moldova.

Alte acorduri de comerț liber și cooperare economică internațională încheiate de Republica Moldova, pot fi menționate:

- Acord din 20.05.2004 de comerț liber între *Republica Moldova și Republica Bulgaria*.
- Acord din 27.02.2004 de comerț liber între *Republica Moldova și Republica Croația*.

- Acord din 23.12.2003 de comerț liber între *Guvernul Republicii Moldova și Consiliul de Miniștri al Bosniei și Herțegovinei*.
- Acord din 13.11.2003 de comerț liber între *Republica Moldova și Republica Albania*.
- Protocol din 21.02.2003 între Ministerul Economiei al Republicii Moldova și Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Ungare privind crearea Grupului de lucru de colaborare economică și dezvoltare a comerțului între *Republica Moldova și Republica Ungară*.
- Acord din 28.01.2003 de comerț liber între *Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Macedonia*.
- Acord din 12.08.2002 privind comerțul și colaborarea economică între *Republica Moldova și Republica Croația*.
- Acord din 11.07.2002 privind comerțul și colaborarea economică între *Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Slovenia*.
- Acord din 13.11.2003 de comerț liber între *Consiliul de Miniștri al Serbiei și Muntenegrului și Guvernul Republicii Moldova*.
- Acord din 05.04.96 între *Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Lituania* privind comerțul și cooperarea economică.
- Acord din 30.11.95 privind comerțul și cooperarea economică între *Republica Moldova și Confederația Elvețiană*.
- Acord din 19.03.93 între *Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii India* cu privire la comerț și colaborare economică.

Plus la aceasta, Ministerul Economiei sublinează că activitatea statului va fi orientată spre elaborarea politicii în domeniul funcționării și dezvoltării zonelor economice libere, în special, a parcurilor de producție, orientate preponderent spre fabricarea și exportul producției industriale finite.

Parcurile de producție vor fi create exclusiv pe teritoriile și în baza capacităților de producție existente, ce nu pot fi utilizate în condiții obișnuite.

Dezvoltarea rețelei de reprezentanțe comerciale în străinătate. În condițiile de înăsprire a concurenței pe piața mondială, se impune intensificarea activității de reprezentare economică și comercială externă a statului și agenților economici. Activitatea birourilor comerciale din străinătate, este reglementată de *Legea Nr. 1031 din 08.06.2000 cu privire la reglementarea de stat a activității comerciale externe*, va fi subordonată direct organului de stat abilitat cu funcții de promovare a exportului de mărfuri. Conform articolului 23 al prezentei legi, reprezentanțele comercial-economice sînt organe de stat care reprezintă în țările de reședință interesele Republicii Moldova în domeniul activității comerciale externe și asigură

protecția lor, activînd în baza tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova cu statele respective [21].

Va fi reorganizată activitatea reprezentanțelor economice, în scopul asigurării, în condiții mai bune, a promovării exportului de mărfuri din țară. Delegații acestui organ vor avea atribuții de reprezentare a statului în probleme economice și comerciale, vor sprijini și orienta agenții economici în promovarea exportului, vor acorda ajutor practic și consultații în domeniile: cooperarea cu agențiile de promovare a exportului din țările gazde; contactarea persoanelor importante și convocarea întrunirilor cu reprezentanții întreprinderilor industriale, băncilor și oficiilor guvernamentale; reglementări ce țin de politica comercială, vamală, valutară, monetară și de investiții; acordarea sprijinului pentru organizarea și desfășurarea, precum și pentru participarea la târguri și expoziții comerciale peste hotarele țării [133, p. 73].

Pregătirea și perfecționarea cadrelor. Promovarea exportului, precum și activitatea de comerț exterior propriu-zisă presupun, de asemenea, măsuri de dezvoltare a sistemului respectiv de pregătire și perfecționare a cadrelor. În acest context se ranforcează măsurile și programele de instruire a cadrelor, realizate atît prin intermediul instituțiilor de învățămînt de profil, cît și prin diferite forme de instruire, practicate de către centrele de instruire și de business, uniunile producătorilor și exportatorilor, inclusiv prin utilizarea programelor de asistență tehnică străină.

Platforme on-line de promovare a brandului Made in Moldova:

- *Madein.md* este primul catalog online al produselor fabricate în Moldova. Madein.md este un proiect unic prin amploarea sa și propune producătorilor autohtoni spațiu pentru promovarea lor. Madein.md este o bază de date a producătorilor și produselor autohtone din toate sferele de producție, de la agricultură până la industria ușoară și grea. Pe lângă aceasta, aici puteți găsi reportaje foto și articole de la expoziții și festivaluri, interviuri și istorii de succes ale producătorilor autohtoni, noutăți despre proiecte și finanțări, dar și resurse utile.

- De exemplu website-ul „Products of Moldova” a fost creat pentru o gamă de aproape 2000 de magazine alimentare și magazine care servesc mai mult de 15 milioane de europeni din Est care trăiesc în Statele Unite, precum și în Canada și Europa de Vest. Acest website poate deveni un instrument remarcabil de promovare a afacerilor și produselor autohtone.

2.3. Dezvoltarea comerțului exterior al Republicii Moldova în condițiile aplicării sancțiunilor economice.

În acest subcapitol autorul analizează implicațiile sancțiunilor economice asupra comerțului exterior, în particular, și a creșterii economice al Republicii Moldova, în general. Analiza este structurată în două părți. Prima parte evaluează cadrul general în care au fost aplicate sancțiunile economice și se bazează pe utilizarea metodei calitative de cercetare prin

intermediul recurgerii la studiul datelor secundare din rapoarte statistice, site-urilor oficiale ale autorităților naționale competente în materie.

În a doua parte a fost aplicată metodologia propusă de Galor și Mountford și modelul Solow de creștere economică. Prin intermediul acestor modele, autorul a analizat importanța creșterii economice a Republicii Moldova pe termen lung prin intermediul previziunilor efectuate de referitor la dezvoltarea economiei naționale în raport cu situațiile de criză cum ar fi efectele sancțiunilor economice impuse de către Federația Rusă asupra dezvoltării economice a Republicii Moldova.

În prima parte al acestui subcapitol sunt prezentate datele și informațiile referitor la relația dintre sancțiunile economice și evoluția comerțului exterior a Republicii Moldova, obținute cu ajutorul metodei de investigare a surselor secundare. Sancțiunile economice reprezintă arma de război preferată a unor puteri economice. Efectul lor este de multe ori marginal, dar totuși, elitele politice se simt obligate de a se angaja într-o luptă de la distanță. Ca formă sancțiunile economice sunt preferate de din două motive: costul acestora pentru țara care impune sancțiunea este efectiv nul, iar impunerea sancțiunilor economice are efect răsunător. Spiritul sancțiunilor economice întrușchipează necesitatea de a face "măcar ceva" - un refugiu de ultimă disperare și imaturitate în politica externă.

Mai mulți autori sublinează că, începând cu 2006, Rusia a dat de înțeles că alunecarea statelor din Bazinul Mării Negre spre euroatlantism nu va fi tolerată, impunând sancțiuni economice Georgiei și Republicii Moldova [54, p. 55].

Federația Rusă a dat o nouă lovitură țării noastre prin - Serviciul Sanitar rus (Rospotrebnadzor), care în data de 10 septembrie 2013, a anunțat despre interzicerea importurilor de vinuri moldovenești. Se pun la îndoială motivele tehnice invocate de Rusia, în condițiile în care vinurile din Moldova au trecut toate testele de tip sanitar din Uniunea Europeană, unde standardele fitosanitare sunt mai stricte. Așadar, potrivit autorului, Rusia, fiind membră a Organizației Mondiale a Comerțului din anul 2012, după 18 ani de negocieri, încalcă vădit principiile Organizației. Cercetările academice au demonstrat că sancțiunile economice care afectează relațiile comerciale bilaterale, conduc la creșterea volumului de comerț cu partenerii alternativi [55, p. 73].

În opinia autorului toamna anului 2013 a fost una dificilă pentru Republica Moldova datorită embargoului impus de Moscova importului vinului moldovenesc. Asta pentru că mulți producători erau dependenți de piața rusă, unii începând chiar să aibă succese prin creșterea cantităților livrate. Prin acest gest politic, Moscova a dorit să pedepsească Republica Moldova pentru aspirațiile europene și a făcut-o în ajunul semnării Acordului de Asociere cu UE, la Summitului de la Vilnius".

Respectiv, referitor la efectele embargoului, din cauza dependenței excesive de piața rusă, producătorii de vinuri din Republica Moldova au rămas brusc fără soluții. Alte piețe de desfacere nu erau suficient dezvoltate, iar pentru a depăși criza a fost necesară elaborarea de noi planuri economice de dezvoltare pe lungă durată. Astfel, producătorii de vinuri au fost nevoiți să stopeze producția și să pună vinurile la păstrare. Astfel, în prima jumătate a anului 2014, volumul vinului și mustului de struguri exportat de Moldova a fost de 4,8 milioane decalitri, ceea ce reprezintă o scădere cu 30,4% față de perioada similară a anului 2013. ”Cu siguranță că cel mai mult au avut de suferit exporturile către Federația Rusă. Dacă e să facem o comparație, atunci volumul exporturilor pe piața Rusiei, în prima jumătatea a anului 2014, a scăzut cu 77%. Tot în această perioadă s-a exportat vin în valoare de 40 milioane euro, pe când în ianuarie-iunie 2013 volumul exportului a constituit aproximativ 63,8 milioane de euro” [55, p.77].

Un aspect important ce se analizează în acest context este reorientarea spre alte piețe de desfacere. S-a pierdut piața din Rusia, dar s-a mărit exporturile în Polonia și SUA și în această perioadă s-a pus accentul pe producerea vinurilor de calitate. Aceasta va permite să se realizeze producția pe noi piețe, cum ar fi Germania și China.

Pe de o parte, pentru a-și arăta forța, Moscova a lansat negocieri directe cu reprezentanții fabricilor de vin din regiunea autonomă Găgăuzia și a oferit unora posibilitatea de a exporta vinurile către Rusia. Pe de altă parte, Uniunea Europeană a liberalizat piața pentru importul vinurilor din Republica Moldova pentru a susține vinificatorii autohtoni. Însă rezultatele acestei măsuri sunt modeste. Totuși, Republica Moldova trebuie să-și consolideze prezența pe piața UE și să acceseze piețele netradiționale pentru vinurile sale. În zona estică, exporturile de vinuri ar putea crește spre Ucraina și Belarus. Aceste două state ar putea prelua în parte, sau chiar integral, volumele exportate anterior în Rusia. Chiar și în cazul revenirii vinurilor moldovenești în Federația Rusă, această piață va rămâne o destinație riscantă pentru exportatori.

De exemplu în 2006, în urma embargo-ului, producătorii din Republica Moldova au suportat pagube estimate la 180 milioane de dolari. Atunci, autoritățile rusești spuneau că vinul moldovenesc este necalitativ și chiar nociv [55, p. 82].

În semn de solidaritate, mai mulți oficiali europeni s-au angajat să promoveze vinurile moldovenești pe piața unică europeană. Uniunea Europeană este capabilă să absoarbă exporturile din Republica Moldova, iar pentru România aceasta ar reprezenta un efort relativ mic pentru că volumul total al exporturilor din Republica Moldova reprezintă 0.8% din totalul importurilor în România. Istoria sancțiunilor economice arată că țările care le-au impus cu scopul de a forța schimbări politice în națiunile-țintă, nu și-au dobândit scopurile în majoritatea cazurilor sau au avut parte doar de succese modeste, dar mai puțin în cazul statelor mici și cu piețe de desfacere non diversificate [54, p. 78].

Referindu-se la noile sancțiuni economice impuse de Rusia, mai mulți autori consideră că decizia Rusiei de a interzice importul de fructe, conserve și carne din Republica Moldova a grăbit implementarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană”.

Sancțiunile economice reprezintă instrumente ruginite care produc efecte neintenționate și nedorite. Embargoul nu este o metodă nouă de șantaj politic practică de Moscova. Pretextul „calității joase” a fost folosit și în 2006, când vinurile moldovenești acopereau o cotă importantă din piața rusească [81, p. 89].

E semnificativ de atras atenția asupra faptului că Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene de la Chișinău în declarația sa a stipulat că sancțiunile comerciale introduse de Rusia în momentul în care Moldova semnase Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană nu au avut nimic de-a face cu comerțul. A fost o abordare foarte contraproductivă și Moldova nu a făcut nimic să provoace sancțiuni economice și comerciale din partea Federației Ruse. Suntem încă deschiși să cooperăm în condiții de comerț liber cu absolut toți partenerii dispuși să dezvolte relații economice și de comerț liber cu Republica Moldova”, datorită Acordului de Liber Schimb cu UE, Republica Moldova beneficiază de o „piață imensă” de 500 milioane de consumatori. În acest context, UE a devenit principalul partener comercial al Republicii Moldova, 62% din comerțul exterior al Chișinăului fiind cu statele comunitare [55].

E de remarcat în legătură cu faptul precum că UE a devenit principalul partener comercial al Republicii Moldova studiul cu tema „Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe”, unde se denotă că producătorii blocați sunt amenințați cu pierderi în urma embargoului impus, în cazul în care nu vor acționa prompt în scopul de a depista noi piețe pentru produsele lor vinicole [46, p.200]. Din păcate, accesul pe piața Rusiei nu poate fi ușor înlocuit prin extinderea exportului spre piața UE, adică, în termeni scurți, volumele vinului exportat în UE poate crește doar marginal. Acest lucru se datorează faptului că, în primul rând, cerințele standardelor de calitate sunt diferite în UE ca cele în țările CSI, prin urmare, este puțin probabil că fabricile de vin din Moldova vor putea obține rapid calificările necesare. Mai mult decât atât, trebuie să constatăm că, în prezent, aproximativ trei sferturi din băuturile alcoolice moldovenești sunt exportate în țările CSI, și, că stabilirea de noi relații de afaceri internaționale nu este un proces rapid, redirectionarea exporturilor de vinuri din Rusia către UE necesită timp [43, p. 94].

În articolul jurnalului The Guardian cu titolul „Moldova fights back against Russia's food bans” (Moldova luptă împotriva interdicțiilor alimentare impuse de Rusia) se amintește că Moldova este una din cele mai sărace țări din Europa iar economia ei se bazează foarte mult pe exporturile produselor agricole, iar mișcarea Moscovei împotriva Moldovei este văzută ca o măsură de represalii pentru decizia țării de a semna Acordului de Asociere dintre Republica

Moldova și Uniunea Europeană, pe care Moscova îl vede, în mod tradițional, ca o încălcare a sferei sale de influență asupra fostelor țări sovietice [51, p. 81].

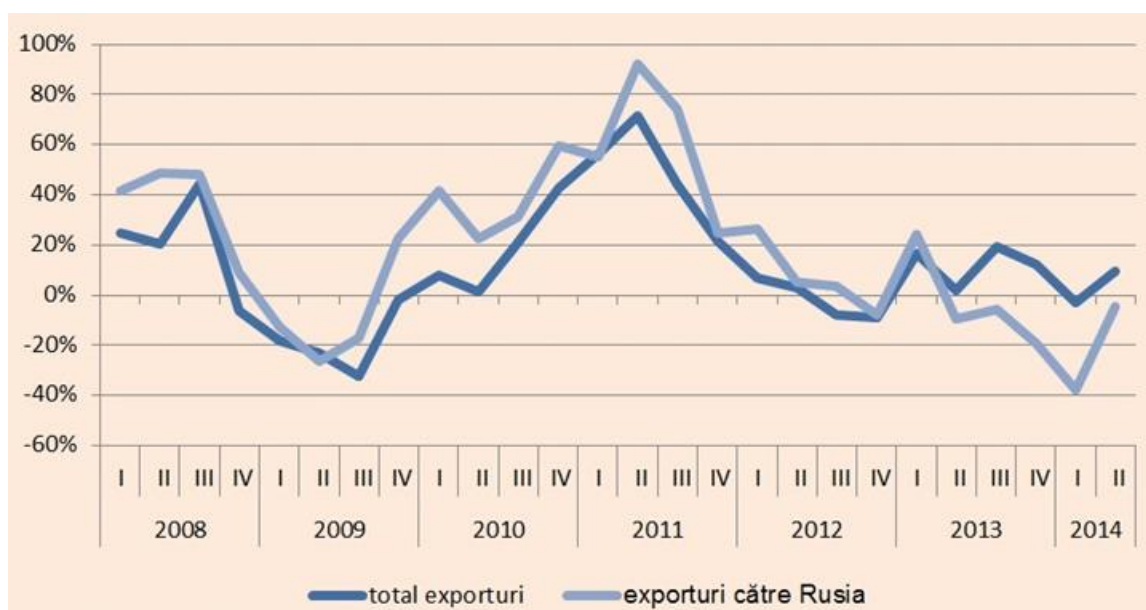

Fig 2.3. Evoluția exportului Republicii Moldova comparativ cu anul precedent

Sursa: Biroul Național de Statistică

Nemijlocit analizând relația dintre sancțiuni economice și comerțul exterior al țării, se remarcă că 632 mil. USD au fost exporturile totale ale Moldovei în anul 2013. Cel mai mare importator de produse moldovenești a fost Rusia, cu o pondere de 26% din exporturile Republicii Moldova. Deși Rusia a aplicat un șir de măsuri în ultima perioadă împotriva importurilor din țara noastră, începând cu embargoul de vinuri și produse alcoolice impus încă din septembrie 2013, exporturile către Federația Rusă rămân a fi majoritare în structura pe țări a exporturilor Republicii Moldova. Cel puțin așa arată datele pentru prima jumătate a anului 2014. Exporturile Moldovei în primele 6 luni ale anului 2014 au însumat 1172,3 mil. USD, dintre care 246,1 USD, sau 21% au avut ca destinație Rusia [47, p.99].

Astfel, portalul de știri economice Agora informa la 10 noiembrie 2014 că embargourile impuse de Rusia pentru cele trei tipuri de produse, vinuri, fructe și carne, plus înlăturarea scutirilor de taxe vamale la 19 categorii de produse, au tăiat din exporturile Moldovei spre Federația Rusă în anul 2014 comparativ cu anul 2013. Tot acest portal explică care sunt taxele vamale ce trebuie achitate la importul de mărfuri moldovenești în Rusia. Și anume, pentru prima jumătate de an, reducerea exporturilor spre Rusia a constituit 24%, de la 322,1 mil. USD la 246,1 mil. USD. Totuși, în pofida îngustării celei mai largi destinații a exporturilor moldovenești, volumul total al exporturilor Republicii Moldova nu s-a diminuat față de anul trecut, ci chiar a crescut, avansul fiind de 3% pentru primele 6 luni ale anului [38, p.79].

Conform unei estimări a experților de la GET Moldova (German Economic Team Moldova Berlin/Chișinău) care au presupus menținerea cel puțin până la sfârșitul anului a embargourilor rusești la vinuri, spirtoase, fructe și carne și a tarifelor majorate pentru unele categorii de produse, exporturile către Rusia pentru anul 2014 se vor diminua din aceste motive cu 145 mil. USD. Pierderea de 145 mil. USD s-a reflectat într-o diminuare a exporturilor către Rusia cu 25% în anul 2014. Iar efectul asupra produsului intern brut al țării va fi de minus 2%, comparativ cu anul trecut.

Tabelul 2.7. Evaluare generală a sancțiunilor comerciale

Grupa de produse	Tipul interdicției	Începutul	Costul interdicției, mil.USD pe an
19 categorii de produse	Majorarea taxelor vamale	Anunțate în iulie 2014	7
Carne	Embargo	Iulie 2014	17
Vinuri și produse spirtoase	Embargo	Septembrie 2013	45
Fructe proaspete și conservate	Embargo	Iulie 2014	76
Total			145

Sursa: Radeke J. [110]. *The cost of Russian trade sanctions (Costul sancțiunilor comerciale rusești)*, German Economic Team Moldova, Septembrie 2014

Cel mai mare efect al restricțiilor impuse de Rusia este din partea interdicțiilor importurilor de fructe, materializându-se într-o diminuare a exporturilor moldovenești cu 76%. Stoparea exporturilor de vinuri și produse spirtoase este mai puțin dramatică pentru anul 2014, comparativ cu anul 2013, motivul fiind introducerea acestei măsuri încă din anul 2013. Efectul a fost totuși și el simțitor, reducând din exporturi 45 mil. USD. Restricțiile la importul de carne a produs o pierdere de 17 mil. USD, iar introducerea taxelor vamale sporite la 19 categorii de produse a diminuat exportul către Rusia cu 7 mil. USD [113, p. 79].

Astfel, rezultatul măsurilor întreprinse de Federația Rusă contra produselor moldovenești s-a transpus într-o diminuare a exporturilor Moldovei spre această destinație în mărime de 145 mil. USD, sau cu 25%, pentru întreg anul 2014. Iar efectul asupra PIB-ului, conform estimărilor GET Moldova, a avut diminuare de 2% pentru anul 2014 [34].

La fel, și German Economic Team Moldova este de părere că o majorare substanțială a exporturilor pe piețele europene ar putea schimba comportamentul Rusiei în relațiile comerciale, renunțând la sancțiunile economice ca instrument de șantaj împotriva autorităților de la Chișinău. Totuși, situația optimă pentru Moldova este să aibă relații comerciale bune atât cu UE cât și cu Rusia. Dacă Moldova va fi impusă, ea va putea înlocui piața rusească, însă acest lucru nu este de dorit „pentru ambele părți” [44, p.173].

În același timp, Republica Moldova, și anume Agenția Națională pentru Securitatea Alimentelor va solicita Organizației Mondiale a Comerțului adoptarea unor sancțiuni împotriva Rusiei, după interzicerea importurilor de fructe și legume pe piața rusă. Așadar, Rusia a interzis, începând din 21 iulie 2014, importurile de conserve de fructe și legume din Republica Moldova, după ce a decis să impună embargo asupra fructelor moldovenesti, din cauza unei „insecte periculoase”. Agenția federală rusă Rospotrebnadzor a explicat că producătorii din Republica Moldova au încălcat legea cu privire la protecția consumatorilor și au fost descoperite *"inclusiv nereguli legate de standardele de marcat și de identificare a producției, dar și încălcări privind masa netă indicată pe ambalaj"*. Autoritățile de la Chișinău considerau că decizia de a impune aceste embargo-uri a fost generată de interese geopolitice [45, p.61].

Prin urmare, Republica Moldova în urma semnării Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și a Acordului de Liber Schimb, a fost criticată de Rusia, care o avertizase că va lua "măsuri de protecție" dacă se va dovedi că acordurile afectează economia rusă. Conform Băncii Naționale a Moldovei, Rusia a fost acuzată în mai multe rânduri că folosește "arma economică" drept mijloc de presiuni diplomatice asupra fostelor republici sovietice [95, p. 2].

Primul a vizat *vinurile moldovenești* și a fost anunțat înaintea summitului de la Vilnius, în cadrul căruia Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană.

A urmat un *embargou parțial pentru produse din carne de porc*, înainte de ratificarea și semnarea Acordului, și ultimele două, care țintesc *exporturile de fructe și legume* în Federație, cu două luni înainte de intrarea în vigoare a Acordului de Liber Schimb între Republica Moldova și Uniunea Europeană (la 1 octombrie). Ponderea majoră în structura producției agricole a revenit celei vegetale, care a deținut 72% (în anul 2012 – 62%) din volumul total al producției agricole, iar producției animale – 28%, respectiv.

În septembrie 2013, Rusia a interzis total importurile de vin din Republica Moldova, prima măsură din șirul de represalii economice lansate pentru a stopa apropierea de Uniunea Europeană a acestui satelit al Federației pierderile fiind de 20 milioane dolari SUA.

În primul semestru al lui 2014, exporturile de băuturi alcoolice au scăzut cu mai mult de 30% față de aceeași perioadă a anului 2013, dat fiind că și pe piața Ucrainei s-a exportat mai puțin de jumătate față de 2013. Belarus a devenit principala destinație de export a vinurilor (cu 55% mai mult decât în UE). În țări importatoare a vinurilor moldovenești prin tradiție – România și Cehia - volumele comercializate au scăzut cu 25%-27%. S-ar putea ca această scădere să fie una temporară și un efect statistic al stocurilor făcute anterior, dar este cert că închiderea pieței rusești nu a fost urmată pentru produsele agricole de o reorientare rapidă, producția nefiind de fapt absorbită [55, p. 27].

Impactul asupra vinificației nu a fost la fel de puternic precum în 2006, din mai multe motive. După experiența din urmă cu opt ani, mulți producători de vin s-au orientat spre alte piețe, pentru a nu mai cădea victime politicii Kremlinului. Pentru a evita dependența de piața rusă, unii își asiguraseră deja desfacere nu doar în țări din fostul spațiu sovietic (Kazahstan, Ucraina, Belarus), sau Europa (Polonia, România), ci și din Asia (Japonia, Taiwan) și SUA. Pe de altă parte, UE a reacționat imediat și și-a deschis total piața pentru vinurile moldovenești. Cantitatea este foarte mică și prețurile sunt foarte mici. La sfârșitul anului trecut, Ministerul Agriculturii de la Chișinău anunța că în 2013 s-au produs 160 de milioane de litri de vin, din care au fost exportați 120 de milioane de litri (valorînd aproximativ 190 de milioane de dolari), cu 23% mai mult decât în anul 2012 [49].

Nu în ultimul rînd, Rusia face parte acum din Organizația Mondială a Comerțului (spre deosebire de anul 2006) și este obligată să-și justifice deciziile de acest gen, iar Republica Moldova a anunțat la 23 iulie 2014, că va solicita Organizației Mondiale a Comerțului să adopte noi sancțiuni împotriva Rusiei.

Embargoul a afectat fructele cu codul SA 0808, 080937 precum și conservele de fructe și legume cu codul SA 2001, 2002, 2004, 2005, 2006, 2008, 2009 [55, p. 91].

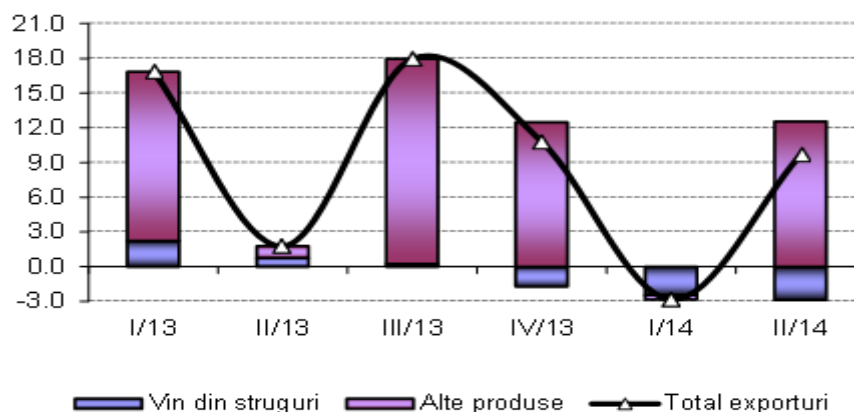

Fig. 2.3. Contribuția exporturilor de vinuri la dinamica anuală a exporturilor total, p.p.
Sursa: Banca Națională a Moldovei

Mai mulți autori subliniază că aparent ”neglijată”, menținându-și parcursul european, Republica Moldova este supusă unei presiuni geopolitice din partea Rusiei, prin sancțiuni economice, provocări în zona de securitate și în alte regiuni ale țării și consideră că pentru Chișinău, precum și pentru Bruxelles, aceste provocări sunt exprimate de Moscova în semn de dezacord față de implementarea Parteneriatului Estic [51, p. 115].

Astfel, șirul sancțiunilor a început în septembrie 2013 prin interzicerea de către Federația Rusă a importului de producție vinicolă din Republica Moldova, acuzînd calitatea proastă a acesteia. Măsura a venit la scurt timp după ce oficiali de la Moscova au declarat că, odată cu apropierea Republicii Moldova de UE, va avea de suferit comerțul dintre cele două state.

Efectul acestei măsuri a fost sesizat în comerțul extern și, prin urmare, în dinamica PIB deja spre sfârșitul anului precedent, astfel încât ritmul anual de creștere a exporturilor de vinuri care, în cea mai mare parte, erau orientate spre Rusia, a început să fie unul pronunțat negativ. În trimestrul IV, 2013, exporturile de vinuri s-au contractat cu 21.9 la sută, generând o contribuție negativă de minus 1.7 puncte procentuale la dinamica exporturilor totale, după cum se arată în graficul de mai sus.

Efectul interdicției s-a accentuat în anul 2014, iar în trimestrul I, exporturile de vinuri au înregistrat un declin pronunțat (minus 38.0 la sută), iar contribuția negativă a acestora a fost atât de semnificativă încât a adus ritmul anual al exporturilor totale în teritoriu negativ (minus 2.8 la sută). Declinul exporturilor de vinuri a continuat și în trimestrul II, 2014 (minus 36.9 la sută). Totuși, contribuția negativă semnificativă a acestora (minus 2.9 puncte procentuale) a fost compensată de exporturile de alte produse, astfel încât exporturile totale au înregistrat o creștere de 9.7 la sută, fiind un factor determinant în creșterea economică din această perioadă. De menționat că, urmare a acestui embargo, în nouă luni producția de vinuri exportate s-a diminuat cu 40.72 milioane dolari SUA, ceea ce reprezintă circa 0.5 la sută din PIB.

În semestrul I, 2014, Federația Rusă a amenințat că va adopta mai multe măsuri de protecție a economiei ruse în caz de semnare a acordului de asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. Următorul embargo a fost instituit în luna aprilie 2014. Astfel, Serviciul federal de supraveghere veterinară și fito-sanitară din Federația Rusă a interzis importul de carne procesată din Republica Moldova, pentru nerespectarea normelor Uniunii Vamale. Totuși, impactul acestuia a fost limitat, având în vedere volumul exportului relativ mic de mezeluri și carne pe piața rusă. În luna iulie, după semnarea acordului de asociere, Serviciul sanitar rus „Rosпотребнадзор” a decis să interzică importul de conserve de fructe și legume din Republica Moldova. Administrația „Rosпотребнадзор” și-a argumentat decizia făcând referire la încălcarea legislației ruse cu privire la protecția drepturilor consumatorilor, fără a oferi detalii concrete. La 1 august 2014, Guvernul Federației Ruse a semnat o decizie prin care a instituit noi bariere economice în importul de produse din Republica Moldova. Decizia (care a intrat în vigoare la 1 septembrie 2014) prevede taxe vamale pentru 19 categorii de produse, inclusiv fructe, legume, vin, carne, cereale, zahăr și mobilă. Aceste taxe sunt egale cu cele prevăzute pentru țările care nu fac parte din Uniunea Vamală.

Respectiv, efectul embargoului la conservele din fructe și legume, precum și cel al introducerii taxelor vamale la importul unor produse din Republica Moldova vor fi simțite atât în a doua parte a anului 2014, cât și în anul viitor. Structura exporturilor Moldovei relevă faptul că mărfurile vizate de interdicții și taxe la produsele exportate în Federația Rusă sunt cuprinse în grupele de mărfuri, care au constituit circa 10.0 la sută din exportul total al Republicii Moldova

în anul 2013. Acest fapt conturează, cu o anumită aproximație, impactul potențial maxim al acestor interdicții, după cum rezultă din figura 2.4 de mai sus intitulată “*Structura exporturilor Republicii Moldova în anul 2013*”.

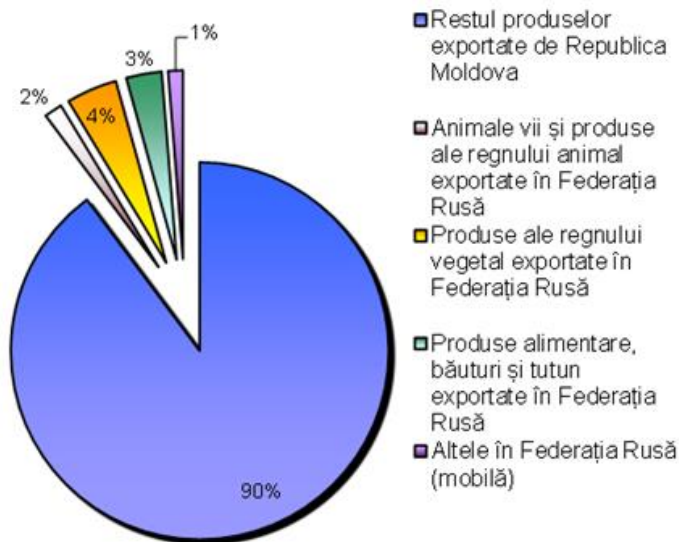

Fig. 2.4. Structura exporturilor Republicii Moldova în anul 2013
Sursa: Banca Națională a Moldovei

Acest impact urmează a fi diminuat de decizia Uniunii Europene de a dubla cotele la export la fructele moldovenești. Comisia Europeană a propus ca aplicarea provizorie a Acordului de Liber Schimb cu Uniunea Europeană să intre în vigoare la 1 septembrie și a dublat cotele de export pentru trei tipuri de fructe moldovenești, ca măsură excepțională, începînd cu 1 august până la finele anului 2015.

De exemplu, autorii studiului “Exportul produselor agricole moldovenești în Uniunea Europeană. Propuneri pentru politici de dezvoltare rurală” fac referință la studiile Organizației Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură care a demonstrat că, luând în considerare o întreagă serie de indicatori (în primul rând legați de structura costurilor de producție), avantajele competitive de comerț internațional ale Republicii Moldova se află în producția culturilor agricole cu valoare însemnată – fructe și legume (în special mere, struguri de masă, nuci, roșii) – care se cultivă cu predilecție în condiții optime în exploatații agricole mici, precum sunt cele ale Moldovei. Totodată, Moldova produce anual aproximativ 1 milion de tone de fructe și legume, iar Ministerul Agriculturii estimează că până în anul 2020 această cantitate poate fi dublată [41, p. 10].

După cum menționează autorii studiului „Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe”, ca consecință atât a embargoului cît și a restricțiilor ruse precedente privind importurile băuturilor alcoolice moldovenești și cărnii procesate, s-a estimat că exporturile moldovenești în Rusia vor

scădea aproximativ cu 150 milioane dolari anual, ceea ce reprezintă 25% din exporturile totale în această țară și în jur de 6-7% din totalul exporturilor Republicii Moldova. Cu toate acestea, se pare că consecințele nu vor provoca o scădere radicală a exporturilor, datorită creșterii semnificative a vânzărilor către statele membre UE, în special România, Italia și Germania - o tendință apărută în 2013. Ar fi necesară o reorientare suplimentară a exporturilor moldovenești pe piețele UE, precum și o dependență descrescătoare privind livrările către Rusia [52, p. 29].

În articolul cu titlul “Rusia spune că va plănuî represalii dacă Moldova amplifică legăturile cu UE”, publicat pe site-ul Bursa On Line, ediția din 21 mai 2014, se relatează că Rusia va impune bariere comerciale împotriva Moldovei dacă Moldova urmează Ucraina în a căuta un acord de asociere cu UE, potrivit afirmațiilor a doi oficiali guvernamentali ruși care dețin cunoștințe despre aceste planuri, transmite Bloomberg. Tot în acest articol se amintește că Rusia s-a bazat pe măsurile protecționiste de a semna neplăcerile sale față de vecinii care se despart de eforturile de integrare economice post-sovietice în favoarea unor legături mai strânse cu Europa. Rusia a instalat bariere comerciale inclusiv o interdicție asupra importurilor ucrainene și a utilizat controale mai stricte la frontieră atunci când vecinul său vestic considera semnarea unui acord de asociere cu Uniunea Europeană anul trecut [110].

În acest context, e de remarcat că pînă acum UE a răspuns la agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei prin introducerea de sancțiuni împotriva persoanelor responsabile pentru subminarea integrității teritoriale a Ucrainei, precum și prin adoptarea de sancțiuni economice sectoriale selective (restricții în domeniul comerțului exterior în tehnologii - producția petrolieră și produsele cu dublă utilizare - și limitarea accesului pentru băncile rusești co-deținute de guvernul rus la piața europeană de capital). Rămîne deschisă întrebarea dacă și ce altceva ar putea fi schimbat în politica actuală a UE față de Rusia și modul în care acest fapt ar putea afecta formatul existent al Parteneriatului Estic [89, p. 26].

Astfel, conform datelor Băncii Naționale a Moldovei, în Raportul anual din 2014, în regiune, activitatea economică a fost periclitată de evoluția economiei Federației Ruse în contextul impunerii treptate a sancțiunilor economice de către UE și alte economii avansate. Astfel, dacă în prima jumătate a anului, în regiune au persistat presiunile dezinflaționiste, spre sfârșit de an, deprecierea în lanț a valurilor regionale au declanșat intensificarea presiunilor inflaționiste cu impact major în primele luni ale anului 2015. De asemenea, criza regională a fost aprofundată de embargourile impuse de Federația Rusă unor economii, printre care și Republicii Moldova, fapt care a condus la înregistrarea pierderilor în sectorul industriei alimentare și la reorganizarea parțială a comerțului extern regional. Totuși, pe fundalul intensificării presiunilor inflaționiste și a volatilității excesive a piețelor valutare, autoritățile monetare din regiune au

adoptat politici monetare cu caracter restrictiv, pentru moment acestea fiind în detrimentul stimulării creșterii economice.

În Raportul Final din 2015 cu privire la „Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe” se reiterează că factorul cheie ce a influențat exporturile Moldovei pe parcursul 2003-2014 a fost lupta geopolitică în creștere între UE, pe de o parte și Federația Rusă, pe de altă parte. Mișcarea Republicii Moldova către UE a fost muștrată de către Rusia prin impunerea mai multor embargouri comerciale bazate pe acuzații de standarde sanitare necorespunzătoare; totuși cursul stabilit și sigur al Republicii Moldova spre Europa a fost salutat de către UE și a condus la semnarea Acordului de Asociere în vara anului 2014, fapt, la care Rusia a răspuns cu interdicții comerciale pe unele dintre cele mai importante produse moldovenești de export [89, p. 19].

Tabelul 2.8. Evoluția exporturilor Republicii Moldova în 2003, 2008, 2013, %

Principalele piețe de export			Principalele piețe de export domestic		
2003	2008	2013	2003	2008	2013
Rusia (39%)	Romania (21%)	Rusia (26%)	Rusia (40%)	Rusia (22%)	Romania (19%)
Romania (11%)	Rusia (20%)	Romania (17%)	Romania (11%)	Romania (15%)	Rusia (14%)
Italia (10%)	Italia (10%)	Italia (8%)	Italia (10%)	Ucraina (11%)	Ucraina (7%)
Germania (7%)	Ucraina (9%)	Ucraina (6%)	Germania (7%)	Belarus (9%)	Italia (7%)
Ucraina (7%)	Belarus (9%)	Turcia (5%)	Ucraina (7%)	Polonia (4%)	Turcia (6%)
Belarus (5%)	Germania (4%)	Germania (5%)	Belarus (5%)	Italia (4%)	Germania (6%)
SUA (4%)	Polonia (4%)	Regatul Unit (4%)	SUA (4%)	Elveția (4%)	Belarus (5%)
Austria (1%)	Regatul Unit (3%)	Belarus (4%)	Austria (1%)	Germania (3%)	Polonia (5%)
Franța (1%)	Kazahstan (3%)	Polonia (4%)	Kazahstan (1%)	Kazahstan (3%)	Regatul Unit (4%)

Sursa: *Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe. Raport Final 2015*, Gateway Baltic, CPM Consulting și Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, 2015

După cum se poate observa în Figura 2.5, exportul de vinuri a Moldovei nu a mai atins nivelurile pre-2006. În perioada 2006-2007 peste 100 fabrici de vin au dat faliment, iar datele de export actuale indică că foarte puține fabrici au fost deschise de aici încolo [64].

O analiză a activității sectorului vitivinicol demonstrează că cele două embargouri din 2006 și din 2013, cât și alte restricții impuse de Rusia la exporturile de vinuri din Moldova pe piața rusească au provocat pierderi directe de peste 200 de milioane de dolari SUA, iar valoarea veniturilor ratate se ridică la peste 1,5 miliarde dolari SUA. Ca urmare a acestor embargouri sectorul vitivinicol a fost lovit de o recesiune profundă, ce a dus la reducerea de trei ori a exporturilor de vinuri: de la 360 milioane dolari în 2005 la doar 102 milioane dolari în 2016 [35, p.2].

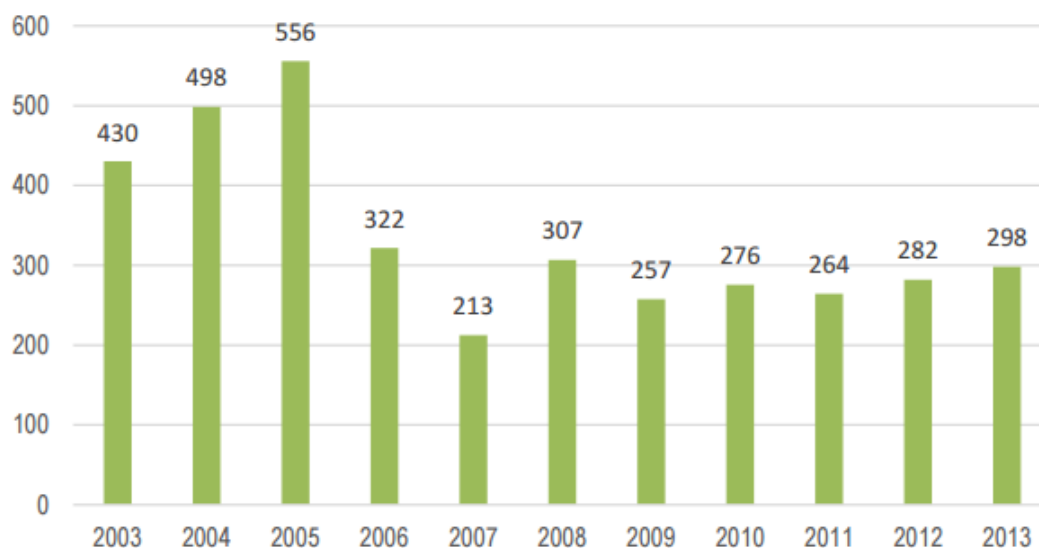

Fig. 2.5. Evoluția exporturilor de vin din Moldova, 2003-2013, mil USD

Sursa: *Analiza Piețelor Prioritare de Export și Instrumente pentru Promovarea Exportului Republicii Moldova în UE și alte Piețe. Raport Final 2015*, Gateway Baltic, CPM Consulting și Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, 2015

În Raportul Final 2015, realizat de Gateway Baltic, CPM Consulting și Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, se susține că atragerea de investiții este deosebit de importantă pentru industria agrară, deoarece ar permite prelucrarea pe plan intern a produselor agricole, ce nu pot fi exportate pe piața rusă din cauza sancțiunilor economice impuse și care nu pot fi exportate în UE din cauza cotelor. Mai mult decât atât, posibilitățile de depozitare în Republica Moldova sunt dezvoltate insuficient și produsele agricole nu pot fi depozitate pentru mai mult timp după recoltare, astfel, înființarea fabricilor locale de prelucrare ar oferi cu siguranță mai multă stabilitate domeniului agricol.

Respectiv în a doua parte al acestui subcapitol se utilizează metodologia elaborată de savanții Galor și Mountford și modelul neoclasic al lui Solow cu privire la creșterea economică a unei națiuni.

Pentru a atinge scopul propus de creștere economică în condiții de sancțiuni economice a fost aplicat metodologia propusă de Galor și Mountford prin care cercetările demonstrează că timpul dublu al oricărui exponențial variabil de creștere la o rată anuală de 1% este de aproximativ 70 ani. Așa-numita „regulă a 70” demonstrează că dacă oricare variabilă crește la o rată g la sută anual, atunci valoarea acelei variabile se va dubla cu aproximativ $70/g$ ani. Mai concret, această regulă Jones [75, p.189] a demonstrat-o astfel, dacă y_t este venitul pe locuitor pe o perioadă de timp t , și y_0 reprezintă valoarea inițială a venitului pe locuitor, atunci valoarea y_t este reprezentată de ecuația (2.1):

$$y_t = y_0 e^{gt} \quad (2.1)$$

Ecuția (2.1) demonstrează că în cazul când y_0 crește continuu și exponențial la o rată g , atunci valoarea sa la timpul t va fi y_t . Presupunem că timpul necesar pentru dublarea venitului pe cap de locuitor (ce constituie, pentru $y_t = 2y_0$) este t^* . Astfel t^* va fi soluția ecuațiilor (2.2) și (2.3) de mai jos:

$$2y_0 = y_0 e^{gt^*} \quad (2.2)$$

$$t^* = \log 2/g \quad (2.3)$$

Odată ce $\log 2 = 0.7$, rezultă că pentru o rată a creșterii 1%, $t^* = 0.7/0.01 = 70$ ani. Putem generaliza această relație și menționa, spre exemplu, că orice țară ce are venitul pe cap de locuitor de $g = 5\%$ va dubla standardul de trai în $70/g = 14$ ani. Tabelul 2.2 ilustrează efectul compus al creșterii susținute deasupra nivelului de trai a 5 țări ipotetice, numite A-E, fiecare dintre care începe cu un PIB pe locuitor de \$1000.

Datele reflectă cum într-o perioadă de 50 ani variațiile ratelor de creștere ($g\%$) dintre țările A-E cauzează o divergență substanțială a standardului relativ de trai. Datele ipotetice din tabelul 1.2 se repetă în figura 2.6, care evidențiază foarte clar nivelul diferit de trai într-o perioadă relativ scurtă de timp – aproximativ 50 ani. Galor și Mountford [68, p.323] în figura 2.7 au reprodus experiența de dezvoltare a diferitelor regiuni ale lumii, utilizând datele lui Maddison [90, p.299].

Tabelul 2.8. Date ipotetice

Perioada în ani	A g = 1%	B g = 2%	C g = 3%	D g = 4%	E g = 5%
0	\$1 000	\$1 000	\$1 000	\$1 000	\$1 000
10	1 100	1 220	1 340	1 480	1 630
20	1 220	1 490	1 800	2 190	2 650
30	1 350	1 810	2 430	3 240	4 320
40	1 490	2 210	3 260	4 800	7 040
50	1 640	2 690	4 380	7 110	11 470

Sursa: Galor O. and Mountford A. [68]

Figurile 2.6 și 2.7 demonstrează că creșterea economică este singurul mecanism puternic ce generează creșteri pe termen lung în venitul pe cap de locuitor, precum și divergențe în nivelul de trai dacă ratele de creștere diferă în regiunile și țările lumii. În scurt timp veniturile din creșterea moderată economică sunt deseori imperceptibile de către beneficiari. Totuși, pe parcursul generațiilor venitul este evident, după cum argumentează Rosenberg și Birdzell [121, p.201].

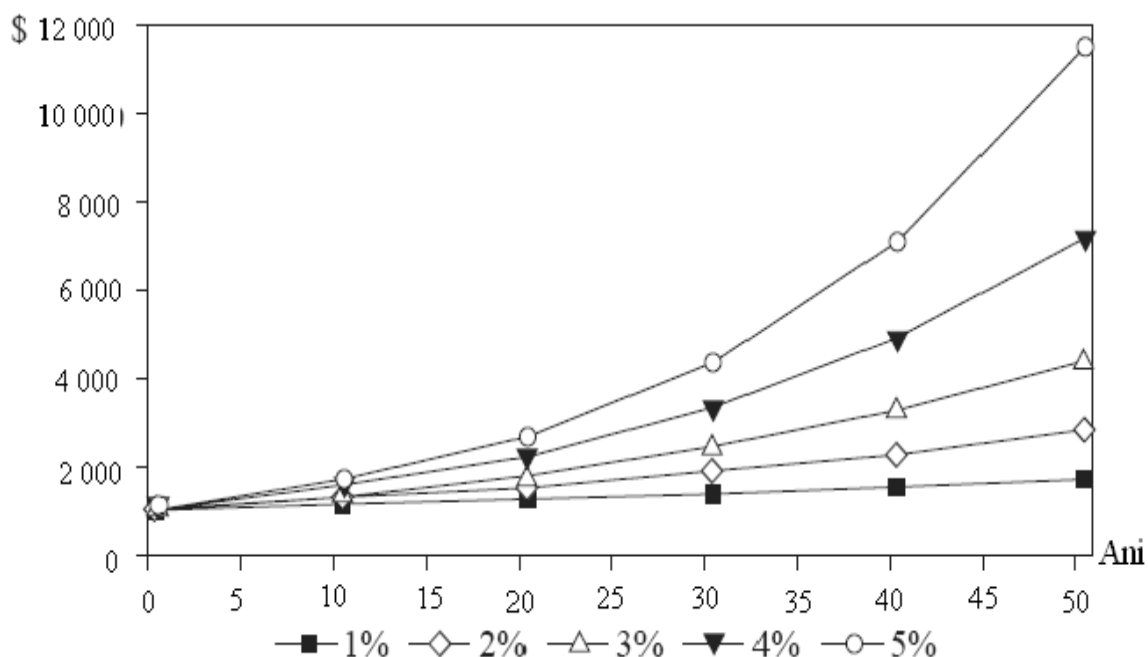

Fig. 2.6. Impactul ratelor de creștere diferențiale asupra venitului pe locuitor
Sursa: tabelul 2.8.

Peste ani, sau chiar peste decenii, câștigurile economice în secolele XVIII și XIX, după ce omenirea și-a permis creșterea populației, era atât de puțin remarcabil încât era considerat pe larg că câștigurile erau trăite doar de bogați, și nu de cei săraci. Numai după ce creșterea vădită în Occident a continuat pe parcursul secolului XX, expansiunea sa a devenit clară.

A devenit evident că clasele muncitoare occidentale prosperau și creșteau direct proporțional cu întreaga populație. Sărăcia n-a dispărut. Realizarea occidentală a fost nu abolirea sărăciei, ci reducerea incidentului acesteia de la 90% a populației la 30%, 20% sau mai puțin, în dependență de țară și definirea ei de sărăcie. Aceste puncte de vedere, accentuând importanța creșterii economiei într-o perioadă lungă, au fost prezente în special în afirmațiile politice în anii recenti. Spre exemplu, în secția de încheiere a introducerii Consultanților Economici ai Consiliului (CEA) în *Economic Report of the US President* Anul 2004, pagina 27 găsim următoarea afirmație: când părinții fondatori semnau Declarația de Independență a SUA, marele economist Adam Smith scria: „Puțin altceva este necesar pentru a duce o țară spre cel mai înalt grad de bogăție din cel barbarism scăzut, decât pacea, taxele mici și administrarea tolerantă judiciară: celelalte fiind aduse de cursul natural al lucrurilor”.

Analizele economice prezentate în acest Raport sunt alcătuite în baza ideilor lui Adam Smith și a intelectului său descendent, discutând rolul guvernului în crearea unui mediu ce promovează și susține dezvoltarea economică.

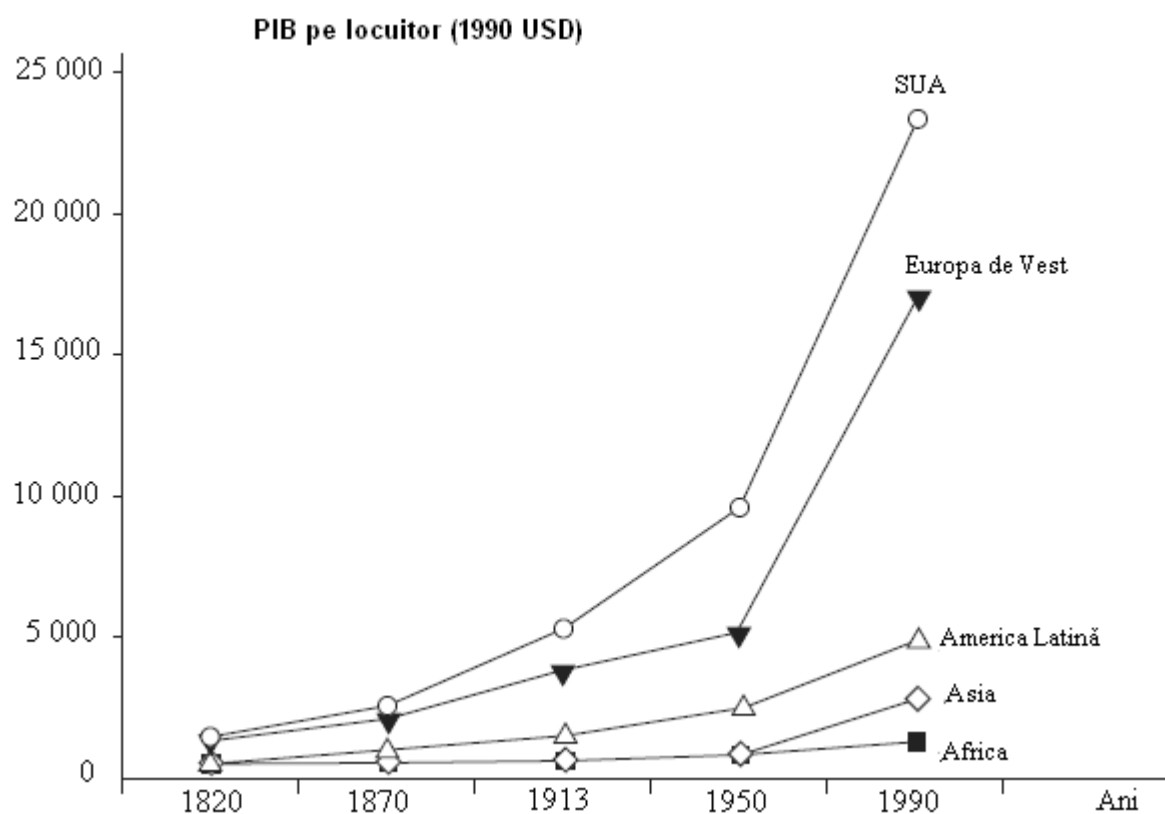

Fig 2.7. Marea divergență
Sursa: [121, p.323]

Puterea creșterii economice pentru îmbunătățirea standardului de viață este probabil cel mai bine ilustrat de istoria secolului XX. În afară de cele două războaie mondiale, Marea Depresie și colapsul integrării internaționale din perioada interbelică, creșterea și prăbușirea experimentului socialist, majoritatea populației pe glob este mai bogată decât părinții și bunicii săi exprimat în venitul pe locuitor (PPP\$). Dar dacă este luată în considerație și speranța de viață, atunci înregistrăm un progres remarcabil al bunăstării [114, p.255].

Tabelul 2.9. Evoluția PIB-ului Republicii Moldova (2009-2015)

Indicii \ Anii	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
PIB (mil. lei)	60429	71885	82 349	88228	100510	112049	121170
în % față de anul precedent	94,0	107,1	106,8	107,1	109,4	104,8	100,5
PIB pe locuitor (lei)	16948	20181	23132	24786	28245	31424	35021

Sursa: Elaborată de autor în baza sursei bibliografice 35.

Începând cu anul 2009, economia Moldovei demonstrează o creștere moderată. PIB real a crescut de la 94,0 în 2009 până la 104,8 la sută în 2014 și 100,5 în 2015.

Tabelul 2.9 demonstrează că media creșterii PIB în Republica Moldova pe perioada 2009-2015 este de $g = 3,1$ la sută anual. Conform ecuației 2.3, Republica Moldova va dubla standardul de trai în:

$$t^* = 70/3,1 = 22.5 \text{ ani} \quad (2.4)$$

Totodată, considerăm că creșterea moderată economiei după anul 2009 a fost determinată, în primul rând, de sancțiunile economice impuse de Federația Rusă Republicii Moldova lansate în 2012 și care continuă până la etapa actuală.

Folosind aceeași metodologie propusă de Galor și Mountford obținem datele dezvoltării economice pentru perioada 2016 -2023 (tabelul 2.10.)

Tabelul 2.10. Evoluția PIB-ului Republicii Moldova 2016-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
PIB (mil. lei)	121170	126555	131940	137325	142710	148095	153480	158865	164250
PIB (mil. USD)	6,551	6,842	7,123	7,424	7,715	8,006	8,297	8,588	8,879
PIB pe locuitor (lei)	35021	36577	38133	39689	41245	42801	44357	45913	47469
PIB pe locuitor (mil. USD)	1843	1925	2007	2089	2171	2253	2335	2417	2499

Sursa: Elaborată de autor în baza sursei bibliografice 35.

Promovarea reformelor economice cu scopul implementării economiei de piață care se realizează prin intermediul integrării economice la nivel regional și mondială, necesită dezvoltarea productivității mai înalte decât media obținută în societate la etapa actuală. În opinia noastră criteriul principal de dezvoltare este implementarea tehnologiilor avansate și realizarea avantajului competitiv la nivel național, pentru a realiza creșterea economică, fapt menționat în programele guvernelor și aprobate de parlament. Pentru realizarea programului de guvernare este nevoie de implementarea unor politici serioase privind creșterea economică:

- majorarea investițiilor până la 30 la sută anual, ceea ce reprezintă o valoare mai mare de 1,5 mlrd. dolari SUA anual.
- implementarea tehnologiilor avansate

Pentru ca Republica Moldova să devină mai atractivă pentru investitorii străini este necesar, de modificat legislația în domeniul justiției și a avansa în promovarea reformelor economice.

Cercetările efectuate demonstrează că pentru a înțelege cauza creșterii economiei au nevoie doar de un cadru teoretic, și mai au nevoie de o simplă metodă de calculare a importanței relative a capitalului, forței de muncă și tehnologiei implementate în experiența de creștere a economiilor actuale. Cadrul stabilit, dacă ne conducem după contribuția seminală a lui Solow [127, p.99], este numit de Abel și Bernanke, creștere contabilizată” [1, p.101].

În cadrul acestei lucrări s-a efectuat o evaluare a creșterii economice la nivelul Produsului Intern Brut al Republicii Moldova în baza unor metode ale modelării economico-matematice. Au

fost efectuate previziuni referitor la dezvoltarea economiei naționale, luându-se în considerație anumite situații de criză ca impact al sancțiunilor economice impuse de Federația Rusă.

Scopul nostru este folosirea unui model economico-matematic de previziune pentru obținerea variantelor posibile de evoluție și structurare a activității social-economice viitoare în condițiile sancțiunilor economice impuse în continuare de Federația Rusă.

Pentru utilizarea modelului economic este necesar ca economia să fie în situația steady state (în stare de echilibru), deoarece în această situație economia va avea cea mai înaltă funcționalitate și eficiență [72].

Urmând contribuțiile originare a lui Solow, modelul neoclasic a devenit calea dominantă de apropiere de analiza creșterii, cel puțin în cadrul lumii academice. Între anii 1956 și 1970 economiștii au rafinat „vechea teorie a creșterii”, cunoscută ca modelul neoclasic al lui Solow a creșterii economice. Bazându-se pe cadrul funcției de producție neoclasică, modelul Solow subliniază impactul asupra creșterii economiilor, creșterii populației și progresului tehnologic într-o economie închisă fără sectorul guvernamental. În ciuda dezvoltării recente a teoriei creșterii endogene modelul lui Solow rămâne punctul esențial de pornire pentru identificarea creșterii economice. Noi suntem de acord cu Abel și Bernanke [1, 177]; Mankiw, Jones [82, p.159]; Baro și Sala-i-Martin [32, p.301] care au constatat că practic la nivel macroeconomic modelul creșterii economice pe termen lung, de regulă începe cu folosirea unui model simplu neoclasic.

Bazele însușirii modelului Solow sunt: a) pentru simplitate se asumă că economia consistă dintr-un sector care produce o categorie de producție ce poate fi folosită pentru investiții sau pentru consum; b) economia este închisă pentru tranzacții internaționale și se ignoră sectorul guvernamental; c) tot volumul producției care este economisit se investește; aceasta înseamnă că în modelul Solow sunt absente funcțiile separate ale investițiilor care implică eliminarea dificultăților Keynes, deoarece *ex ante* economisirile și *ex ante* investițiile, de regulă sunt echivalente; d) deoarece modelul este prevăzut pentru o perioadă de dezvoltare pe termen lung, nu va avea problemele de stabilitate similare modelului Keynes, aceasta înseamnă prețuri total flexibile, aplicarea neutralității monetare și economia va produce permanent nivelul potențial (natural) al volumului de producție total; e) Solow abandonează abordările Harrod-Domar referitor la rata fixă capital–producție (K/Y) și rata capital–forța de muncă (K/L); f) rata progresului tehnologic, creșterii populației și rata deprecierii fondului de capitalul sunt determinate exogen. Introducând aceste condiții, noi putem să ne concentrăm în domeniul dezvoltării a trei relații–cheie ale modelului Solow, și anume: *funcția productivității*, *funcția consumului* și *procesul de acumulare a capitalului*.

Funcția productivității

Modelul de creștere a lui Solow este construit în jurul funcțiilor agregate de producție neoclasice (2.5) și se concentrează asupra cauzei *cele mai apropiate* a creșterii:

$$Y = A_t F(K, L) \quad (2.5)$$

unde Y este producția reală, K este capitalul, L este forța de muncă folosită și A_t este o măsură tehnologică (adică, felul în care alocațiile de producție pot fi transformate în producție finită) care este exogenă și depinde de timp. Uneori, A_t este numit „factorul total de productivitate”. Este important să se înțeleagă ce presupune tehnologia exogenă în modelul lui Solow. În teoria neoclastică a creșterii, tehnologia este considerată a fi un bun public [82, p.159]. Aplicată la economia mondială, aceasta înseamnă că fiecare țară folosește aceleași cunoștințe oferite gratis; adică, toate țările au acces la aceleași funcții ale productivității. În susținerea sa de presupunere neoclastică a tehnologiei ca fiind un bun public, Mankiw își prezintă cazul în felul următor:

Funcția productivității nu trebuie să fie privită din punct de vedere literar ca o descriere a unui proces specific de producție, ci din punct de vedere a cantității alocăției la totalul cantității de producție. Dacă presupunem că diferite țări au aceleași funcții de producere, este pur și simplu să presupunem că dacă aceste țări au aceleași alocății efectuate, ele trebuie să producă aceeași producție [86, p.32]. Diferite țări cu diferite niveluri de achiziții, nu trebuie să se bazeze pe aceleași procese pentru producerea bunurilor și serviciilor. Când o țară își dublează fondurile de capital, ea nu îi dă fiecărui lucrător de două ori mai multe lopeți. În schimb, înlocuiește lopețile cu echipament avansat. Cu scopul de a modela creșterea economică, această schimbare ar fi trebuit să se privească ca o mișcare paralelă aceleiași funcții de producție, decât ca o trecere la o funcție a productivității complet nouă [113, p.255].

Este necesar a menționa că unii economiști nu sunt de acord cu această părere și insistă că între țări există multe goluri tehnologice. Totuși, ca să progresăm cu examinarea modelului propus de creștere economică vom continua să tratăm tehnologia ca un bun public.

Pentru simplitate, este oportun să începem cu o presupunere a unei situații unde nu există progres tehnologic. Făcând această presupunere a unei tehnologii, putem concretiza relația dintre producție pe muncitor și capital pe muncitor. Astfel putem transcrie ecuația (2.5):

$$Y = F(K, L) \quad (2.6)$$

Funcția agregată a productivității dată de (1.6) este considerată a avea „o bună purtare”, adică, ea satisface următoarele trei condiții. *Prima*, pentru toate valorile lui $K > 0$ și $L > 0$, $F(\cdot)$ arată venituri marginale pozitive, dar diminuate cu respect față de capital și forța de muncă; adică, $\partial F / \partial K > 0$, $\partial^2 F / \partial K^2 < 0$, $\partial F / \partial L > 0$, și $\partial^2 F / \partial L^2 < 0$. *A doua*, funcția productivității arată venituri constante la scară în așa fel, încât $F(\lambda K, \lambda L) = \lambda Y$; adică, achizițiile efectuate vor crește cu λ și vor majora produsul agregat cu λ . Lăsând-ul pe $\lambda = 1/L$ va genera $Y/L = F(K/L)$. Această

presupunere permite (2.5) să fie transcrisă într-o formă intensă ca (2.6), unde y = producția pe muncitor (Y/L) și k = capital pe muncitor (K/L):

$$y = f(k), \text{ unde } f'(k) > 0, \text{ și } f''(k) < 0, \text{ pentru toate valorile } k \quad (2.6)$$

Ecuția (2.6) stabilește că producția pe muncitor este funcție pozitivă a raportului capital–forță de muncă și se manifestă prin diminuarea venitului. Cheia însușirii venitului constant la scară presupune că economia este suficient de puternică, de aceea orice câștig din divizarea de mai departe a forței de muncă și specializare a devenit deja epuizat, deci, mărimea economiei în termeni a forței de muncă nu va influența producerea pe muncitor. *A treia*, când raportul capital–forță de muncă atinge infinitul ($k \rightarrow \infty$), produsul marginal al capitalului (MPK) se va apropia de mărimea zero, iar când relația capital–forță de muncă se apropie de zero, produsul marginal al capitalului tinde spre infinit ($MPK \rightarrow \infty$).

Figura 2.8 reflectă forma intensivă a funcției neoclasică a agregatului de producție care satisface condițiile de mai sus. După cum se ilustrează în diagramă, pentru o tehnologie dată, orice țară care își majorează raportul capital–forță de muncă (mai mult echipament pe cap de muncitor) va avea o productivitate mai mare pe muncitor.

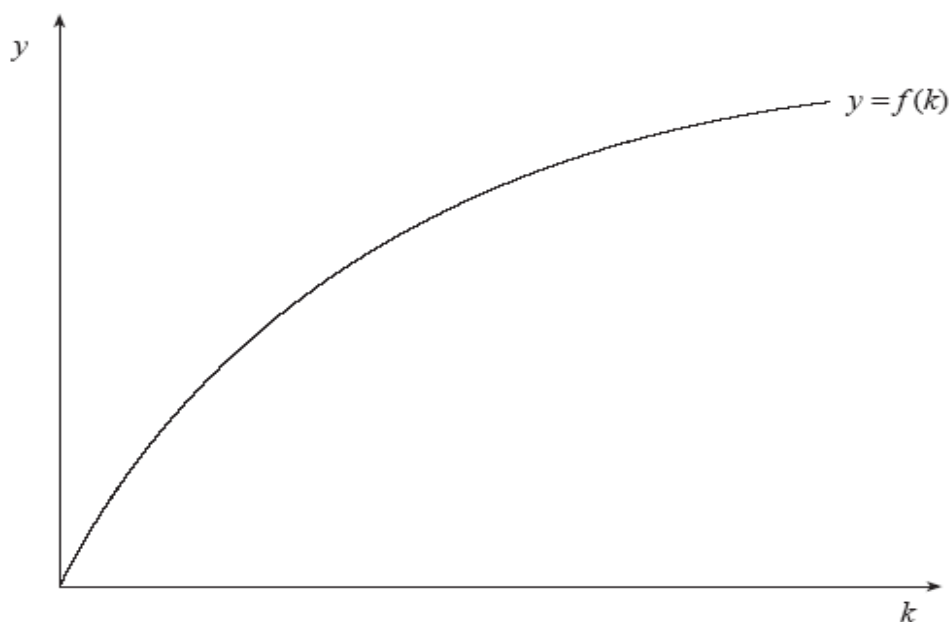

Fig 2.8. Funcția neoclasică a producerii agregate
Sursa. Modelul Solow.

Totuși, din cauza diminuării veniturilor, impactul asupra producției pe muncitor ca rezultat al acumulării capitalului pe muncitor va scădea în continuu. Astfel pentru orice majorare a lui k , impactul asupra lui y va fi mult mai mare acolo unde capitalul este relativ mai sărac decât în economiile unde capitalul este relativ abundent. Aceasta înseamnă că acumularea de capital ar trebui să aibă un impact mult mai dramatic asupra productivității forței de muncă în țările în curs

de dezvoltare în comparație cu țările dezvoltate. Panta funcției productivității măsoară produsul marginal al capitalului, unde $MPK = f(k + 1) - f(k)$. În modelul lui Solow MPK ar trebui să fie mult mai mare în economiile în curs de dezvoltare comparate cu economiile dezvoltate

În cadrul economiei libere, unde nu există restricții pentru mobilitatea capitalului, trebuie să ne așteptăm a observa, *ceteris paribus*, capitalul fluctuând din țările bogate spre țările sărace, atrase de venituri potențiale mai mari, astfel accelerând procesul de acumulare a capitalului. Datele Tabelului 2.11 demonstrează că Elveția și-au confirmat poziția sa de cea mai competitivă economie la nivel mondial [71].

Tabelul 2.11. Poziția primelor zece țări conform Indicelui Competitivității Globale, 2016-2017

Poziția	Țara	Indicele
1	Elveția	5,76
2	Singapore	5,68
3	Statele Unite	5,61
4	Finlanda	5,45
5	Germania	5,53
6	Japonia	5,47
7	Hong Kong	5,46
8	Olanda	5,5
9	Marea Britanie	5,5
10	Suedia	5,4
100	Moldova	3,9

Sursa: Global Competitiveness Report, 2016-2017.

Eficiența pieței, experiența businessului comunitar, capacitatea impresionantă pentru inovațiile tehnologice care există la nivelul sistemului de prima rată a universităților și centrelor de cercetări—toate au contribuit la promovarea Elveției ca cea mai competitivă economie. Totodată, în opinia noastră, este necesar a menționa că au apărut și unele dificultăți, în particular relatate la dezechilibre macroeconomice, care continuă să prezinte risc pentru întreg potențialul competitiv al țării.

Funcția consumului

Deoarece productivitatea pe muncitor pozitivă depinde de capitalul pe muncitor, noi trebuie să înțelegem cum evoluează în timp relația capital–forța de muncă. Pentru a examina procesul de acumulare a capitalului trebuie mai întâi să specificăm determinarea economiilor. Într-o economie închisă producția agregată = venitul agregat și cuprinde două componente, și anume, consumul (C) și investiția (I) = Economia (S). Prin urmare, putem scrie ecuația (2.7) pentru venit astfel:

$$Y = C + I \quad (2.7)$$

ori echivalent

$$Y = C + S$$

Unde $S = sY$ este o simplă funcție de economisire iar s este fracția venitului economisit și $1 > s > 0$. Atunci ecuația (1.7) se va transforma în ecuația (1.8):

$$Y = C + sY \quad (2.8)$$

Considerând că economia este închisă, economisirea privată domestică (sY) trebuie să fie egală cu investiția domestică (I). Pentru Republica Moldova investițiile s-au considerat la nivelul anului 2015, deci, fiind egale cu 946 mil. USD.

Procesul de acumulare a capitalului

Fondul de capital al unei țări (K_t) într-un moment în timp constă din uzine, mașinărie și infrastructură. În fiecare an o proporție a fondului de capital se uzează. Parametrul δ reprezintă acest proces de depreciere. Luând în considerație această tendință de scădere a fondului de capital, este necesar a menționa că există un flux de investiție folosit în fiecare an (I_t) care se adaugă la fondul de capital. Prin urmare, recunoscând aceste două forțe, noi putem propune o ecuație pentru evaluarea capitalului global în forma următoare:

$$K_{t+1} = I_t + (1 - \delta) K_t = sY_t + K_t - \delta K_t \quad (2.9)$$

Transcriind (1.9) în termeni pe muncitor, se formulează ecuația (1.10):

$$K_{t+1}/L = sY_t/L + K_t/L - \delta K_t/L \quad (2.10)$$

Deducând K_t/L pentru ambele părți ale (1.10), se deduce (1.11):

$$K_{t+1} - K_t/L = sY_t/L - \delta K_t/L \quad (2.11)$$

Pentru Republica Moldova:

$$K_{2008} = 21950,6 \text{ mlrd. \$} + (1,13 \times I_{2015}) - (0,02 \times 21950,6 \text{ mlrd}),$$

$$I_{2015} = 946 \text{ mil. \$}.$$

$$\text{Atunci: } K_{2015} = 21950,6 \text{ mlrd. \$}.$$

$$K_{2023} = 23458,5 \text{ mlrd. \$}.$$

Pentru evaluarea capitalurilor fixe s-a folosit raportul statistic Dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova pe o perioadă de mai mulți ani, inclusiv anul 2015. Conform acestor date în 2015 capitalul fix s-a majorat cu 1,8 la sută sau cu 3,191 mil. lei, calculat conform metodicii modelului Solow.

În teoria neoclasică a creșterii acumularea de capital evoluează conform (2.12), care este ecuația fundamentală de diferențiere a modelului Solow:

$$k = sf(k) - \delta k \quad (2.12)$$

unde $k = K_{t+1}/L - K_t/L$ este schimbul de capital investit pe muncitor, și $sf(k) = sy = sY_t/L$ este economie (investire) pe muncitor. Frația $\delta k = \delta K_t/L$ reprezintă „cerințe investiționale” pe muncitor pentru a putea menține relația capital–forță de muncă constantă. Condiția situației stabile în modelul Solow este prezentat în ecuația (2.13):

$$sf(k^*) - \delta k^* = 0 \quad (2.13)$$

Deci, în situația stabilă $sf(k^*) = \delta k^*$; adică, investiția pe muncitor este exact suficient pentru a acoperi deprecierea pe muncitor, menținând capitalul pe muncitor constant.

Pentru Republica Moldova k va fi:

$$k_{2015} = 0,15 / (21950,6 / 1959,5) - 0,02 - 0,03 = -0,03;$$

$$k_{2023} = 0,15 / (23458,5 / 5447,2) - 0,02 - 0,03 = -0,01.$$

Rezultatele demonstrează că în Republica Moldova numai o parte foarte mică din economisiri se investește. Presupunem că majoritatea transferurilor de peste hotare nu se investesc. Motivația este riscul și incertitudinea din cauza recesiunii la nivel național.

Așadar constatăm că raportul capital–muncă se reduce aproximativ cu 3 la sută în condițiile când rata de creștere a PIB este de 3,1, iar investițiile în capitalul fix au o rată de creștere de 11 la sută.

Pentru o creștere a PIB de 9 la sută avem nevoie de investiții majore până la 20 la sută

Extinderea modelului pentru a permite creșterea forței de muncă este relativ directă. În modelul lui Solow este presupus că rata participării este constantă, astfel încât forța de muncă să crească la o rată proporțional constantă egală cu rata creșterii exogen determinată a populației = n . Deoarece $k = K/L$, creșterea populației, sporind aprovizionarea forței de muncă, îl va reduce pe k . Prin urmare, creșterea populației are același impact asupra lui k ca și deprecierea. Trebuie să modificăm (2.13) pentru a putea reflecta influența asupra creșterii populației. Ecuația fundamentală de diferențiere se transformă în:

$$K = sf(k - (n + \delta)k) \quad (2.14)$$

Putem numi expresia $(n + \delta)k$ cea „solicitată” sau „cea care face egalitate”, investiții necesare pentru a ține fondul de capital pe unitate de forță de muncă (k) constantă. Pentru a proteja k de diminuare, este necesar a face investiții pentru a compensa deprecierea. Acesta este termenul $(\delta)k$ în (2.14). Investițiile sunt, de asemenea, necesare deoarece cantitatea forței de muncă crește la rata = n . Acesta este termenul $(n)k$ în (2.14). În consecință, fondul de capital trebuie să crească la rata $(n + \delta)$ pentru a-l menține pe k stabil. Când investiția pe unitate de forță de muncă este mai mare decât cea cerută de varianta *break-even investment*, în urma căreia k va crește, în acest caz economia va experimenta „aprofundarea capitalului” (*capital deepening*). Implementând structura modelului Solow, economia va experimenta, în timp, o stare stabilă unde investiția pe muncitor, $sf(k)$, echivalează egalitatea investiției pe muncitor, $(n + \delta)k$. În starea stabilă schimbarea în capital pe muncitor este $k = 0$, deși economia continuă să experimenteze „lărgirea

de capital”, extinderea capitalului existent pe muncitor pentru muncitori adiționali. Folosind * pentru a indica valorile stării stabile, putem defini starea stabilă astfel (2.15):

$$sf(k^*) = (n + \delta)k^* \quad (2.15)$$

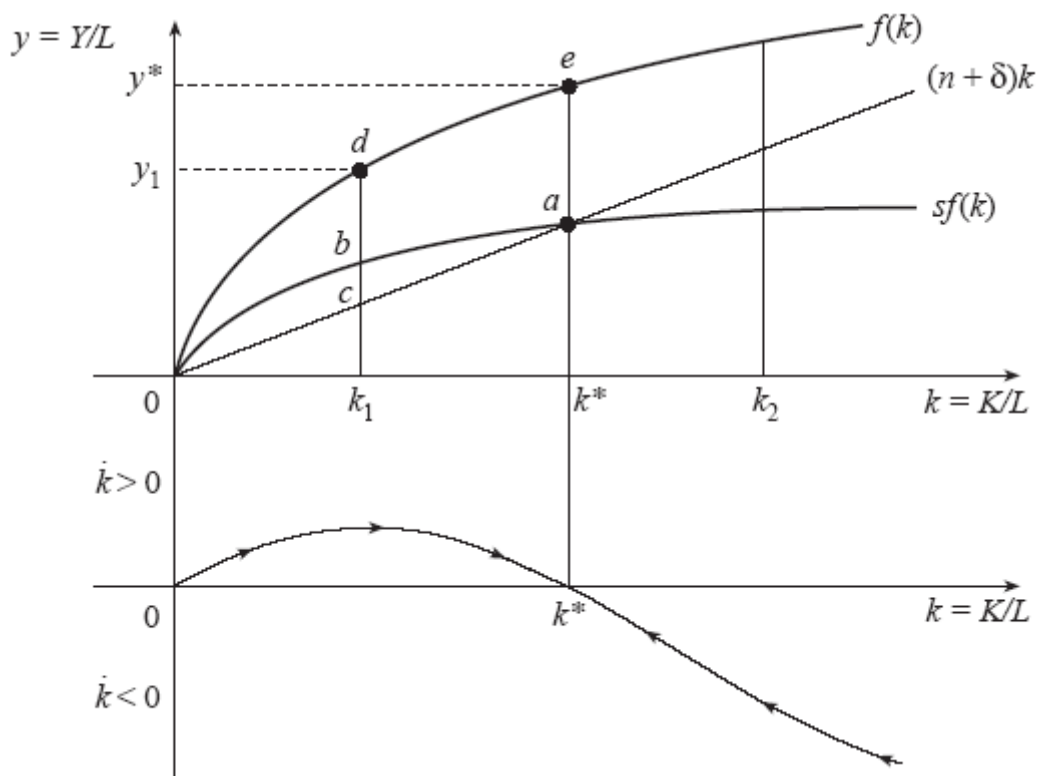

Fig. 2.9. Modelul de creștere economică Solow
Sursa. Modelul Solow.

Figura 2.9 cuprinde trăsăturile esențiale ale modelului Solow schițate de ecuațiile de la (2.6) până la (2.15). În lambriul de sus al figurii 2.4 curba $f(k)$ are comportare bună, demonstrând funcții intensive de producere; $sf(k)$ denotă nivelul economisirilor pe muncitor la diferite niveluri ale relației capital–forța de muncă (k); relația lineară $(n + \delta)k$ arată că echilibrul investițiilor este proporțional lui k . La relația capital–forța de muncă k_1 , economisiri (investiții) pe cap de muncitor (b) depășește investițiile solicitate (c) și, deci, economia experimentează *capital deepening*, iar k crește.

Consumul lui k_1 pe cap de muncitor este indicat de $d - b$ și producția pe cap de muncitor este y_1 . La k_2 , deoarece $(n + \delta)k > sf(k)$ relația capital–forța de muncă scade, capitalul se va reduce [201, p.200]. Starea stabilă a balansat creșterea la k^* , unde investițiile pe muncitor sunt egale cu echilibrul de investire (acoperă cheltuielile. Producția pe cap de muncitor este y^* și consumul pe cap de muncitor este $e - a$. În partea de jos a lambriului figurii 2.10 relația dintre k (schimbarea relației capital–forța de muncă) și $\dot{k}$ este reflectată cu o diagramă pe faze, unde $\dot{k} > 0$, k crește, când $\dot{k} < 0$, k scade.

În starea echilibrului stabil, arătat ca punctul a în partea de sus a lambriului figurii 4.4, productivitatea pe muncitor (y^*) și capitalul pe muncitor (k^*) sunt constante. Totuși, chiar dacă

nu se înregistrează nici o creștere intensivă a stării stabile, există creștere extensivă, deoarece populația (și deci alocația forței de muncă = L) crește la rata n la sută pe an. Astfel, în ordinea în care $y^* = Y/L$ și $k^* = K/L$ rămâne constant, ambele Y și K trebuie, de asemenea, să crească la rata creșterii populației.

Pentru Republica Moldova:

Numărul populației angajate în câmpul muncii trebuie să crească. Motivația este diferențierea exporturilor pentru lansarea locurilor de muncă în țară. Această creștere va avea un ritm constant de 2 la sută anual, deci $n = 0,02$. În 2015 forța de muncă angajată a fost de 1124 milioane, respectiv în 2023 numărul angajaților va fi:

$$L_{t+1} = (1+n)*L_t \quad (2.16)$$

$$L_{2016} = (1 + 0,02)* 1124,0 = 1146,5 \quad (2.17)$$

$$L_{2023} = (1+0,02)* 1253 = 1278.68$$

Cifra 1278,68 milioane de oameni va fi numărul angajaților sau forța activă de muncă a economiei naționale în 2023.

Din figura 2.10 se observă că nivelul stării stabile a productivității pe muncitor va crește *ceteris paribus* dacă rata creșterii populației și rata deprecierii sunt reduse (un pivot de jos al funcției $(n + \delta)k$), și viceversa. Nivelul stării stabile a productivității pe muncitor, de asemenea, va crește (*ceteris paribus*) dacă rata economisirilor crește (o linie în sus a funcției $sf(k)$), și viceversa. De importanță particulară este prevederea din modelul lui Solow precum că o creștere a ratei de economisire nu poate majora permanent rata de creștere pe termen lung. O rată mai înaltă a economisirii majorează temporar rata de creștere în timpul perioadei de tranziție dinamică către o nouă stare stabilă și, de asemenea, majorează permanent productivitatea pe muncitor. Noi susținem părerea lui Solow,(2000), Temple, (2003) care consideră că perioada de tranziție dinamică poate fi o perioadă istorică destul de lungă și nivelul efectelor este destul de important și nu ar trebui să se subestimeze.

Până aici am presupus progresul tehnologic zero. Fiind dată situația în care productivitatea pe muncitor denotă tendința continuă de creștere a implementării tehnologiilor avansate, un model ce prevede starea stabilă a productivității pe muncitor nu este satisfăcător. O concluzie surprinzătoare a modelului de creștere neoclasică este că fără progres tehnologic abilitatea unei economii de a mări productivitatea pe muncitor prin acumulare de capital este limitată datorită interacțiunii veniturilor diminuate, dorinței oamenilor de a economisi, ratei de creștere a populației și ratei deprecierii fondului de capital. Pentru a explica creșterea continuă a productivității pe muncitor pe termen lung, modelul Solow trebuie să îmbine influența progresului tehnologic.

Pentru aceasta vom apela la funcția productivității în formula Cobb–Douglas, care poate fi scrisă ca ecuația (2.16):

$$Y = A_t K^\alpha L^{1-\alpha} \quad (2.16)$$

unde α și $1-\alpha$ sunt dificultăți ce reflectă cota parte a capitalului și forței de muncă în venitul național.

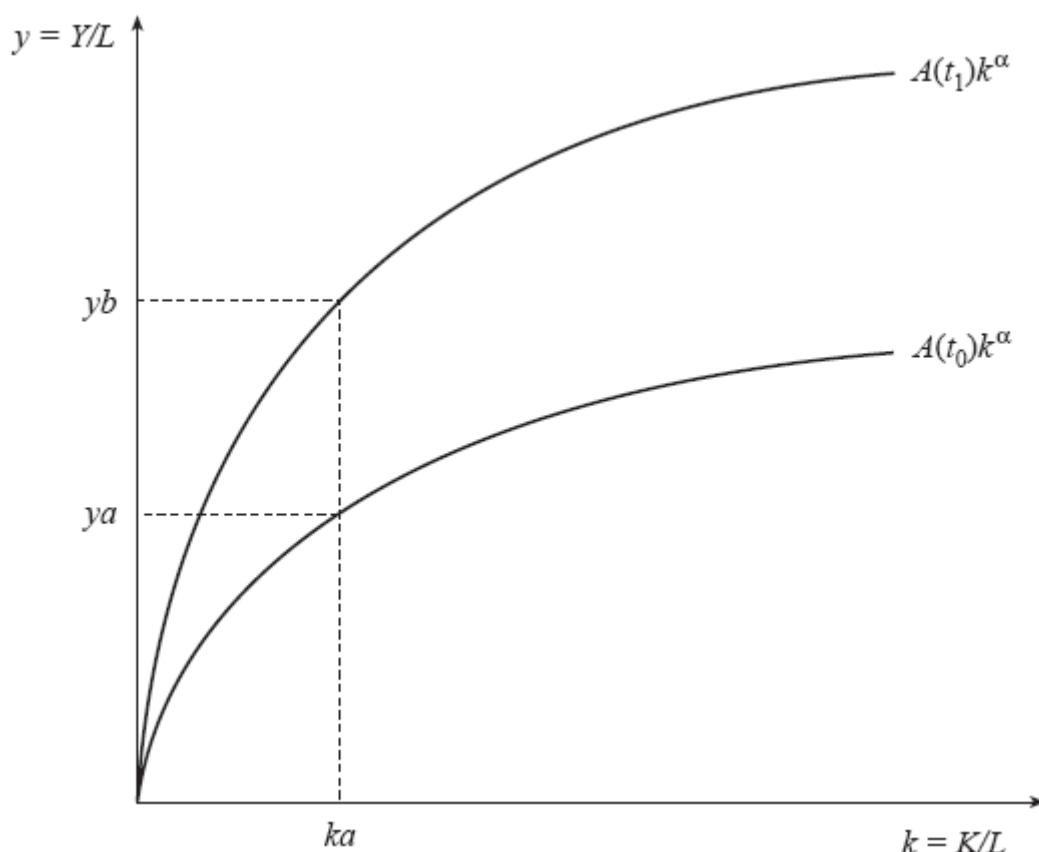

Fig. 2.10. Progresul tehnologic
Sursa. Modelul Solow.

Presupunând venituri constante la scară, productivitatea pe muncitor (Y/L) nu este afectată de producerea la scară, și, pentru tehnologia dată, $A(t_0)$, productivitatea pe muncitor este pozitiv legată de relația capital–forța de muncă (K/L). Putem, deci, transcrie ecuația funcției productivității (2.16) în termen de productivitate pe muncitor:

$$Y/L = A(t_0)(K/L) = A(t_0)K^\alpha L^{1-\alpha}/L = A(t_0)(K/L)^\alpha \quad (2.17)$$

Când $y = Y/L$ și $k = K/L$, în sfârșit ajungem la „forma intensivă” a funcției productivității agregate arătată în ecuația (2.18):

$$Y = A(t_0)k^\alpha \quad (2.18)$$

Pentru tehnologia dată, ecuația (2.18) reflectă creșterea volumului capitalului pe muncitor (creșterea productivității) care va duce la majorarea productivității pe muncitor [65, p.198].

Impactul progresului tehnologic exogen este ilustrat în figura 2.10 prin schimbarea funcției productivității între două perioade de timp ($t_0 \Rightarrow t_1$) de la $A(t_0)k^a$ la $A(t_1)k^a$, majorând productivitatea pe muncitor de la y_a la y_b pentru o relație dată a capitalului–forței de muncă ka . Continuarea creșterii funcției productivității, induse de majorarea exogen determinată a cunoștințelor, prevede unicul mecanism pentru „explicarea” creșterea stării stabile a productivității pe muncitor în modelul neoclasic.

Pentru Republica Moldova: $Y_{2015} = 0,242 (21950,6 \cdot 1146,5) = 6,090$ mlrd USD;

$Y_{2023} = 0,296 (23458,5 \cdot 1278,68) = 8,879$ mild. USD.

Dacă vom introduce datele într-un tabel, vom obține următoarea dinamica a creșterii economice în Republicii Moldova:

Datele obținute în tabelul 2.12. demonstrează că Republica Moldova în 2023 produsul intern brut va atinge cifra de 8,879 mlrd dolari SUA. Aceste date coincid cu datele obținute folosind metodologia propusă de Galor și Mountford (tabelul 2.10). Pentru a majora tempoul creșterii economice va fi nevoie de investiții directe străine la nivel de 1,5 mlrd USD.

Tabelul 2.12. Dinamica creșterii economice în Republicii Moldova 2008-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
L (mil.)	1124	1146,5	1165,3	1184,1	1202,9	1221,7	1240,5	1259,3	1278,68
K (mlrd)	21950,6	22139	22327,4	22515,8	22704,2	22892,6	23081	23296,4	23458,5
Y (calc)	6,551	6,842	7,133	7,424	7,715	8,006	8,297	8,588	8,879

Sursa: calculele autorului în baza modelului Solow.

Datele obținute în tabelul 2.12. demonstrează că Republica Moldova în 2023 produsul intern brut va atinge cifra de 8,879 mlrd dolari SUA în condițiile sancțiunilor economice. Aceste date coincid cu datele obținute folosind metodologia propusă de Galor și Mountford (tabelul 2.8). Pentru a majora tempoul creșterii economice va fi nevoie de investiții directe străine la nivel de 1,5 mlrd USD.

În opinia noastră este necesar de implementat reforme economice pentru a îmbunătăți calitatea și competitivitatea produselor, pentru a majora exporturile în țările dezvoltate și în primul rând în Uniunea Europeană. Diversificarea piețelor de desfacere este scopul principal al producătorilor autohtoni. Pentru a atinge acest scop este nevoie de implementat Diplomația economică care prevede majorarea exporturile cu produse competitive și importul tehnologiilor avansate și a Investițiilor Străine Directe. Diplomația economică necesită o colaborare intensă între Ministerul de Externe și Integrare Europeană, Ministerul Economiei și Camerei de Comerț și Industrie. Implementarea acestor politici vor reduce impactul sancțiunilor economice care sunt aplicate de Federația Rusă asupra exporturilor Republicii Moldova.

În lucrările sale Abramovitz a observat că, nu a fost intenția originală a lui Solow, scopul lui a fost teoria neoclasică a creșterii care a condus progresul tehnologic la proeminență ca fiind

un factor major explicativ în analiza creșterii economice. Dar, paradoxal, în teoria lui Solow progresul tehnologic este exogen, adică nu este explicat de către model. Solow admite că a făcut progresul tehnologic exogen în modelul său pentru a-l simplifica și deoarece el nu a „pretins că-l înțelege” și, după cum a observat Abramovitz, reziduul lui Solow s-a transformat într-o „măsură a ignoranței noastre” [2, p.197]. În timp ce Barro și Sala-i-Martin conchid că aceasta a fost „o situație nesatisfăcătoare” [24, p.300], David Romer comentează că modelul lui Solow luat așa cum este, cu comportamentul variabilei este identificat ca principala forță de conducere a creșterii” [127, p.170].

Spre deosebire de progresul tehnic imaterial, care poate provoca creșterea productivității factorilor de producție existenți, progresul tehnic format, echipamentul de capital mai vechi nu beneficiază de așa posibilități. DeLong și Summers, analizând mai bine de 60 țări în perioada anilor 1960–85, au descoperit o asociație strânsă între investițiile în echipament și creșterea economică [53, p.302].

Remarcabil, în timp ce economiștii au recunoscut demult importanța crucială a schimbării tehnologice ca sursă principală a dinamismului în economiile capitaliste în special lucrările fundamentale ale lui Karl Marx și Joseph Schumpeter, analiza schimbărilor tehnologice și inovațiilor a fost, până nu demult, un domeniu de neglijare relativă demonstrează economistul Baumol [25, p.302].

Tabelul 2.13. Poziția primelor zece țări conform Indicelui Abilității Rețelei Tehnologice (IART), anul 2016

Poziția	Țara	Indicele
1	Singapore	6,0
2	Finlanda	6,0
3	Elveția	5,8
4	Norvegia	5,8
5	Statele Unite	5,8
6	Olanda	5,8
7	Elveția	5,8
8	Marea Britanie	5,7
9	Luxemburg	5,7
10	Japonia	5,6
71	Moldova	4,0

Sursa: The Global Information Technology Report, 2016.

Tabelul 2.13 demonstrează că Singapore este țara cea mai plasată în domeniul abilităților rețelelor tehnologice. În lista primelor 10 țări formează 5 țări nordice, Finlanda–pe locul 2, Norvegia–pe locul 4, Olanda–pe locurile 6 și 8. Tot în topul celor 10 se află și Elveția, pe locul 3,

SUA—pe locul 5, Singapore pe locul 1 și Japonia—pe locul 9. Republica Moldova este plasată pe locul 71.

Modelul Solow ne permite să facem câteva concluzii importante referitoare la procesul de creștere [127, p.695]:

- 1) o economie pe termen lung va obține o stare de echilibru cu y^* și k^* independent față de condițiile inițiale;
- 2) starea stabilă a ratei echilibrate a creșterii productivității agregate depinde de rata de creștere a populației (n) și de rata progresului tehnologic (A);
- 3) în starea stabilă calea echilibrată a creșterii productivității pe muncitor depinde de rata progresului tehnologic. După cum este ilustrat în figura 2.3, fără progres tehnologic productivitatea pe muncitor va înceta să mai crească;
- 4) starea stabilă a ratei de creștere a fondului de capital este echivalentă cu rata creșterii venitului, întrucât relația K/Y este constantă;
- 5) pentru o rată a deprecierii dată (δ) nivelul stării stabile a productivității pe muncitor depinde de rata de economii (s) și de rata creșterii populației (n). O rată mai înaltă a economisirilor îl va majora pe y^* , o rată înaltă a creșterii populației îl va reduce pe y^* ;
- 6) impactul majorării ratei economisirilor (investițiilor) asupra creșterii productivității. O economie experimentează o perioadă de creștere mai mare când starea stabilă se apropie. O rată mai mare a economisirilor nu are nici un efect asupra ratei de creștere durabile pe termen lung, deși aceasta va majora productivitatea pe muncitor. Pentru Solow această descoperire a fost un „mare șoc”;
- 7) modelul Solow are „proprietăți convergente” particulare. „Dacă țările au aceeași tendință de respect asupra parametrilor structurali pentru preferințe și tehnologie, atunci țările sărace tind să crească mai repede decât țările bogate” [127, p.301].

2.4. Concluzii la capitolul 2

În linii generale, obiectivele politicii comerciale ale unui stat sunt determinate de potențialul economic de care dispune, de mărimea teritoriului, de numărul de locuitori, de poziția geografică, de evoluția economiei mondiale, precum și de fenomenele de conjunctură ale pieței mondiale, acesta fiind și cazul Republicii Moldova.

Politica economică a țării pe o perspectivă medie și pe termen lung ar trebui să țină cont de modificările geopolitice care apar în spațiul european. Ultimii ani au demonstrat clar importanța factorului extern în evoluțiile economice și politice din Republica Moldova. Republica Moldova este parte a mai multor tratate, acorduri și altor înțelegeri internaționale cu caracter economic, prin aderarea la care, s-a creat cadrul juridic necesar dezvoltării schimburilor

comerciale cu statele lumii, precum și relațiile cu organizațiile economice internaționale și regionale.

Considerăm că pentru Republica Moldova, necesitatea unor schimbări structurale și calitative ale exporturilor sunt vitale, întrucât dezvoltarea economiei naționale pe parcursul ultimului deceniu se bazează pe consum (un indicator în acest sens sunt importurile care depășesc de mai mult de 3 ori exporturile) și nu se orientează spre exporturi și importurile tehnologiilor avansate și a investițiilor.

În această ordine de idei, sarcinile de bază ale activității Guvernului în domeniul promovării exporturilor și a importului tehnologiilor avansate și atragerii investițiilor îl constituie cadru normativ și regulatoriu adecvat, care reglementează efectiv toate aspectele legate de coordonarea și dirijarea dezvoltării durabile a complexului agro-industrial la nivel macroeconomic, asistența tehnico-științifică, susținerea producătorilor, inclusiv financiară, protejarea producătorului autohton, a pieței interne și a consumatorului, acordarea sprijinului pentru exporturile de produse cu valoare adăugată, prin crearea mediului prietenos pentru acestea, în cadrul tuturor serviciilor guvernamentale, care sunt responsabile de promovarea exporturilor, crearea și aplicarea instrumentelor interactive de sprijinire a exportatorilor din Republica Moldova (baze de date în sprijinul accesului companiilor moldovenești pe piețele terțe: date statistice, legislație, tarif vamal, furnizarea gratuită de studii, consultații).

În urma studiului efectuat se pot concluziona următoarele:

1. Actorii confruntării economice actuale utilizează o mare varietate de instrumente și metode pentru a influența strategiile și politicile unor guverne. Aceste „unelte”, din punct de vedere al exigenței aplicării și efectelor, sunt: apelurile publice, demersurile politico-diplomatice, măsuri cu caracter jurisdicțional, sancțiunile economice, sancțiunile non-economice, acțiunea militară.
2. Manevrela și procedeele folosite în cadrul războiului economic sunt diverse: de la embargouri, boicoturi, blocaje, bariere vamale, redevențe, cote de producție sau import/export la politici de dumping și monopol, alianțe, preluări și fuzionări sau chiar spionaj, piraterie navală și „terorism economic”.
3. Sancțiuni economice vizează, în primul rând, excluderea statului vizat din circuitele și schimburile economice internaționale, interzicerea accesului pe anumite piețe și privarea lui de anumite bunuri și servicii, și chiar izolare economică totală, cu scopul de a-l obliga să respecte anumite reguli, să înceteze anumite practici sau să se supună unei anumite voințe, cum ar fi de exemplu cazul aplicării sancțiunilor economice de către Federația Rusă Republicii Moldova.

4. Sancțiunile economice presupun costuri ridicate, care adeseori nu s-au reflectat în rezultatele obținute (de exemplu în binomul Uniunea Europeană - Rusia). Utilizarea lor presupune o prognoză foarte judicioasă și obiectivă a efectelor ulterioare asupra propriilor companii și personalului acestora, furnizorilor și consumatorilor, a activității economice în general.
5. Barierele impuse pentru accesul pe piața rusă a produselor moldovenești nu pot să nu producă efecte negative asupra economiei noastre, efectul direct fiind simțit de însuși producătorul care a rămas fără piața de desfacere pentru marfa produsă timp de un an de zile.
6. Datele statistice au demonstrat că efectul sancțiunilor aplicate de Rusia au avut efect mai mult pe termen scurt, producătorii reușind în cele din urmă să se orienteze spre piața Uniunii Europene cu produse de o altă calitate, așa cum s-a întâmplat și în urma embargoului la vinuri din anul 2006 și cel al produselor agricole din 2014.
7. Implementarea instrumentelor, tehnicilor și politicilor comerciale au redus impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova.

3. STRATEGII DE DEZVOLTARE A COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII MOLDOVA

3.1. Premisele dezvoltării economiei naționale în contextul aderării la spațiul economic European, reorientarea și diversificarea partenerilor comerciali

Integrarea economică regională este un factor care contribuie la ascensiunea globalizării, deoarece creează condiții pentru circulația liberă a mărfurilor, serviciilor, capitalului, forței de muncă și duce la intensificarea interdependenței economice a țărilor, la crearea unei piețe mondiale unice. Pe de altă parte, integrarea regională asigură participanților la acest proces un regim economic și comercial preferențial, ce atenuează anumite instrumente regulatorii universale (de exemplu, regimul comercial unic promovat de OMC) [148].

Evoluția contemporană a relațiilor economice internaționale poate fi caracterizată prin tendințe contradictorii: de unificare și, totodată, de dezbinare. Vectorul centripet al mișcării este reflectat de procesul de globalizare; vectorul centrifug – de integrare regională și apropiere a țărilor vecine [148].

Pe site-ul MIEPO, se accentuează asupra faptului precum că, dintre statele CSI, Moldova are unul dintre cele mai liberalizate regimuri de comerț. Republica Moldova a semnat un șir de acorduri de comerț bilaterale și multilaterale, inclusiv Acordul privind Zona de Comerț Liber din cadrul CSI, Acordul de Comerț Liber cu Europa Centrală, Zona de Comerț Liber, Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană [100].

Teoria clasică a comerțului internațional demonstrează că atunci când țările se specializează în anumite ramuri în care au un avantaj comparativ acestea trebuie să obțină beneficii din comerțul exterior. În același timp, cum s-a dovedit pentru țările mici, dependența de un număr limitat de industrii, produse, sau de anumite piețe poate avea uneori consecințe fatale, situație care vizează nemijlocit și economia Republicii Moldova. Atunci când prețurile mondiale scad pentru anumite produse, sau cererea scade pentru anumite mărfuri sau din partea anumitor piețe, fluctuațiile de intrări de capital pot destabiliza situația economică din țară [29, p.466].

În studiile empirice de specialitate sunt utilizați diverși indicatori care permit evaluarea specializării internaționale a unei țări [8, p. 76]. Unul din acești indicatori este indicele Lafay (1992) care măsoară avantajul comparativ al unei țări în exportul de bunuri, comparând balanța comercială pentru bunul respectiv cu nivelul general al balanței comerciale. Indicele măsoară contribuția fiecărei grupe de produse la normalizarea balanței comerciale. Astfel o valoare pozitivă a indicelui relevă un avantaj comparativ, iar creșterea acestuia – un nivel superior de specializare. Din contra o valoare negativă denotă un dezavantaj comparativ.

Un alt indicator utilizat pentru analiza potențialului de export este indicele avantajului

comparativ relevat (ACR) dezvoltat de Bela Balassa (1965). Calculul ACR poate scoate în evidență câteva aspecte:

- RCA indică dacă o țară este în proces de extindere a produselor în care aceasta are un potențial comercial, sau din contra, situațiile în care numărul de produse care pot fi exportate competitiv este static sau în scădere;

- Acesta poate oferi, de asemenea, informații utile privind perspectivele comerciale cu potențialii parteneri. Țările cu profiluri similare ale ACR este mai puțin probabil să aibă mare intensități comerciale bilaterale cu excepția cazului în care se dezvoltă comerțul intraindustrial. Acest indicator poate lua valori superioare sau inferioare lui 1. Dacă valoarea indicelui este mai mare decât 1 este relevat un avantaj comparativ pentru sectorul sau produsul respectiv și din contra o valoare inferioară unității reflectă un dezavantaj comparativ [74, p.38].

În opinia lui Gnanon și Moser, "diversificarea" a devenit un obiectiv obișnuit al politicii economice în țările mai puțin dezvoltate. Ele caută să scape de dependența lor de unul sau două produse pentru cea mai mare parte a veniturilor provenite din export, și, astfel, pentru a evita costurile bunăstării națiunilor lor, promovează obiective de dezvoltare ale fluctuațiilor stridente în încasări de la export.

Ideea de diversificare a exporturilor datează din anii 1960 unde desfășurarea politicii comerciale în țările în curs de dezvoltare a fost ghidată în principal de teoria dezvoltării. De fapt, în acea perioadă, au existat două teorii concurente: *teoria clasică a comerțului* care susține specializarea comercială în conformitate cu avantajul comparativ și *teoria dezvoltării* care susținute necesitatea adoptării unor strategii de diversificare din sectorul mărfurilor tradiționale spre bunuri fabricate. Această strategie și-a dovedit succesul în economiile asiatice la începutul anilor 1970. Cu toate acestea, susținătorii strategiei de diversificare a exporturilor au apărut spre sfârșitul anilor 1970, în special, cu noul comerț și teoriile de creștere endogenă dezvoltate de Krugman (1979) și extinse de Grossman, Helpman (1991) și Krugman [83, p.342].

Noua teorie comercială, în contrast cu teoriile comerciale tradiționale încearcă să explice importanța fluxurilor comerciale, cum ar fi comerțul intraramuri, luând în considerare factori cum ar fi externalitățile și economiile de scară, cererea și gustul consumatorilor și ciclul de producție. Această teorie, dezvoltată de Krugman (1979), se bazează pe o ipoteză a concurenței monopolistice unde fiecare varietate de bunuri este produsă de către aceleași firme în cadrul fiecărei industrii și exportate în toate piețele, având în vedere că consumatorii preferă o varietate de produse fără limite. Prin urmare, în acest model, scăderea costurilor comerciale va duce la ajustări în volumul de export al operatorilor tradiționali, în funcție de elasticitatea sectorială de substituție. Mai mult decât atât, Grossman și Helpman (1991) au dezvoltat un model de calitate-scară, prin care inovația condusă de avantajele oferite, îmbunătățește calitatea

produselor exportate. De fapt, ipoteza lor de diversificare de-a lungul scărilor de calitate se bazează pe ipoteza că țările leader cu salarii mari inovează cu succes din cauza abundenței resurselor lor naturale și îmbunătățesc continuu calitatea varietății produselor, în scopul de a înlocui bunurile imitate de adepții lor cu salarii mici [33].

În conformitate cu Melitz (2003), o creștere a varietății exporturilor care este una din sursele de diversificare a exporturilor - poate crește productivitatea în condițiile în care exportatorii sunt mai productivi decât non-exportatorii. În modelul său, tehnologia se presupune a fi exogenă costurilor comerciale.

Iar cercetătorul Ban în teza sa de doctorat susține că succesul internațional deținut de agenții economici nu se poate baza pe elemente ce țin de sursele avantajului comparativ (cum ar fi înzestrarea cu factori de producție primari), ci pe permanenta actualizare și perfecționare a ramurilor industriale prin inovare, diferențierea produselor, brand și strategii de marketing superioare.

O serie de studii empirice au arătat că diversificarea exportului contribuie la o mai mare creștere a veniturilor pe cap de locuitor. De exemplu, Love (1986) a sugerat că o țară ar trebui să evite dependența greoaie de un număr de produse limitate, deoarece diminuează potențialul statului de a contrabalansa parțial fluctuațiile în unele sectoare de export cu sectoare în care predomină stabilitatea. Love a ajuns la concluzia că diversificarea exportului este o strategie utilă pentru a reduce instabilitatea și a demonstrat că aceasta nu se limitează doar la sectoarele din afara agriculturii. În plus, Gutiérrez de Piñeres și Ferrantino (2000), în studiul lor asupra țărilor din America Latină, au constatat că exista o interacțiune pozitivă între diversificarea exporturilor și creșterea economică. Unele exemple de țări care au înregistrat diversificarea considerabilă a exporturilor lor și o performanță de creștere destul de puternică sunt Chile, Columbia, El Salvador, Paraguay, statul Plurinațional Bolivia și Uruguay. Rezultate similare au fost, de asemenea, demonstrate de Balaguer și Cantavella-Jordá (2004) în ceea ce privește Spania, iar Hammouda și alții (2006) s-au referit la țările africane.

În mod interesant, concluziile lui Greenaway, Morgan și Wright (1999) au arătat că nu numai creșterea exporturilor a condus la o creștere economică, dar, de asemenea, și compoziția exporturilor a contat. De asemenea, studiul lor a susținut punctul de vedere precum că au existat externalități mai mari în sectorul de fabricație în comparație cu alte sectoare.

Volumul comerțului exterior al unei țări reprezintă un indicator important pentru aprecierea dezvoltării economice a acesteia. O balanță comercială externă pozitivă și un volum sporit al comerțului exterior constituie factorii principali care indică o dezvoltare corespunzătoare a unei țări.

Balanța comercială continuă să fie un indicator semnificativ pentru Republica Moldova,

aflată în tranziție spre economia de piață și care, în mare măsură, este importatoare de mărfuri. În prezent, țara noastră trăiește perioada unui deficit al balanței comerciale, care a continuat să crească, în anul 2009, până la 1 miliarde 980,6 milioane USD, cu 59,9% mai mult față de cel înregistrat în anul 2008. Dinamica creșterii exporturilor, de a căror stimulare este atât de preocupat Guvernul în ultimul timp, este de aproape trei ori mai redusă decât cea a majorării importurilor. În acest context este evidentă impunerea reducerii acestui deficit în cadrul politicii comerciale a Republicii Moldova. Practica internațională arată că o țară cu un sold negativ al balanței comerciale, care se menține de mult timp, nu poate să-și păstreze suveranitatea sa economică, iar în RM deficitul comercial este în creștere începând cu anul 1994. Redirecționarea geografică a comerțului exterior al R.Moldova către Uniunea Europeană a căpătat o importanță deosebită pentru țara noastră, căci piața de desfacere europeană, datorită gradului înalt de dezvoltare, reprezintă una din cele mai atractive piețe pentru Moldova [62, p.57].

Mai mult decât atât, schimbările din plan economic intervenite la nivelul statelor dezvoltate continuă să se răsfrângă asupra creșterii economice a țărilor în dezvoltare/emergente. În același timp, criza financiară și economică mondială a demonstrat că o concentrare excesivă pe exporturi ca factor al creșterii economice nu este viabilă, întrucât vulnerabilitățile asociate deteriorării mediului extern se accentuează. Șocurile cererii și ale prețurilor din perioada 2008-2009 au avut un impact negativ deopotrivă asupra exportatorilor de produse primare și prelucrate.

Respectiv, Republica Moldova trebuie să se specializeze în producerea și comercializarea acelor produse/servicii ce contribuie la normalizarea balanței comerciale. În același timp, după cum propune Popescu Mereacre, este cert și faptul că o politică de stat care ar identifica și favoriza produsele solicitate în UE și pe care le poate furniza Moldova ar fi foarte oportună.

Din păcate în baza notelor informative cu privire la comerțul exterior elaborate de Ministerul Economiei și Reformelor *pentru anii 1998–2000*, din punct de vedere structural, se observă o dependență energetică față de Ucraina și Rusia, ceea ce nu contribuie deloc la asigurarea securității politico-economice din țară. Gravitatea situației a devenit certă atunci când în august 1998 în Rusia a avut loc o criză financiară gravă, înregistrată și în Republica Moldova, care a afectat mult exporturile, dar și importurile noastre. Din acest moment a devenit evidentă necesitatea diversificării piețelor de desfacere în vederea reducerii riscurilor și a dependenței de o anumită piață, ceea ce va duce și la fortificarea securității economico-politice. Este cazul de considerat că criza din Rusia a fost chiar benefică pentru Republica Moldova, deoarece ea ne-a ajutat să înțelegem mai bine ce înseamnă să depinzi prea mult la export de o anumită piață de desfacere.

În anii 2000-2001, odată cu redresarea situației, în Republica Moldova se observa

tendința de întoarcere la situația precedentă crizei: în anul 1998 CSI deținea o pondere de circa 67,7 % din exporturile Moldovei; în 1999 această pondere a scăzut pînă la 54,3%, ca în 2000 să fie în creștere și să înregistreze 58,2%. Aceasta denotă faptul că, treptat, se restabilesc relațiile comerciale cu Rusia și cu alte țări din CSI, deși, din punct de vedere valoric, încă nu s-a reușit înregistrarea unui volum de comerț exterior similar celui din 1997. Astfel, Popescu-Mereacre amintește că tendința în cauză nu este dezirabilă, deoarece criza din 1998 a fost o lecție bună pentru a înțelege clar necesitatea reorientării comerțului exterior al Republicii Moldova, și în special a exporturilor [100, p.25].

Referitor la dependența energetică a Moldovei, Baltag denotă că factorii structurali și economici au condus la divizarea statelor CSI în state exportatoare și importatoare de resurse energetice și materii prime, divizare care către anul 2000 arăta în cifre după cum urmează în tabelul 3.1, preluată din Economic Survey of Europe.

Tabelul 3.1. Structura exportului și importului statelor CSI între ele, în %, 2000

Statele CSI	Export			Import		
	Resurse energetice	Materii prime	Bunuri finite	Resurse energetice	Materii prime	Bunuri finite
Turkmenistan	95,8	1,2	3	1,2	10,0	88,8
Rusia	49,2	9	41,8	9,6	43,3	47,0
Azerbaidjan	45,9	24,6	29,5	6,4	36,9	56,7
Kazahstan	45,8	39	15,2	21,0	12,3	66,7
Kârgâzstan	28,8	41	30,2	47,3	18	34,7
Tadjikistan	23,7	60,6	15,7	42,3	11,5	46,2
Armenia	13	49,8	37,2	60,8	13,3	25,9
Biелorusia	10	16,2	73,8	42,6	14,9	42,5
Georgia	4,2	52,3	43,5	52,5	13,5	34
Ucraina	1,3	20,4	78,3	69,1	7,9	23
Moldova	0,0	82,5	17,5	62,3	7,4	30,3

Sursa: [20] Baltag I. *CSI: 16 ani de activitate. Studia Universitatis*, Seria “Științe exacte și economice”, 2007, nr.8

Așadar, autorul amintit mai sus, atrage atenție asupra faptului că criza din Rusia din 1998 a fost o lecție excelentă în privința importanței securității economice. Dar se pare că nu am tras concluziile necesare. În condițiile actuale este evidentă necesitatea orientării spre Vest a comerțului Moldovei, fapt realizabil prin fortificarea relațiilor economice cu România, cu perspectiva unei integrări ulterioare în UE. Aceasta va permite protejarea comerțului exterior, diversificarea piețelor de desfacere în vederea minimizării riscurilor, cucerirea unor piețe mai stabile, care vor stimula și creșterea competitivității produselor noastre. Este important de păstrat și piețele tradiționale ale Moldovei, ba chiar de susținut creșterea valorică a exporturilor în țările CSI, dar numai în condiții de diminuare a ponderii acestora în totalul relațiilor comerciale ale Moldovei. Atingerea acestui obiectiv presupune stimularea și promovarea exporturilor

moldovenești pe alte piețe decât cele tradiționale, lucru dificil de realizat luând în considerare politica economică a partidelor de guvernământ care doresc intensificarea și mai mare a relațiilor economice cu Rusia și cu blocul CSI [20, p.28].

Astfel, Vasile Maxim, în articolul „Dezvoltarea economică și procesele integraționiste din cadrul Republicii Moldova” susține că fenomenul integraționist al statelor CSI, de la bun început înregistrează eșecuri economice, dat fiind lipsa unor mecanisme economice, financiare, sociale viabile, fără existența unui dictat din partea unor state. Diversificarea piețelor de desfacere a produselor autohtone la fel și asigurarea propriei piețe cu factori energetici din cadrul mai multor spații geografice poate permite economiei naționale să-și mențină o dezvoltare continuă, prin atragerea potențialului investitorilor externi în diferite ramuri inclusiv ale transporturilor, ca substrat de bază al dezvoltării economiei.

Într-un studiu elaborat autorii Popa, Prohnițchi și Oprunenco, se prezintă structura geografică a comerțului Republicii Moldova, care s-a schimbat semnificativ *în perioada 1995-2007*. În 1995 Moldova depindea de piețele CSI în proporție de circa 70% de piețele CSI la importuri și în proporție de 63% la exporturi. Către 2007 situația s-a schimbat, țărilor CSI revenindu-le 36% din importuri și 41% din exporturile moldovenești. În general, se poate afirma că țara a reușit să-și diversifice într-o măsură rezonabilă destinațiile geografice pe țări, atât pentru importuri, cât și pentru exporturi. De fapt, teoria gravitațională a comerțului internațional explică mult mai bine actuala structura geografică a comerțului extern al Republicii Moldova decât structura specifică pentru mijlocul anilor 1990, când țara era încă pe deplin dependentă de piețele estice din spațiul fostei metropole, iar orientarea fluxurilor sale comerciale era determinată mai mult de nostalgii, decât de factori economici [104, p.26-27].

Conform autorilor colecției de studii “Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008)”, în perioada 2004-2006, Federația Rusă a introdus *embargoul asupra comerțului cu produse agricole și vinicole* provenind din R. Moldova și Georgia. La Chișinău aceste măsuri au fost percepute ca sancțiuni pentru nesemnarea Memorandumului Kozak în noiembrie 2003. Republica Moldova a intensificat contactele cu UE și a fost „nevoită” să-și diversifice piețele de desfacere. În consecință, pe fundalul disfuncționalității CSI și al pătrunderii treptate pe piața din Uniunea Europeană, aceasta din urmă a devenit partenerul comercial principal al țării noastre.

Cu toate acestea, autorii constată că în pofida participării în CSI, angajamentelor multilaterale în cadrul acesteia și acordurilor bilaterale cu Rusia, statele membre ale CSI, inclusiv Moldova, au rămas vulnerabile din punct de vedere al securității energetice. Această vulnerabilitate se manifestă față de Federația Rusă, care nu a ezitat să utilizeze repetat această pârghie [104, p.113].

Și totuși, pînă în prezent, Republica Moldova încă mai este în așteptarea avantajelor economice, comerciale și politice promise de CSI și, mai ales, dacă ne gândim la crescînda influență și atracție politică, economică, socială și culturală pe care o exercită asupra țării noastre UE, în special de cînd aceasta din urmă a devenit vecina ei imediată din Vest [81, p.114].

Moldova a ales încă în 2005 drumul european drept principal obiectiv strategic al politicii externe și interne, în prezent, societatea și elita politică oscilează între cele două Uniuni – Europeană și cea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan (UV RBK), constituită în 2010. În urma discuțiilor de la conferința de presă organizată de Institutul Național de Cercetări Economice în colaborare cu Centrul Analitic Independent “Expert-Grup”, s-a ajuns la concluzia că Republica Moldova trebuie să-și schimbe modelul de dezvoltare economică. Semnarea Acordului de Asociere cu UE ar fi opțiunea potrivită în acest caz deoarece aceasta va duce la o creștere economică de circa 6,4%, inclusiv 3,5% pentru Transnistria, va impulsiona exporturile, consumul și activitatea investițională. Totodată, acordul de asociere implică următoarele riscuri: șoc competitiv pentru sectorul agroalimentar, reducerea veniturilor bugetare, în special în regiunea transnistreană și înrăutățirea relațiilor cu Federația Rusă. Cît privește, însă, aprofundarea proceselor integraționeste în spațiul estic, estimările efectuate arată că aderarea la Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan ar fi asociată pe moment cu o serie de provocări pentru dezvoltarea comerțului Republicii Moldova, dar și a economiei în ansamblu. Prezent la această conferință de presă, viceprim-ministrul, ministrul Economiei au precizat că Republica Moldova trebuie să devină o zonă de interese comune ale Occidentului și Estului, și nu una de divergențe. Ministrul Economiei mai adăuga că “procesul de integrare europeană îl văd ca pe unul de modernizare a Republicii Moldova după modelul european, spre binele cetățenilor săi, fără a înrăutăți însă relațiile cu partenerii tradiționali din est. Modelul european înseamnă legislație îmbunătățită, practici de funcționare a instituțiilor, competitivitate sporită, inclusiv pe alte piețe”.

Pe de altă parte, aderarea la UV RBK implică o formă mai profundă de integrare, pentru care Republica Moldova nu este pregătită. În acest caz, Moldova va fi obligată să cedeze Federației Ruse autonomia privind stabilirea politicii tarifare și să se alinieze la nivelul tarifelor din UV RBK, care sunt mult mai protecționiste. În plus, aderarea la UV RBK nu este compatibilă cu ZLSAC. Aceasta va determina UE să anuleze Preferințele Comerciale Autonome acordate Moldovei și să majoreze esențial tarifele la importurile din Moldova, ceea ce va afecta esențial competitivitatea producătorilor autohtoni pe piața comunitară. Aceasta va cauza reducerea exporturilor totale cu circa 9% și va spori dependența economică de piața CSI, și în special de Federația Rusă. În schimb, aderarea la ZLSAC va impulsiona creșterea exporturilor cu peste 11% și va contribui în mod esențial la diversificarea lor [55, p.2-3].

În plus, Popescu-Mereacre prevede că luînd în considerare existența politicii agrare comune în cadrul Uniunii Europene, ale cărei țări au o agricultură bine dezvoltată, trebuie de înțeles faptul că noi nu vom reuși să ajungem pe piețele europene cu produsele noastre agricole tradiționale: vinuri (în UE sînt mulți producători de vinuri, iar în ultima vreme se observă chiar o criză de supraproducție în această ramură) sau, mai ales, legume, fructe etc. Pentru noi există loc pe piața UE, dar numai în anumite nișe ale acestei piețe, cum ar fi creșterea unor produse organice pure (pentru promovarea cărora avem nevoie de un standard internațional de certificare), creșterea plantelor medicinale care necesită multă forță de muncă (și aici apare ca avantaj costul mic al forței de muncă) etc. Sigur că este de dorit să exportăm în UE și în alte țări produse finite industriale, dar aceasta este dificil de realizat într-un termen scurt [105, p.50-51].

După cum menționează, specialiștii Direcției regimuri comerciale și OMC din cadrul Ministerului Economiei, ca urmare a obținerii preferințelor comerciale autonome în relațiile economice cu Uniunea Europeană, Moldova devine unica țară din spațiul CSI care atinge un asemenea nivel de cooperare în raport cu UE. Astfel, Republica Moldova devine o punte de dezvoltare a afacerilor și de consolidare a relațiilor comercial-economice dintre est și vest.

Moldova a adoptat setul complet de legi și a creat instituții pentru controale fitosanitare și veterinare, reglementare tehnică, standarde, evaluarea conformității și supravegherea pieței; cu toate acestea, aceste legi, instituții și practici nu sunt coerente cu cele utilizate în UE și vor deveni elementele cheie pe ordinea de zi a viitoarelor negocieri cu CE.

Tabelul 3.2. Gradul de acoperire a cotelor acordate de către UE pentru exportul produselor agroalimentare ale Republicii Moldova

Produsul	2008	2009	2010	2011	2012
Carne de bovine, porc, oi sau capre în stare proaspătă, congelată, sau refrigerată	0	0	0	0	0
Carne și organe comestibile ale păsărilor de la poziția 0105, proaspete, refrigerate sau congelate	0	0	0	0	0
Carne și organe comestibile, sărate sau în sărămura, uscate sau afumate; făină și pudră comestibilă de carne sau de organe	0	0	0	0	0
Produse lactate	0	0	0	0	0
Ouă de pasăre, în coajă	0	0	0	0	0
Ouă de pasăre, fără coajă și gălbenușuri, altele decât pentru consumul uman	0	0	0	0	0
Alac (altele decât alacul destinat însămânțării), grâu comun și măsline	-	100,0	98,3	67,7	51,7
Orz	40,7	87,1	99,7	25,2	12,6
Porumb	45,7	99,4	100,0	100,0	12,7
Cârnați și produse similare, din carne, organe comestibile sau din sânge; preparate alimentare pe baza acestor produse	0	0	0	0	0
Alte preparate sau conserve din carne, organe sau sânge	0	0	0	0	0
Zahăr alb	99,3	88,8	0	36,3	82,6
Vin din struguri proaspeți, altele decât vinurile spumoase	100,0	100,0	100,0	92,9	90,0

Sursa: *Asistență pentru evaluarea necesităților în domeniul comerțului în Republica Moldova. Comerțul și dezvoltarea umană, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Martie 2011*

Totodată, potrivit bazei de date COMTRADE ONU, în 2008, în totalul de exporturi din Moldova în UE doar exporturile de vin, zahăr și orz au depășit cotele tarifare (adică cantitatea bunurilor admise pentru importurile scutite de taxe vamale), stabilite de UE.

La fel, Roșca remarcă că analiza situației în domeniul comerțului exterior al țării este critică. În decursul ultimilor peste 20 de ani balanța comercială a fost negativă, dar în ultimii ani a fost la un nivel extrem de mare. Dacă în anul 2000 balanța comercială a avut un minus de 305 mil. Dolari, iar în gradul de acoperire a importului cu exporturi era de circa 61%, în anul 2011 importurile au depășit exporturile mai mult de 2,3 ori, iar soldul balanței comerciale a fost de circa 3 miliarde dolari și gradul de acoperire a importurilor cu exporturile țării a fost de 42,8% [116, p.89].

În acest sens, este necesar de menționat că pentru fiecare economie, identificarea echilibrului între exporturi și importuri reprezintă o preocupare permanentă, fiecare stat căutând să-și acopere, pe cât posibil, importurile printr-un nivel echivalent al exporturilor. Poziția de echilibru se măsoară cu ajutorul ratei de acoperire a importurilor prin exporturi, care se determină ca raport între nivelul exporturilor (exprimate în prețuri FOB) și cel al importurilor (exprimat în prețuri CIF).

$$\text{Rata de acoperire} = \frac{X(\text{fob})}{M(\text{cif})} \times 100 \quad (3.1)$$

Acest indicator se poate calcula fie pentru ansamblul balanței comerciale, fie pentru o anumită categorie de produse (autoturisme etc).

Teoretic, o rată:

- superioară valorii de 100% semnifică existența unui excedent comercial,
- o rată inferioară lui 100% semnifică existența unui deficit comercial.

Dragan face, de asemenea, observația că, de regulă, valoarea exporturilor și importurilor va fi calculată în mod diferit (prețurile FOB $\neq$ CIF2), ceea ce înseamnă că exporturile vor fi subevaluate în raport cu importurile. În aceste condiții, punctul de echilibru va fi atins la un nivel inferior valorii de 100%. Pentru a evita acest inconvenient, anumite statistici oferă valoarea importurilor exprimată în prețuri FOB pentru a permite măsurarea mai exactă a ratei de acoperire.

Tot referitor la evoluția comerțului exterior, în Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, se atenționează că *indicatorul care determină gradul de diversificare a exporturilor* este în descreștere. În anul 2005 au fost exportate mărfuri din cadrul a peste 700 grupe tarifare comparativ cu cele peste 1000 de grupe înregistrate în anul

1998. Concomitent, gradul de concentrare a exporturilor este foarte avansat, fapt ce denotă că Moldova devine dependentă de exportul doar a unor categorii de mărfuri, cum ar fi produsele agroalimentare, textilele etc. Tabelul 3.3.

Așadar, Dragan explică faptul că dacă luăm ca valoare de referință o anumită zonă geografică, putem calcula gradul de specializare relativă al acelei țări prin intermediul *coeficientul de concentrare pe produse a exporturilor/importurilor*, cunoscut și sub numele de *coeficientul de concentrare GINI – HIRSHMANN*. Astfel, dacă un produs ocupă o parte importantă din exporturi în raport cu un ansamblu de referință (lumea, UE etc.), această caracteristică reflectă existența unui avantaj comparativ pentru țara respectivă, valoarea indicatorului fiind mai mare ca 1.

Tabelul 3.3. Evoluția exportului Republicii Moldova pe principalele grupe de mărfuri în perioada anilor 2000-2005 (mil.dolari SUA)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Export - total	471,5	565,5	643,8	789,9	985,2	1091,3
din care:						
Produse alimentare, băuturi și tutun	198,4	251,6	267,4	314,3	345,9	396,0
Materiale textile și articole din acestea	83,4	104,1	107,5	129,7	170,1	193,9
Produse ale regnului vegetal	65,9	78,8	106,1	91,2	120,0	131,9
Piei crude, piei tăbăcite, blănuri etc.	13,1	11,5	23,4	44,8	77,9	71,6
Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	3,9	8,2	16,8	28,9	41,2	37,8
Mașini și aparate, echipamente electrice etc.	23,9	30,5	24,8	30,3	39,3	46,2
Metale comune și articole din acestea	11,7	3,0	7,0	19,4	29,9	48,7

Sursa: Biroul Național de Statistică

Coeficientul de concentrare pe produse a exporturilor se determină astfel:

$$C_{ij} = 100 \sqrt{\sum_i \left(\frac{X_{ij}}{X_j} \right)^2} \quad (3.2)$$

unde: X_{ij} = valoarea exporturilor produsului i de către țara j

X_j = valoarea tuturor exporturilor țării j

De o manieră similară se poate scrie și coeficientul de concentrare a importurilor m ale unei țări j , respectiv:

$$C_{jm} = 100 \sqrt{\sum_i \left(\frac{m_{ij}}{m_j} \right)^2}$$

(3.3)

unde M_{ij} = valoarea importurilor produsului i din țara j

M_j = valoarea totală a importurilor țării j

Coeficientul are o valoare cu atât mai ridicată cu cât numărul produselor exportate sau importate este mai scăzut, iar repartizarea acestora este mai puțin uniformă. Acest coeficient depinde esențial de gradul de dezvoltare atins de țara respectivă. Țările care au cei mai ridicați coeficienți de concentrare a exporturilor sunt țările mai puțin dezvoltate, care exportă produse primare (zahăr, petrol, cacao). Pe de altă parte, în cazul acestor țări, valoarea coeficienților de concentrare a importurilor este mai ridicată, nu numai în raport cu valoarea coeficientului propriu de concentrare a exporturilor (deoarece importă o gamă mai diversificată de produse decât exportă), dar și în raport cu valorile coeficienților înregistrate de țările dezvoltate (importurile sunt concentrate în zona produselor manufacturate) [116, p.26].

Cu privire la anul 2012, Petru Roșca accentuează că una din principalele probleme economice ale Republicii Moldova este sporirea eficienței comerțului exterior al țării. Necătfînd la măsurile care se întreprind de către organele de decizie, pînă ce exporturile țării noastre rămîn în stagnare. Evoluția comerțului exterior în anul 2012 a fost influențată de situația creată pe plan extern, în special în țările care sînt principali parteneri comerciali ai Republicii Moldova. Pe plan intern se menține dominarea în continuare a produselor necesare pentru funcționarea economiei, precum și celor destinate consumului populației. De asemenea, unul dintre factorii principali ce a influențat comerțul exterior a fost scăderea drastică a volumului producției agricole [116, p. 322].

De altfel, Aurelia Litvin în studiul intitulat “Actualitatea politicii și măsurilor promoționale pentru economia Republicii Moldova. Rolul Organizației de Promovare a exportului din Moldova”, remarcă că Guvernul a pornit de la premisa că promovarea exporturilor este prioritatea numărul unu pentru Republică, iar pentru a atinge o creștere substanțială a lor este necesară asigurarea exporturilor și producătorilor cu suportul tehnic și chiar politic, de care aceștia au nevoie, pentru a mări în mod considerabil volumul de export. Rolul acesta îi revine Organizației de Promovare a Exportului din Moldova, creată prin hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 105 din 2 februarie 1999. Lărgirea și diversificarea exporturilor din Moldova este orientată spre anumite piețe și generează o situație de risc și de nesiguranță. Astfel peste 53% din exporturile din Moldova au fost cauza principală a gravei crize financiare, care a afectat Republica Moldova și care a dus la incompetivitatea produselor moldovenești pe piața rusă, precum și la dificultățile de repatriere a mijloacelor bănești provenite din exporturi în

Rusia. Drept rezultat al acestei situații dezastruoase, multe din întreprinderile din Moldova au devenit falimentare și situația economică s-a înrăutățit considerabil. Cercetătorul Litvin amintește că criza din anul 1998 a arătat încă o dată cât de vulnerabil este exportul din Moldova și cât de stringentă este necesitatea existenței unui organism, care ar ajuta producătorii din Moldova în pătrunderea pe noi piețe de desfacere și ar definitiva direcțiile strategice de dezvoltare a exporturilor din Moldova [100, p. 125].

Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova are misiunea de a contribui, în mod sustenabil, la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, prin consolidarea competitivității companiilor ce activează sau care intenționează să-și inițieze activitatea pe teritoriul Republicii Moldova, în ceea ce ține de diversificarea piețelor, creșterea exporturilor și dezvoltarea proiectelor investiționale pe teritoriul țării, în conformitate cu prioritățile Ministerului Economiei [100, p. 2].

La fel, în *Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015*, se menționează că eliminarea tendințelor negative în sfera comerțului exterior este sarcina primordială a Guvernului. Problema principală rămîne a fi ridicarea eficienței producerilor existente și îmbunătățirea continuă a nivelului calității, însușirea noilor tipuri de producție și servicii, precum și diversificarea structurii exporturilor. Iar, pentru a asigura o creștere stabilă a exporturilor trebuie atrase investiții calitative considerabile în domeniile de activitate capabile să ofere producerea mărfurilor și prestarea serviciilor înalt competitive și solicitate pe piețele de desfacere externe [6, p.132].

Totodată, în analiza SWOT în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor din Republica Moldova ce face parte din Strategia sus-menționată se atestă că diversificarea slabă a piețelor de desfacere este una din părțile vulnerabile ale economiei moldovenești [6, p.131].

Tot în această ordine de idei, în această Strategie se accentuează că în scopul diversificării exporturilor de mărfuri și servicii din Republica Moldova se vor impune acțiuni de dezvoltare a cadrului juridic preferențial cu Uniunea Europeană. Pentru atingerea acestui obiectiv va fi necesar de a realiza recomandările UE pentru obținerea preferințelor comerciale autonome, precum și a Planului de acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană. În acest context, vor fi activizate consultările și negocierile pe marginea regimurilor de comerț liber asimetric dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Trebue de menționat că acesta este Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, pe cînd Noua Strategie de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului 2016-2020 abia urmează a fi adoptată [78, p. 78].

Este necesar de accentuat că, în noua Strategie accentul se va pune pe optimizarea cadrului de reglementare, îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă, sporirea calității infrastructurii, crearea unui set competitiv de facilități și garanții, consolidarea capacităților MIEPO, etc. [100, p. 2-3].

E de remarcat că în Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, se spune că pentru dezvoltarea exporturilor mărfurilor și serviciilor competitive, Guvernul va promova următoarele acțiuni:

- extinderea comerțului cu mărfuri și servicii cu țările-membre ale UE și Europei Centrale și de Sud-Est;
- menținerea piețelor tradiționale în țările CSI și diversificarea exportului de mărfuri și servicii pe aceste piețe prin crearea unor rețele de distribuție eficiente;
- consolidarea bazei juridice și tehnico-materiale în domeniile standardizării și certificării mărfurilor orientate la export prin ajustarea la cerințele și normele europene;
- dezvoltarea infrastructurii sectorului de servicii;
- favorizarea apariției unor noi tipuri de servicii destinate spre export;
- asigurarea competiției în domeniul prestării serviciilor;
- continuarea acțiunilor promoționale a imaginii țării în străinătate, precum și a produselor și serviciilor autohtone orientate la export.

Implementarea și monitorizarea Strategiei, Ministerul Economiei și Comerțului împreună cu Biroul Național de Statistică, așa după cum se atestă la punctul 5.2, va asigura realizarea indicatorilor de performanță ai Strategiei, precum, de exemplu, extinderea sortimentului producției exportate și extinderea și diversificarea piețelor de desfacere la export.

La 28-29 noiembrie 2013, la *Summit-ul Parteneriatului Estic de la Vilnius* (Lituania), Republica Moldova și UE au parafat Acordul privind instituirea *Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensive*, care reprezintă componenta esențială a *Acordului de Asociere UE-RM* și un obiectiv de bază în procesul de integrare economică europeană. Acesta presupune anularea sau reducerea treptată a tarifelor vamale de către ambele părți și eliminarea barierelor netarifare [64, p. 91].

Autorii studiului „Orientarea pro-europeană și comerțul exterior al Republicii Moldova” susțin că încercarea Kremlinului de a ruina economic Republica Moldova, în urma apropierii sale de Uniunea Europeană nu a dat rezultate, partenerul de care aceasta din urmă și-a legat destinele prin Acordul de Asociere semnat de curînd furnizînd o piață pentru produsele moldovenești mult mai avantajoasă și mai puțin capricioasă. Departate de a se prăbuși, exporturile moldovenești au crescut chiar în valoare nominală, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2013. Se observă, de

asemenea, că statele membre ale CSI, altele decât Federația Rusă, aleg să nu se mai supună în continuare fostei puteri hegemonice nici în acest domeniu al comerțului lor exterior, colaborând la fel de bine cu Republica Moldova și chiar preluând o parte din produsele care nu mai au acces pe piața rusească [81, p. 2].

Și totuși multe ori schimbarea actorilor politici la Chișinău și București a adus cu sine și transformarea contextului, abordărilor, obiectivelor și mesajelor politice în ambele capitale. La Chișinău, PCRM enunța mesaje și obiective ce prevesteau o predilecție pentru vectorul estic al politicii externe a Republicii Moldova:

- semnarea unui parteneriat strategic cu Federația Rusă;
- intensificarea integrării în spațiul CSI;
- aderarea Republicii Moldova la Uniunea Rusia–Belarus.

Parcursul european demarat de cercurile politice de la Chișinău cu câțiva ani în urmă, cu o categorică susținere populară, drum încununit de semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană în iunie 2014 la Bruxelles, îmbracă mai multe forme. Dimensiunea economică și, în cadrul acesteia, schimburile comerciale dintre cele două entități, cunoaște prefaceri importante încă din primele etape ale acestei asocieri. Mai pregnant în primele luni ale anului curent, comerțul exterior al Republicii Moldova a cunoscut o reorientare formidabilă, dacă studiem datele statistice. Doi factori au contribuit la orientarea exporturilor și importurilor Republicii Moldova spre partenerii săi din vest. Primul dintre acestea este reprezentat de faptul că Acordul de Asociere semnat pe 27 iunie este însoțit de un Acord de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, care facilitează într-o măsură mult mai mare accesul mărfurilor moldovenești pe piața comunitară, scutite acum de majoritatea taxelor și aliniate legislației și condițiilor sanitare europene.

În aceeași măsură a cântărit în această evoluție succesiunea de restricții impuse de autoritățile rusești exporturilor din Republica Moldova, de cele mai multe ori justificate prin proprietăți neconforme din punct de vedere calitativ sau sanitar, urmând o strategie de șantaj politic prin mijloace economice pe care cercurile de la Kremlin au aplicat-o nu doar în acest an și nu doar față de fosta provincie dintre Prut și Nistru: *reducerea numărului de zile pe care imigranții le pot petrece pe teritoriul Federației Ruse*, tradusă în îngreunarea cetățenilor moldoveni pe piața muncii (decembrie 2013), *interzicerea importului cărnii procesate* (5 iulie 2014), *a unor anumite fructe și legume* afectate de „o insectă periculoasă și dăunătoare”, anume molia orientală (18 iulie 2014), *amenințarea cu impunerea unor taxe vamale* pentru articolele ce ocupă locul principal în comerțul exterior moldovenesc și chiar cu *eliminarea Republicii Moldova din zona de liber schimb a CSI*.

În viziunea noastră autorul Vitalie Diaconu are dreptate când menționează că în urma analizei efectuate, se observă că participarea Republicii Moldova la ZLSAC va contribui la majorarea exporturilor țării noastre către UE cu 16%, precum și la creșterea importurilor din UE, respectiv, cu 8%. Se preconizează ca ZLSAC să stimuleze PIB-ul cu 5,4 % anual, dacă reformele dacă reformele vor fi realizate cu succes. UE va sprijini Republica Moldova și agenții economici în elaborarea reformelor și implementarea acestora în perioada de tranziție stabilită în Acordul de Asociere. Prognozele menționate mai sus privind creșterea PIB-ului nu implică și creșterea investițiilor, care, de altfel, vor spori datorită deschiderii piețelor, prin intermediul semnării ZLSAC, ceea ce va face ca Republica Moldova să devină o piață mai atractivă pentru investitorii străini.

Este semnificativ de subliniat că autorii studiului “ Impactul Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător între Republica Moldova și Uniunea Europeană asupra sectorului agroalimentar moldovenesc” susțin că prin crearea ZLSAC, UE nu vrea să invadeze piața moldovenească a produselor agroalimentare, dar încearcă să apropie economia Moldovei de standardele comunitare. Totodată, ZLSAC nu va conduce la distrugerea producătorilor agricoli autohtoni prin deschiderea unei vaste piețe de produse agroalimentare. Aceasta va spori concurența și-i va motiva pe aceștia să se modernizeze, să producă mai eficient și mai calitativ [55, p. 10].

Prin urmare, producătorii moldoveni vor fi capabili să vândă tot mai mult pe piața Uniunii Europene atunci când Moldova se va alinia la standardele UE privind siguranța și sănătatea produselor, pentru a comercializa mai ușor și mai eficient pe cea mai mare piață din lume. De asemenea, va face piața moldovenească mai deschisă pentru importurile din UE, ceea ce va oferi mai multă competitivitate și, pe de o parte, va conduce la scăderea prețurilor pentru consumatori, iar, pe de altă parte, la majorarea prețurilor la materie primă, totodată la sporirea prețurilor la produsele finite [43, p. 137].

De exemplu, referitor la schimburile comerciale cu anumite state membre a UE, în viitorul apropiat, Republica Moldova va avea o linie mai puternică de export către Țările Baltice, care și-au declarat interesul prioritar pentru importurile agricole și cele de vinuri și struguri de masă.

Noi suntem de acord cu cercetătorul Vitalie Diaconu care consideră că eforturile depuse de Republica Moldova pentru a se orienta spre alte piețe decât piața CSI s-au intensificat tot mai mult pe parcursul anilor 2006-2013. (A se vedea Figura 3.1.) Analizând această perioadă, observăm că cota exporturilor pe piața CSI s-a redus considerabil, de la 40,3% în anul 2006 la 38,0% în anul 2013, sau mai puțin cu 2,3% față de anul 2006. Rezultatele analizei ne permit să concluzionăm că Republica Moldova încearcă să depună eforturi pentru a se orienta spre alte

nișe de piață, adică dă preferință mai mult pieței din țările UE. Deci, putem afirma cu certitudine că este dependentă de această piață, precum și de piața CSI.

Prin urmare, aceste evoluții s-au transpus printr-o majorare a ponderii altor țări în structura exporturilor moldovenești de la 6,4% în anul 2000 la 15,1% în anul 2013. Pe parcursul evoluției, constatăm că exporturile moldovenești în alte țări au înregistrat oscilații care au influențat structura geografică a exporturilor. Astfel, analizând evoluția exporturilor în alte țări, observăm că acestea au cunoscut o creștere pe parcursul anilor 2000-2005, majorându-se de la 6,4% în anul 2000 până la 8,8% în anul 2005.

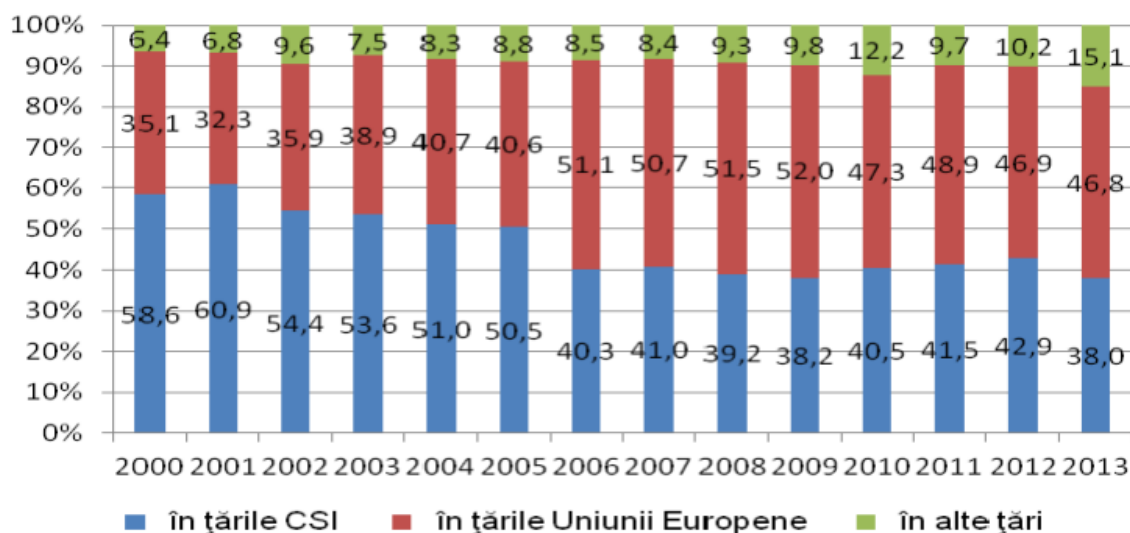

Fig. 3.1. Evoluția ponderii exportului R.Moldova, după structura geografică, în anii 2000-2013

Sursa: [55] Diaconu V. *Analiza schimburilor comerciale ale Republicii Moldova cu UE și perspectivele semnării acordului ZLSAC*, Studia Universitatis, Seria “Științe exacte și economice” 2014, nr.7 (77)

Majorări se atestă și pe par-cursul perioadei 2008-2010, când ritmul de creștere a expoturilor destinate pieței altor țări, care în ultima perioadă s-a dovedit a fi o piață mult mai receptivă, depășește ritmul de creștere a exporturilor destinate țărilor membre ale CSI [55, p. 76].

De exemplu, în Raportul de activitate pentru 2014 al Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, se remarcă că exportul de produse agroalimentare are o pondere considerabilă în totalul de exporturi, produsele cele mai orientate spre export fiind vinul și băuturile spirtoase, fructele și legumele proaspete și procesate. Doar aceste două categorii constituie circa 40% din total exporturi. 2014 a fost un an al schimbărilor și provocărilor pentru sectorul agricol din Moldova - de la semnarea Acordului de Asociere și DCFTA dintre Moldova și UE și pînă la impunerea de către Rusia a embargo-ului pentru toate fructele și conservele moldovenești. Astfel, Moldova a pierdut o piață către care exporta 90% din producție, în valoare de 197 milioane dolari anual. În pofida tuturor dificultăților, potrivit reprezentanților Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, sectorul agroindustrial a crescut în 2014 cu aproximativ 5%, contribuind cu 1% la creșterea economiei naționale. Această

majorare se datorează investițiilor și proiectelor implementate pe parcursul anului precedent [100, p. 98].

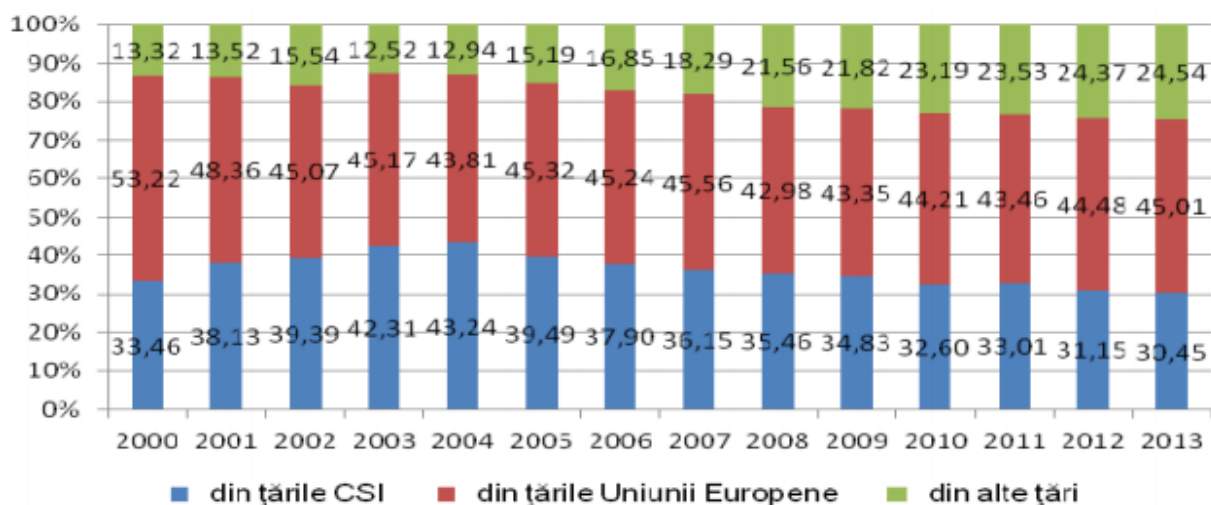

Figura 3.2. Evoluția ponderii importului R.Moldova, după structura geografică, în anii 2000-2013.

Sursa: [55] Diaconu V. *Analiza schimburilor comerciale ale Republicii Moldova cu UE și perspectivele semnării acordului ZLSAC*, Studia Universitatis, Seria “Științe exacte și economice” 2014, nr.7 (77)

Ulterior, creșterea durabilă a exporturilor agroalimentare a depins în mod direct de diversificarea și sporirea accesului la piețele competitive, factor ce a determinat amplasarea sectorului agroindustrial în postura de obiectiv prioritar al *Strategiei Naționale de dezvoltare “Moldova 2020”* [78, p. 10].

În ce privește structura geografică a importurilor, în perioada anilor 2000-2013 R.Moldova a simțit o ușoară tendință de reorientare spre alte țări, de la 13,32% în 2000 la 24,54% în 2013. Examinînd în particular, constatăm că importurile din alte țări au o tendință de creștere, cu mici oscilații pe parcursul anului 2003, cînd au început să cunoască o reducere nesemnificativă cu 3,02%, comparativ cu nivelul anului 2002. (A se vedea Figura 3.2)

Analizînd pe fiecare categorie în parte, putem menționa că Republica Moldova colaborează cel mai mult cu țările UE, a căror pondere rămâne a fi preponderentă pe parcursul anilor. Ușoare modificări în structura importurilor, pe grupe de țări, se constată și în relațiile cu UE. Cu toate acestea, deși această tendință redă o oarecare notă de optimism, totuși, pe de o parte, importurile de pe această piață se bazează pe produse cu un grad înalt de prelucrare, racordate la cerințele UE [7, p.231]. Din datele de mai sus observăm că evoluția structurii importurilor pe grupe de țări a avut o tendință oscilatorie pe întreaga perioadă analizată. Astfel, cota importurilor din țările Uniunii Europene în anul 2013 a alcătuit 45,01% din valoarea totală a importurilor moldovenești, fiind cu 8,21 p.p. mai mică decât în anul 2000. Suma importurilor din această regiune pentru anul 2013 a constituit 2472,1 mil. dolari SUA și s-a redus cu 6,9 ori, comparativ cu anul 2000.

În anul 2013 Moldova a importat de pe piața statelor CSI mărfuri și servicii în valoare totală de 1672,3 mil. USD, pe când exporturile s-au cifrat la 923,2 mil. USD. Deficitul balanței comerciale a Moldovei cu aceste grupe de state a constituit 749,1 mil. USD, înregistrând o creștere de 12,8 ori în 2013, comparativ cu perioada similară a anului 2002. Importurilor Republicii Moldova de pe piața statelor CSI le revine o pondere de 30,45% din structura geografică a importurilor pentru anul 2013, față de 33,46% în anul 2000. Totodată, importurile din CSI au o tendință de reducere pe parcursul perioadei analizate, cu unele oscilații semnificative. Cea mai mare pondere se înregistrează în anul 2003, când cota importurilor din CSI a alcătuit 43,24 la sută din totalul importurilor, mai mult cu 1,03 p.p. față de aceeași perioadă a anului precedent, ca mai apoi să înregistreze o tendință de scădere până în anul 2012, ajungând până la 31,12%. Această reducere a fost influențată în mare parte datorită embargoului impus de Rusia începând cu anul 2006 asupra vinurilor. Drept rezultat, R.Moldova, ca replică la acțiunile guvernului rus, a început să caute alternative, luând în atenție unele piețe din alte țări [35].

Din punct de vedere teoretic, în cursul lui Dragan Gabriela despre fundamentele comerțului internațional se atenționează că concentrarea geografică a exporturilor reflectă gradul de dezvoltare al unei țări, ea fiind cu atât mai ridicată cu cât țara este mai puțin dezvoltată. Creșterea gradului de dezvoltare se reflectă și în diversificarea gamei de produse exportate și a țărilor beneficiare. Subdezvoltarea este adesea însoțită de concentrarea schimburilor atât pe produse, cât și pe țări / regiuni. În ceea ce privește dimensiunea, trebuie observat că, la un nivel apropiat de dezvoltare, țările mici înregistrează un grad mai ridicat de concentrare decât țările mari, volumul producției proprii nefiind suficient pentru a satisface mai mulți clienți.

În opinia cercetătorului Balan, pentru ca produsele moldovenești să pătrundă pe piața UE se impune ridicarea competitivității produselor, îmbunătățirea calității, reducerea cheltuielilor de producție. În plan tehnic sunt necesare măsuri pentru modernizarea întreprinderilor, reutilizarea lor și re tehnologizarea proceselor de producție. Așadar, diversificarea structurii exporturilor, atragerea investițiilor străine reprezintă măsuri de primă importanță pentru redirecționarea geografică a comerțului exterior al Republicii Moldova către Uniunea Europeană. [19, p. 59].

3.2. Colaborarea comercială a Republicii Moldova cu țările CSI

Descompunerea URSS a fost acel eveniment al sfârșitului secolului XX care a schimbat întregul sistem al relațiilor internaționale și a zguduit întreaga ordine mondială. În locul fostei supraputeri s-a format un „vacuum al puterii” care cerea reconfigurarea relațiilor între „noile democrații” formate pe acest spațiu imens.

Comunitatea Statelor Independente (CSI) este una din cele mai vestite organizații regionale în spațiul geografic cuprins de țările constituente. Pe cât de vestită, pe atât de

necunoscută ca organizare, acțiune sau realizări. Ea cuprindea 12 state ex-URSS, între timp au rămas 11. Organizația declară că nu are competențe supranaționale, a constituit 87 de organe (9 organe principale de lucru și 78 organe sectoriale specializate). Inițial, Republica Moldova și-a direcționat interesul pentru cooperarea economică, socială și juridică pentru prevenirea și soluționarea conflictelor, dar a formulat rezerve la Statutul CSI care exclude participarea la securitatea colectivă, cooperarea politico-militară, coordonarea politicii externe și politicii de migrație. Hotărârile Parlamentului privind ratificarea Acordului de constituire a CSI și a Statutului CSI pornesc de la “înțelegerea faptului că Republica Moldova se va orienta mai întâi de toate la colaborarea economică și va exclude interacțiunea în domeniile politico-militare” [43, p. 111].

Așadar după cum amintește și Ion Tăbîrță, la momentul actual, în CSI, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor, au fost create peste 70 de organe interstatale și interparlamentare, care se ocupă de coordonarea activităților și acțiunilor statelor membre.

Comunitatea Statelor Independente este o formă de cooperare între statele independente egale în drepturi, considerată de către comunitatea internațională drept o organizație regională interstatală. Lobanov sublinează că caracteristicile sale distinctive sunt organizarea interacțiunii în majoritatea sferelor de comunicare interstatală, asigurarea flexibilității mecanismelor și formatelor de cooperare colectivă.

Flexibilitatea mecanismului organizației interstatale și interguvernamentale permite să fie luate în considerație diferite grade de pregătire a țărilor pentru integrare și permite fiecăreia să participe la procesele de integrare în măsura și în direcțiile care corespund intereselor lor naționale [43, p. 80].

Totodată, Josanu susține că actualitatea cercetării articolului scris de acest autor, cu titlul “Republica Moldova: între Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană” este determinat de necesitatea evaluării avantajelor și dezavantajelor includerii RM în sistemul relațiilor internaționale în cadrul CSI și structurilor din UE [81, p. 101].

Autorul susține că printre dezavantaje, prin însăși aderarea la CSI, RM a devenit dependentă de structurile politice și economice ale acestei comunități sau, mai bine zis, față de Rusia. Devine tot mai vădit că cooperarea celor 12 state în cadrul CSI se axează mai mult pe cooperarea bilaterală și regională. Unul din paradoxurile principale ale CSI în calitate de parteneriat multilateral constă în faptul că aproape fiecare stat membru luat aparte vede realizarea propriilor interese într-o configurație diferită în cadrul aceleiași Comunități [81, p. 104-107].

Chirilă susține că deși prin Acordul de la Minsk părțile semnatare au reușit să cadă de acord asupra unor domenii comune de colaborare, ele au eșuat, însă, să imprime colaborării din cadrul CSI o dimensiune reală de integrare economică, așa cum a fost formulată în cazul UE de

către Tratatul de la Roma din 1957. De exemplu, cu toate că în art. 7 al Acordului de la Minsk se face referire la colaborarea în domeniul formării și dezvoltării spațiului economic comun, acordul în cauză nu conține nici un angajament concret în vederea creării unei piețe comune de mărfuri, uniuni vamale sau pentru a elabora și implementa politici comune.

Prin urmare, în anii 1993-1994, statele CSI au întreprins mai multe măsuri pentru a dezvolta un regim multilateral al comerțului liber. Astfel, la 24 septembrie 1993, la Moscova, a fost semnat Acordul privind crearea Uniunii Economice (documentul a fost ratificat de Republica Moldova la 10 mai 1994). De asemenea, Republica Moldova a semnat la 15 aprilie și a ratificat la 30 decembrie 1994 Acordul privind crearea zonei comerțului liber. Iar, la 2 aprilie 1999, la Moscova, a fost semnat Protocol de operare de modificări la Acordul privind crearea zonei comerțului liber, ratificat de Republica Moldova la 13 decembrie 1999. Aceste documente de bază stabilesc principiile de formare și funcționare a Uniunii Economice și a zonei comerțului liber în CSI.

Prin semnarea acestor acorduri, statele CSI au încercat să inițieze o serie de procese integra- ționiste, cu caracter preponderent economic, similare celor care stau la baza Uniunii Europene. Ulterior, au fost create noi organe din alte domenii, cu aceleași scopuri și obiective integraționiste. [11, p. 129].

Astfel, Articolul 1 al Acordului privind crearea zonei comerțului liber prevede *„desființarea taxelor vamale, impozitelor și plăților echivalente și restricțiilor cantitative în comerțul reciproc; coordonarea politicilor comerciale în relațiile cu statele care nu sunt membre ale prezentului Acord”*; iar articolul 11 prevede că *„zona de comerț liber va fi interpretată drept una din etapele de tranziție la formarea Uniunii Vamale”*. În sfârșit, Protocolul de operare de modificări la Acordul privind crearea zonei comerțului liber prevede că anumite restricții ale regimului comerțului liber pot fi implementate în baza unor documente bilaterale.

Zona de liber schimb a Comunității Statelor Independente, atenționează, Șeful adjunct al Direcției regimuri comerciale și OMC din cadrul Ministerului Economiei, nu au fost ratificate de parlamentul Rusiei și de aceea nu au intrat în vigoare. În practică ele au fost substituite de un șir de acorduri bilaterale dintre statele membre ale CSI, care reglementează relațiile economice regionale, în lipsa unui cadru funcțional multilateral. Într-adevăr, acordurile de liber schimb dintre statele membre ale CSI, ca dimensiune, sunt unicele acorduri de liber schimb implementate în practică în regiunea CSI, cel puțin în ceea ce ține de măsurile tarifare. De fapt, câteva bariere de ordin netarifar mai sunt aplicate și bariere noi sunt introduse în continuu. Mai mult ca atât, periodic sunt introduse bariere tarifare temporare ca, de exemplu, cele de după criza financiară din Rusia din 1998 [60, p. 3].

În studiul “Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008)” se menționează că din momentul creării, decembrie 1991, și pînă în decembrie 2008, au fost adoptate circa 1800 documente, dintre care aproximativ 26% și-au pierdut valabilitatea, conform statisticilor oficiale ale Secretariatului CSI [63, p. 125].

Totodată, se amintește în studiul elaborat de C.Ceban că acordurile de liber schimb cu CSI în general sunt menite să ofere condiții reciproc avantajoase pentru cooperarea comercială și economică. În cadrul acestor înțelegeri, părțile s-au obligat să se abțină de la aplicarea restricțiilor cantitative față de importul și exportul de bunuri. Acestea, în ansamblu, includ toate bunurile și serviciile, dar uneori ele conțin și o listă de produse ce nu cad sub incidența regimului de liber schimb. Restricțiile cantitative în general sunt menite să limiteze activitățile neautorizate de reexport de mărfuri sau să protejeze piața internă sau balanța de plăți. Astfel de excepții în principal se referă la bunurile ce sunt supuse taxării în cazul exportului lor (de asemenea pentru a asigura o ofertă adecvată pe piața internă) sau necesității de obținere a permisului pentru activitate de comerț sau licență de import, sau cote de comerț. Bunurile ce nu cad sub incidența regimului de liber schimb sunt supuse tarifării conform regimului MFN.

Cu toate că majoritatea statelor CSI au încheiate acorduri bilaterale de liber schimb, nu toate sunt aplicate în practică. Moldova are semnate acorduri de liber schimb cu zece țări membre ale CSI: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kîrgîzstan, Kazahstan, Rusia, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan. Acordurile de liber schimb acoperă toată gama de produse care nu sunt supuse taxelor vamale. În particular, acordurile de liber schimb ale Republicii Moldova cu Țările membre ale CSI prevăd comerțul cu bunuri eliberate de taxe vamale, cu posibile excepții (ce nu sunt specificate în textul acordurilor, dar incluse în protocoalele adiționale ce pot fi revăzute anual) și tranzitul liber de bunuri prin teritoriul statelor semnatare.

Acordurile interzic în mod explicit reexportul și conțin prevederi contra situațiilor imprevizibile cum ar fi măsurile de protecție și antidumping. În prezent, Moldova nu este supusă nici unei măsuri antidumping din partea partenerilor săi din cadrul CSI, dar există un șir de bariere netarifare ce împiedică exportul de bunuri din Republica Moldova, în particular produsele agricole și alimentare [132, p. 59].

Conform opiniilor, regimul comercial cu membrii actuali ai Uniunii Vamale, s-a bucurat de un tratament preferențial în cadrul CSI, chiar de la obținerea independenței țării. Pentru a reuce șocul suportat în acea perioadă, inclusiv cauzat de specializarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești în sectoare puțin caracteristice specificului economiei, au fost semnate acorduri de comerț liber între statele fostului spațiu sovietic. Totodată, pînă la sfârșitul anului 2012, acestea au funcționat în baza înțelegerilor bilaterale, deși, ideea creării unui regim multilateral de comerț liber a fost conceptualizată încă la începutul anilor 90. Prezentul acord de

liber schimb în cadrul CSI prevede mai multe măsuri care ar avea drept rezultat facilitarea comerțului dintre țările semnatare:

1. *Eliminarea barierelor tarifare.* Totodată, unele dintre statele membre și-au rezervat dreptul de a păstra anumite taxe vamale la import și export, termenul menținerii acestora fiind fixat în acord sau urmînd să fie stabilit prin acorduri bilaterale. Conform, anexelor 1 și 2 ale Acordului privind crearea zonei de liber schimb, principalii parteneri ai Republicii Moldova din acest spațiu – Ucraina, Belarus, Kazahstan și Federația Rusă mențin tarife vamale la export pentru o serie de produse.

Excepții din comerțul liber pentru produsele importate din Republica Moldova:

- Armenia – țigări cu filtru și fără filtru (1 ianuarie 2014);
- Ucraina – semințe de sfeclă de zahăr și zahăr (1 ianuarie 2015).

Excepții din comerțul liber pentru produsele exportate (menținerea taxelor la export):

- Belarus – semințe de rapiță, țigări și produse petroliere, îngrășăminte, piei brute și lemn;
- Kazahstan – semințe și fructe oleaginoase, combustibili minerali, piei brute, lână, păr fin sau grosier de animale, oțeluri inoxidabile și alte oțeluri, părți de vehicule pentru căi ferate sau altele ș.a.;
- Kîrgîzstan – produse lactate, hârtie și carton regenerabil;
- Federația Rusă – ton, crustacee și produse din acestea, pește congelat, semințe și fructe oleaginoase, spirit etilic, diverse produse minerale, îngrășăminte minerale sau chimice, îngrășăminte minerale sau chimice, polimeri, piei brute, lemn, pastă de lemn, diverse oțeluri aliate ș.a.
- Ucraina – semințe de floarea soarelui, piei brute, metale comune și alte oțeluri aliate.

2. *Eliminarea barierelor netarifare în conformitate cu normele OMC;*

3. *Acordarea tratamentului național;*

4. *Aplicarea în caz de necesitate a unor măsuri de salvagardare, antidumping și compensatorii și toate acestea fără a fi în contradicție cu prevederile OMC ș.a.*

Un element important în relațiile comerciale cu aceste țări, constă în faptul că Acordul privind crearea zonei de liber schimb în cadrul CSI asigură un mecanism clar de reglementare a diferendelor. Acestea pot fi soluționate pe mai multe căi:

- de către Tribunalul economic al țărilor CSI, în cazul țărilor membre ale Acordului privind statutul Tribunalului economic din spațiul CSI de la data de 6 iulie 1994;
- de către comisia de experți în conformitate cu procedurile stabilite în Anexa 4 a acordului;

- conform procedurilor OMC, pentru diferendele cu privire la aspectele care sunt reglementate în prezentul acord, prin trimitere la prevederile acordurilor OMC între părți care sunt membre ale OMC.

În acest context, Republica Moldova nu poate apela la prima dintre aceste opțiuni ca urmare a renunțării Republicii Moldova la Acordul privind statutul Tribunalului economic al Comunității Statelor Independente în 2010 prin Legea nr. 126 din 23 decembrie 2009, dar poate utiliza posibilitatea reglementării diferendelor prin intermediul Comisiei de experți pentru reglementarea diferendelor de îndată ce aceasta își va începe activitatea și mecanismele prevăzute de OMC în relațiile comerciale cu Federația Rusă, care a devenit membru al OMC în august 2012. Ori, de cele mai dese ori, apariția anumitor neînțelegeri în acest domeniu s-au produs anume cu acest partener economic, care ținând cont și de ponderea mare în comerțul exterior moldovenesc, au avut și un impact mai răsunător asupra anumitor sectoare, și chiar asupra creșterii economiei în ansamblu.

Pe site-ul MIEPO, cu privire la Acordul privind zona de comerț liber în cadrul Comunității Statelor Independente se spune că acesta prevede păstrarea taxei vamale de zero procente la peste 10 mii grupe de mărfuri, reducerea și anularea graduală a taxelor pentru produsele care fac excepție la regimul de liber schimb, precum și neaplicarea noilor restricții în comerț. În cadrul acestuia, părțile s-au obligat să nu aplice restricții cantitative față de importul și exportul de bunuri. Pentru a beneficia de regimul preferențial de comerț liber în cadrul CSI exportatorii autohtoni trebuie să se conformeze *regulilor de origine a mărfurilor* (astfel produsele destinate exportului trebuie să îndeplinească criteriile de prelucrare suficientă care se determină pentru fiecare poziție în parte). Determinarea acestora are loc în baza unor reguli speciale de determinare a țării de origine, iar bunurile care nu vor îndeplini condițiile de origine vor fi exportate în țările CSI fără a beneficia de regimul preferențial, adică li se vor aplica taxele vamale în vigoare [100, p.123].

În mod formal, la etapa inițială cooperarea Republica Moldova în cadrul CSI se reducea doar la domeniul economic, dar, totuși, pe parcursul anilor a devenit evident că dezvoltarea consecutivă a statului depinde de colaborare și în alte domenii. Așa, au fost semnate acorduri cu privire la colaborarea în domeniul ecologiei și asigurării cu pensii, al standardizării, metodologiei, ecologiei, protecției mediului ambiant, învățământului, culturii, informației, turismului, migrației de muncă etc.

Deși prin Acordul de la Minsk părțile semnatare au reușit să cadă de acord asupra unor domenii comune de colaborare, ele nu au reușit să imprime colaborării din cadrul CSI o dimensiune reală de integrare economică, așa cum a fost formulată în cazul UE de către Tratatul de la Roma din 1957. De exemplu, cu toate că în art. 7 al Acordului de la Minsk se face referire

la colaborarea în domeniul formării și dezvoltării spațiului economic comun, acordul în cauză nu conține niciun angajament concret în vederea creării unei piețe comune de mărfuri, unei uniuni vamale sau pentru a elabora și implementa politici comune [43, p. 116].

De pildă, autorul articolului “CSI: 16 ani de activitate”, Baltag, amintește că în 2007 s-au aprins spiritele între statele membre ale CSI. S-a declanșat războiul gazelor între Ucraina și Rusia, Republica Moldova și Rusia, Bielorusia și Rusia. S-au înrăutățit relațiile economice între Rusia și Georgia, Rusia și Azerbaidjan. Tadjikistanul tot mai mult își îndreaptă privirile spre Iran, iar Turkmenistanul încă din august 2005 a adoptat statutul de membru asociat al CSI. La fel, I. Baltag face referire și la scopurile principale ale CSI, reieșind din Statutul său, și anume de a crea un spațiu economic unic, și totuși se constată că acesta a rămas doar unul proiectat. Întru a ne argumenta cele expuse, menționăm că timp de 16 ani nu a fost întreprins nici un pas în această direcție – adică, spre crearea spațiului de comerț liber în formatul a 12 state membre. Au fost întreprinse măsuri de înlocuire a CSI (ca organizație inertă și fictivă) cu altele mai „viabile” [20, p. 103].

Pe de altă parte, în studiul finanțat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare cu titlul “ Asistență pentru evaluarea necesităților în domeniul comerțului în Republica Moldova. Comerțul și dezvoltarea umană” se reiterează că regimul de comerț liber cu țările CSI este foarte important, deoarece permite menținerea legăturilor comerciale tradiționale și influențează aproape jumătate din comerțul extern al țării. Cu toate acestea, există unele excepții sensibile de la regimul de comerț liber cu țările CSI, după cum s-am menționat mai sus. De exemplu, Republica Moldova aplică excepții asupra zahărului, spiritului și sfeclei de zahăr din Ucraina și asupra zahărului din Belarus (cotă tarifară).

O parte dintre aceste excepții sunt motivate de intenția de a proteja piața internă și, parțial, de dorința de a preveni activitățile de re-export. Cu toate acestea, în practică, fără o excepție formală de la regimul liber, exporturile din Republica Moldova au fost grav și negativ afectate de **obstacole tehnice ad-hoc** (*cazul exporturilor de fructe și de vinuri în Rusia, 2005-2006 și 2010*) și accize (*exportul de vinuri în Ucraina, 2009*) [20, p. 20-22].

Referitor la colaborarea comercială a Republicii Moldova cu țările CSI, N. Lobanov remarcă că relațiile Republicii Moldova cu CSI sunt bazate pe câteva principii de bază: accentul se pune pe relațiile economice, neutralitatea militară, precum și pe dezvoltarea relațiilor bilaterale în cadrul CSI. Piața CSI este enormă, cu capacitate mare de absorbție, ce reprezintă 5% din populația planetei, 10% din potențialul industriei mondiale și 25% din resursele naturale. În exportul Republicii Moldova către piața CSI se remarcă fluctuații considerabile. După 7 ani de creștere continuă a fost înregistrată diminuarea volumului exporturilor ca urmare a *blocadei economice* anunțate de Rusia în 2006. După anul 2006 volumul exportului a crescut considerabil,

atingând cifra de 627 mln. dolari SUA în 2008, comparativ cu 253 mln. dolari SUA în 1999 (A se vedea Figura 3.3). În structura produselor exportate în CSI de către Republica Moldova predomină uleiul vegetal, lîna, echipamentul, medicamentele, zahărul. [88, p. 180]

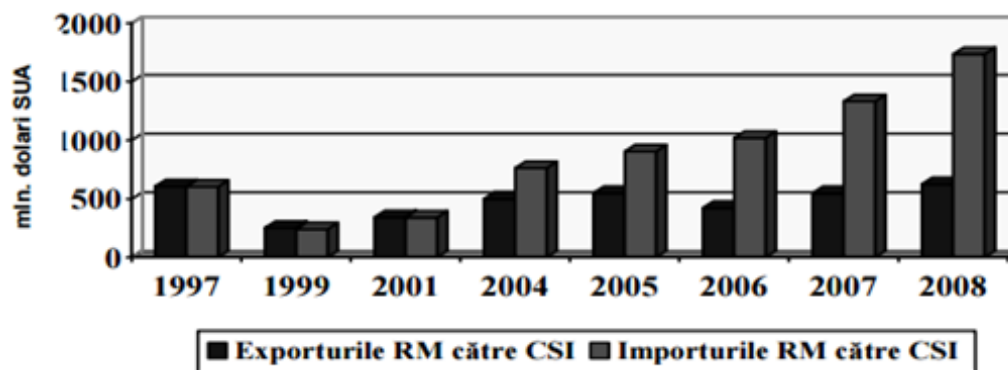

Fig. 3.3. Volumul exporturilor și al importurilor Republicii Moldova către CSI.
Sursa: [88] Lobanov N. *Integrarea economică regională: oportunități pentru Republica Moldova*, Studia Universitatis, Seria “Științe exacte și economice” 2011, nr.2 (42)

Republica Moldova înregistrează o creștere continuă a importului din statele CSI, care a atins 1737 mln. dolari SUA în anul 2008, comparativ cu 340 mln. dolari SUA în 2001. În structura produselor importate predomină cerealele, carbunele, gazul natural, îngrășămintele minerale, lemnul, metalele negre, automobilele. Țările CSI continuă să fie printre cei mai importanți parteneri comerciali ai Republicii Moldova, cu ponderea de 39,2% și 35,5% în exporturile și importurile totale, cu volumul comerțului de 2360 mln. dolari SUA în anul 2008.

Partenerii principali în derularea exportului și a importului Republicii Moldova în spațiul CSI sunt Rusia – 44,5%, Ucraina – 35,5%, Belarus – 15%. Din 1994, CSI a fost orientată spre formarea zonei economice libere, însă nivelul integrării economice a acestei regiuni nu este ridicat față de alte sisteme interstatale de cooperare. Cooperarea regională între statele CSI se manifestă, în principal, în sectorul comerțului și al serviciilor, în transport, comunicații, în complexul energetic și agricol, unde s-au format deja relații de colaborare dintre întreprinderi [88, p. 180].

În studiul lui Ceban cu titlul „Accesul produselor moldovenești pe piața externă, bariere și perspective”, se constată că țările CSI au fost prezente în exporturile Moldovei cu o pondere de 39,5% (în *ianuarie-decembrie 2009* – 38,1%), ce corespunde unei valori de 624,2 mil. dolari SUA. Exporturile de mărfuri către aceste țări s-au majorat cu 27,3%, comparativ cu *ianuarie-decembrie 2009*. Pe piața CSI, principalii parteneri pentru Republica Moldova în derularea exporturilor sunt Federația Rusă și Ucraina cu o pondere de 25,6% și 5,8% respectiv, plasându-se pe locurile 1 și 4. Valoarea exporturilor către Rusia este în majorare cu 41,1% față de *ianuarie-decembrie 2009* și a însumat 404,2 mil. dolari SUA iar către Ucraina a consemnat 91,6 mil. dolari SUA cu 12,7% mai mult comparativ cu *ianuarie-decembrie 2009*.

Totodată, în seriile de timp anuale, referitor la Exportul pe țări (1997-2014) ale Biroului Național de Statistică, se observă că ponderea Rusiei, care este pe locul I, în totalul exporturilor Moldovei în statele membre ale CSI a fost de 423717,6 mii de Dolari SUA în 2014, în scădere față de anii 2011, 2012 și 2013, și aproximativ la același nivel ca în 2010, cu valoarea de 403978,4 mii Dolari SUA [35].

Locul II în valoarea exporturilor Republicii Moldova în țările din CSI l-a ocupat Ucraina din 2009 până în 2013, cu respectivele valori (A se vedea Tabelul 3.4), ca ulterior, în 2014, clasamentul să se schimbe în favoarea Belarusiei, cu 134694,2 mii Dolari SUA, față de 109226,8 mii Dolari SUA pentru Ucraina. Respectiv, Kazahstanul ocupă locul III ca partener principal în derularea exportului Republicii Moldova.

Tabelul 3.4. Exporturile Republicii Moldova în CSI, pe anii 2009-2014, (Mii Dolari SUA)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EXPORT - total	1282980,7	1541486,6	2216815,0	2161880,0	2428303,0	2339529,6
Țările CSI - total	490415,2	624003,2	919265,0	928119,5	923219,8	735647,7
Armenia	1260,3	1396,1	2886,7	1383,6	1112,2	2137,6
Azerbaidjan	3767,9	7480,2	5720,1	5367,4	6467,3	5916,3
Belarus	80694,3	80284,1	75635,1	80724,0	90316,8	134694,2
Federația Rusă	286491,6	403978,4	625509,4	655132,0	631931,5	423717,6
Georgia	-	-	-	-	-	-
Kazahstan	26455,2	30547,3	45450,3	50302,0	39249,6	45308,9
Kîrgîzstan	2722,4	2521,0	2887,5	2835,5	3252,2	3281,6
Tadjikistan	407,3	743,9	1184,8	946,6	1926,7	1984,9
Turkmenistan	721,3	1016,8	1226,5	830,1	975,1	1240,7
Ucraina	81302,6	91586,9	152997,9	122408,4	140385,7	109226,8
Uzbekistan	6592,3	4448,5	5766,7	8189,9	7602,7	8139,1

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Cît privește importul din țările CSI, acesta este reprezentat în seriile de timp anuale ale Biroului Național de Statistică din Moldova intitulate Importul pe țări (1997-2014). Respectiv, și în clasamentul principalilor parteneri comerciali pe locul I se află Rusia, (cu excepția anului 2009, cînd Ucraina deține primatul) urmată de Ucraina. Pe locul III, se plasează Belarus iar pe loc IV - Kazahstan.

Cît privește structura exporturilor și importurilor țării noastre, pe site-ul oficial al CSI, în Raportul cu privire la dezvoltarea relațiilor comerciale externe din statele CSI, se spune că în 2013, în exporturile moldovenești către CSI predominau următoarele mărfuri: produse alimentare, băuturi alcoolice și non-alcoolice, produse vegetale, produse chimice, textile și produse textile, utilaje, echipamente și mașini. Pe cînd în structura importurilor Moldovei din statele CSI se enumeră respectivele produse: minerale, produse ale industriei chimice și

industriile conexe acesteia, metale comune și articole din acestea, mașini, echipamente și vehicule, produse alimentare, băuturi alcoolice și non-alcoolice.

Din Tabelul 3.5 se observă că evoluția structurii importurilor din CSI a oscilat, și anume în 2011 se relevă o creștere bruscă față de anul precedent, de la 1256851,6 Mii Dolari la 1713415,9 Mii Dolari. O diminuare considerabilă a valorii importurilor din spațiul CSI se manifestă în 2014 (1449245,9 Mii Dolari) în comparație cu 2013 (1672307,7 Mii Dolari).

Tabelul 3.5. Importurile Republicii Moldova din CSI, pe anii 2009-2014, (Mii Dolari SUA)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Import-total	3278269,8	3855288,6	5191270,6	5212928	5492393,1	5316958,9
Țările CSI - total	1141782,6	1256851,6	1713415,9	1623721,2	1672307,7	1449245,9
Armenia	830,6	941,4	249,3	447,2	492,3	442,3
Azerbaidjan	224,5	204,3	2680,2	452,9	273,8	114,5
Belarus	137382,2	119083,9	194733,1	172188,0	178347,5	141981,2
Federația Rusă	374512,8	586477,3	822961,0	816882,1	788040,5	717220,6
Georgia	-	-	-	-	-	-
Kazahstan	168036,6	15837,9	31894,8	26502,7	32722,3	27279,1
Kîrgîzstan	735,8	510,1	70,8	319,0	294,8	370,5
Tadjikistan	8,0	37,2	2,9	5,1	6,7	11,0
Turkmenistan	14,3	1660,3	9058,1	4045,0	3222,0	9,8
Ucraina	458758,8	528520,3	641161,6	594284,4	659139,8	546370,0
Uzbekistan	1279,0	3578,9	10604,1	8594,8	9768,0	15446,9

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Comunitatea Statelor Independente a fost supusă criticelor puternice, pentru că nu a fost capabilă să păstreze legăturile istorice din cadrul ei. Tendințele centrifuge – suveranitatea politică și economico-financiară – au predominat scopurile integraționiste din cadrul CSI. La Summitul la nivel înalt de la Dușanbe din octombrie 2007, a fost făcută o nouă tentativă de reformare majoră a CSI. Concepția de dezvoltare în continuare a CSI încearcă să elaboreze un nou mecanism de adoptare a deciziilor în perspectiva implementării lor. Concepția încearcă să pună accentul pe componenta economică a Comunității, bazată pe principiile economiei de piață, ca modalitate principală de cimentare a relațiilor între statele CSI. Drept scop de bază a fost declarat finalizarea procesului de formare a spațiului comerțului liber, reieșind din principiile, regulile și normele Organizației Mondiale a Comerțului [148, p. 12].

La fel, trebuie de menționat că în anul 2010 a intrat în vigoare Uniunea Vamală *Rusia – Kazahstan-Belarus*. Începând cu anul 2010 a fost pus în aplicare tariful comun la import, iar în iulie 2011 au fost eliminate și hotarele dintre țările participante la uniune – mai întâi între Federația Rusă și Belarus, iar mai apoi între Federația Rusă și Kazahstan.

Republica Moldova este membră a CSI, a semnat și ratificat documentele cu privire la uniunea vamală și zona comerțului liber. Totodată, aderarea Republicii Moldova la Uniunea

Europeană reprezintă unul din obiectivele principale ale acestui stat. Deși există păreri diferite, Cenușă consideră totuși că există o incompatibilitate semnificativă între statutul de membru al CSI și calitatea de membru al UE. Republica Moldova va trebui să opteze, după modelul statelor baltice, între UE și CSI. Dacă la o fază inițială a relațiilor Republica Moldova – Uniunea Europeană această contradicție de fond nu este în evidență, atunci în cazul, ipotetic vorbind, al demarării negocierii de aderare la UE, Republica Moldova ar trebui să-și anunțe ieșirea din acordurile semnate. Cel mai recent exemplu este cazul României și a Bulgariei care, odată ce au aderat la UE, au fost obligate să se retragă din orice acord de liber schimb încheiat cu țări terțe, inclusiv din Acordul central european de comerț liber.

Perioada în care au început pregătirile Republicii Moldova pentru negocierea Acordului de Asociere și ALSAC a coincis cu sporirea interesului statelor din spațiul CSI de a aprofunda procesul de integrare economică în bază multilaterală. În 2011 a fost semnat acordul privind Zona de liber schimb în spațiul CSI, care a înlocuit multitudinea de acorduri bilaterale de comerț liber.

Dat fiind trecutul mai mult sau mai puțin comun, legăturile – economice, politice ale Republicii Moldova cu țările Uniunii Vamale sunt încă relativ strânse. Aceasta este piața de desfacere pentru o treime din produsele moldovenești. La fel, găzduiește, aproximativ o treime din emigranți, care efectuează mai mult din jumătate din remiterile transferate anual în țară.

Tot această zonă, dar mai cu seamă Federația Rusă, reprezintă originea exclusivă a importurilor de gaze în Republica Moldova. Per ansamblu, importurile din Uniunea Vamală și investițiile efectuate de aceste state au o pondere mai modestă în total, în ultimii ani înregistrându-se chiar un proces dezinvestițional și, în același timp, intensitatea relațiilor economice cu țările UV se datorează, mai cu seamă relațiilor stabilite cu – Federația Rusă (care deține circa 20% din comerțul extern, 36,9% din stocul de emigranți originari din RM și 21% din stocul de ISD [35, p. 23].

3.3. Implementarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană

Uniunea Europeană de astăzi este rezultatul unui proces de integrare și extindere aflat în continuă evoluție, proces care a contribuit la stabilitatea, dezvoltarea și prosperitatea întregii Europe, reprezentând, astfel, unul dintre cele mai importante fenomene pe care le-a cunoscut continentul european. Dacă inițial procesul de integrare urmărea preservarea păcii și eliminarea pericolului unui nou război, ulterior s-au evidențiat numeroase avantaje ale creșterii cooperării între statele europene. Prin instituirea unei piețe comune și prin apropierea treptată a politicilor economice ale statelor membre s-a urmărit promovarea unei dezvoltări armonioase a activităților

economice, o creștere durabilă și echilibrată, o stabilitate crescândă, o creștere accelerată a nivelului de trai și relații mai strânse între statele membre.

Ținând cont de faptul că în următorii 10-15 ani, aproximativ 90% din cererea mondială va fi concentrată în afara UE, una dintre prioritățile-cheie ale Uniunii o reprezintă sporirea accesului pe piețele extracomunitare. Începând din 2006, patru Comunicări ale Comisiei Europene evidențiază prioritățile UE în ceea ce privește politica sa comercială. Comunicarea „Europa globală, concurând în lume” a fost urmată în 2010 de Strategia Europa 2020 și Comunicarea „Comerț, creștere și afaceri internaționale. Politica comercială – componentă-cheie a strategiei Europa 2020”, iar în 2012 de Comunicarea „Comerț, creștere și dezvoltare” [18, p.120] .

Ca entitate, UE deține cea mai ridicată pondere în comerțul internațional cu bunuri (33% din total în 2013, dacă ținem cont și de schimburile intracomunitare și 15,4% dacă excludem comerțul intracomunitar), în pofida diminuării treptate a acestei cote. Având în vedere doar schimburile extracomunitare, liderul de piață este urmat de China (13,8%), care a devansat în 2013 pentru prima dată SUA (13%) [35, p. 63].

Pornind de la literatura de specialitate și acordurile UE încheiate/în curs de negociere, apreciem că acestea se pot înscrie în șapte mari categorii:

(1) acorduri de liber schimb clasice, cu Mexic și Republica Africa de Sud din 2000 și Chile din 2002;

(2) acorduri care prevăd participarea unor țări la Piața unică, inclusiv prin mobilitatea forței de muncă dar excluzând politica agricolă comună (țările Zonei Economice Europene: Islanda, Norvegia, Liechtenstein);

(3) acorduri de uniune vamală excluzând agricultura și mobilitatea forței de muncă (Turcia din 1996);

(4) acorduri speciale cu „microstate” europene, Andorra, Monaco, San Marino;

(5) acorduri comerciale cu partenerii care intră sub incidența politicii europene de vecinătate – Acorduri de asociere, care includ și componenta unor Zone de liber schimb aprofundate și cuprinzătoare - ZLSAC (după cum este și cazul Republicii Moldova);

(6) acorduri comerciale cuprinzătoare, din „noua generație” (cum sunt cele încheiate recent cu Coreea de Sud, Singapore, Canada, dar și cele aflate în derulare cu SUA, Japonia, Malaysia, Vietnam, Thailanda, India, Mercosur);

(7) acordurile de parteneriat economic, cu țări din Africa-Caraibe-Pacific.

În opinia autorului Diaconu, zonele de liber schimb „aprofundate și cuprinzătoare” (ZLSAC) au un caracter foarte ambițios, având drept obiectiv combaterea obstacolelor în calea comerțului la frontiere și eliminarea celor din interiorul frontierelor. Unul dintre obiective este de a apropia mai mult legislația partenerilor comerciali de cea a UE în domenii legate de comerț

(„aprofundate”). În plus, domeniul de aplicare a acordurilor este foarte larg, abordând aspecte fundamentale pentru un regim comercial și de investiții moderne, transparent și previzibil, precum concurența, achizițiile publice și drepturile de proprietate intelectuală („cuprinzătoare”) [55, p. 137].

Republica Moldova a început relațiile sale cu UE după 27 august 1991 în calitate de succesor al URSS, ca și alte foste republici sovietice. La 20 iulie 1992 Comisia propune semnarea acordurilor de parteneriat și cooperare cu noile state independente, apărute în urma destrămării URSS. Negocierile în acest scop au început cu mai multe țări ale CSI, dar nu și cu Moldova. La 1 noiembrie 1993, și repetat la 28 ianuarie 1994 Republicii Moldova adresează președinților Consiliului European și Comisiei Europene scrisori, în care constată cu regret că Moldova este unica țară din spațiul Europei centrale și de est, cu care UE încă nu și-a definit relațiile. Insistența autorităților moldovenești de atunci a făcut pînă la urmă ca APC să fie negociat și semnat într-un termen destul de scurt – la 28 noiembrie 1994, la numai 10 luni de la ultimul mesaj al președintelui Snegur. Dat fiind că procesul de intrare în vigoare a acordului era de lungă durată, la 2 octombrie 1995 a fost semnat și la 1 mai 1996 a intrat în vigoare Acordul interimar privind comerțul între Republica Moldova și Uniunea Europeană, fapt care a permis o dinamizare a schimburilor comerciale.

Un alt pilon al formatului de cooperare strategică al Uniunii Europene este conferită de Parteneriatul Estic. Această inițiativă a fost lansată în 2009 la summitul de la Praga și reprezintă dimensiunea estică a Politicii Europene de Vecinătate. Alături de celelalte proiecte ale UE, Parteneriatul Estic urmărește să consolideze relațiile dintre Uniunea Europeană și cei șase vecini estici ai acesteia – Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina, prin promovarea valorilor europene de democrație, stat de drept, prosperitate economică și respectarea drepturilor omului. Principalul obiectiv este acela de a sprijini reformele socio-economice și politice în țările partenere, pentru atingerea acestuia fiind utilizate patru platforme multilaterale de acțiuni: democrație, buna guvernare și stabilitate; integrare economică și convergență cu politicile UE; securitate energetică; contacte interumane.

E de remarcat în acest sens și articolul publicat în revista Impact Strategic, și anume că extinderea au jucat un rol important în Europa pentru noile state membre, dar și pentru statele vecine. Țările incluse în Politica Europeană de Vecinătate, în partea de est a continentului, la graniță, iar apoi în cadrul Parteneriatului Estic, au fost supuse aceleiași atracții față de UE, dar nu li s-a oferit perspectiva integrării. Ideea originală a venit de la abordarea lui Barry Buzan, conform căreia, în cazul în care există diferențe uriașe la frontieră, există motive pentru conflicte și, per a contrario, în cazul în care există aceleași reguli, norme, niveluri de evoluție economică, nu există diferențe mari, posibilitatea de a călători și de a face comerț, spațiul pentru conflict este

foarte mic. O abordare post-modernă pentru un actor post-modern, UE, dar, de asemenea, o abordare liberală a securității prin interdependență.

Practic, UE oferă, prin Politica de Vecinătate, bani și know-how pentru transformarea sistemului normativ într-unul democratic și acces selectiv la piața comună. Apoi, în cadrul Parteneriatului Estic, oferta a fost mult mai concretă și specifică, cu modificări speciale pentru liberalizarea vizelor și accesul la Acordul Aprofundat și Cuprinzător de Liber Schimb al Uniunii Europene, deci acces mai larg la piața comună, dar în conformitate cu normele de concurență, precum și acces la călătorii fără viză dacă sunt respectate regulile de securitate și nu apare un exces de imigrație [55, p. 8].

Așadar, UE sprijină țările terțe (inclusiv țările candidate și țările în proces de aderare) în conformarea cu cerințele, de exemplu, a Politicii Agricole Comune (PAC), utilizând o serie de instrumente, printre care și Programul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală pentru țările din vecinătatea UE (ENPARD), lansat în 2012. Acesta asigură modernizarea strategică a agriculturii în țările din vecinătatea UE (țările Parteneriatului Estic), printre care și RM.

Anterior, oferirea de către Uniunea Europeană a Preferințelor Comerciale Autonome (ATP), ulterior aprobării de către Consiliul UE a Regulamentului Consiliului Uniunii Europene nr.55/2008 din 21 ianuarie 2008 privind introducerea unor preferințe comerciale autonome pentru Republica Moldova, a condiționat necesitatea creării unui mecanism de distribuire a cotelor la produsele originare din Republica Moldova pentru care au fost stabilite contingente tarifare. În acest sens a fost aprobată *Hotărârea Guvernului nr. 262 din 7 martie 2008* privind administrarea cotelor tarifare la exportul mărfurilor în Uniunea Europeană, în care se propune instituirea unui sistem de distribuire a cotelor la export reieșind din volumul de producție a întreprinderilor exportatoare și/sau capacitatea acestora de a valorifica cotele oferite [51, p. 5].

În ceea ce privește Acordul de comerț liber RM-UE, acesta presupune liberalizarea graduală (până la 10 ani din momentul semnării) a comerțului cu bunuri și servicii, libera circulație a forței de muncă, reducerea taxelor vamale, barierelor tehnice și netarifare, abolirea restricțiilor cantitative și armonizarea legislației RM la Acquis UE. Astfel, ZLSAC este parte a Acordului European de Asociere și aduce beneficii suplimentare economice pentru Republica Moldova.

Spre deosebire de regimul comercial RM-UE (ATP) care era un regim unilateral acordat de UE pe un termen limitat – ZLSAC va fi un acord multilateral încheiat pe o perioadă nelimitată, oferind beneficii la export mai mari decât ATP și o previzibilitate pe termen lung pentru afaceri și investiții.

În perioada 31 mai - 2 iunie 2010, a avut loc Misiunea de evaluare a Comisiei Europene privind ZLSAC. În cadrul acestei misiuni de evaluare, experții Comisiei Europene (CE) au avut

drept scop obținerea unei imagini clare a capacităților instituționale și legislative de negociere și implementare a ZLSAC pe câteva sectoare primordiale, precum: măsurile sanitare și fitosanitare; comerțul cu bunuri și servicii; barierele tehnice, tarifare și netarifare; drepturile de proprietate intelectuală; achiziții publice, facilitarea comerțului; administrarea vamală; servicii financiare și concurență. Ca urmare a Misiunii de evaluare, CE a prezentat recomandările oficiale la data de 26 octombrie 2010.

În baza recomandărilor respective, Ministerul Economiei, în calitate de organ coordonator al procesului de pregătire pentru lansarea viitoarelor negocieri pe ZLSAC a consolidat eforturile în comun cu toate instituțiile naționale responsabile și experții CE de Rang Înalt din cadrul instituțiilor nominalizate, a elaborat Planul de Acțiuni pentru realizarea Recomandărilor Comisiei Europene pentru instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană [17, p. 65].

Pe site-ul Ministerului Economiei se subliniază că obiectivul strategic de integrare europeană a marcat întregul set de politici promovate de Ministerul Economiei în domeniul comerțului exterior, eforturile fiind concentrate asupra finalizării negocierilor privind instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Așadar, Acordul privind instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, parafat la 28 noiembrie 2013 la Vilnius, deschide oportunități extraordinare pentru Republica Moldova, atât din perspectiva accesului pe piață a bunurilor și serviciilor autohtone, cât și susținerea și încurajarea transformărilor structurale profunde necesare pentru ridicarea competitivității economiei naționale. Evenimentul respectiv a fost precedat de implementarea Planului de acțiuni elaborat în baza recomandărilor Comisiei Europene pentru instituirea ZLSAC. Ministerul Economiei a exercitat funcția de coordonator al procesului de realizare a recomandărilor, elaborînd și prezentînd în total 11 rapoarte de progres [6, p. 130].

Totodată, în ultimii ani, situația sectorului agricol în Republica Moldova a devenit o adevărată îngrijorare pentru autoritățile publice responsabile de dezvoltarea politicilor și monitorizarea sectorului dat și pentru antreprenorii și populația ocupată în sector. Negocierea, parafarea și pregătirea pentru semnare a Acordului de Asociere sporise preocupările pentru acest sector, în special modul în care acesta va putea face față provocărilor liberalizării simetrice a comerțului exterior cu țările Uniunii Europene și Turcia. Republica Moldova a fost inclusă în lista UE cu privire la țările beneficiare de preferințe încă de la mijlocul anilor 90, iar din 2008 beneficia de preferințele comerciale autonome.

Astfel, așa după cum se poate de remarcat pe site-ul Serviciului de Acțiune Externă Europeană, la 27 Iunie 2014, Uniunea Europeană a semnat Acordul de Asociere și l-a aplicat

provizoriu de la 1 Septembrie 2014. Regulamentul UE privind Preferințele Comerciale Autonome pentru Republica Moldova continuă să fie în vigoare și coexistă cu ZLSAC. În 2013-2014, regulamentul a fost modificat pentru a cuprinde și scutirea de taxe vamale a vinului moldovenesc și să acorde cote duty-free pentru mere, prune și struguri de masă. Regulamentul se aplică pînă la 31 decembrie 2015, pentru a permite antreprenorilor de a se adapta în timpul perioadei de tranziție de la preferințele autonome la ZLSAC.

Prin urmare, ZLSAC stabilește o zonă de liber schimb între UE și Moldova, în conformitate cu principiile Organizației Mondiale a Comerțului. Aceasta elimină taxele de import pentru majoritatea mărfurilor comercializate între UE și Moldova și asigură accesul reciproc în mare parte la comerțul cu servicii. Aceasta include, de asemenea, dispoziții privind dreptul de stabilire, care permit companiilor moldovenești și din UE să creeze o filială sau o sucursală în mod nediscriminatoriu, beneficiind de același tratament ca și companiile naționale de pe piața partenerului [5, p.35].

După cum putem remarca din tabelul 3.6, A. Balan explică că în 2009 ponderea pe care o deținea UE era de 52,3% din total exporturi. La import această pondere a atins 43,4% în același an. Pentru o eventuală comparație, vom remarca că în cazul Moldovei, deși în anul 2009 s-a înregistrat o creștere a ponderii comerțului cu UE în totalul comerțului, aceasta, deocamdată, a devenit primul partener comercial al țării noastre, devansînd statele CSI. Deficitul balanței comerciale a RM cu UE în 2009 a fost de -744 milioane USD. Rata medie anuală a importurilor din UE s-a redus cu 32%, iar rata anuală medie a exporturilor respective s-a redus cu 17% [19, p. 57].

Tabelul 3.6. Comerțul exterior al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană (mil. USD)

Anul	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Export	130,3 7	123,83	140,85	171,24	211,02	296,18	443,38	537,66	679,30	820,1	678,5
Import	192,6 0	280,13	317,51	356,76	505,34	581,11	1125,34	1333,81	1825,62	2105,3	1422,5
Soldul balanței comerciale	-62,23	-56,30	- 176,65	- 185,52	- 294,31	- 284,93	-1191,50	-1591,46	-2316,00	- 1285,2	-744,0

Sursa: [19] Balan A. *Eficientizarea structurii comerțului exterior al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană*, Analele ASEM, ediția a VIII-a

Deducem din acest tabel că relațiile comerciale între Uniunea Europeană și Republica Moldova au evoluat într-un ritm moderat, iar ponderile deținute de exporturile și importurile RM în/din UE au crescut nesemnificativ. Referitor la geografia exportului Republicii Moldova către Uniunea Europeană, A.Balan remarcă că exportul este repartizat extrem de neuniform pe țări.

Pînă în prezent, România și Italia a devenit destinația preferată a exporturilor moldovenești, urmată de Germania, care în 2009 coboară pe locul trei. Poziția dominantă a Italiei poate fi explicată, în mare măsură, prin practicarea lohn-ului de către investitorii italieni în cadrul industriei textile, care pe baza materiilor prime importate, exporta aproape în totalitate produsele finite ale acestui sector. Articolelor textile, în general, le revine a doua poziție în structura exporturilor RM către UE. Așadar, dezvoltarea considerabilă a industriei textile din ultima perioadă se datorează contractelor în lohn, încheiate cu întreprinderile din țările-membre ale Uniunii Europene, atrase de forța de muncă ieftină din Republica Moldova. Dar acest avantaj competitiv este un succes efemer și temporar. Pentru o dezvoltare economică durabilă, Moldova trebuie să minimizeze dependența de acest gen de avantaj. Economia națională are un nivel de competitivitate relativ scăzut în context european și R. Moldova a atras investiții mai mici per capita, comparativ cu alte țări din regiune, datorită absenței unui cadru legislativ transparent și unei competiții regionale accentuate. Decalajul competitiv față de restul țărilor-membre UE nu poate fi ignorat, dată fiind importanța pieței europene pentru Moldova. Este foarte probabil ca acest decalaj să crească, întrucât perspectiva unei mai mari liberalizări și integrări a comerțului mondial, lăsând exportatorii moldoveni într-o situație critică. În ciuda deschiderii continue a comerțului exterior și a performanțelor semnificative ale exporturilor, exporturile autohtone încă nu sunt diversificate îndeajuns.

Tabelul 3.7. Comerțul exterior al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană (mil. USD)

Anul	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Export	728,93	1083,0	1013,0	1137,28	1246,01	1217,6	1332,5
Import	1704,24	2256,30	2319,01	2472,11	2568,0	1954,25	1973,7
Soldul balanței comerciale	-975,30	-1173,3	-1305,2	-1335,0	-1322,0	-736,7	-641,3

Sursa: Elaborată de autor, în baza sursei bibliografice 35.

Similar situației exporturilor, importurile R. Moldova cu țările-membre ale UE a fost extrem de inegale sub aspect geografic. Primele trei țări partenere în derularea importurilor sunt tot România, Italia și Germania, dar în ordine inversată. Ponderea mare a aceluiași țări în cadrul importurilor se explică, de asemenea, prin practicarea lohn-ului și, respectiv, prin aprovizionarea cu materii prime a întreprinderilor moldovenești cu care au fost semnate acordurile respective. Celelalte țări-membre ale Uniunii Europene dețin o importanță mai redusă, ceea ce înseamnă că potențialul acestor piețe nu este suficient exploatat. În același timp, vom remarca că în anul 2009 a avut loc o intensificare a relațiilor comerciale față de 2008 cu astfel de țări precum Bulgaria, Polonia, Regatul Unit al Barii Britanii și Irlandei de Nord, Spania, Suedia, Olanda, Ungaria etc. [19, p. 58].

Respectiv, în tabelul 3.7, se prezintă evoluția comerțului exterior al Moldovei cu Uniunea Europeană pe anii 2010-2014, conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova. E de remarcat faptul că soldul balanței comerciale este negativ și în continuă creștere.

Tabelul 3.8. Uniunea Europeană, comerțul cu Republica Moldova în 2014

Indicator	Unitate	Perioadă	Import	Export	Comerț total	Balanță
Anul trecut	Mil. Euro	2014	1,160	2,354	3,514	1,195
Clasamentul în calitate de partener al UE		2014	69	61	68	
Cota de piață în comerțul cu UE	%	2014	0.1	0.1	0.1	
Rata de creștere anuală	%	2013-2014	20.5	3.3		
Rata medie de creștere anuală	%	2013-2014	18.6	10.8		

Sursa: [35] European Union, *Trade in goods with Moldova*, European Commission

Pe când, conform Direcției Generale pentru Comerț al CE, comerțul Uniunii Europene cu Republica Moldova a evoluat după cum se prezintă în tabelul 3.8.

Respectiv, după cum este redat în tabelele cu titlurile „*Uniunea Europeană, comerțul cu Republica Moldova în 2014*” și „*Totalul de bunuri: Fluxul și balanța comercială a UE cu Moldova*”, comerțul bilateral al RM cu UE a crescut în 2014 cu 8%, în mare parte datorită creșterii puternice a importurilor din Moldova. Comerțul total s-a ridicat la 3,5 miliarde de euro sau cu 272 de milioane de euro mai mult decât în 2013.

Tabelul 3.9. Totalul de bunuri: Fluxul și balanța comercială a UE cu Moldova

Perioadă	Import			Export			Balanță	Comerț total
	Valoare, Mil. Euro	% Creștere	% Extra UE	Valoare, Mil. Euro	% Creștere	% Extra UE	Valoare, Mil. Euro	Valoare, Mil. Euro
2004	523		0.1	921		0.1	398	1,445
2005	439	-16.1	0.0	1,082	17.4	0.1	642	1,521
2006	520	18.4	0.0	1,185	9.6	0.1	665	1,705
2007	732	40.6	0.1	1,496	26.3	0.1	764	2,228
2008	754	3.0	0.0	1,715	14.6	0.1	961	2,469
2009	519	-31.2	0.0	1,246	-27.4	0.1	727	1,765
2010	585	12.8	0.0	1,563	25.4	0.1	977	2,148
2011	847	44.7	0.0	1,862	19.2	0.1	1,015	2,709
2012	944	11.4	0.1	2,038	9.4	0.1	1,094	2,982
2013	963	2.0	0.1	2,280	11.9	0.1	1,317	3,242
2014	1,160	20.5	0.1	2,354	3.3	0.1	1,195	3,514

% Creștere: variația relativă dintre perioada prezentă și precedentă

% Extra UE: import/export ca % din toți partenerii UE, de exemplu, excluzând comerțul din cadrul UE

Sursa: [62] European Union, *Trade in goods with Moldova*, European Commission

UE a importat din Moldova mărfuri în valoare de 1,16 miliarde de euro, în creștere cu un impresionant 20% sau cu 197 de milioane de euro comparativ cu 2013. Valoarea importurilor agricole din Moldova a crescut chiar și mai puternic, cu 31% în 2014, iar exporturile UE către Moldova au rămas stabile, în creștere cu doar 3% sau 75 de milioane de euro, ajungând la 2.35 miliarde de euro în 2014 [35, p.12-13].

În tabelul 3.10 se poate de observat că Uniunea Europeană este cel mai mare partener comercial al Republicii Moldova, iar 50.2% din comerțul Moldovei are loc cu UE, urmată de Rusia (15%), Ucraina (8.6%) și China (6.4 %). În 2014, exporturile UE către Moldova au constituit 2,354 milioane de euro în comparație cu 2,280 milioane de euro în 2013.

În aceeași perioadă, importurile UE din Moldova a crescut foarte dinamic, și anume cu 20,5%, ca să ajungă la 1,160 milioane de euro.

Tabelul 3.10. Totalul de bunuri: Principalii parteneri comerciali a Moldovei în 2014

Import				Export				Comerț total			
	Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global		Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global		Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global
	Global	3,869	100.0		Global	1,681	100.0		Global	5,550	100.0
1	UE28	1,875	48.4	1	UE28	909	54.1	1	UE28	2,784	50.2
2	Rusia	523	13.5	2	Rusia	309	18.4	2	Rusia	833	15.0
3	Ucraina	399	10.3	3	Bielorusia	98	5.8	3	Ucraina	478	8.6
4	China	351	9.1	4	Ucraina	80	4.7	4	China	357	6.4
5	Turcia	220	5.7	5	Turcia	76	4.5	5	Turcia	296	5.3
6	Bielorusia	104	2.7	6	Elveția	36	2.1	6	Bielorusia	202	3.6
7	SUA	56	1.4	7	Kazahstan	33	2.0	7	SUA	80	1.4
8	Japonia	33	0.9	8	SUA	24	1.4	8	Elveția	67	1.2
9	Elveția	31	0.8	9	Georgia	18	1.1	9	Kazahstan	53	1.0
10	Coreea de Sud	28	0.7	10	Noua Zeelandă	15	0.9	10	Japonia	34	0.6
1	UE 28	1,875	48.4	1	UE 28	909	54.1	1	UE 28	2,784	50.2

Sursa: [62] European Union, *Trade in goods with Moldova*, European Commission

Nemijlocit, exporturile cheie ale UE spre piața moldovenească sunt mașini și aparate, produse minerale, echipamente de transport, precum și produse chimice. În schimb, printre mărfurile importate din Republica Moldova sunt în principal textile și articole textile, mașini și aparate, produse vegetale și alte produse alimentare și băuturi.

De exemplu, după cum observăm în tabelul 3.11, pentru UE, comerțul cu Moldova reprezintă doar 0,1% din comerțul global. Moldova ocupă locul 68 între partenerii comerciali ai

UE, cu o cifră de afaceri de 3,514 milioane de euro în 2014, față de 3,242 milioane de euro în 2013 (tabelul 3.9).

La fel, A. Balan în studiul cu titlul „Eficientizarea structurii comerțului exterior al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană”, analizând exporturile Republicii Moldova către Uniunea Europeană denotă că ele sunt dezechilibrate din punctul de vedere al structurii, deoarece sunt extrem de concentrate pe câteva grupe de mărfuri care cuprind mai mult de jumătate din totalitatea lor: materii textile și articole din aceste materiale, piei brute, piei tăbăcite și articole din acestea, produse vegetale, produse alimentare, băuturi, tutun. Toate acestea vorbesc despre gradul limitat de diversificare a exporturilor RM către UE, dar și despre faptul că specializarea națională este orientată spre produse cu valoare adăugată redusă, cu utilizarea muncii puțin calificate, ieftine și incorporând un conținut sporit de resurse naturale, precum produsele agricole sau un conținut sporit de resurse energetice, precum produsele intermediare. Este evident că această specializare nu a fost în stare să dinamizeze exporturile Republicii Moldova către Uniunea Europeană [19, p. 58].

Tabelul 3.11. Totalul de bunuri: Principalii parteneri comerciali a Uniunii Europene în 2014

Import				Export				Comerț total			
	Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global		Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global		Partener	Valoare, Mil. Euro	% Global
	Global	1,685,003	100.0		Global	1,703,076	100.0		Global	3,388,079	100.0
1	China	302,049	17.9	1	SUA	311,035	18.3	1	SUA	517,162	15.3
2	SUA	206,127	12.2	2	China	164,777	9.7	2	China	466,826	13.8
3	Rusia	181,269	10.8	3	Elveția	140,365	8.2	3	Rusia	284,583	8.4
4	Elveția	96,633	5.7	4	Rusia	103,315	6.1	4	Elveția	236,998	7.0
5	Norvegia	86,792	5.2	5	Turcia	74,639	4.4	5	Norvegia	136,993	4.0
6	Japonia	55,211	3.3	6	Japonia	53,272	3.1	6	Turcia	129,013	3.8
7	Turcia	54,374	3.2	7	Norvegia	50,201	2.9	7	Japonia	108,483	3.2
8	Coreea de Sud	38,796	2.3	8	Coreea de Sud	43,196	2.5	8	Coreea de Sud	81,992	2.4
9	India	37,120	2.2	9	Emiratele Arabe Unite	42,756	2.5	9	India	72,587	2.1
69	Moldova	1,160	0.1	61	Moldova	2,354	0.1	68	Moldova	3,514	0.1

Sursa: [62] European Union, *Trade in goods with Moldova*, European Commission

În prezent, comerțul exterior cu produse agroalimentare între RM și UE derulează în baza regimului de comerț preferențial (ATP) acordat țării noastre de Comunitatea Europeană. Contingentele tarifare mai înalte obținute sunt pentru produsele din sectorul avicol, industria zahărului și a vinului. Cele pentru unele produse din sectorul vegetal sunt mici. În pofida limitării

exportului din RM prin cotele oferite de UE pentru unele produse agroalimentare, o bună parte din acestea nu pot fi valorificate (produsele de origine animalieră, cu excepția mierii), deoarece în mare parte acestea nu corespund standardelor sanitare și fitosanitare europene, iar producătorii autohtoni întâmpină dificultăți în procesul de adaptare a acestora [62, p. 6].

În mod important, Conceptul Strategiei în domeniul siguranței alimentelor a fost elaborat în conformitate cu prevederile Hotărârii Guvernului RM nr. 1125 din 14.12.2010 care stabilește planul de acțiuni al Republicii Moldova privind implementarea recomandărilor Comisiei Europene pentru instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și Programul de stabilizare și relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 790 din 01.12.2009. Principiul de bază al politicii privind siguranța alimentelor este aplicarea unei abordări integrate, de tipul „de la furcă la furculiță”, care să includă toate sectoarele lanțului alimentar, inclusiv producția de furaje, sănătatea plantelor și animalelor, bunăstarea animalelor, producția primară, procesarea alimentelor, depozitarea, transportul, comercializarea, precum și importul și exportul acestora.

De exemplu, reglementarea politicii din domeniul siguranței alimentelor a Republicii Moldova pentru anii 2011-2015 are ca bază prevederile Regulamentului CE nr. 178/2002 și ale altor acte legislative și normative ale UE, care fiind armonizate în legislația națională reglementează în mod clar atribuțiile competente și ale operatorilor din domeniul alimentar referitor la siguranța alimentelor și calitățile nutriționale, pentru a elimina orice suprapunere a domeniilor de competență.

În conformitate cu procedurile comunitare în vigoare, pentru exportul de produse de origine animalieră în spațiul european sunt necesare îndeplinirea următoarelor cerințe suplimentare:

1. includerea Republicii Moldova în lista țărilor terțe autorizate pentru exportul acestui tip de produse în UE;
2. autorizarea și evaluarea agenților economici producători din Moldova.

Pentru realizarea obiectivelor menționate, la etapa inițială se consideră absolut necesară certificarea sistemelor de management al întreprinderilor (ISO) și implementarea sistemului de siguranță a alimentului (HACCP). În vederea valorificării depline a preferințelor comerciale autonome acordate Republicii Moldova de către Uniunea Europeană, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a intensificat colaborarea cu autoritățile europene în vederea examinării posibilității de urgentare a includerii Republicii Moldova în lista țărilor autorizate pentru exportul în țările UE a produselor de origine animalieră. În acest context, în Republica Moldova cu regularitate se realizează misiunea de evaluare a grupului de experți al Comisiei Europene

(Directoratul General Sănătatea Animală și Protecția Consumatorului (DG SANCO, la moment noua denumire este DG SANTE)) care monitorizează armonizarea legislației naționale în domeniul sanitar-veterinar la acquis-ul comunitar și starea de lucru a întreprinderilor de producere și procesare a produselor de origine animalieră în perspectiva exportului acestui tip de produse pe piața Uniunii Europene.

La 12 iunie 2014, Republica Moldova, a finalizat negocierile pe marginea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv RM-UE (ALSAC) care, în opinia lui T.Robu, A.Daniliuc și A.Gribincea, va asigura integrarea economică a țării noastre în spațiul comunitar, presupunând și liberalizarea graduală a comerțului cu bunuri și servicii, reducerea taxelor vamale, libera circulație a forței de muncă, abolirea restricțiilor cantitative etc. La 27 iunie 2014, la Bruxelles, Republica Moldova, Georgia și Ucraina au semnat acordurile de cooperare politică și de asociere, parte a căruia se constituie și Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv. Dacă Acordul de Asociere reprezintă partea politică și economică a proceselor integraționiste ale celor trei țări, atunci ALSAC ține de procesele integraționiste din domeniul comercial [113, p. 1].

Diaconu susține că semnarea acordului Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv cu UE ar asigura posibilitatea ca economia Republicii Moldova să atingă standardele UE în ceea ce privește competitivitatea, precum și locul său în economia mondială. Acesta, la rândul său, va deschide noi posibilități nu doar pentru comerțul UE – Republica Moldova, dar și pentru comerțul Moldovei cu restul lumii, avînd în vedere recunoașterea la nivel mondial a normelor și standardelor Uniunii Europene. Noile oportunități ale pieței UE și standardele de producție mai ridicate în Moldova vor impulsiona investițiile, vor stimula modernizarea agriculturii și îmbunătățirea condițiilor de muncă. Astfel, Moldova va beneficia de noi oportunități comerciale și de un acces mai ușor la piața UE [55, p. 91].

De remarcat, că acordul privind crearea Zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană presupune liberalizarea graduală a comerțului cu bunuri și servicii, reducerea taxelor vamale (taxa vamală zero la importul produselor industriale moldovenești), abolirea restricțiilor cantitative, barierele tehnice și netarifare. La fel, Republica Moldova își asumă responsabilitatea de a continua ajustarea cadrului legislativ, normativ și instituțional în domeniul administrării vamale, regulilor de origine, evaluării conformității produselor, concurenței, proprietății intelectuale la cel al Uniunii Europene, necesare pregătirii țării pentru un regim liberalizat cu UE. Cert e că noul acord va oferi oportunități mult mai mari decît cel actual, iar conform unui studiu efectuat de experții UE, unele rezultate preliminare fiind anunțate recent, acordul de liber schimb cu UE ar putea duce la creșterea anuală a exporturilor moldovenești cu până la 16%, iar a PIB-ului cu 5,6% [55, p. 53].

Totodată în domeniul implementării ZLSAC, pe pagina web al Direcției Taxare și Uniune Vamală al Comisiei Europene, se spune că Acordul de Asociere semnat de Republica Moldova a stabilit în continuare subcomitete vamale, care vor oferi o platformă pentru intensificarea dialogului pe probleme vamale. Aceste comitete vor fi responsabile pentru monitorizarea convergenței legislației și a procedurilor conform angajamentelor ZLSAC. Cooperarea în sectorul vamal cu Republica Moldova se bazează pe cadrul strategic, aprobat de Republica Moldova în luna octombrie 2011. Cadrul strategic se bazează pe trei priorități interdependente, și anume:

- Benzi de comerț sigure și fluide, în special prin facilitarea maximă a comerțului pentru afaceri de încredere cu clienți care acționează ca o verigă în lanțul de aprovizionare;
- Managementul riscului și lupta împotriva fraudei, în special pentru a elimina comerțul ilegal, prin dezvoltarea de gestionare a riscului și schimbul de informații vamale din timp; și
- Investițiile în modernizarea vamală, în special prin realizarea convergenței legislației și a procedurilor vamale în conformitate cu reformele ZLSAC.

Grupuri de lucru au fost create cu Republica Moldova în cadrul Programului Vămile Uniunii Europene 2020, în scopul de a implementa obiectivele și activitățile specifice cuprinse în Cadrul Strategic. Prioritățile pe termen mediu pentru Republica Moldova vor fi aderarea la Convenția regională cu privire la regulile pan-euro-mediteraneene referitor la regulile preferențiale de origine, Convenția privind regimul de tranzit comun și punerea în aplicare a schemelor operatorului economic autorizat.

Instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) între Republica Moldova și Uniunea Europeană va permite accesul pe piața comunitară pentru aproape toate produsele agroalimentare moldovenești. UE a acordat RM o perioadă de tranziție de până la 10 ani pentru adaptarea standardelor naționale la cele comunitare. Totodată, RM va putea monitoriza produsele europene care vor intra pe piața moldovenească, astfel protejînd produsele sensibile prin impunerea unor cote pentru UE. Deschiderea pieței RM pentru produsele europene se va face treptat, timp de 10 ani. Produsele agroalimentare moldovenești sensibile pe piața comunitară sunt: grâul, orzul, porumbul, zahărul alb, vinurile, carnea și produsele din carne, producția de ouă, produsele lactate, anumite fructe și legume [55, p. 96].

Un alt aspect deosebit de important este modul în care Uniunea Europeană va trata procesul de integrare europeană al Republicii Moldova. În cadrul Summitului de la Riga, oficialii UE au reiterat ideea că Uniunea Europeană nu este pregătită și nici dornică să își extindă granițele în viitorul apropiat, adăugînd că nici statele partenere nu sunt încă pregătite să facă parte din UE. Cu toate acestea, participanții la Summit au recunoscut aspirațiile europene și opțiunea europeană a partenerilor estici ai UE, așa cum sunt acestea stipulate în Acordurile de

Asociere. Prin urmare, Republicii Moldova i se oferă totuși o perspectivă de aderare/integrare europeană, fie ea și pe termen nedefinit. În acest context, Matache-Zaharia apreciază că, pe termen mediu, este posibil ca Republica Moldova să încerce să negocieze lista criteriilor ce ar trebui îndeplinite pentru a fi eligibilă pentru aderarea la UE.

Așadar, ALSAC presupune crearea unui cadru de comerț preferențial simetric cu țările UE sau care va asigura eliminarea barierelor rămase în calea exportatorilor autohtoni pe piața UE și a Turciei și, corespunzător, liberalizarea importurilor europene și a celor turcești pe piața locală. Clipa susține că semnarea acordului este o provocare majoră pentru anumite sectoare de producere, cu precădere agroalimentar, fapt care i-a acordat acestuia un loc aparte în negocierea acordului. La fel, semnarea acestuia ar putea produce tensiune în relațiile politice și economice cu unii parteneri estici, care ar putea atrage după sine situații de criză în alte sectoare, în special cel gazifer. Iar riscurile cele mai mare relevă din sectorul de producere slab pregătit, carențele în sistemul de funcționare a multor instituții publice care sunt direct sau indirect responsabile de a asigura un mediu de afaceri facilitator, procesul temperat de modernizare a infrastructurii calității și fizice și instabilitatea politicilor ș.a. [55, p. 9].

În fișa elaborată de către Comisia Europeană se spune că comerțul este în creștere în mod semnificativ, datorită exporturilor moldovenești. O creștere bruscă în comerț a început deja în 2014, înainte de semnarea Acordului de Asociere. În mare parte, importurile UE din Moldova au crescut cu 20% și importul de produse agricole cu peste 30%. Exporturile UE către Moldova rămân stabile și nu a existat nici o creștere bruscă a exporturilor UE în Moldova.

Exporturile către UE a unor produse moldovenești s-au dublat sau chiar triplat în primele șase luni ale instaurării zonei de liber schimb. Aceste produse sunt: mierea, strugurii, fructele uscate, grâul, orzul, zahărul, articolele din piele, firele sintetice și anumite mașini. Exporturile de vin, covoare și unele produse de îmbrăcăminte, de asemenea, au crescut semnificativ. De asemenea se menționează că Moldova face progrese în a se conforma la cerințele sanitare ale UE. Acest lucru înseamnă că, din noiembrie 2014, caviarul moldovenesc poate fi acum vândut în UE. Se negociază și admiterea ouălor din Moldova pe piața UE.

În acest sens, a fost lansat un mecanism de facilitare specială pentru afacerile mici și mijlocii care va oferi ajutor băncilor locale facilitând accesul întreprinderilor mici și mijlocii la obținerea de fonduri de la băncile locale pentru modernizarea afacerilor lor. Acest mecanism de facilitare este o inițiativă comună a Comisiei Europene, Băncii Europene de Investiții și Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare [60, p. 67].

La fel, pe pagina web a Comisiei Europene, Direcția Comerț, se reiterează că UE va continua să acorde asistență consultativă și financiară pentru a-i permite Republicii Moldova să îndeplinească obiectivele acordului de liber schimb și să continue reformele întreprinse.

Antreprenorii din UE și din Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a intra în contact unul cu celălalt în vederea exploatării oportunităților și pentru a găsi parteneri de afaceri, de exemplu prin intermediul camerelor de comerț ori asociațiilor de afaceri. Întreprinderile mici și mijlocii ar trebui să utilizeze, de asemenea, oportunitățile de finanțare oferite de programele de facilitare specială înființate pentru a le ajuta în acest sens [62, p. 9-10].

Tabelul 3.12. Comerțul exterior al republicii moldova în anul 2016*

	Export		Import		Balanța Comercială (export-import)
	total	pondderea %	total	pondderea %	
Total	2,044,610.76	100	4,020,356.96	100	-1,975,746.20
Țările CSI - total	414,185.25	20.26	1,027,442.11	25.56	-613,256.86
Țările Uniunii Europene - total	1,331,898.45	65.14	1,973,711.55	49.09	-641,813.09
Celelalte țări ale lumii - total	298,527.05	14.60	1,019,203.30	25.35	-720,676.25

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor Serviciului Vamal (declarațiile vamale de export și import a agenților economici)

* **Notă:** Informația nu include operațiunile de export-import a întreprinderilor și organizațiilor din partea stîngă a Nistrului și mun. Bender.

Tabelul 3.13. Comerțul exterior al republicii moldova în anul 2017*

	Export		Import		Balanța Comercială (export-import)
	total	pondderea %	total	pondderea %	
Total	2,425,118.34	100	4,831,412.23	100	-2,406,293.89
Țările CSI - total	462,906.30	19.09	1,206,060.00	24.96	-743,153.69
Țările Uniunii Europene - total	1,596,903.60	65.85	2,389,113.27	49.45	-792,209.67
Celelalte țări ale lumii - total	365,308.44	15.06	1,236,238.97	25.59	-870,930.53

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor Serviciului Vamal (declarațiile vamale de export și import a agenților economici)

* **Notă:** Informația nu include operațiunile de export-import a întreprinderilor și organizațiilor din partea stîngă a Nistrului și mun. Bender.

Republica Moldova a exportat în anul 2017 mărfuri în valoare de peste 2,4 miliarde dolari (2425,1 mil. dolari SUA), în timp ce importurile au fost de aproape două ori mai mari, depășind 4,8 miliarde dolari (4831,4 mil. dolari SUA). Comparativ cu anul 2016, exporturile au crescut cu 18,6%, iar importurile s-au majorat cu 20,2%. Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi în anul 2017 a fost de 49,8%, comparativ cu 49,1% în anul 2016.

Cu țările Uniunii Europene (UE-28), balanța comercială s-a încheiat cu un deficit de 792,2 mil. dolari SUA (în anul 2016 – 641,8 mil. dolari SUA), iar cu țările CSI – de 743,2 mil. dolari SUA (în anul 2016 – 613,3 mil. dolari SUA).

Importurile de mărfuri din țările Uniunii Europene (UE-28) s-au cifrat la 2389,1 mil. dolari SUA (cu 21,1% mai mult față de anul 2016), deținând o pondere de 49,4% în total importuri (49,1% – în anul 2016). Importurile de mărfuri provenite din țările CSI au avut o

valoare de 1206,1 mil. dolari SUA (cu 17,4% mai mare decât în anul 2016), care echivalează cu o cotă de 25,0% în totalul importurilor (25,6% – în anul 2016).

În același timp, exporturile spre piața comunitară sunt limitate nu doar din cauza dificultăților întâmpinate de către exportatori privind conformarea cu cerințele de calitate și securitate alimentară, dar și din cauza competitivității reduse a acestora determinate de: starea factorilor fundamentali de producție; potențialul economic și comportamentul (managerial, comercial, investițional, economico-financiar) al agenților economici; starea mediului concurențial; condițiile cererii (sortimentul și calitatea produselor solicitate preponderent, standardele de calitate); legăturile cu industriile de prelucrare (calitatea și prețul inputurilor).

Derularea comerțului exterior între RM și UE nu este afectat de bariere tarifare, netarifare și tehnice. Acesta este influențat de o serie de factori precum: accesul limitat la piață, fluctuațiile prețurilor, expunerea la o multitudine de factori de risc, costul mijloacelor de producție etc. În prezent, Guvernul RM întreprinde măsuri în scopul eliminării barierelor tarifare și netarifare, deoarece acesta este un element extrem de important în vederea creării premiselor pentru stimularea comerțului exterior, îmbunătățirea mediului de afaceri și reducerea poverii administrative asupra prețurilor și tarifelor [62, p. 6-7].

Noi suntem de acord cu G.Belostecinic care susține că trebuie să conștientizăm și faptul că integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană nu trebuie să reprezinte un scop în sine, ci o cale posibilă de dezvoltare economică și socială a țării, de creștere a nivelului de trai al populației. La fel, integrarea europeană reprezintă un proces care implică atât beneficii, cât și unele riscuri. Este firesc că atunci când un popor acceptă să adere la anumite structuri, el renunță voluntar într-o anumită măsură la suveranitatea proprie și acceptă impunerea regulilor structurii respective [33, p. 29].

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Cercetările efectuate în acest capitol au demonstrat că tranziția spre economia de piață, a fost influențată negativ de dependența mult prea puternică a Republicii Moldova de piețele din Est, fapt ce a produs instabilitatea prețurilor și a cadrului juridic cu partenerii tradiționali din ex-URSS. În condițiile existente, o importanță deosebită o are reorientarea și restructurarea relațiilor economice internaționale ale Republicii Moldova. Cel mai apropiat mare nucleu de dezvoltare fiind Uniunea Europeană, relațiile cu statele ei membre au o deosebită importanță pentru Moldova.

2. Pentru Moldova, accesul pe piețele străine este un element esențial ce determină creșterea exporturilor. În acest context, anume integrarea regională este un fenomen ce stimulează penetrarea pe noi piețe de desfacere, atragerea investițiilor străine, dezvoltarea economică.

3. Cercetările indică oportunitățile Republicii Moldova de fortificare a comerțului exterior în condițiile aplicării sancțiunilor economice. Astfel, putem concluziona că parcursul european al Republicii Moldova înseamnă instrumentul principal în acest sens: diversificarea exporturilor și importurilor, dezvoltarea sustenabilă a unei economii de piață, reforme pentru combaterea corupției, dezvoltarea statului de drept.

4. Datorită asocierii cu Uniunea Europeană, Republica Moldova deja simte un impact pozitiv în procesul de fortificare a comerțului exterior. Printre cele mai importante oportunități putem menționa: Accesul pe piața comunitară pentru aproape toate produsele agroalimentare moldovenești, ce va stimula producerea produselor competitive la standarde europene; Condiții pentru atragerea investițiilor străine în sectoare strategice ale economiei naționale; Interconectarea Republicii Moldova la rețeaua energetică și conductei de gaze europene; Participarea în cadrul politicilor europene, ceea ce dă posibilitate Republicii Moldova în rând cu statele europene să promoveze dezvoltarea sustenabilă și stabilitatea; Protecția mediului ambiant, utilizarea eficientă a resurselor oferite de natură.

5. În condițiile unui mediu internațional înalt competitiv este foarte important pentru Republica Moldova să determine sectoarele în care deține anumite avantaje comparative vis-a-vis de principalii săi concurenți. Astfel pentru o organizare mai eficientă a operațiunilor de comerț exterior.

6. Comerțul exterior este important pentru economia națională întrucât Republica Moldova este un stat de dimensiuni mici, iar condițiile de autarhie sau izolare sunt inadmisibile avînd și un potențial redus natural și o piață de desfacere mică. Așadar, evidențiem patru factori, a căror prezență contribuie la integrarea economiilor naționale: un nivel comparabil al dezvoltării economice, relații comerciale aprofundate, premise geografice și premise politice.

7. Republica Moldova trebuie să efectueze măsuri radicale în restructurarea economiei naționale, promovarea reformelor și să asigure modificări în domeniul diversificării exporturilor pentru reducerea dependenței de importurile și de piețele de desfacere din CSI, optimizarea structurii exportului și a reduce semnificativ deficitul balanței comerciale și a spori eficiența operațiunilor de export-import.

8. În concluzie, comerțul exterior al Republicii Moldovei trebuie să înregistreze creșteri întrucât acesta stimulează creșterea economică, oferă posibilitatea utilizării noilor realizări tehnologice ale altor națiuni, stimulează activitatea companiilor străine de investiție a capitalului, contribuie la obținerea mărfurilor care nu se produc în țară, ridică nivelul cerințelor consumatorului și, finalmente, contribuie la ridicarea nivelului de viață al populației autohtone.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările științifice efectuate referitor la impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova ne-au permis să elaborăm o serie de concluzii:

1. Creșterea economică durabilă la nivel național poate fi asigurată numai în baza implementării unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în condițiile implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale [15, p.355];

2. Cercetările au demonstrat că tranziția spre economia de piață, a fost influențată negativ de dependența mult prea puternică a Republicii Moldova de piețele din Est, fapt ce a produs instabilitatea prețurilor și a cadrului juridic cu partenerii tradiționali din CSI. [17, p.65].

3. Relațiile comerciale internaționale joacă un rol pozitiv în dezvoltarea economico-socială a diverselor zone pe glob, fiind necesar identificarea unor schimbări în integrarea regională pentru diversificarea relațiilor comerciale internaționale [16, p.86];

4. Oportunitățile Republicii Moldova de fortificare a comerțului exterior în condițiile aplicării sancțiunilor economice. Astfel, putem concluziona că parcursul european al Republicii Moldova înseamnă instrumentul principal în acest sens: diversificarea exporturilor și importurilor, protecția economiei naționale de concurența altor state [10, p.231];

5. Cercetarea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova au demonstrat că din cauza nediversificării relațiilor comerciale internaționale s-au redus semnificativ exporturile produselor naționale [5, p.32];

5. Dezvoltarea relațiilor comerciale internaționale prin implementarea diplomației economice pentru extinderea exporturilor și importurilor tehnologiilor avansate [7, p.231];

6. Cercetarea impactului sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova au demonstrat că din cauza nediversificării relațiilor comerciale internaționale s-au redus semnificativ exporturile produselor naționale [6, p.130];

8. Implementarea Acordului de Asociere și cel de liber schimb comprehensiv și aprofundat soluționează problemele comerțului exterior prin diversificarea exporturilor și atingerea unui nivel mai înalt în competitivitatea produselor la nivel național [18, p.120];

9. Cercetările au demonstrat că prin majorarea exporturilor produselor naționale, importurile tehnologiilor avansate și atragerea investițiilor străine directe va fi posibil

dezvoltarea sustenabilă a economiei la nivel național. Astfel, putem concluziona că parcursul european al Republicii Moldova înseamnă instrumentul principal în acest sens [8, p.76].

Recomandări:

Concluziile formulate elucidează problema științifică soluționată, care constă în demonstrarea necesității complexului de măsuri din punct de vedere științific și metodologic care presupun implementarea unor politici comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior al Republicii Moldova, pentru reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale, iar recomandările elaborate vin să completeze gradul de soluționare a problemei:

1. Elaborarea și implementarea unor politici comerciale, coordonate de Guvernul Republicii Moldova, cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior, în condițiile implementării Acordului de Asociere la Uniunea Europeană;

2. În scopul implementării Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, se propune atât Ministerului Economiei și Ministerului de Externe și Integrării Europene cât și altor instituții statale să informeze agenții economici despre oportunitățile ALZSAC;

3. Implementarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 elaborată de Ministerul Economiei și Infrastructurii, pentru majorarea exporturilor, importul tehnologiilor avansate și atragerea investițiilor străine directe;

4. Aprobarea unui program amplu elaborat de Ministerul Economiei și Infrastructurii pentru diversificarea exporturilor în consecință reducerea pierderilor în urma aplicării sancțiunilor economice la nivel bilateral;

5. Instituirea unui cadru eficace de colaborare interministerială pe linie economică dintre Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și instituțiile de profil din țară, între care Ministerul Economiei și Infrastructurii, Ministerul Finanțelor, Camera de Comerț și Industrie și Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului, pentru majorarea exporturilor și atragerea investițiilor și tehnologiilor noi;

6. Guvernul Republicii Moldova să consolideze și să aprofundeze cadrul juridic al relațiilor comercial-economice cu țările străine, între care Acordurile Interguvernamentale de cooperare economică, Acordurile privind evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale pe venit și capital;

7. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Misiunile Diplomatice, Ministerul Economiei și Infrastructurii să organizeze promovarea unei imagini economice favorabile

Republicii Moldova care joacă un rol indispensabil în obținerea performanțelor economice externe.

BIBLIOGRAFIE

1. Abel A.B. and Bernanke B.S. Macroeconomics. -New York: Addison-Wesley, 4th ed., 2001. p.101.
2. Abramovitz M. What Economists Don't Know About Growth. Challenge. January/February, 1999. p. 201.
3. Acord din 09.02.93 între Guvernul Republicii Moldova și Consiliul Miniștrilor - Guvernul Federației Ruse cu privire la comerțul liber //Tratate internaționale 21/37, 1999
4. Acord privind comerțul liber între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, din 13.11.2003, Ratificat prin Legea R.Moldova nr.22-XV din 12.02.2004
5. Antoci N. European integration dimension of Republic of Moldova as development path in a globalization setting. In .Eastern European Journal of Regional Studies Volume 1/ Issue 2/ December 2015., p.32-39 ISSN: 1857-436X EDITED BY Centre for European Integration Studies Academy of Economic Studies of Moldova, 0,5 c.a.
6. Antoci N. L'impact des investissements directs extérieurs sur le commerce extérieur. În: Anuar științific VOL/X, Chișinău 2012 IRIM, p.129-134; ISBN 978-9975-9699-1-8, 0,5 c.a.
7. Antoci N. Premisele dezvoltării economiei naționale în contextul aderării la spațiul economic. În *Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică* „Creșterea economică în condițiile globalizării,, ediția a XI-a dedicată aniversării a 70-a de la fondarea primelor instituții științifice 13-14 octomb 2016,INCE,p..231-236; ISBN978-9975-4000-6-0, 0,53 c.a.
8. Antoci N. Aspecte comparative privind formarea profesională în unele țări ale Uniunii Europene. În: Anuar științific VOL/XII Chișinău 2013 IRIM, p.76-83; ISBN 978-9975-9699-1-8, 0,54 c.a.
9. Antoci N., Cavaliuc L. Procesul migraționist și exodul intelectual din Republica Moldova,(2001-2012).În: RI PLUS Nr.1 Chișinău 2012,IRIM p.80-84; ISSN1857-4440, 0,40 c.a.
10. Antoci N. Foreign trade of republic of Moldova from the perspective of economic sanctions. In *Scientific symposium of young researchers*, Ed. a 13-a (April 23-24, 2015) ASEM, 2015. p.231- 234 ISBN 978-9975-75-748-5. 0,45 c.a.
11. Antoci N. Corelația dintre diminuarea schimburilor comerciale și securitatea economiei naționale a R.M._ În: *Materialele Conferinței științifico-practică- internațională „Impactul politicii externe asupra interesului national*, IRIM, Chișinău 2015, ISBN 978-9975-4023-9-2. 0,53 c.a.

12. Antoci N . Dinamica Investițiilor străine în economia Republicii Moldova. În: *Materialele Simposionului științific internațional: „Sectorul serviciilor în secolul XXI: realizări, probleme și perspective”*, USM Chișinău, 2012, p.77-84. 0,55 c.a.
13. Antoci N. Dimensiunea economică a securității naționale a R.M. prin prisma sancțiunilor economice. În: *Materialele Conferinței dedicată aniversării a 20 de ani a învățământului economic la USARB „Aspecte ale dezvoltării potențialului economico-managerial în contextul asigurării securității naționale”* Bălți 2015, p.165-168, ISBN 978-9975-132-35-0. 0,35 c.a
14. Antoci N. Impactul sancțiunilor economice asupra dezvoltării economiei naționale prin prisma politicilor comunitare. În: *Materialele Conferinței științifico-practică- internațională „Managementul public și guvernanta în Uniunea Europeană”*, IRIM, Chișinău 2015, p.68-75 , ISBN 978-9975-56-241-6. 0,52 c.a.
15. Antoci N. Direcții strategice de dezvoltare a activității economice externe a Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice-internaționale „Creșterea competitivității economice în contextul formării societății bazate pe cunoaștere”*, USM, Chișinău 2016 , p.355-367, ISBN 978-9975-56-241-6. 0,82 c.a.
16. Antoci N. Particularitățile și tendințele de dezvoltare a comerțului internațional. În: RI PLUS Nr.2 Chișinău 2015, IRIM p.185-197 ISSN1857-4440. 0,90 c.a.
17. Antoci N. Strategic directions of development of foreign economic activity of Moldova În: *Materialele Conferinței EUREM 2016 “Modern issues of EU development and relations between UE and Moldova”*, ASEM, Chișinău 2016 p.60-68, ISBN- 978-9975-3005-4-4. 0, 55 c.a.
18. Antoci N., Guțu L. The objectives and impact of R&D state aids within European Union. În: RI PLUS Nr.1 Chișinău 2015, IRIM p.119-127; ISSN1857-4440. 0,55
19. Balan A. Eficientizarea structurii comerțului exterior al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, *Analele ASEM*, ediția a VIII-a.
20. Baltag I. CSI: 16 ani de activitate. *Studia Universitatis, Seria “Științe exacte și economice”*, 2007, nr.8, <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/14.-p.103-106.pdf> (vizitat 11 ianuarie 2015)
21. Ban I.M. Specializarea internațională și avantajul competitiv, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, 2010, http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2010/relatii_economice_internationale/Ban_Irina_RO.pdf (vizitat 11 martie 2016)
22. Banneheka S., Bystrov I., Sunt sancțiunile economice ”ucigași ai creșterii”?, http://www.upm.ro/facultati_departamente/ea/RePEc/oeconomica/2014/oeconomica1401_01.pdf (vizitat 22 martie 2015)
23. Barber J. Economic Sanctions as a Policy Instrument, *International Affairs*, vol. 55, n.3, 1979, p. 367-385

24. Barro R.J. and Sala-i-Martin X. Economic Growth. Cambridge: MIT Press, 2nd ed. 2003. p.301.
25. Baumol, W.J. The Free-market Innovation Machine: Analysing the Growth Miracle of Capitalism. Princeton: Princeton University Press, 2002. 301 p.
26. Bayard T.O., Pelzman J., Perez-Lopez J. Stakes and Risks in Economic Sanctions, World Economy, vol. 6, no.1, 1983, p. 73-87.
27. Ball D.A. McCulloch Wendell H. Jr International Business. The Challenge of Global Competition. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc., 1996. 775 p.
28. Bal, A., Gavrilă Il., Suciu Marta-Cristina. Liberalizarea schimburilor economice externe. Avantaje și riscuri pentru România. București: Ed. Economică, 2003. 455 p.
29. Balassa, B. Tariff reductions and trade in manufacturers among the industrial countries.// The American Economic Review No.56, 3, 1966. p. 466-473.
30. Balassa, B. and Associates. The Structure of Protection in Developing Countries. Baltimore: John Hopkins University Press, 1971. 599 p.
31. Bari I. Globalizare și probleme globale. București: Editura Economică, 2001. 455 p.
32. Barro R.J. and Sala-i-Martin X. Economic Growth. Cambridge: MIT Press, 2nd ed. 2003. p.301.
33. Belostecnic G. Competitivitatea și inovarea în contextul integrării europene, Akademos, 52 - nr. 1 (28), martie 2013
<http://bsclupan.asm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/226/Nr%201%2c%202013%2c10%20pdf.pdf?sequence=1> (vizitat 25 aprilie 2015)
34. Bierman S. Strange World of Russian Sanctions Levies Uneven Penalties,
<http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-02-18/the-strange-world-of-russian-sanctions-levies-uneven-penalties> (vizitat 10 septembrie 2015)
35. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2017. Chișinău: Statistica, 2006 – 2017. <http://cis.gov..md/statistica> (vizitat 28.12.2017).
36. Bonetti S. Distinguishing Characteristics of Degrees of Success and Failure in Economic Sanctions Episode, Applied Economics, vol. 30, 1998, p. 805-813.
37. Bugaian L. Managementul strategic al costurilor. Chișinău: Editura USM. 2007. 355 p.
38. Calus K. Russian Sanctions against Moldova. Minor Effects, Major Potential, Centre for Eastern Studies, No. 152 of 06.11.2014, p. 79-98
39. Canadian Sanctions Related to Russia. <http://www.international.gc.ca/sanctions/countries-pays/russia-russie.aspx?lang=eng> (vizitat 17 martie 2015).
40. Caruso, R., 2003, The Impact of International Economic Sanctions on Trade. An Empirican Analysis, <http://econwpa.repec.org/eps/it/papers/0306/0306001.pdf> (vizitat 11 iunie 2016)

41. Chivriga V. Studiu comparativ al legislației în materie de comerț exterior (conform situației la 01.07.2008), Inst. Pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Chisinau: IDIS „Viitorul”, 2008
42. Cîmpean O.V. Politica externă și de securitate a Uniunii Europene. Definirea interesului european și dezvoltarea relațiilor strategice partenariale. Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca 2013
43. Clipa V. Republica Moldova: provocări și perspective ale integrării în Uniunea Vamală Rusia - Kazakhstan-Belarus vs. Semnarea acordului de Comerț Liber Aprofundat și Comprehensiv cu Uniunea Europeană, Institutul Național de Cercetări Economice, Chișinău 2013
44. Cloșcă I., Codiță D. Dicționar enciclopedic de drept internațional umanitar, Volumul I: A-L, Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2013, p. 173
45. Chircă S. Valori fundamentale noi - premisă inițială a integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Conferința internațională „România și Republica Moldova. Potențialul competitiv al economiilor naționale. Posibilități de valorificare pe piața internă, europeană și mondială”. București, 2004. p.61-64.
46. Chistruga B. Integrarea postindustrială a țărilor Europei Centrale și de Est: aspecte teoretico-aplicative. Teza DH. Chișinău, 2006. 479 p.
47. Ciubotaru M. Tendințe în dezvoltarea economică. Republica Moldova: dimensiunile reformelor. Chișinău: Pontos, 2002, p.99.
48. Cobzaru I. Relații Economice Internaționale. București: Ed. Economică, 2000. 240 p.
49. Cojuhari A. Cercetări de marketing. Chișinău: Editura Evrica, 2006. 264 p.
50. Costandachi G. Surprizele comerțului extern 2015,
<http://jurnal.md/ro/economic/2015/3/16/surprizele-comertului-extern-2015/> (vizitat 02 februarie 2016)
51. Council Regulation (EC) No 55/2008 of 21 January 2008 introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation (EC) No 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:02008R0055-20140220&from=EN> (vizitat 11 martie 2015)
52. Daniel W. The Sanctions Paradox. Economic Statecraft and International Relations, Cambridge University Press, 1999, p. 342
53. DeLong J.B. and Summers L.H. Equipment Investment and Economic Growth: How Strong is the Nexus? Brookings Papers on Economic Activity, 1992. p.301.
54. Diaconu R. Răzbunarea economică a Rusiei împotriva Republicii Moldova: Patru embargouri într-un an, <http://cursdeguvernare.ro/razbunarea-economica-a-rusiei-impotriva-republicii-moldova-patru-embargouri-intr-un-an.html> (vizitat 06 decembrie 2015)

55. Diaconu V. Analiza schimburilor comerciale ale Republicii Moldova cu UE și perspectivele semnării acordului ZLSAC, Studia Universitatis, Seria "Științe exacte și economice" 2014, nr.7(77), <http://oaji.net/articles/2015/2054-1432216111.pdf> (vizitat 05 martie 2015)
56. Doga V. Aspecte în relansarea micului business din Republica Moldova în contextul integrării europene /V.Doga, E.Graur, S.Rusu// Simpozion național cu participare internațională: Perspective ale dezvoltării agriculturii în competiția pentru integrarea în Uniunea Europeană. București: USAMV, 2005. p.22-26.
57. Drăgoi A., Rusia – post sancțiuni. Implicații ale tensiunilor cu UE și SUA asupra evoluției economiei în 2014, <http://www.iem.ro/fisiere/Sinteze-comunic%C4%83ri/RUSIApost%20sanctiuni.pdf> (vizitat 15 februarie 2016)
58. Dumitrescu Sterian, Bal Ana. Economie Mondială. București: Editura Economică, 2002, 446 p.
59. Elliott K.A. The sanctions glass: Half full or completely empty? International Security, Vol. 23, Nr. 1, p. 50-65.
60. EU-Moldova trade. Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153434.pdf (vizitat 16 februarie 2016)
61. EU sanctions against Russia over Ukraine crisis, http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm (vizitat 23 februarie 2016)
62. European Union, Trade in goods with Moldova, European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113419.pdf (vizitat 30 mai 2016)
63. Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Ed. Cartdidact, Chișinău 2009. p.192.
64. Evoluția relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, <http://www.undp.md/border/RelatiileRM-UE.html> (vizitat 28 mai 2016)
65. Fagerberg J. Technology and International Differences in Growth Rates. // Journal of Economic Literature. September, 1994. p.198.
66. Fontagne L., Freudenberg M. Intra-industry trade. Methodological issues reconsidered. Paris: CEPRII research center Working Paper nr.01, 1997, 401 p.
67. Galtung J. On the effects of International Economic Sanctions: With example from the case of Rhodesia in World Politics, Volume 19, Issue 3, p. 378-416,
68. Galor O. and Mountford A. Trade, Demographic Transition and the Great Divergence: Why are a Third of People Indian or Chinese? Brown University Working Paper, January, 2003. p.323.
69. Giumelli F. Coercing, Constraining and Signaling: Explaining UN and EU Sanctions After the Cold War (ECPR Monographs) Paperback – 23, <http://www.giumelli.org/coercing-constraining-and-signalling/> (vizitat 10 noiembrie 2015)

70. Giumelli F., Paul I. The effectiveness of EU sanctions. An analysis of Iran, Belarus, Syria and Myanmar (Burma), E P C Issue Paper No. 76, November 2013,
[http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_3928_epc_issue_paper_76 -
the effectiveness of eu sanctions.pdf](http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_3928_epc_issue_paper_76_-_the_effectiveness_of_eu_sanctions.pdf) (vizitat 15 iulie 2015)
71. Global Competitiveness Report 2016-2017.
72. Gnangnon K., Moser C. B. Intellectual Property Rights Protection and Export Diversification: the Application of Utility Model Laws, WTO Working Paper ERSD-2014-19, August 2014,
https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201419_e.pdf (vizitat 07 iunie 2015)
73. Gottemoeller R. The evolution of sanctions in practice and theory. Survival, Vol. 49, Nr. 4, 2007-2008, p.100
74. Gribincea A. Economie internațională. Craiova: SITECH, 2002. 178 p
75. Grubel H. G. and Lloyd P. Intra-Industry Trade. The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products. London: Macmillan. 1975. 588 p.
76. Haidar J.I. Sanctions and Exports Deflection: Evidence from Iran, Ph.D. thesis papers, Centre d'économie de la Sorbonne, <http://www.parisschoolofeconomics.eu/en/haidar-jamal-ibrahim/> (vizitat 10 iulie 2015)
77. Hanson P. Western economic statecraft in East-West Relations: Embargoes, sanctions, linkage, economic Warfare and detente, Royal Institute of International Affairs, London 1988.
78. Hotărîrea Guvernului nr. 511 din 25.04.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și de promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020,
<http://lex.justice.md/md/353310/> (vizitat 13 octombrie)
79. Impactul sancțiunilor asupra economiei Republicii Moldova, Banca Națională a Moldovei,
<http://www.bnm.org/ro/content/impactul-sanctiunilor-asupra-economiei-republicii-moldova-0>
(vizitat 11 iunie 2015)
80. Iordache E., Mihăilescu M., Voicu I.I. Comerț internațional și politici comerciale. Curs aplicativ, Editura „Independența Economică”, Pitești, 2010, p.105
81. Josanu I. Republica Moldova: între Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană în Sfera Politicii. Securitate națională, securitate regională, securitate globală, Volum XX Numărul 4 (170), August 2012, http://www.sferapoliticii.ro/sfera/pdf/Sfera_170.pdf#page=103 (vizitat 16 decembrie 2015)
82. Jones C.I. The Shape of Production Functions and the Direction of Technical Change. Department of Economics. Berkeley: Working Paper, University of California, 2004. p.159.
83. Krugman P. International Economics. New York: Harper Collins College Publishers, 1994, 795 p.
84. Irwin R. D. Matsushita Electrical Industrial in 1987. Transnational Management published by Barlett C. A., Ghoshal S., 1992. 425 p.

85. Langhammer Rolf, J., Lücke Matthias. WTO Negotiations and Accession Issues for Vulnerable Economies, English. Signatura topografică: UNU/WIDER(05)/D611/2001/no.36.
86. Leontief W. W. Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Reexamined. // *Economia Internazionale* 7. 1954. No 1. p. 32.
87. Lindsay J. Trade Sanctions as Policy Instruments: A Reexamination. *International Studies Quarterly*, Vol. 30, Nr. 2, Iunie 1986, p.154
88. Lobanov N. Integrarea economică regională: oportunități pentru Republica Moldova , *Studia Universitatis*, Seria “Științe exacte și economice” 2011, nr.2(42), <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/28.-p.175-181.pdf> (vizitat 03 iulie 2015)
89. Lupușor A., Fală A., Popa A. și alții. Republica Moldova 2015, Centrul Analitic Independent Expert-Grup și Friedrich-Ebert-Stiftung, Chișinău, 2015, http://crjm.org/wp-content/uploads/2015/07/Raport_de_Stare_a_Tarii_2015.pdf (vizitat 15 ianuarie 2016)
90. Maddison A. *The World Economy, a Millennial Perspective*. Paris: OECD Publications, 2001. 383 p.
91. Maximilian S., Ulian G., Caprian I., Filip D., Caprian I. Soft power în politicile externe ale statelor *Studia universitatis moldaviae*, 2014, nr.7 (77), p.72-78, <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/12.-p.72-78.pdf>
92. Mincu G. *Politica comercială a Republicii Moldova: Cerințe de import-export în comerțul cu UE*, Expert Grup. Chișinău: Bons Offices, 2008, 116 p.
93. Montchretien A. *Traite d'économie politique*; Heckscher E., *Mercantilism*, L., 1935. p. 88.
94. Nafeez A. Ukraine crisis is about Great Power oil, gas pipeline rivalry, in *Institute for Policy Research and Development, Working Papers*, No.3/2014, <http://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/mar/06/ukraine-crisis-great-power-oil-gas-rivals-pipelines> (vizitat 10 octombrie 2015)
95. Niță C. *Strategia Rusiei de reintegrare a Europei Centrale și de Est într-un "Commonwealth postsovietic*. Institutul de Economie Mondială, Academia Română, Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații "Mihai Viteazul", <http://nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/216/Nita%20Cristian.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (vizitat 02 mai 2016)
96. Nye J. S. *Viitorul puterii, Polirom*: Iasi, 2012, 289 p.
97. Ohlin B. *Interregional and International Trade*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1933, 357 p.
98. O' Sullivan M. *Shrewd Sanctions: Statecraft and state sponsors of terrorism*, Brookings Institution Press, Washington, DC, 2003, 288 p.

99. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova,
<http://miepo.md/despre-miepo> (vizitat 26 mai 2016)
100. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova , Raport de activitate pentru 2014, http://miepo.md/sites/default/files/MiepoRaport_digital%20final_0.pdf (vizitat 10 decembrie 2015)
101. Papatulică M. UE în căutarea unor soluții pentru reducerea dependenței de gazul din Rusia,
<http://mail.iem.ro/fisiere/Sinteze-comunic%C4%83ri/MPsinteza-gaz-UE-Rusia.pdf> (vizitat 11 martie 2016)
102. Pape A.R. Why economic sanctions still do not work. International Security, Vol. 23, Nr. 1, p.p. 67-77
103. Paraschiv D.S. Sistemul sancțiunilor în dreptul internațional public, Editura C.H.Beck, București, 2012, 344 p.
104. Popa A., Prohnițchi V., Oprunenco A. Evoluția exporturilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană: Rolul regimurilor comerciale. Expert Grup. - Ch. : Bons Offi ces SRL, 2009. - 52 p.,
<http://infoeuropa.md/files/evolutia-exporturilor-republicii-moldova-in-uniunea-europeana-rolul-regimurilor-comerciale.pdf> (vizitat 05 mai 2015)
105. Popescu Mereacre C. Aprofundarea integrării europene vizavi de extinderea Uniunii Europene: implicațiile acestor tendințe pentru Republica Moldova,
<https://www.google.it/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiesJ7swcDKAhVELhoKHdJUCSkQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ipp.md%2Fpublic%2Ffiles%2FPublicatii%2F2002%2Fdecembrie%2FConst-Popescu.doc&usg=AFQjCNEr9lUV-rPWsLxQvvSxx3KQet2q-A> (vizitat 18 martie 2015)
106. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 855 p.
107. Porter M. E. and Sakakibara M., “Competition in Japan. // Journal of Economic Perspectives. 2004. No 18(1). p. 27–50.
108. Pritchett, L. Divergence, Big Time. // Journal of Economic Perspectives, Summer, 1997. p.223.
109. Programul de activitate al guvernului Republicii Moldova 2015-2018,
<http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/program-guvernare-strelet-2015-2018.pdf> (vizitat 13 octombrie 2015)
110. Radeke J. The cost of Russian trade sanctions. German Economic Team Moldova Berlin/Chișinău, September 2014, Policy Briefing Series [PB/11/2014], http://get-moldau.de/download/policybriefings/2014/PB_11_2014_en.pdf (vizitat 15 martie 2015)
111. Railean V. Integrarea țărilor est-europene în Uniunea Europeană: perspective pentru Republica Moldova. Chișinău: Rplus R, 2000. 130 p.

112. Ricardo D. The Principles of Political Economy and Taxation. New York: E. P. Dutton, (first published in 1817), 1963. p. 157.
113. Robu T., Daniliuc A. Gribincea A. Semnarea acordului de liber schimb cu UE - o nouă perspectivă pentru competitivitatea produselor moldovenești, Economie și Sociologie, Nr. 3 / 2014, http://ince.md/uploads/files/revista_archive/nr_3_2014/16.robust_3_2014.pdf (vizitat 25 mai 2015)
114. Romer P.M. The Growth of Nations: A Comment on Mankiw, Brookings Papers on Economic Activity, 1995. p.223
115. Romer D. Misconceptions and Political Outcomes. // Economic Journal, January, 2003. p.170.
116. Roșca P. Diversificarea exporturilor Republicii Moldova, politici economice și financiare pentru o dezvoltare competitivă, Conferința științifico-practică internațională, Chișinău, 12 aprilie 2013, <http://ulim.md/digilib/assets/files/2013/Economie/conferinta%202013/Culegerea%20CSPI%20-%20PEFDC%20-%20ULIM%20-%202013.pdf> (vizitat 24 iunie 2015)
117. Roșca P. Relații economice internaționale. Chișinău: ULIM, 2005. 380p.
118. Roșca P. Integrarea internațională a R. Moldova – factor al creșterii economice. Moldova și România: un deceniu de colaborare în cercetarea științifică economică. București: Academia Română, 2001. p.457.
119. Roșcovan V., Vicol D. Evaluarea Impactul Sancțiunilor Economice Rusești asupra Comerțului Republicii Moldova, Noiembrie, 2013, <http://unimedia.info/stiri/doc--grafic-analiza-care-va-fi-impactul-embargoului-rusesc-asupra-economiei-moldovei-68150.html> (vizitat 16 octombrie 2015)
120. Rotari M. Noua Strategie de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului 2016-2020 va fi adoptată până la finele anului, <http://oficial.md/economie/noua-strategie-de-atragere-a-investitiilor-si-promovare-a-exportului-2016-2020-va-fi-adoptata-pana-la-finele-anului> (vizitat 29 martie 2016)
121. Rosenberg N. and Birdzell, L.E. How the West Grew Rich. -New York: Basic Books, 1986. p.201.
122. Samuelson P.A. Sources and Outlook for Growth. // Readings in Economics, No. 7, 1985. p. 55-59.
123. Samuelson P.A. Foundation of Economic Analysis. Harvard: Harvard University, Press, 1965. p.29.
124. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1934. p.255.
125. [Smith, Adam](#) (1776). [An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations](#). Vol. I, London: W. 1776, 425 p.

126. Solow R. Bleaney M. Growth Theory. // David Greenway Companion to Contemporary Economic Thought. London: Routledge, 1991. 401 p.
127. Solow R.M. Neoclassical Growth Model. Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2002. 599p.
128. Solow R.M. Growth Theory: An Exposition. New York: Oxford Univ. Press, 1970. 287p.
129. Solow R.M. Growth Theory and After. American Economic Review. 1988. v. 78. 307p.
130. Stiglitz J.E. Globalization and its Discontents. New York: WW. Norton & Company, 2002. 450 p.
131. Stiglitz J. Globalization and the logic of international collective action: Re-examining the Bretton Woods Institutions. In: Nayyar D, ed., Governing Globalization: Issues and Institutions. Oxford: Oxford University Press, Chapter 9, 2003. p. 201-210.
132. Stratan A. Impactul opțiunilor de integrare asupra comerțului agroalimentar, Akademos, nr. 1 (32), Martie 2014, <http://see-articles.ceon.rs/data/pdf/1857-0461/2014/1857-04611401042S.pdf> (vizitat 26 octombrie 2015)
133. Stratan A. Reflecții asupra comerțului agroalimentar moldovenesc prin prisma opțiunilor de integrare, Economie și Sociologie, Nr. 3 / 2014, http://ince.md/uploads/files/revista_archive/nr_3_2014/1.stratan_3_2014.pdf (vizitat 10 februarie 2016)
134. Stratan A., Clipa V., Pelivan M., Fala A. Analiza competitivității naționale prin prisma indicatorilor de performanță a exporturilor, Institutul de Economie, Finanțe și Statistică, Chișinău 2011. <http://www.asm.md/administrator/fisiere/cadru/f232.pdf> (vizitat 08 aprilie 2016)
135. Sută N. Comerț internațional și politici comerciale contemporane, București, Editura Economică, 2003, 423p.
136. The Impact of International Economic Sanctions on Trade An empirical Analysis, <http://econwpa.repec.org/eps/it/papers/0306/0306001.pdf> (vizitat 23 octombrie 2015)
137. Țău N. Strategii promoționale ale relațiilor economice internaționale. Chișinău: Ed. ULIM, 2009. 317 p.
138. Țău N. Teorii și politici referitoare la relațiile economice internaționale. ASEM, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România. // Drept, economie și informatică. 2005. nr. 1(7) p. 30-37.
139. Țău N. Aspecte teoretice privind relațiile economice internaționale. //Economie și Sociologie. Academia de Științe a Moldovei. Chișinău. 2005. nr 2. p. 97-106.
140. Țău N. Politici de dezvoltare economică a Republicii Moldova. // Economie și Sociologie. Academia de Științe a Moldovei, Chișinău. 2005. nr 3. p. 97-106.
141. Țău N. Concepția Relațiilor Economice Internaționale, specificul și cadrul lor de manifestare.// Revistă științifică „Studii Economice”, ULIM. 2007. nr 1,2. p. 61-73.
142. Țău N. Роль конкурентоспособности в международных экономических отношениях. // Revistă științifică „Studii economice” ULIM. 2007. nr.1,2. p.145-150.

143. Țâu N. Evoluția diplomației economice în contextul extinderii globalizării. // Revistă științifică „Studii economice” ULIM. 2007. nr.3. p.139-148.
144. Torrens R. The Budget: On Commercial and Colonial Policy. London: Smith, Elder, 1844. 301 p.
145. Torrens R. Essay on Money and Paper Currency. London: Hatchard, 1812. 325 p.
146. Șișcan, Z. Rezumatul analizei cu privire la cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană În: Suport bibliografic pentru cursul Integrarea economică și economia europeană. Chișinău, 2011, p. 130-135.
147. Vladu O.M. Adaptarea strategiilor euroatlantice de intervenție militară de tip hard la abordarea cuprinzătoare de tip soft în prevenirea și gestionarea conflictelor, Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I“, Septembrie, 2015, 344 p.
148. Voiculescu L. Miza sancțiunilor economice dictate de Rusia. MAE: Federația Rusă nu se află în poziția de a "sanționa", la rândul său, comunitatea internațională, <http://www.gandul.info/financiar/miza-sanctiunilor-economice-dictate-de-rusia-mae-federatia-rusa-nu-se-afla-in-pozitia-de-a-sanctiona-la-randul-sau-comunitatea-internationala-13055396> (vizitat 19 octombrie 2015)
149. World Trade Organization. Trade in a Globalizing World Report, 2016, 178 p.

ANEXE

Anexa 1. Comerțul exterior al Republicii Moldova pe anii 2004-2014, mil dolari SUA¹

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Export – total	985173,6	1090918,5	1050361,7	1340050,4	1591113,1	1282980,7	1541486,6	2216815,0	2161880,0	2428303,0	2339529,6
din care:											
în țările CSI	502422,3	551227,0	423646,8	548888,6	622993,7	490415,2	624003,2	919265,0	928119,5	923219,8	735647,7
în țările Uniunii Europene (UE-28)	400687,0	443184,4	536909,6	678929,7	820072,1	667338,5	728938,9	1083006,1	1013418,4	1137286,1	1245980,0
în alte țări	82064,3	96507,1	89805,3	112232,1	148047,3	125227,0	188544,5	214543,9	220342,1	367797,1	357901,9
Import – total	1768533,9	2292291,6	2693183,7	3689524,4	4898762,0	3278269,8	3855288,6	5191270,6	5212928,3	5492393,1	5316958,9
din care:											
din țările CSI	764765,1	905207,8	1020780,7	1333698,1	1737261,3	1141782,6	1256851,6	1713415,9	1623721,2	1672307,7	1449245,9
din țările Uniunii Europene	774847,1	1038777,0	1218506,8	1680982,7	2105264,0	1421185,9	1704239,6	2256291,5	2318613,6	2472111,6	2567695,4
din alte țări	228921,7	348306,8	453896,2	674843,6	1056236,7	715301,3	894197,4	1221563,2	1270593,5	1347973,8	1300017,6
Balanța comercială – total	-783360,3	-1201373,1	-1642822,0	-2349474,0	-3307648,9	-1995289,1	-2313802,0	-2974455,6	-3051048,3	-3064090,1	-2977429,3
din care:											
cu țările CSI	-262342,8	-353980,8	-597133,9	-784809,5	-1114267,6	-651367,4	-632848,4	-794150,9	-695601,7	-749087,9	-713598,2
în țările Uniunii Europene (UE-28)	-374160,1	-595592,6	-681597,2	-1002053,0	-1285191,9	-753847,4	-975300,7	-1173285,4	-1305195,2	-1334825,5	-1321715,4
cu alte țări	-146857,4	-251799,7	-364090,9	-562611,5	-908189,4	-590074,3	-705652,9	-1007019,3	-1050251,4	-980176,7	-942115,7
Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi – total, %	55,7	47,6	39,0	36,3	32,5	39,1	40,0	42,7	41,5	44,2	44,0
din care:											
țările CSI	65,7	60,9	41,5	41,2	35,9	43,0	49,6	53,7	57,2	55,2	50,8
în țările Uniunii Europene (UE-28)	51,7	42,7	44,1	40,4	39,0	47,0	42,8	48,0	43,7	46,0	48,5
alte țări	35,8	27,7	19,8	16,6	14,0	17,5	21,1	17,6	17,3	27,3	27,5

¹ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

Comerțul extern al Republicii Moldova în anii 2000 – 2015

Anul	Export (\$)	UE	CSI	celelalte țări	Import (\$)	UE	CSI	celelalte țări
2000	▲ 471.466.000	35,05%	58,56%	6,39%	▲ 776.416.000	53,22%	33,46%	13,32%
2001	▲ 565.495.000	32,26%	60,90%	6,84%	▲ 892.228.000	48,35%	38,13%	13,52%
2002	▲ 643.792.000	35,93%	54,43%	9,63%	▲ 1.038.000.000	45,07%	39,39%	15,54%
2003	▲ 789.934.000	38,92%	53,62%	7,46%	▲ 1.402.347.000	45,17%	42,31%	12,52%
2004	▲ 985.174.000	40,67%	50,10%	8,33%	▲ 1.768.534.000	43,81%	43,24%	12,95%
2005	▲ 1.090.918.000	40,62%	50,53%	8,85%	▲ 2.292.292.000	45,32%	39,49%	15,19%
2006	▼ 1.050.362.000	51,12%	40,33%	8,55%	▲ 2.693.184.000	45,24%	37,90%	16,86%
2007	▲ 1.340.050.000	50,66%	40,96%	8,38%	▲ 3.689.524.000	45,56%	36,15%	18,29%
2008	▲ 1.591.113.000	51,54%	39,15%	9,31%	▲ 4.898.762.000	42,97%	35,46%	21,57%
2009	▼ 1.282.981.000	52,01%	38,22%	9,77%	▼ 3.278.270.000	43,35%	34,82%	21,83%
2010	▲ 1.541.487.000	47,29%	40,48%	12,23%	▲ 3.855.289.000	44,20%	32,60%	23,20%
2011	▲ 2.216.815.000	48,85%	41,47%	9,68%	▲ 5.191.271.000	43,46%	33,00%	23,54%
2012	▼ 2.161.880.000	46,87%	42,93%	10,20%	▲ 5.212.928.000	44,48%	31,15%	24,37%
2013	▲ 2.428.303.000	46,83%	38,02%	15,15%	▲ 5.492.393.000	45,02%	30,44%	24,54%

2014	▼ 2.339.530.000	53,26%	31,44%	15,30%	▼ 5.316.959.000	48,29%	27,26%	24,45%
2015	▼ 1.966.837.000	61,90%	25,03%	13,07%	▼ 3.986.820.000	49,01%	25,53%	25,46%
2016	▲ 2.045.340.000	65,14%	20,25%	14,61%	▲ 4.020.356.000	49,09%	25,55%	25,36%

Sursa: Calculat de autor în baza sursei bibliografice 35.

Anexa 2. Acorduri, Tratatate și Convenții cu caracter economic, la care Moldova este parte ²

- ❖ Memorandum de înțelegere din 07.10.2005 între Guvernul Republicii Moldova, Comisia Europeană și Guvernul Ucrainei cu privire la misiunea Comisiei Europene de asistență la frontieră în Republica Moldova și în Ucraina //Tratatate internaționale 38/479, 2006.
- ❖ Planul de acțiuni UE - Moldova din 22.02.2005 //Tratatate internaționale 38/401, 2006.
- ❖ Acord din 29.09.2004 sub formă de schimb de scrisori între Comunitatea Europeană și Republica Moldova stabilind un sistem de control dublu fără restricții cantitative referitor la exportul unor produse siderurgice din Republica Moldova în Comunitatea Europeană //Tratatate internaționale 38/384, 2006.
- ❖ Protocol adițional din 30.04.2004 la Acordul de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, luând în considerare aderarea Republicii Cehe, Republicii Cipru, Republicii Estonia, Republicii Letonia, Republicii Lituania, Republicii Malta, Republicii Polone, Republicii Slovace, Republicii Slovenia și Republicii Ungare la Uniunea Europeană.
- ❖ Protocol din 31.10.2003 privind privilegiile și imunitățile Adunării Parlamentare a Organizației cooperării economice la Marea Neagră.
- ❖ Acord din 09.12.2002 privind constituirea Agenției pentru Cooperare și Informare în Comerțul Internațional ca organizație interguvernamentală //Tratatate internaționale 38/363, 2006.
- ❖ Acord din 20.07.2002 cu privire la crearea zonei de comerț liber între statele membre ale GUUAM.
- ❖ Memorandum de înțelegere din 06.03.2002 privind facilitarea transportului rutier de mărfuri în regiunea CEMN. → Carta de la Ialta a GUUAM din 07.06.2001.
- ❖ Protocolul din 08.05.2001 de aderare al Republicii Moldova la Acordul de la Marrakesh privind constituirea Organizației Mondiale a Comerțului.
- ❖ Acord-cadru multilateral din 08.09.98 privind transportul internațional pentru dezvoltarea Coridorului Europa – Caucaz - Asia //Tratatate internaționale 26/169, 2001.
- ❖ Carta din 05.06.98 Organizației pentru cooperarea economică a Mării Negre //Tratatate internaționale 28/136, 2001.
- ❖ Acord din 30.06.94 de înființare a Băncii Mării Negre pentru comerț și dezvoltare //Tratatate internaționale 28/105, 2001.
- ❖ Aranjamentul din 14.04.1891 de la Madrid privind sancțiunile pentru indicațiile false sau înșelătoare de proveniență a produselor //Tratatate internaționale 28/163, 2001.
- ❖ Aranjamentul din 14.04.1891 de la Madrid privind înregistrarea internațională a mărcilor //Tratatate internaționale 7/131, 1999.
- ❖ Acord european din 01.02.91 privind marile linii de transport internațional combinat și instalații conexe (AGTC).
- ❖ Protocolul din 27.06.89 referitor la Aranjamentul de la Madrid privind înregistrarea internațională a mărcilor //Tratatate internaționale 13/176, 1999.
- ❖ Convenție de la Basel din 22.03.89 privind controlul transportului peste frontiere al deșeurilor periculoase și a eliminării acestora //Tratatate internaționale 15/97, 1999.

² [32] Chivriga V. Studiu comparativ al legislației în materie de comerț exterior (conform situației la 01.07.2008), Inst. Pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Chisinau: IDIS „Viitorul”, 2008

- ❖ Convenția din 11.10.85 de constituire a Agenției Multilaterale de Garantare a Investițiilor //Tratate internaționale 2/185, 1999.
- ❖ Convenția internațională din 14.06.83 privind sistema armonizată de descriere și codificare a mărfurilor. → Convenția ONU din 11.04.80 asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor //Tratate internaționale 8/52, 1999.
- ❖ Convenție din 09.06.77 internațională privind asistența administrativă reciprocă pentru prevenirea, investigarea și reprimarea infracțiunilor vamale.
- ❖ Convenție vamală relativă din 14.11.75 la transportul internațional al mărfurilor sub acoperirea carnetelor T.I.R //Tratate internaționale 6/7, 1998.
- ❖ Convenție din 14.06.74 asupra prescripției extensive în materie de vânzare-cumpărare internațională de mărfuri //Tratate internaționale 13/118, 1999.
- ❖ Acord european din 01.07.70 privind activitatea echipajelor vehiculelor care efectuează transporturi internaționale pe șosele (A.E.T.R.), //Tratate internaționale 4/109, 1998.
- ❖ Convenție din 08.11.68 asupra circulației rutiere //Tratate internaționale 6/86, 1998.
- ❖ Aranjamentul relativ din 17.12.62 la aplicarea Convenției Europene de Arbitraj comercial internațional //Tratate internaționale 14/44, 1999.
- ❖ Convenția complementară din 18.09.61 la Convenția pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional //Tratate internaționale 10/238, 1999.
- ❖ Convenție Europeană din 21.04.61 de arbitraj comercial internațional //Tratate internaționale 14/35, 1999
- ❖ Aranjamentul din 31.10.58 privind protecția indicațiilor locului de origine a produselor și înregistrarea lor internațională //Tratate internaționale 28/150, 2001.
- ❖ Acordul European din 30.09.57 referitor la transportul rutier internațional al mărfurilor periculoase (A.D.R.) //Tratate internaționale 15/132, 1999.
- ❖ Aranjamentul din 15.06.57 de la Nisa privind clasificarea internațională a produselor și serviciilor în vederea înregistrării mărcilor //Tratate internaționale 13/16, 1999.
- ❖ Convenție relativă din 19.05.56 la Contractul de transport internațional al Mărfurilor pe șosele (C.M.R.) //Tratate internaționale 4/147, 1998.
- ❖ Acord multilateral din 13.04.56 privind drepturile comerciale pentru transporturile aeriene neregulate în Europa //Tratate internaționale 26/207, 2001.
- ❖ Protocol din 28.09.55 privind modificarea Convenției pentru unificarea unor reguli privitoare la transportul aerian internațional //Tratate internaționale 10/227, 1999.
- ❖ Convenție din 01.03.54 privind procedura civilă //Tratate internaționale 4/86, 1998.
- ❖ Acord din 01.11.51 privind transportul feroviar internațional al mărfurilor.
- ❖ Convenția din 15.12.50 cu privire la crearea consiliului colaborării vamale //Tratate internaționale 8/84, 1999
- ❖ Convenție din 18.08.48 despre regimul navigației pe Dunăre.
- ❖ Constituție din 30.10.45 a Organizației pentru alimentație și agricultură a ONU (F.A.O) //Tratate internaționale 9/7, 1999.
- ❖ Carta Națiunilor Unite din 26.06.45 //Tratate internaționale 26/5, 2001.
- ❖ Acord din 1945 privind crearea Fondului Monetar Internațional //Tratate internaționale 2/27, 1999.
- ❖ Acord din 07.12.44 privind tranzitul serviciilor aeriene internaționale //Tratate internaționale 8/46, 1999.

Anexa 3. Hotărârile de Guvern ce reglementează activitatea comercială externă ³

HG nr. 262 din 07.03.2008 privind administrarea cotelor tarifare la exportul mărfurilor în Uniunea Europeană. Monitorul Oficial 51-54/328, 14.03.2008.
HG nr. 1288 din 09.11.2006 cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015. Monitorul Oficial 181-183/1391, 24.11.2006.
HG nr. 583 din 15.06.2005 pentru aprobarea Regulamentului privind condițiile generale de import/ export și tranzit al energiei electrice. Monitorul Oficial 86-88/645, 24.06.2005.
HG nr. 1203 din 08.10.2003 cu privire la importul și exportul resurselor de prăsilă. Monitorul Oficial 215-217/1256, 17.10.2003.
HG nr. 1107 din 11.09.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la înființarea, înregistrarea, completarea, păstrarea, exportul și importul colecțiilor de animale și plante din flora și fauna sălbatică. Monitorul Oficial 204-207/1176, 26.09.2003.
HG nr. 478 din 22.04.2003 privind excluderea barierelor la exportul mărfurilor. Monitorul Oficial 81/521, 30.04.2003.
HG nr. 721 din 10.06.2002 cu privire la exportul produselor de origine animală. Monitorul Oficial 74/808, 11.06.2002
HG nr. 606 din 15.05.2002 cu privire la Sistemul național de control al exportului, reexportului, importului și tranzitului de mărfuri strategice în Republica Moldova //Monitorul Oficial 69-70/724, 30.05.2002.
HG nr. 360 din 27.03.2002 despre aprobarea Regulamentului cu privire la importul și exportul de semințe și material săditor. Monitorul Oficial 46-48/443, 04.04.2002.
HG nr. 809 din 11.12.95 privind reglementarea exportului producției alcoolice. Monitorul Oficial 2-3/14, 11.01.1996.
HG nr. 251 din 04.03.2008 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modalitatea de import al unor mărfuri destinate procesării industriale. Monitorul Oficial 47-48/308, 07.03.2008.
HG nr. 955 din 21.08.2007 privind reglementarea importului în Republica Moldova a produselor originare din țările-membre ale Acordului Central European de Comerț Liber (CEFTA). Monitorul Oficial 136-140/996, 31.08.2007.
HG nr. 911 din 10.08.2007 pentru aprobarea Regulamentului privind modalitatea de import și comercializare a unor grupe de mărfuri. Monitorul Oficial 117-126/919, 10.08.2007
HG nr. 870 din 03.08.2007 cu privire la monitorizarea tranzacțiilor comerciale de import.

³ [32] Chivriga V. Studiu comparativ al legislației în materie de comerț exterior (conform situației la 01.07.2008), Inst. Pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Chisinau: IDIS „Viitorul”, 2008

Monitorul Oficial 117-126/906, 10.08.2007.
HG nr. 1363 din 29.11.2006 cu privire la modalitatea eliberării autorizațiilor pentru importul de carne, organe comestibile, produse (preparate) din carne și produse lactate //Monitorul Oficial 184- 185/1454, 01.12.2006
HG nr. 1045 din 05.10.2005 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la importul, stocarea, comercializarea și utilizarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților //Monitorul Oficial 135- 138/1128, 14.10.2005.
HG nr. 891 din 24.08.2005 cu privire la reglementarea importului și comercializarea unor mărfuri de uz personal folosite //Monitorul Oficial 113-116/959, 26.08.2005.
HG nr. 833 din 21.06.2002 pentru aprobarea Regulamentului privind importul și comercializarea angro a articolelor din tutun //Monitorul Oficial 91-94/927, 27.06.2002.
HG nr. 610 din 15.05.2002 cu privire la importul distilatelor de vin //Monitorul Oficial 66-68/704, 23.05.2002.
HG nr. 476 din 17.04.2002 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de transportare a produselor petroliere importate //Monitorul Oficial 57-58/564, 25.04.2002.
HG nr. 1319 din 29.11.2001 cu privire la importul distilatelor de vin //Monitorul Oficial 150-151/1383, 11.12.2001.
HG nr. 1039 din 03.10.2001 cu privire la Comisia interdepartamentală de control asupra exportului, reexportului, importului și tranzitului de mărfuri strategice //Monitorul Oficial 121-123/1088, 05.10.2001.
HG nr. 427 din 07.06.2001 privind importul și comercializarea unor mărfuri de uz personal folosite //Monitorul Oficial 62/461, 09.06.2001.
HG nr. 1186 din 22.11.2000 cu privire la aprobarea Concepției de substituire a produselor de import //Monitorul Oficial 149-151/1299, 30.11.2000.

Anexa 4. Lista țărilor membre OMC și data aderării

- Afghanistan — 29 July 2016
- Albania — 8 September 2000
- Angola — 23 November 1996
- Antigua and Barbuda — 1 January 1995
- Argentina — 1 January 1995
- Armenia — 5 February 2003
- Australia — 1 January 1995
- Austria — 1 January 1995
- Bahrain, Kingdom of — 1 January 1995
- Bangladesh — 1 January 1995
- Barbados — 1 January 1995
- Belgium — 1 January 1995
- Belize — 1 January 1995
- Benin — 22 February 1996
- Bolivia, Plurinational State of — 12 September 1995
- Botswana — 31 May 1995
- Brazil — 1 January 1995
- Brunei Darussalam — 1 January 1995
- Bulgaria — 1 December 1996
- Burkina Faso — 3 June 1995
- Burundi — 23 July 1995
- Cabo Verde — 23 July 2008
- Cambodia — 13 October 2004
- Cameroon — 13 December 1995
- Canada — 1 January 1995
- Central African Republic — 31 May 1995
- Chad — 19 October 1996
- Chile — 1 January 1995
- China — 11 December 2001
- Colombia — 30 April 1995
- Congo — 27 March 1997
- Costa Rica — 1 January 1995
- Côte d'Ivoire — 1 January 1995
- Croatia — 30 November 2000
- Cuba — 20 April 1995
- Cyprus — 30 July 1995
- Czech Republic — 1 January 1995
- Democratic Republic of the Congo — 1 January 1997
- Denmark — 1 January 1995
- Djibouti — 31 May 1995
- Dominica — 1 January 1995
- Dominican Republic — 9 March 1995

- Ecuador — 21 January 1996
- Egypt — 30 June 1995
- El Salvador — 7 May 1995
- Estonia — 13 November 1999
- European Union (formerly EC) — 1 January 1995
- Fiji — 14 January 1996
- Finland — 1 January 1995
- France — 1 January 1995
- Gabon — 1 January 1995
- Gambia — 23 October 1996
- Georgia — 14 June 2000
- Germany — 1 January 1995
- Ghana — 1 January 1995
- Greece — 1 January 1995
- Grenada — 22 February 1996
- Guatemala — 21 July 1995
- Guinea — 25 October 1995
- Guinea-Bissau — 31 May 1995
- Guyana — 1 January 1995
- Haiti — 30 January 1996
- Honduras — 1 January 1995
- Hong Kong, China — 1 January 1995
- Hungary — 1 January 1995
- Iceland — 1 January 1995
- India — 1 January 1995
- Indonesia — 1 January 1995
- Ireland — 1 January 1995
- Israel — 21 April 1995
- Italy — 1 January 1995
- Jamaica — 9 March 1995
- Japan — 1 January 1995
- Jordan — 11 April 2000
- Kazakhstan — 30 November 2015
- Kenya — 1 January 1995
- Korea, Republic of — 1 January 1995
- Kuwait, the State of — 1 January 1995
- Kyrgyz Republic — 20 December 1998
- Lao People's Democratic Republic — 2 February 2013
- Latvia — 10 February 1999
- Lesotho — 31 May 1995
- Liberia — 14 July 2016
- Liechtenstein — 1 September 1995
- Lithuania — 31 May 2001

- Luxembourg — 1 January 1995
- Macao, China — 1 January 1995
- Madagascar — 17 November 1995
- Malawi — 31 May 1995
- Malaysia — 1 January 1995
- Maldives — 31 May 1995
- Mali — 31 May 1995
- Malta — 1 January 1995
- Mauritania — 31 May 1995
- Mauritius — 1 January 1995
- Mexico — 1 January 1995
- Moldova, Republic of — 26 July 2001
- Mongolia — 29 January 1997
- Montenegro — 29 April 2012
- Morocco — 1 January 1995
- Mozambique — 26 August 1995
- Myanmar — 1 January 1995
- Namibia — 1 January 1995
- Nepal — 23 April 2004
- Netherlands — 1 January 1995
- New Zealand — 1 January 1995
- Nicaragua — 3 September 1995
- Niger — 13 December 1996
- Nigeria — 1 January 1995
- Norway — 1 January 1995
- Oman — 9 November 2000
- Pakistan — 1 January 1995
- Panama — 6 September 1997
- Papua New Guinea — 9 June 1996
- Paraguay — 1 January 1995
- Peru — 1 January 1995
- Philippines — 1 January 1995
- Poland — 1 July 1995
- Portugal — 1 January 1995
- Qatar — 13 January 1996
- Romania — 1 January 1995
- Russian Federation — 22 August 2012
- Rwanda — 22 May 1996
- Saint Kitts and Nevis — 21 February 1996
- Saint Lucia — 1 January 1995
- Saint Vincent and the Grenadines — 1 January 1995
- Samoa — 10 May 2012
- Saudi Arabia, Kingdom of — 11 December 2005

- Senegal — 1 January 1995
- Seychelles — 26 April 2015
- Sierra Leone — 23 July 1995
- Singapore — 1 January 1995
- Slovak Republic — 1 January 1995
- Slovenia — 30 July 1995
- Solomon Islands — 26 July 1996
- South Africa — 1 January 1995
- Spain — 1 January 1995
- Sri Lanka — 1 January 1995
- Suriname — 1 January 1995
- Swaziland — 1 January 1995
- Sweden — 1 January 1995
- Switzerland — 1 July 1995
- Chinese Taipei — 1 January 2002
- Tajikistan — 2 March 2013
- Tanzania — 1 January 1995
- Thailand — 1 January 1995
- The former Yugoslav Republic of Macedonia — 4 April 2003
- Togo — 31 May 1995
- Tonga — 27 July 2007
- Trinidad and Tobago — 1 March 1995
- Tunisia — 29 March 1995
- Turkey — 26 March 1995
- Uganda — 1 January 1995
- Ukraine — 16 May 2008
- United Arab Emirates — 10 April 1996
- United Kingdom — 1 January 1995
- United States — 1 January 1995
- Uruguay — 1 January 1995
- Vanuatu — 24 August 2012
- Venezuela, Bolivarian Republic of — 1 January 1995
- Viet Nam — 11 January 2007
- Yemen — 26 June 2014
- Zambia — 1 January 1995
- Zimbabwe — 5 March 1995

- Acordul privind colaborarea și ajutorul reciproc în probleme vamale, semnat la Moscova la 15 aprilie 1994.
- Acordul privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale, scoase ilegal din/și introduse ilegal în țară, semnat la Moscova la 15 aprilie 1994.
- Hotărîrea despre Regulamentul privind procedura de returnare a valorilor culturale exportate și importate ilicit, semnat la Bișchec la 9 octombrie 1997.
- Acordul privind modalitatea de tranzit prin teritoriile statelor-membre ale CSI, semnat la Minsk la 4 iunie 1999.
- Protocolul despre modul de conlucrare între serviciile vamale ale statelor-membre ale CSI privind transportarea încărcăturilor speciale și produselor cu destinație militară, semnat la Ialta la 8 octombrie 1999.
- Acordul cu privire la modul de perfectare vamală și de control vamal al mărfurilor transportate între statele părți la Acordul privind crearea zonei de comerț liber, semnat la Ialta la 8 octombrie 1999.
- Hotărîrea cu privire la Regulile controlului vamal asupra trecerii peste frontiera vamală a mărfurilor ce conțin obiecte ale proprietății intelectuale, semnată la Moscova la 28 septembrie 2001.
- Hotărîrea privind Regulamentul despre Consiliul conducătorilor serviciilor vamale ale statelor-membre ale CSI în redacție nouă, semnată la Moscova la 30 mai 2002.
- Hotărîrea referitor la Metodologia unică a statisticii vamale privind comerțul extern al statelor-membre ale CSI în redacție nouă, semnată la Moscova la 25 noiembrie 2005.
- Acordul cu privire la scutirea de taxe vamale, impozite și la eliberarea permiselor speciale de transportare a documentelor normative, etaloanelor, mijloacelor de măsurare, mostrelor etalon, transportate în scopul verificării și atestării metrologice, semnat la Almatî la 10 februarie 1995.
- Protocolul cu privire la introducerea modificărilor în Acordul cu privire la scutirea de taxe vamale, de impozite și de eliberare a permiselor speciale de transportare a documentelor normative, etaloanelor, mijloacelor de măsurare, mostrelor-etalon transportate în scopul verificării și atestării metrologice din 10 februarie 1995, semnat la Așgabat la 22 noiembrie 2007.
- Protocolul privind conlucrarea organelor vamale ale statelor-membre ale Comunității Statelor Independente la efectuarea controlului vamal ulterior, Petropavlovsk-Kamciatki, 5 septembrie 2012.

⁴ Tratatate internaționale în domeniul vamal, Serviciul vamal al Republicii Moldova

06-013 din 09.01 2018

ACT de Implementare

a rezultatelor investigaţiilor ştiinţifice ale tezei de doctor elaborate de doamna Antoci Natalia, cu tema:
„Impactul sancţiunilor economice asupra comerţului exterior al Republicii Moldova”

Prin prezenta se confirmă acceptarea spre aplicare a următoarelor recomandări elaborate în teza de doctor a d/nei Antoci Natalia, cu tema: „Impactul sancţiunilor economice asupra comerţului exterior al Republicii Moldova”.

Certificatul eliberat atestă faptul, că investigaţiile efectuate în teza „*Impactul sancţiunilor economice asupra comerţului exterior al Republicii Moldova*”, precum şi propunerile, recomandările enunţate de autorul Antoci Natalia, vor fi implementate de „Organizaţia de Atragere a Investiţiilor şi Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO)” în cadrul promovării relaţiilor economice internaţionale şi implementării unor strategii dedicate competitivităţii exportului şi atragerii investiţiilor la nivel naţional.

Cele mai valoroase aspecte ale lucrării se referă la următoarele:

Implementarea politicilor comerciale cu privire la optimizarea şi diversificarea comerţului exterior;

Sinteza problemelor şi premisele teoretice privind reducerea impactului sancţiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naţionale prin diversificarea exporturilor;

Abordarea conceptuală a implementării măsurilor de protecţie a economiei naţionale de concurenţa celorlalte state;

Politicii de extindere sau reducere a exporturilor şi importurilor bunurilor economice, pentru diminuarea impactului sancţiunilor economice;

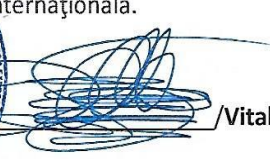
Implementarea în baza modelului neoclasic Solow a unui scenariu de creştere economică a Republicii Moldova până în 2023 în condiţiile sancţiunilor economice;

Măsurile ştiinţifice şi metodologice privind creşterea eficienţei comerţului exterior prin măsuri interne şi externe şi de modernizare a politicii comerciale internaţionale.

În acest context, cercetările ştiinţifice sintetizate de da Antoci Natalia prezintă o contribuţie de valoare privind teza „*Impactul sancţiunilor economice asupra comerţului exterior al Republicii Moldova*”. Teza reprezintă în suport teoretico-metodologic şi practic pentru structurile economice abilitate cu elaborarea şi implementarea concepţiei şi strategiei de dezvoltare durabilă economică în baza sustenabilităţii comerţului exterior la nivel naţional în contextul dezvoltării relaţiilor economice internaţionale, promovării imaginii Republicii Moldova pe arena internaţională.

Director MIEPO

 Vitalie ZAHARIA

05.01.2018 nr. 10-07/02

Către:
Consiliul științific din cadrul
Universității de Stat din Moldova
Act de implementare a rezultatelor cercetărilor științifice efectuate de către
Doamna Antoci Natalia

Prin prezenta se confirmă acceptarea spre aplicare a următoarelor recomandări elaborate în teza de doctor a d/nei Antoci Natalia, cu tema: „Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova”.

Certificatul eliberat atestă faptul, că investigațiile efectuate în teza „*Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova*”, precum și propunerile, recomandările enunțate de autorul Antoci Natalia, vor fi implementate de Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova în cadrul promovării relațiilor economice internaționale, susținerii intereselor producătorilor și exportatorilor din Moldova, facilitării schimburilor comerciale externe și implementării unor strategii în domeniul dezvoltării economice sustenabile.

Cele mai valoroase aspecte ale lucrării se referă la următoarele:

- Metodologia referitor la implementarea politicilor comerciale cu privire la optimizarea și diversificarea comerțului exterior;
- Sinteza problemelor și premisele teoretice privind reducerea impactului sancțiunilor economice asupra dezvoltării durabile a economiei naționale;
- Abordarea conceptuală a implementării măsurilor de protecție a concurenței economice;
- Elementele definitorii a politicii de extindere sau reducere a exporturilor și importurilor mărfurilor, pentru diminuarea impactului sancțiunilor economice;
- Implementarea în baza modelului neoclasic Solow a unui scenariu de creștere economică a Republicii Moldova până în 2023 în condițiile sancțiunilor economice;
- Măsurile științifice și metodologice privind creșterea eficienței politicii comerciale externe prin modernizarea proceselor și instrumentelor interne și externe.

Teza reprezintă un suport teoretico-metodologic și practic pentru structurile economice abilitate cu elaborarea și implementarea concepției și strategiei de dezvoltare durabilă economică în baza sustenabilității comerțului exterior al Republicii Moldova.

În acest context, cercetările științifice sintetizate de dna Antoci Natalia în teza „*Impactul sancțiunilor economice asupra comerțului exterior al Republicii Moldova*” prezintă o contribuție de valoare în contextul dezvoltării relațiilor economice internaționale și promovării imaginii Republicii Moldova pe arena internațională.

Vice-președinte

Natalia Calenic

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata Natalia Antoci, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat, se referă la propriile activități și realizări, în caz contrar urmând să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

Data,

Natalia Antoci

Curriculum Vitae

INFORMAȚII PERSONALE

Antoci Natalia

📍 Moldova, Chisinau

☎ 069250139

✉ antocinatalia57@yahoo.com

Mun. Chisinau, str. Andrei Doga 32/8 ap/9

Sexul F | Data nașterii 15.08.1982 | Naționalitatea Republicii Moldova

Starea civilă : casatorită, 2 copii

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

2007 – prezent	Lector universitar, Catedra Economie Mondială și Relații Economice Internaționale (REI), Specialitatea REI, Institutul de Relații Internaționale din Moldova
2004 – 2006	Director Comercial, compania "Logistico" SRL. Iași-Romania

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

2014-2018	Studii de doctorat, Facultatea Științe Economice, Departamentul “ Economie, Marketing și Turism”, Universitatea de Stat din Moldova
2008-2012	Diploma avansată în studii europene (DASE) Colegiu European din Parma, Promotia Jean Monnet
2006-2007	Studii de Masterat, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Facultatea Științe Economice, Specialitatea Relații Economice Internaționale Diplomă de magistrul în economie
1999-2004	Studii universitare, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Facultatea Științe Economice, Specialitatea Relații Economice Internaționale
1989-1999	Diplomă de licență în economie Studii liceale. Liceul Teoretic „Ion Creangă,,

FORMĂRI

10 DECEMBRIE 2016	Formarea „Communication assertive,, AUF, Chișinău, Republica Moldova
8-9 DECEMBRIE 2016	Formarea „Gestion du temps,, AUF, Chișinău, Republica Moldova
01-02 DECEMBRIE 2016	Formarea „Gestion de projects,, AUF, Chișinău, Republica Moldova
28-29 OCTOMBRIE 2016	„Formarea „Barcamp MOOC,, AUF, Chișinău, Republica Moldova
12-14 SEPTEMBRIE 2016	Formarea„La recherche scientifique en sciences sociales.Approche methodologique et institutionnelle,, AUF, Chișinău, Republica Moldova
19IUNIE -29IULIE 2016	Stagiu profesional Center for Comparative Study of Migration -Italia Return Migration and Social Change International Workshop- within the ERC-StG project HOMInG - the Home-Migration. Bolonia,Italia
6-17 IUNIE 2016	„EU.ACADEMY,, -2016 Summer School. Chișinău, Republica Moldova
11-12 FEBRUARIE 2016	2nd Annual International Forum „Fostering the Knowledge Triangle in Moldova,, Chișinău, Republica Moldova
04-08 MAI 2015	Formarea" Le développement de l'intelligence émotionnelle: source d' optimisation de la performance didactique" (Dezvoltarea inteligenței emoționale, sursă de optimizare a performanțelor didactice) AUF, Chișinău, Republica Moldova
2012-2013	Stagiu de formare profesională Modelul Psiho-Pedagogic.
1 OCTOMBRIE 2009	Stagiu de perfecționare Parlamentul European din Bruxelles
28FEBRUARIE 2010	

LIMBA MATERNA Limba română ;

LIMBI STRAINE

	Ascultare	Vorbire	Citire	Scriere
Rusă	Foarte bine	Foarte bine	Foarte bine	Bine
Franceză	Bine	Bine	Bine	Bine
Engleză	Bine	Bine	Bine	Bine
Italiana	Foarte bine	Bine	Foarte bine	Bine

**APTITUDINI ȘI
COMPETENTE
SOCIALE**

Aptitudini organizatorice și de lucru în echipă acumulate pe parcursul studiilor și a experienței profesionale.

Bune competențe de comunicare dobândite în experiența de comunicator și lector universitar.

Aptitudini analitice și deductive.

Responsabilitate și bun simț.

Atenție sporită și punctualitate lucrul în echipă, dispusă spre dezvoltări profesionale continue, capacități de acomodare și integrare rapidă. Fire-sociabilă, altruistă. Capacități excelente organizatorice

**APTITUDINI ȘI
COMPETENȚE
TEHNICE**

Microsoft Office (Word, Excel, Internet Explorer)